

INTERTEXT

Scientific journal
Nr.1/2 (33/34)
9th year

Revista științifică
Nr.1/2 (33/34)
anul 9

Chișinău, ULIM, 2015

ISSN 1857-3711

Comitetul de redacție/Editorial Committee

Director publicație/Editor publisher Ana GUȚU
Redactor-șef /Redactor-in-chief Elena PRUS
Redactor-șef adjunct /Deputy redactor-in-chief Victor UNTILĂ
Colegiul de redacție /Editorial board Ion MANOLI, Dragoș VICOL,
Margareta DAVER, Liudmila HOMETKOVSKI, Inga STOIANOV,
Zinaida CAMENEV, Zinaida RADU, Ana MIHALACHI

Secretar de redacție/Editorial secretary Aliona MELENTIEVA
Coperta /Cover design Cezar SECRIERU

Consiliul științific/Scientific Council

Marius SALA, Academia Română, București/The Roumanian Academy, Bucharest
Mihai CIMPOI, Academia de Științe a Moldovei/Academy of Sciences of Moldova
Valeriu MATEI, Academia Română, București/The Roumanian Academy, Bucharest
Nicolae DABIJA, Academia de Științe a Moldovei/ Academy of Sciences of Moldova
Jean-Louis COURRIOL, Université Lyon 3, Franța/ Lyon 3 University, France
Constantin FROSIN, Universitatea „Danubius”, Galați/“Danubius” University, Galați
Estelle VARIOT, Aix Marseille Université, France/Aix Marseille University, France
Ion GUȚU, Universitatea de Stat din Moldova/Moldova State University
Theo D’HAEN, Universitatea Catolică, Leuven/The Catholic University, Louvain
Stelian DUMISTRĂCEL, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași/“Al. I. Cuza” University of Iași
Emilia BONDREA, Universitatea „Spiru Haret”, București/“Spiru Haret” University,
Bucharest
Corin BRAGA, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj/“Babeș-Bolyai” University, Cluj
Marina CAP-BUN, Universitatea „Ovidius”, Constanța/“Ovidius” University,
Constanța

Volumul a fost recomandat spre publicare de Senatul ULIM
(Proces-verbal nr. 6 din 29 aprilie 2015)

Articolele științifice sunt recenzate/The scientific articles are reviewed
The volume was recommended for publishing by the Senate of Free International University of
Moldova (Procés-verbal No 6 of April 29, 2015)

Volumul cuprinde lucrările Conferinței cu participare internațională
(Meta)limbaje specializate și documentarea multilingvă din perspectiva practicii traductive
din 30 octombrie 2014

precum și unele contribuții din atelierul Traducere a Colocviului internațional
Interculturalitatea și pragmatica prin prisma lingvisticii, literaturii, traducerii și comunicării
din 28-29 martie 2014

ULIM, Intertext 1/2 , 2015, 33/34, anul 9, Tiraj 100 ex./Edition 100 copies

© ICFI, 2015

Institutul de Cercetări Filologice și Interculturale/Institute of Philological and Intercultural Research

Address/Adresa: MD 2012, Chișinău, 52 Vlaicu Pârcalab Street

Tel.: + (3732) 20-59-26, Fax : + (3732) 22-00-28

site: icfi.ulim.md; e-mail: inst_cult2006@yahoo.fr

CONTENTS/CUPRINS

INTERCULTURALITY AND PRAGMATIC TRANSLATION INTERCULTURALITATE ȘI TRADUCTOLOGIE PRAGMATICĂ

Estelle VARIOT. <i>Quelques réflexions sur le plurilinguisme et la traduction à l'heure de la mondialisation</i>	7
Victor UNTILĂ. <i>Semio-logica situațională și proiecțiile sale traductologice</i>	16
Carolina DODU-SAVCA. <i>La traduction - dialogue transculturel des langues-livres et des hommes-civilisations</i>	27
Constantin FROSIN. <i>Du désir de traduire du traducteur au « Désir » de Mihai Eminescu</i>	39
Șeref KARA. <i>Changement interculturel dans la signification des mots lors de leur traduction d'une langue à l'autre</i>	46
Ioana-Iulia OLARU. <i>Probleme lingvistice ale antichității târzii în România: romanizarea și creștinarea</i>	54
Margarita DAVER. <i>Bilingual's Strategic Competence and Problems of Intercultural Education and Communication</i>	60
Ana-Magdalena PETRARU. <i>Interculturalism and Pragmatics through Translation: Restatement and Re-expression in the Case of Canadian Literature in Romania</i>	65

SPECIALIZED TRANSLATION AND TRANSLATIONAL PRACTICE TRADUCEREA SPECIALIZATĂ ȘI PRACTICA TRADUCTIVĂ

Dragoș VICOL, Zinaida RADU. <i>Fenomenul paradigmei metalimbajului introvertit și vizibilitatea literaturii române</i>	81
Viorica CAZAC, Liuba MAXIAN, Marcela SIMANSKI. <i>The Terminological and Phraseological Aspects of a Specialized Medical Translation</i>	91
Elena DRAGAN. <i>Particularités de traduction dans la publicité</i>	97
Viorica LIFARI. <i>Emoție, simț sau sentiment și echivalentele lor în engleză și rusă</i>	105
Olesea BODEAN-VOZIAN. <i>A Contrastive Study of Aspectuality in English and Romanian</i>	111
Andi SÂSÂIAC, Adrian BRUNELLO. <i>Intercultural Communication in Translating Journalistic Discourse: a Romanian View</i>	118
Ina COLENCIUC. <i>Challenges of Literary Translation: Pragmatic Approach</i>	128
Nicoleta BAGHICI. <i>Annotating Legal Documents</i>	133
Valeriu OSTAFII. <i>Traducător versus Interpret: consemnări practice</i>	137
Mariana RADAUȚĂ. <i>Caracteristicile argumentative ale unităților frazeologice din limba franceză</i>	141
Nadejda STRICOVA. <i>Competențele traducătorului de terminologie electronică și electrotehnică</i>	151

TERMINOLOGY AND VOCABULARY INTERFERENCES TERMINOLOGIA ȘI INTERFERENȚE DE VOCABULAR

Ana GUȚU. <i>Împrumuturile în terminologia franceză a tehnologiilor informaționale și internetului</i>	157
Ion MANOLI. <i>Néologismes lexicaux et néologismes sémantiques, créations néologiques-termes et néologismes stylistiques comme sujet de la lexicographie</i>	162
Nicolae CHIRICENCU, Anatol LENȚA. <i>Tema religiei în moștenirea scriitoricească a lui Alexandru Sturdza (aspecte de traducere)</i>	171
Casia ZAHARIA. <i>Die Auseinandersetzung mit dem Tod auf idiomatischem Gebiet</i>	178
Инга СТОЯНОВА. <i>О принципах построения и функционирования Тезауруса отраслевой терминологии</i>	183
Tatiana PODOLIUC. <i>Terms and Professionalisms in Fiction</i>	196
Ina COLENCIUC. <i>Translation of Business-Related Terminological Idioms</i>	207
Galina PETREA. <i>Pragmatic Aspects in Translating the Advertising Discourse</i>	212
Virgil-Constantin FĂȚU. <i>Dezvoltarea continuă a vocabularului IT</i>	217
Alexandra RUSU. <i>Difficulties in Translation of Grammar Transformations</i>	221

EVENTS AND REVIEWS EVENIMENTE ȘI RECENZII

Elena PRUS. <i>Academicianul Valeriu Canțer: o notă înaltă a moralității în Știință</i>	229
Elena PRUS. <i>Președintele Vasile Burlui: spiralele gândirii rezonante</i>	230
Ion DUMBRĂVEANU. <i>Hanganu Aurelia. Construcțiile actanțiale în limba română</i>	232
Inga STOIANOVA. <i>Юрий Григорьевич Кривотуров в марафоне времени и успехов</i>	235
Zinaida CAMENEV. <i>Inga Stoianova, Diana Starodub. Our Green World: English for Ecologists</i>	237
Tudor PALLADI. <i>Viața ca o legendă sau enigma luminii steliene</i>	239
Victor RUSU. <i>„Poezia-rugăciune” ca nou raport cu propria poezie</i>	243

**INTERCULTURALITY
AND PRAGMATIC TRANSLATION**

**INTERCULTURALITATE
ȘI TRADUCTOLOGIE PRAGMATICĂ**

QUELQUES RÉFLEXIONS SUR LE PLURILINGUISME ET LA TRADUCTION À L'HEURE DE LA MONDIALISATION

Estelle VARIOT

Université Aix Marseille, France

Translation always adapted itself to the surrounding world, to language changes, and to the needs of the speakers who used it. Beside the characteristics inherent in translation and the links with multilingualism which also raises many questions, it's obvious that a boundary is to be established between the original and translation, in order to keep the specificity of the first one and its author, even if a definite freedom can be granted to the translator, due to the lack of exact conformity at different levels between both languages. Over the last few years, we experimented a speeding-up in some phenomena, with, on one hand, a bigger normalization of various processes, and, sometimes, on the other hand, an increase in the number of specialization and particularization, in a world in which English is very important. It raises questions about the role that individual plays in transmitting language, in a general way, and its varieties, nowadays, as in translation and multilingualism.

Keywords: *multilingualism, original, translation, author, translator, normalization, globalization, specialization, education.*

La chronologie entre le langage et la pensée est difficile à établir, même si l'on suppose, néanmoins, qu'en dehors des réactions réflexes ou instinctives, la pensée précède, même si c'est de peu, le déclenchement du langage. Ceci est d'autant plus intéressant à envisager quand l'on considère que le langage est présent chez beaucoup de mammifères sous une forme différenciée, et que, d'après certaines expériences récentes, des animaux proches de l'homme sont capables de reproduire certains sons humains. Cependant, malgré tout cela, il apparaît que seul l'être humain est doté de l'aptitude à innover et à créer de nouvelles combinaisons phonétiques, susceptibles d'exprimer sa pensée, en fonction des besoins, des nécessités et des évolutions technologiques. Il va sans dire qu'il existe un rapport entre le signe et la pensée, même si un débat s'est installé, entre les tenants du caractère motivé du signe et ceux de son caractère arbitraire, qui reste d'actualité.

L'esprit joue aussi un rôle de nuanciation du langage par le fait qu'il conduit à certains aménagements de la langue, qui se traduisent par des atténuations, des formulations plus enveloppées ou plus directes, des créations lexicales comprenant des augmentatifs ou des diminutifs, des emprunts ou des innovations, des calques etc.

La science et la connaissance sont donc avant tout des disciplines en constante transformation qui s'appuient sur des hypothèses qui doivent être jaugées et réévaluées de temps à autre objectivement, afin de permettre de progresser. Les caractéristiques physiologiques de chaque peuple, en lien avec le substrat et les contacts que celui-ci a eus avec l'adstrat et le superstrat, font apparaître l'existence de combinaisons articulatoires qui est à la source des différences langagières de chacun et qui peut aussi, parfois, expliquer certaines aptitudes à assimiler davantage de langues que d'autres.

Ceci a, bien entendu, un impact sur le plurilinguisme ou le multilinguisme, sur la façon dont on envisage la connaissance et la transmission des langues, sur les politiques linguistiques institutionnelles ou étatiques et, par conséquent également, sur la traduction, écrite ou orale, dans un monde qui accorde, souvent, de plus en plus d'importance à quelques langues, voire à une seule et ce, depuis l'Antiquité. Pour autant, l'on est en droit de considérer que le monolinguisme n'est pas souhaitable, si l'on veut véritablement percevoir l'ensemble des sentiments, nuances et informations transmises par les locuteurs des différents peuples.

L'évolution des langues montre clairement une succession de naissances et de décès, qui sont autant de survivances sous d'autres formes. Ceci nous amène à penser que, même dans le cas théorique où une seule langue survivrait dans le monde, cela aboutirait, au bout d'un certain temps, à une fragmentation de celle-ci, en fonction des nouveaux substrats – correspondant aux langues actuelles en perte – qui en ferait apparaître d'autres, à l'image de ce qui s'est passé pour le latin, par exemple.

À l'heure actuelle, on se situe néanmoins dans une situation plurilingue, où une langue (souvent l'anglais) tend, dans certains domaines à devenir dominante, même si, depuis quelques années, une prise de conscience de la nécessité de maintenir la diversité culturelle et linguistique fait son chemin.

La comparaison entre les langues est à l'origine même du plurilinguisme et, également, de la traduction et, mécaniquement, quand bien même des modifications s'effectuent, la tendance est plutôt au renouvellement progressif et par paliers de cette réalité plurilingue.

Ainsi, si le plurilinguisme correspond à la connaissance de plusieurs langues par un individu ou au sein d'une communauté, le multilinguisme renvoie aux variétés de langues parlées dans un même État, ce qui peut avoir des implications différentes. Il va sans dire qu'il existe différents degrés dans le bilinguisme et que, bien souvent, on a, en effet, affaire à ce que l'on appelle un « semilinguisme » (Coste, Moore, Zarate 16) c'est-à-dire à une connaissance partielle de la langue cible et non à un plurilinguisme complet. On parle également de diglossie dans le cas où l'on possède inégalement deux langues, qui ont des statuts différents au sein d'un même territoire.

Le plurilinguisme imparfait, notamment, permet de traiter oralement, en particulier, de différents sujets et de se faire comprendre de l'autre, sans que, bien souvent, la morphologie ou la terminologie ne soient complètement acquises, ce qui conduit, dans bien des cas, à un mélange de langues, parfois même agrémenté de mots d'une tierce langue.

On le voit bien, cette connaissance partielle connaît ses limites mais il est néanmoins très intéressant de se préoccuper de son existence et d'anticiper ou de conforter son développement, par le fait même qu'elle permet de poser la question des connaissances passives de l'individu et de sa capacité à s'imprégner de certaines choses, de manière impromptue, ou par le biais de moyens mis en place par les médias, notamment.

Ainsi, le développement d'émissions ou de programmes en langue originale sous-titrée dans la langue maternelle ou dans une autre langue est une expérience qui apparaît assez positive et qui est mise en place dans certains pays, que ce soit dans le nord de l'Europe ou dans sa partie orientale. Dans un contexte où il existe plusieurs langues officielles dans un même pays, il est clair que le bilinguisme est

facilité. Néanmoins, on peut se demander s'il est complet dans tous les domaines de la connaissance, d'autant plus si la sélection de la langue se fait en fonction de l'interlocuteur ou en fonction de certains domaines d'expression.

Un autre aspect à souligner est la place de chaque langue au sein de la communauté régionale ou d'un pays, ainsi que les tensions qui peuvent surgir, du fait du refus, volontaire ou passif, d'utiliser la langue de l'autre.

La langue romane parlée sur le territoire de République de Moldavie, analysée grammaticalement, sémantiquement et historiquement, et comparée au roumain de Roumanie, laisse apparaître de manière indéniable son appartenance au domaine roumain, quels que soient les apports lexicaux et syntaxiques apparus dans la période plus récente. Ce sont cette originalité et cette richesse qui doivent être mises en valeur, en comparaison par exemple avec d'autres formes de roumain parlées plus au sud du Danube, de par les contacts que chacune a pu avoir.

La représentativité du roumain, de part et d'autre du Danube et à l'Est du Prut, de manière minoritaire ou sous la forme de plusieurs États au XXe siècle – Roumanie et République de Moldavie – dans toutes ses diversités, est particulièrement pertinente à analyser, dans le cadre d'études linguistiques puisqu'il constitue, à l'heure actuelle, la seule langue romane orientale conservée.

La place de l'anglais dans ce processus de mondialisation est assez importante puisque cette langue supplante dans bien des domaines les langues nationales, y compris dans certaines manifestations officielles (à l'exception notable des Jeux olympiques, qui veillent au maintien du français), malgré une volonté affichée de plurilinguisme, et/ou contribue à l'émergence d'un « franglais » ou « romgleză ». Ceci indique qu'il n'est pas aisé de maintenir cette diversité culturelle et linguistique, sous l'effet, en particulier, de pressions économiques ou liées aussi à un phénomène de mode.

Les autres langues de circulation ou de culture ont la possibilité et, je dirais même, le devoir de réaffirmer leur importance et leur nécessité, étant donné également les liens indéfectibles qui existent entre la langue et un peuple, ainsi que la capacité de ce dernier à exprimer son ressenti, à travers des mots, des intonations, une syntaxe et un énoncé spécifiques.

L'intérêt du plus grand nombre est donc bien le maintien du plurilinguisme, comme moyen d'ouverture d'esprit ou comme remède contre la « pensée unique », selon la formulation de Claude Hagège.

Il ne faut pas non plus oublier, dans ce cadre, la capacité de certains locuteurs à mémoriser des sons autres – qui permettent aux scientifiques de faire des rapprochements avec l'oreille « absolue » des musiciens – et, nonobstant l'influence du contexte familial, amical ou éducatif, qui peut entraîner des variations dans les modèles, des constantes agissent comme des déclencheurs ou des accompagnateurs dans l'acquisition des langues.

Un phénomène intéressant à appréhender également est l'impact de la mémoire sur la connaissance linguistique, sur son acquisition, son maintien et sa récupération. En effet, en dehors de l'aptitude physique de chacun d'entre nous, dans les cas où la mémoire se trouve altérée, du fait de la maladie, il est important d'établir si la fonction langagière est quant à elle intacte, afin d'appréhender les processus de récupération et d'amener le patient à effectuer à nouveau le cheminement d'acquisition du langage qu'il avait fait dans sa tendre enfance. On voit ainsi que cela passe par un examen en règle de toutes les facultés de l'individu,

ce qui lie bien le langage à la pensée et aux neurosciences. Les avancées dans ces divers domaines ne peuvent qu'amener à l'interdisciplinarité.

Le langage est non seulement un moyen de communication de l'homme qui s'accompagne souvent d'une gestuelle et de tournures intonatives spécifiques, mais il varie aussi en fonction des communautés, de façon à exemplifier une certaine vision du monde.

La distinction et la complémentarité entre langage oral et écrit est aussi importante à souligner, tout comme les différents niveaux de langues puisque le mode de transmission des informations et le message lui-même varie, non seulement en fonction de l'émetteur mais aussi de l'interlocuteur.

Le français – tout comme les autres langues – dispose d'un ensemble d'éléments qui permettent de l'identifier comme tel, de lui assurer sa spécificité et de lui donner tous les outils nécessaires pour s'adapter au monde en construction continue. Il est clair qu'un locuteur natif aura davantage de facilités à maîtriser ces tournures langagières propres à la langue de Molière. Néanmoins, l'acquisition de certains mécanismes, et, en particulier, de la grammaire, permet aussi de normaliser cela et de parvenir à une connaissance harmonieuse de celui-ci.

Il apparaît que la connaissance de la langue maternelle repose sur un capital inné qui se fonde sur le patrimoine génétique de chacun dont on dispose à la naissance et qui est modelé, par la suite, par l'acquisition du langage. La langue seconde, par exemple, s'appuie, quant à elle, dans bien des cas, sur la capacité de chacun à adapter ses aptitudes morphologiques à l'apprentissage d'une nouvelle langue, à laquelle s'adjoint l'instauration de nouveaux mécanismes liés à la maîtrise d'une autre morphologie et d'un autre environnement. C'est la raison pour laquelle l'adjonction de tel ou tel suffixe, par exemple, différenciera la création lexicale innovante d'un natif, dans certains cas, du « barbarisme » d'un non autochtone (fr. *surnaturel* ; ro. *supranatural* etc.).

Ce qui se passe à l'intérieur d'une langue, comme le français, qui connaît un nouveau développement avec la meilleure reconnaissance des langues régionales, après plusieurs décennies de monolinguisme, a également des correspondances dans d'autres (groupes de) langues, quand bien même les différenciations régionales sont moindres.

Les concurrences par emprunts ou par la présence de suffixes différents adjoints à une même racine, dans le domaine roumain, notamment, montrent aussi, dans certains cas, une différenciation ou une spécialisation qui illustre, de la même manière, la richesse de cette langue.

Par ailleurs, une langue nationale n'est pas unique puisqu'elle correspond déjà à l'ensemble des variétés de ses locuteurs et de ses régions, écrites et orales, influencées par les apports et contacts de ses locuteurs. Dans le cas du français, il convient aussi de ne pas oublier le français du continent nord-américain qui dispose tout de même de certaines spécificités flagrantes, du fait de son caractère imagé et de son contact parfois étroit avec l'anglais. Une autre variété à prendre en compte est le français parlé sur le continent africain qui, là aussi, résulte, d'une acquisition et d'un côtoiement avec des langues de substrats différents. Enfin, une part du français à ne pas négliger est celle qui est usitée par d'autres pays francophones et francophiles que sont les pays d'Europe centrale, qui ont été influencés directement et indirectement depuis plusieurs siècles par une connaissance du français, en tant

que langue de culture, transmis par les Grecs et les Russes, et qui essaient de le maintenir, à côté de leur langue officielle.

On le voit, le plurilinguisme connaît différentes étapes et la maîtrise parfaite de plusieurs langues à un même niveau est souvent très difficile à obtenir. Les multiples facettes de la connaissance d'une langue laissent entrevoir la difficulté des spécialistes à transmettre celle-ci, que ce soit par la traduction – écrite ou orale – ou par l'enseignement.

La traduction a toujours revêtu une importance particulière dans la communication des informations. Ainsi, si nous appréhendons de manière plus ou moins aboutie, les œuvres de tel ou tel auteur ancien, c'est aussi parce que des érudits et copistes ont été chargés par leurs mécènes, princes, rois ou supérieurs, d'effectuer des opérations de traduction(s). Celles-ci, parfois empreintes d'interprétations, d'approximations ou d'hésitations, illustrent la difficulté de cette tâche, ainsi que son ampleur et son importance pour les générations futures. Les documents ainsi conservés, souvent, dans des monastères puis dans des bibliothèques ont, par la suite, été étudiés par des spécialistes de diverses disciplines, ce qui a permis d'établir des concordances entre les peuples et les langues et d'établir l'existence de familles linguistiques, notamment. Dans la période récente, il est rappelé que certains enregistrements de langues aujourd'hui disparues – je pense, en particulier, au dalmate – permettent de garder une trace de celles-ci, en vue d'examens plus approfondis, par la suite.

La traduction, dans son ensemble, est donc une activité à ne pas négliger ou décrier, car elle a joué son rôle dans la transmission des autres langues et dans leurs connaissances.

Il est bien entendu que chaque traducteur a à cœur de procéder de la meilleure manière qui soit, afin d'obtenir la plus forte correspondance possible entre l'original et le texte ou l'énoncé cible. C'est la raison pour laquelle de nombreuses théories ont vu le jour concernant la traduction, et visent à mettre en garde contre les dangers d'un travail trop rapide ou insuffisamment documenté. Même si l'on s'accorde à dire que nul travail n'est parfait et qu'il est, par voie de conséquence, toujours perfectible, il est vrai que certaines conceptions telles que « traduttore – traditore », reprises de la citation de Joachim du Bellay « Que dirais-je d'aucuns, vraiment mieux dignes d'être appelés traditeurs que traducteurs? » (Bellay (du), *apud* Ladmiral 91), ont entraîné une certaine hésitation, voire une suspicion vis-à-vis de la traduction.

Les théoriciens de la traduction et ses spécialistes considèrent davantage que la traduction est nécessaire mais qu'elle doit être encadrée et disposer de certains critères, susceptibles d'aider celui qui l'effectue à pallier ses difficultés, à les prévenir, afin d'obtenir le meilleur résultat possible, au moment où il l'effectue, à charge pour lui de la reprendre par la suite, s'il perçoit de nouvelles subtilités ou qu'il trouve une variante plus précise ou mieux adaptée à la langue source ou cible. En cela, la traduction constitue une véritable science – au même titre que les autres – et participe à son niveau à la transmission du langage et de ses variétés, et à sa diffusion dans les différentes couches de la société.

La traduction s'effectue à l'oral ou à l'écrit. On utilise, souvent, le terme d'interprétation lorsqu'elle s'effectue à l'oral, pour les tribunaux ou les organismes officiels. Néanmoins, en dehors des acceptions propres aux termes « traduction » et « interprétation », on emploie couramment la dénomination « traduction

consécutive ou simultanée (orale) », en lieu et place de « interprétation consécutive et simultanée », ce qui montre aussi les liens entre les deux activités et leur complémentarité.

Dans son activité courante, le traducteur dispose de différents outils qui l'aident dans sa tâche, au premier rang desquels se trouvent les dictionnaires de spécialité. Il s'attache, bien évidemment, à respecter le plus possible l'original et la pensée de l'auteur, en tentant de transposer sa vision du monde, dans celle d'une autre communauté, celle de la langue cible.

Ceci implique néanmoins une certaine forme d'interprétation des mots, des ambivalences, de la syntaxe, du vécu en général de l'auteur, afin d'appréhender sa pensée et il apparaît que la possibilité de le côtoyer permet de trouver un certain nombre de solutions.

Cette part d'interprétation doit, toutefois, rester nuancée et se faire par petites touches, afin que la traduction ne masque pas l'original. Le traducteur doit, par conséquent, s'attacher à déterminer aussi ce qui, dans la création originale, constitue la signature de l'auteur, afin d'établir un maximum de correspondances et de permettre au lecteur d'identifier son travail comme la traduction. Cette signature peut être représentée par un certain nombre de tournures stylistiques, d'ambivalences, de rimes, d'expressions illustrant le niveau de langue, entre autres.

Le traducteur doit, par conséquent, également être à même, au fil du temps, de s'affirmer par la compréhension qu'il a de cette signature, ce qui, du fait des correspondances, lui en attribuera une également.

On s'aperçoit donc que cette activité est, non seulement une opération de longue haleine qui nécessite patience, rigueur et persévérance, mais aussi un certain doigté et une dextérité à capter le message de l'auteur, ce qui n'est pas une chose aisée. La traduction, comme les autres activités de l'esprit, a suivi l'évolution du monde depuis ses débuts et a contribué à adapter les moyens d'expression de ses locuteurs à celui-ci. Bon nombre de changements ont eu des répercussions, depuis les débuts de l'écriture, en passant par la typographie, les dictionnaires et ouvrages de référence qui continuent à être utilisés et à se mettre à niveau au fur et à mesure.

Ainsi, les traducteurs se fondent aussi, en plus de leur vécu et de leur expérience propre, sur les travaux de l'Académie qui régit l'usage de chaque langue, de façon à utiliser une langue correcte et précise.

La période actuelle, sous le poids des avancées technologiques, entraîne l'apparition de nouveaux outils de communication auxquels il faut donner des appellations. Ceci suppose toute une réflexion des spécialistes en linguistique comme des concepteurs et utilisateurs dont l'objectif est de parvenir à l'enrichissement lexical de la langue, soit interne – par dérivation ou élargissement sémantique –, soit externe, par emprunt. Après des décennies de domination anglo-saxonne, on assiste depuis quelques années à un retour de la créativité française, notamment dans le domaine informatique, initiée avec le mot *ordinateur* que le français préfère à l'anglicisme *computer*, ce qui constitue une spécificité puisque l'on retrouve *computer* dans bon nombre d'autres langues. Actuellement, on assiste à l'utilisation des groupes de mots *liseuse électronique*, *tablette tactile*, entre autres, qui ont tendance à se généraliser, du fait de leur consonance spécifiquement française et de l'existence préalable de leurs composants dans le lexique de cette langue.

Une autre catégorie d'innovations est représentée par des termes créés dans un souci de féminisation de mots existant préalablement dans la terminologie professionnelle. On peut citer l'apparition de *maîtresse de conférences*, à côté de *maître de conférences* (en ro. *conferențiar*) qui suscite des interrogations car la fonction renvoie à l'enseignement supérieur, tandis que le terme *maîtresse* est rattachée de manière, plus ou moins consciente, au primaire. L'avenir dira si cette nouvelle dénomination parviendra à s'imposer et à effacer cet usage sélectif. On peut faire, à ce niveau, un parallèle avec le mot *pharmacienne* qui est usité, de manière plus générale, dans le sens de « épouse de pharmacien ». En dehors de ces innovations sémantiques, il est à noter la création de termes tels que *professeure* qui engendre une hésitation ou une certaine forme de résistance, suivant les cas, y compris dans les rangs de l'Académie, car la dérivation dans toute langue s'effectue, même s'il existe des exceptions et des évolutions, suivant des règles précises : les masculins en *-eur* font le féminin en *-euse* ou en *-rice*.

L'usage précis d'une dénomination et, bien entendu, de ses correspondants dans les autres langues, dans un contexte où les peuples et les langues sont de plus en plus interconnectés, renforce la nécessité de mettre la traduction et le plurilinguisme au cœur de l'enseignement et des politiques linguistiques.

S'agissant de l'enseignement, il s'agit de mettre en valeur les différentes techniques visant à favoriser les connaissances passives et l'intercompréhension des langues, par le biais d'une présentation favorisant le recours aux synonymes, aux analogies et aux antonymes dans différentes langues. Ainsi, un enseignant pourra, par exemple, présenter un cours en langue roumaine ou française, et introduire les deux langues, de façon à veiller au maintien du niveau de celles-ci. Pour autant, même si l'apprentissage d'autres langues est primordial dans une société où les pays sont de plus en plus liés, celui de la langue officielle, en particulier, sous toutes ses facettes, ainsi que ce que l'on appelle communément le socle des fondamentaux, est à maintenir, en société monolingue ou multilingue, car il est le garant d'une insertion, quelles que soient les aptitudes de chacun de part et d'autre.

Dans le cas de plusieurs langues officielles au sein d'un même pays, la langue maternelle de chacun jouera un rôle spécifique de médiateur culturel, en mettant en lumière la richesse de l'autre langue et de l'apport que toutes deux représentent.

Par ailleurs, l'existence des variétés linguistiques ou des langues dites régionales au sein d'un même domaine facilite, de manière induite, l'aptitude à appréhender différentes langues, même si le cloisonnement entre celles-ci, du fait des contaminations, n'est pas toujours possible.

Mis à part cela, il est bien entendu rappeler que chaque enseignant est appelé à envisager les meilleures solutions possibles qu'il adaptera en fonction de sa connaissance du groupe qui lui a été confié. Il apparaît également que l'adaptation des cours aux nouvelles technologies (TICE, AMeTICE2, CIPE et leurs correspondants dans les autres régions et pays) est en mesure d'apporter aux étudiants comme aux enseignants des outils techniques propres à une acquisition plus aisée d'autres langues et à leurs formations.

Pour ce qui est de la traduction, les avancées au cours des siècles ont été multiples et elle a toujours accompagné l'évolution des sociétés, afin de proposer des solutions équilibrées pour chaque langue. Les différentes théories autour de la

traduction ont permis d'élaborer un cadre qui a donné une assise à celle-ci, en lui donnant l'occasion d'éviter certains écueils.

Les XXe et XXIe siècles ont entraîné une accélération de certains processus, dans certains domaines spécialisés des langues, en particulier juridique et médical. En effet, la traduction spécialisée suppose de plus en plus la mise en place de nomenclatures spécifiques, voire de formulations figées, issues ou non du latin qui sont reconnues et admises de tous les spécialistes, quand bien même elles entraînent l'utilisation d'emprunts ou de calques.

La traduction assistée par ordinateur, les logiciels de correction automatique et le développement d'internet constituent des outils qui aident le traducteur dans sa tâche. Néanmoins, ces nouveaux moyens s'intègrent d'une part dans un processus global et, d'autre part, ne peuvent exister sans la main humaine qui valide les décisions et joue son rôle dans le choix des critères.

Un autre point à prendre aussi en compte est l'usage des mots et de certaines de leurs connotations qui varie en fonction des régions et même, dans certains cas, des locuteurs, qu'il s'agit, après un temps « d'examen » (visant à vérifier son harmonie avec la langue, son caractère nécessaire etc.), d'intégrer ou non dans le lexique, par le biais de l'Académie. Il va sans dire que chacun a son rôle dans ces évolutions mais qu'il est néanmoins nécessaire de veiller, d'une part, au bon usage et, d'autre part, à l'adaptabilité de la langue pour les générations futures, ce qui est, bien entendu, aussi régi par les instances linguistiques.

Dans tous les cas, la traduction – et par voie de conséquence, l'utilisation du lexique – s'avère bien souvent un équilibre assez difficile à atteindre entre la liberté d'un auteur original et celle du traducteur, dont l'objectif est de recréer un nouvel univers pour cet original, sans pour autant le renouveler entièrement, afin de ne pas prendre le pas sur celui-ci. Toutefois, l'existence de cette tendance à la normalisation et à la spécialisation n'entraîne pas pour autant une renonciation à la recherche insatiable de nouveaux équivalents susceptibles de mieux correspondre autant dans la forme que dans le fonds à l'original.

La traduction et le plurilinguisme sont intimement liés puisqu'ils constituent deux manières d'envisager la problématique de la langue et sa correspondance dans d'autres idiomes, par le biais de divers mécanismes, innés ou acquis et que les acteurs utilisent, en fonction de l'évolution des sociétés auxquelles ils appartiennent. Notre société, sous l'effet d'une influence forte de l'anglais, connaît actuellement une sorte de prise de conscience de la nécessité du maintien de cette diversité linguistique qui agit également comme phénomène « fragmentateur » de l'anglais, dans une certaine mesure. La traduction et le plurilinguisme sont donc appelés, jour après jour, à jouer un rôle de plus en plus grand pour accompagner nos sociétés dans la voie de la découverte de l'autre et de toute sa richesse intellectuelle. Nous espérons que ces quelques réflexions auront pu contribuer au débat et à montrer leurs infinies potentialités dans un monde de plus en plus informatisé et globalisé, mais qui ne peut, néanmoins, se passer de l'homme pour lui transmettre le message de son esprit, et qui doit, par conséquent, veiller à conserver l'aspect humain au cœur des progrès et des avancées.

Références bibliographiques

- « Traductions. Confrontations, négociations, création », *Collection Théorie, Littérature, Épistémologie*, Paris : Presses Universitaires de Vincennes, n°25, 2008.
- Ballard, Michel (Études réunies par). *Qu'est-ce que la traductologie ?*. Arras : Artois Presses Université, Collection Traductologie, 2006.
- . *De Cicéron à Benjamin. Traducteurs, traductions, réflexions*, Villeneuve d'Ascq : Presses Universitaires du Septentrion, Coll. Études de la Traduction, 2007.
- Cachin, Marie-Françoise. *La traduction*. Paris : Éditions du Cerle de la librairie, 2007.
- Calvet, Louis-Jean. *Il était une fois 7000 langues*. Paris : Fayard, 2011.
- Conti, Virginie et François Grin (sous la direction de). *S'entendre entre langues voisines : vers l'intercompréhension*. Chêne-Bourg : Georg, 2008.
- Coste, Daniel, Danièle Moore et Geneviève Zarate. *Compétence plurilingue et pluriculturelle, Vers un Cadre Européen Commun de référence pour l'enseignement et l'apprentissage des langues vivantes: études préparatoires*, Strasbourg : Conseil de l'Europe, Division des politiques linguistiques, 2009.
- Delisle, Jean et Judith Woodsworth, (sous la direction de). *Les traducteurs dans l'histoire*. Ottawa : Les Presses de l'Université d'Ottawa, Éditions Unesco, 1995.
- Felce, Françoise. *Malédiction du langage et pluralité linguistique. Essai sur la dynamique langues-langage*. Paris, Turin, Budapest : L'Harmattan, 2005.
- Hagège, Claude. *Contre la pensée unique*. Paris : Odile Jacob, 2012.
http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/SourcePublications/CompetencePlurilingue09web_FR.pdf (consulté le 11 août 2012)
- Ladmiral, J. R. *Traduire : théorèmes pour la traduction*. Paris : Gallimard, Coll. Tel, 1994.
- Meschonnic, Henri. *Poétique du traduire*, Paris : Verdier, Lagrasse, 1999.
- Paulin, Catherine (sous la direction de). *Multiculturalisme, multilinguisme et milieu urbain*, Besançon : Presses Universitaires de Franche-Comté, 2005.
- Peeters, Jean (sous la direction de). *La traduction. De la théorie à la pratique et retour*. Rennes : Presses Universitaires de Rennes, Collection Rivages linguistiques, 2006.
- Walter, Henriette. *Le français dans tous les sens. Grandes et petites histoires de notre langue*. Paris : Robert Laffont, coll. Dirigée par Philippe Delerm (Grand prix de l'Académie française). préface d'André Martinet, 1998.

SEMIO-LOGICA SITUAȚIONALĂ ȘI PROIECȚIILE SALE TRADUCTOLOGICE

Victor UNTILĂ

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Linguistic complexity, constituted at the crossing of different theories and paradigms, prefigures numerous facets of the language, various levels of complexity of the meaning in proper construction and ways of description, but its tools remain incomplete.

Organon being par excellence the relational (*thing-signifier-signified*), semiotics provides descriptive models for the knowledge and social discourses manifesting more systemic, integral and often creative and prescriptive character.

The semio-logic of the situational analysis of Petru Ioan represents logic of the notions which are not just simple “spirit bricks”, but “constellations” of the action, updated ways of the continuous creative action which characterizes the spirit in its persistence and its numerous applications from different epistemological domains.

Exploring the model of situational hexahedron, our research aims to value enhancement of the semio-linguistic horizons of the very model in order to postulate the translational act as a creative, situational and intercultural action, profiling translating actions of an integrative and systemic potentiality prolific due to this polyvalent paradigm.

Keywords: *situational semio-logic, situational hexahedron, poly semio-logic, linguistic horizon, traductological semio-logic.*

*Le langage est spécification d'une chose-performance-en-situation-
dans la circonstance-sur-un-horizon.
/Henri Van Lier/*

Semnele-indicii ale gândirii sistemice actuale

Logosul uman (rațiunea și limbajul), nu este apt să pătrundă fiindul situat dincolo de granițele inteligenței. Acesta se limitează să-l indice, să-l exprime, să-l semnifice, să-l interpreteze. Complementând Realitatea, semiotica instaurează o nouă ordine de funcționalitate antropologică – transcendența Realului prin reprezentarea, interpretarea, analiza, explicarea, elucidarea acestuia prin intermediul semnelor/simbolurilor și perceperea acestora ca reprezentații ale Realului.

Filosofia, în general, și cea a limbajului, în particular, pornind din anii 90 ai sec.XX parcurge o cale de reconsiderare a Semioticii în calitate de „matrice a științelor umane” (F. Rastier) care „participă la revoluția semiotică a umanității actuale” (Baudrillard) lansând proiectul de refondare bazat pe conceptul de interdependență pe interfața dinamică *Real-Rațional-Relațional* și complexitatea triadei *Real-Symbolic-Imaginar* având fundamente în *Spațiu-Timp-Ființă*.

Diversele procese de mondializare postulează de acum încolo o Realitate orchestrată din toate orizonturile posibile a unei „Societăți-lume” (E. Morin) din semne/simboluri care devin moneda de schimb pentru a accede la realitatea non sezizabilă dar și mijloc de circulație și de cunoaștere a *universurilor-semne*.

Știința, la rândul ei, prin variatele proiecte paradigmatică și epistemologice profilează:

- ☞ un nou mod sintetic-integrativ de gândire, fondat pe concepte integratoare și discipline integrative teorii informaționale, sistemice, de rețea, biosemiotică și neuroștiințe, inteligență artificială, (neo)semiotică existențială ș.a;
- ☞ resemantizarea metodelor, regulilor și standardelor de raționalitate pentru a aborda simultan aspectele structurale, acționale și dinamice;
- ☞ o deplasare de accent de la atomism spre holism, de la contemplare spre constructivism.

Într-un cuvânt suntem în prezența unei „filosofii de transformare” (vezi Faye Jean-Pierre), centrată pe transformarea conceptelor, un fel de globalizare și integrare a problematicilor epistemologice – caracteristică majoră a modernității intelectuale recente.

Avatarurile unei paradigme semio-logice situaționale

Limbajele naturale sunt coduri de semne inventate de *homo sapiens* nu numai pentru comunicare, dar și pentru semnificare/cunoaștere. Evoluția actuală a științelor limbii este propulsată de conștientizarea unei dialectici de *antagonism adaptativ* - un *interacționism dinamic, acționalist și regulatoriu* pentru a domina intercauzalitățile complexe și deschise – lingvistice, culturale, convenționale, sociale într-o devenire perpetuă și/sau complementară a omului. În această ordine de idei, complexitatea lingvistică și deschiderea sa indefinită numai poate fi compartimentată pe niveluri/domenii de descriere dar necesită abordări complexe, sistemice, integrale care ar lua în calcul dualismul ontologic a discontinuității radicale dintre *materie și spirit*, discriminare care trebuie (re)gândită ca o soluție de continuitate între cele două categorii pentru că statutul limbajului este direct vizat de raporturile dintre *natură și cultură*.

Dualitatea fenomenului langajier ca *dat-construit (limbă-uz)* urmează o cale de adaptare, o organizare ierarhică și interdependentă pentru a profila o infinitate de orchestrări pe interfața opozițiilor: *identitate-alteritate, închidere-deschidere, realitate-reprezentare, unitate-diversitate, etc.*

Astfel, semiotica își poate asuma această funcție de știință-pilot și matrice disciplinară în cazul care va depăși obiectul propriu-zis de studiu descriptiv al semnelor și interpretării lor și va propune (meta) modele complexe, sistemice și integratoare ale fenomenului *homo sapiens-loquens*.

Una din primele tentative de asemenea factură a fost, probabil, paradigma de tip situațional (Ioan 31-34), analiza complexă și integrativă a verbului în gramatica indiană, bazată pe filosofia „actului sacrificial” sistematizat într-un mod metateoretic și pragmatic de Pānini. Acest transfer a categoriilor de analiză din sfera limbajului ritual și/sau mitic spre limbajul natural *toto genere* se justifică în măsura în care sacrificiul ca act prin excelență și model suprem al oricărui act constituie un mijloc simbolic de comunicare cu realitatea mitică și, prin urmare, un sistem semantic și o structură semiotică.

Astfel, este evident că lingvistica antichității, cât și dezvoltările sale actuale comportă un transfer metodologic din domeniul acțiunii rituale spre domeniul limbajului/discursului *toto genere* devenind astfel o „știință-pilot” exportatoare de instrumentar cognitiv. Datorită acestui prim exercițiu lingvistic major utilizăm categorii/concepte/termeni exportate precum : *subiect, complement*

direct/indirect/instrumental/sociativ/de opoziție, etc. ca valențe ale verbului ; cazurile substantivului drept poziționare în scenariul acțional ș.a. până la impunerea modelelor expres-acționaliste – *gramatica actanțială* (Tesnière, Greimas) sau *gramatica de tip casual* (Fillmore) (Ioan 33).

Inspirat din filosofia indiană, din gramatica lui Pānini, din aporturile acționale cele mai semnificative: a *discursului practic* (G. H. Von Wright), a *discursului performativ* (Gerhard Frey), a *discursului pedagogic* (Olivier Clouzot), a preocupărilor *semio-logice* (R. Carnap), a *discursului social* (V.J.M. Mackenzie), a *pragmaticii* (R. Montague), a *formalismului sintactic* (Y. B. Hillel), Petru Ioan elaborează și afirmă o *reconstrucție semio-logică a limbajului natural* pornind de la logică spre lingvistică stipulând: *conceptele acționale sunt concepte relaționale* și că ele se descompun în *noțiuni-factori* care sunt, la rândul lor, ipostaze a unei *noțiuni-funcție* (cosmoidale) incluzând un univers de situații posibile („cărămizi ale spiritului”, „constelații de semantizări”) *funcționale, structurale* (articulând variabile/vectori de focalizare, roluri), și *formale* (formalizabile).

Urmând toate aceste inspirații filosoful, logicianul și semioticianul Petru Ioan propune un supra model hexadic al semnificației și comunicării cu următoarele coordonate (variabile, poli) semiotice: 1) « E » - *emițătorul* (vorbitorul, subiectul enunțării, transmițătorul, locutorul etc.); 2) « R » *receptorul* (destinatarul, ascultătorul, cititorul, interlocutorul etc.); 3) « S » - *semnificantul* (semnul, simbolul, alte suporturi); 4) « D » - *referința*, (denotatul, obiectul, universul de discurs, extensiunea, denotarea, corespondența gândire-realitate); 5) « I » - *intensiunea obiectivă* (conținutul obiectiv, semnificația obiectivă, sensul, semnificantul etc.); 6) « C » - *intensiunea subiectivă* (semnificația subiectivă, conotația, răspunsul comportamental, gândirea interpretului etc.):

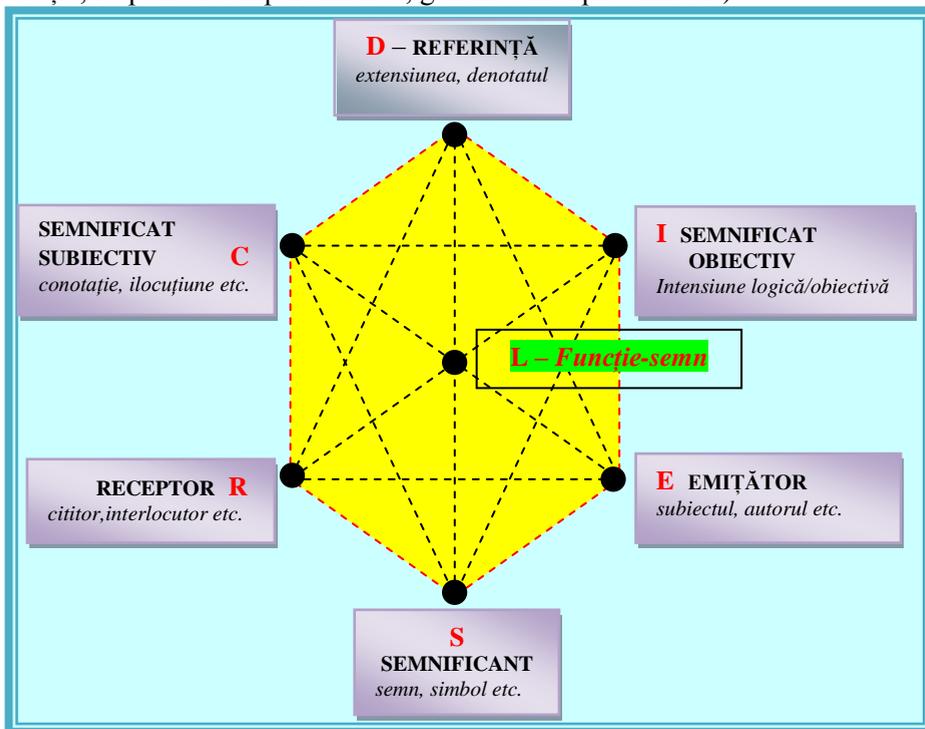

Fig. 1 : Modelul hexadic al „situației semiotice” după Petru Ioan.

În hexagonul semiotic propus distingem 3 axe: 1) axa materială „S” – „D” ca o deschidere spre realitate; 2) axa imaterială „I” – „C” a conținuturilor obiective sau subiective; 3) axa personală „E” – „R” sau expres-actanțială.

Hexada semio-logică facilitează deschiderea și articularea gradelor cognitive distincte dintr-o complexitate de cel puțin 64 clase deschise a unor situații epistemice în cazul antrenării a unei sau mai multor coordonate (variabile, poli) a sextetului (**E, S, R, C, D, I**) în măsura în care coordonatele apar vertical sau orizontal ca relații sau predicate complexe. Prin combinarea acestor variabile (poli, factori, parametri) vom detecta 64 de forme a semnificării/comunicării. Aceste forme includ 6 forme unipolare, 15 forme diadice, 20 de forme triadice, 15 forme tetradice, 6 forme pentadice. Toate aceste orchestrări semio-logice contribuie într-un mod complementar și exponențial la descrierea sensului.

Lansată acum două decenii paradigma semio-logică a analizei situaționale și-a găsit numeroase ilustrări și aplicații nu numai în lucrările ce au urmat ale autorului (Ioan 20) dar s-a conturat ca o adevărată școală cu posibilități aplicative în varii terenuri epistemologice (Ioan 20-22).

Orizonturile lingvistice ale semioticii situaționale

După Petru Ioan, locul semnului este în centrul hexadei, la o distanță egală de fiecare variabilă (pol, coordonată), poziționare care pune în valoare *funcția-semn* adică situația semiotică sau/și semioza, semnul în interconexiune potențială cu cele 6 coordonate. Și semioticianul italian Umberto Eco pleda pentru ca tipologia semnelor să fie substituită printr-o tipologie de producere de semne demonstrând odată în plus că noțiunea clasică de *semn* este vidă, este o ficțiune și trebuie să fie înlocuită cu *funcție-semn* ca rezultat al diferitelor tipuri de operații productive.

Prin combinarea acestor variabile 6 (+1) a hexadei semiotice s-ar putea construi, după autorul român, cel puțin 13 discipline semiotice: 6 sintaxe: « S », « I », « D », « C », « R », « E » (ca teorii centripete asupra actului langajier/comunicativ); 6 semantico-pragmatici: « S », « I », « D », « C », « R », « E » (ca construcții centrifuge a discursivității). Cele 12 semiotici¹ vor reprezenta doar fațete, orizonturi, fragmente a semioticii toto genere. A 13 construcție (6+6+1) semiotica totală – va constitui un ideal a integrării teoretico-metodologice în domeniul limbajului și a comunicării interumane.

Hexada semio-logică situațională poate fi aplicată oricărui concept *final* (care exprimă starea finală a unei acțiuni), *circumstanțial* (care semnalează determinările unei acțiuni), *axiologic* (care implică o instanță de apreciere), *sociativ* (care trimite la unul sau mai mulți parteneri ai agentului acțional), *procedural* (care pune în valoare spiritul practic-aplicativ) ș.a. Conform autorului, logica analizei situaționale, complementată prin paradigma hexadei, constituie doar începutul unei logici a noțiunilor care nu mai sunt privite ca „cărămizi ale spiritului” dar ca „constelații ale acțiunii”, mijloace ale acțiunii continue care caracterizează logოსul uman în speculațiile sale asupra Realității. O astfel de semio-logică nu poate fi limitativă și închisă în sine dar din contră – deschisă, extensivă permițând noi orizonturi (trans)frastice, iper și trans textuale.

Paradigma semio-logică situațională suscită reinventarea și (re)crearea Realității care comportă amprenta intervenției simbolico-imaginare a lui *homo sapiens*, permițând orchestrarea unor modelări prefigurate de jocul combinatoric al

parametrilor (polilor, variabilelor) și articularea lor opozitivă și/sau complementară urmând preceptul de *separare-relegare*. Anunțându-se un model gnoseologic, o sistemologie de tip acționalist permite evitarea idealismelor și „vagabondajul” speculativ lipsit de rezultate pentru exercițiul cognitiv de ordin teoretic și/sau practic, în traductologie inclusiv.

„Orchestrări” traductologice în cadrul semio-logicii situaționale

Traductologia dictează raporturi strânse între cele două esențe incommensurabile – limba-sursă/limba-țintă și stăruie asupra decodării/codării semnelor verbale luând în calcul complexitatea, particularitățile și nuanțele codurilor lingvistice amintite. Dar rezultatul actului traductiv va păstra *volens nolens* o alteritate greu și problematic de lichidat dintre universurile lingvo-culturale. Ca urmare fenomenologia traductologică ar necesita un *limbaj de gradul doi* capabil să explice, să descrie sau/și (pre)scrie strategii metodologice în apropierea cât mai exhaustivă a celor două universuri lingvo-culturale.

Dimensiunile semiotice ale traductologiei au devenit centru de interes al teoreticienilor și practicienilor de câteva decenii pornind de la faptul că semiotica devenise între timp „matrice de federalizare” (F. Rastier) a științelor umane, iar traducerea/traductologia din punct de vedere semiotic, pe lângă faptul că reprezintă un act de *decodare/codare* a semnelor, deci un proces de *bisemioză*, mai face apel și la tot universul enciclopedic extralingvistic de semne ale celor două limbi. Astfel, reușita actului și procesului de traducere nu mai ține doar de o operație (inter)lingvistică dar și de diverse profilări epistemologice și/sau gnoseologice incluzând componente și variabile potențiale în cadrul unor negocieri (meta)semiotice dintre cele două coduri și culturi.

Astfel, semioticianul Julio Plaza² a încercat să depășească diada bisemiotică a traducerii înălțând semiotica lui Greimas la nivelul paradigmei triadice (terțietate) afirmând că rezultatul bisemiozei (al treilea element) traductive sunt *transformările semiotice*. Pentru autorul citat traducerea se prezintă mai degrabă ca o „gândire prin semne, în relația sensurilor și transcreerea formelor”. Tot el ajunge să postuleze și diverse forme pentru diverse tipuri de semne. Astfel, traducerea semnelor *iconice* va urma o semiotică a *transcreației*, a semnelor *indicii* – o *transpoziție*, determinată de relația cauză-efect care este interpretată prin experiența concretă. În cazul traducerii semnelor *simboluri*, datorită faptului că relația semnului cu obiectul este convențională vom avea *transcodificare*.

Alți cercetători au insistat pe diverse dimensiuni metodologice/praxiologice/didactice ale semioticii în vederea apropierii de o traducere perfectă: *discursivitate*³ (Jacques Fontanille), *interdisciplinaritate*⁴ (Cécile Cosculluela); *actele de discurs*⁵ *predare-învățare*⁶ (Paul Rivenc și Mehmet Rifat Güzelsen⁷), *traducere intersemiotică*⁸ (Julio Plaza), *traducere intralinguală*⁹ (Thomas Faye), *traducere medievală*¹⁰ (Jay Siskin). Numeroase reviste¹¹ de semiotică consacră numere întregi problemelor semiotice ale traducerii.

În contextul paradigmei semio-logice situaționale discutate ne întrebăm: 1) dacă traducerea este o activitate acțională și situațională? 2) dacă actul traductiv depinde numai de un organon lingvistic? 3) dacă există (meta)semiotici capabile să descrie sau/și să prescrie actul traductiv ?

Astfel, semio-logica situațională a lui Petru Ioan se adevărește o paradigmă prolifică și pentru traductologie pornind de la axiomele următoare:

- ☞ actul traductiv depinde nu numai de regulile unui organon/canon strict lingvistic din motivul că nu putem delimita un canon lingvistic care să nu fie în același timp și unul logico-semiotic ;
- ☞ traducerea este o activitate (*inter*)culturală, acțională și situațională prin excelență care permite abordarea simultană a aspectelor structurale, acționale și dinamice;
- ☞ traducerea este în esență sa un fenomen binar, (bisemioză, decodare-codare) bazat pe principiul opoziției - *identitate/alteritate* care ar necesita un limbaj de gradul doi – metalimbaj semiotic capabil să descrie și/sau prescrie rețete, modelări, orchestrări gnoseologice și/sau epitemologice pentru procesul traductologic.

Drept urmare, primul lucru pe care dorim să-l profilăm cu ajutorul hexadei semio-logice este acest caracter opozitiv *identitate/alteritate* al bisemiozei traductive:

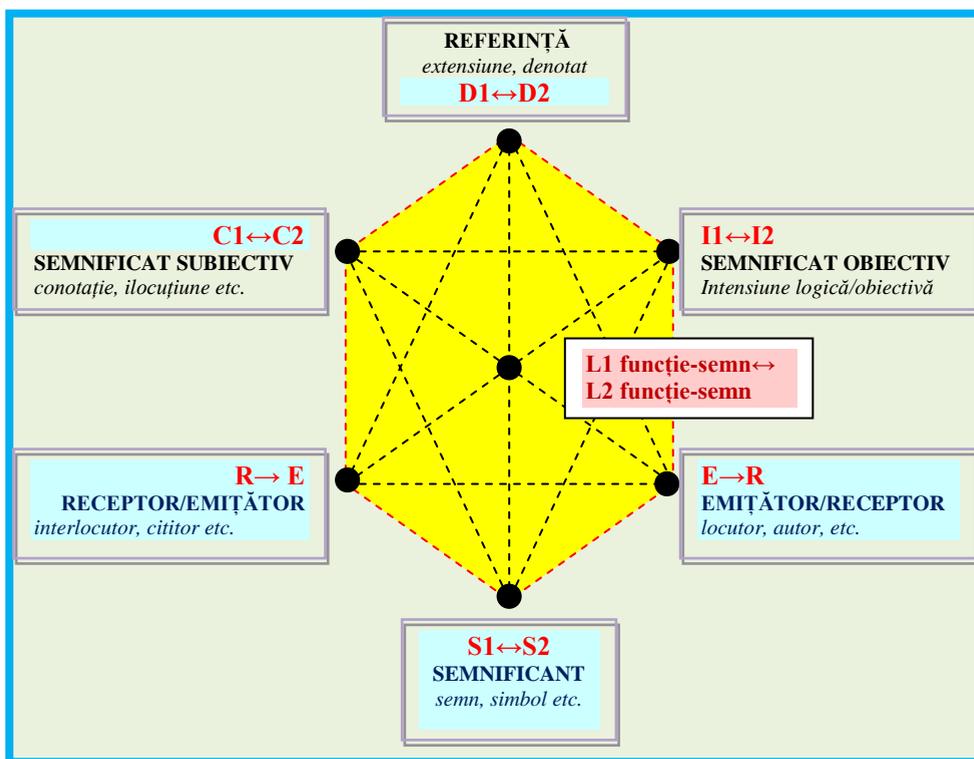

Fig. 2 : Hexada semio-logică situațională a bisemiozei traductive

Schematizarea propusă poate deveni un instrument prolific de acțiune situațională în domeniul traductologic. Astfel, hexada ar putea profila o multitudine de definiții și concepte, acțiuni, fenomene și procese traductologice asigurând o complementaritate epistemologică la preceptele lingvistice prestabilite. De exemplu, putem delimita tipurile de traducere/interpretare în concordanță cu poliile hexadei: « S » - descriptiv-gramaticală ; « E » - autotraducere ; « I » - rațional-explicativă ; « D » - istoric-situațională ; « C » - alegorică ; « R » - axiologică:

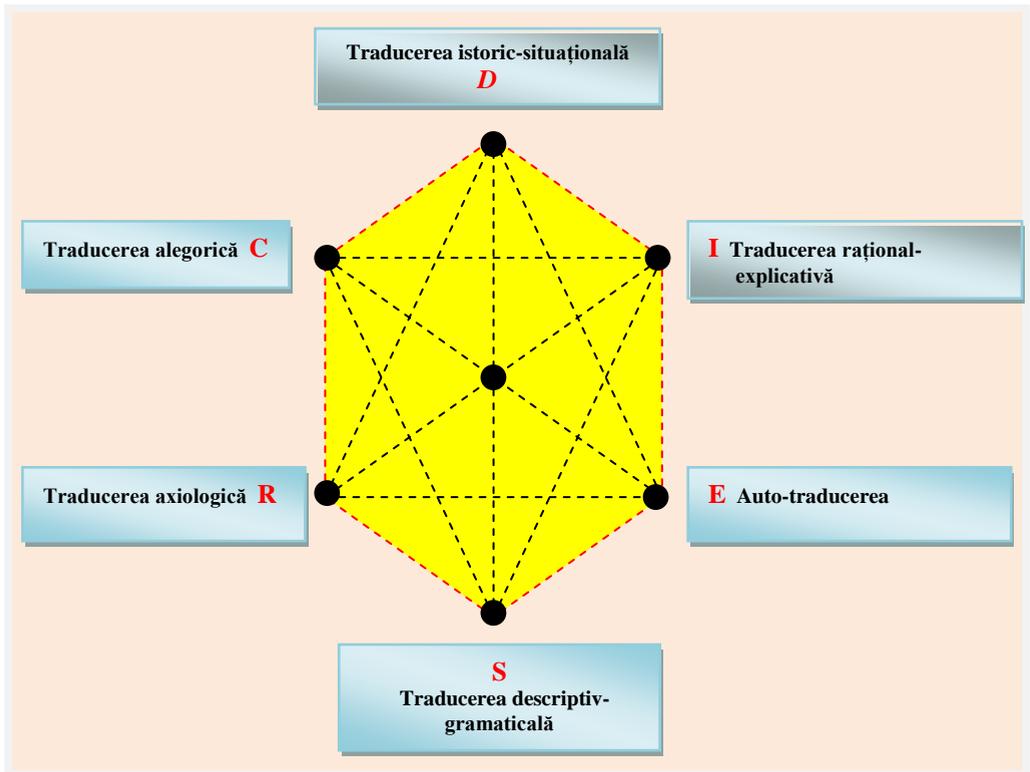

Fig. 3: Tipurile de traducere/interpretare

Competențele traducătorului în concordanță cu polii respectivi ai hexadei devin următoarele:

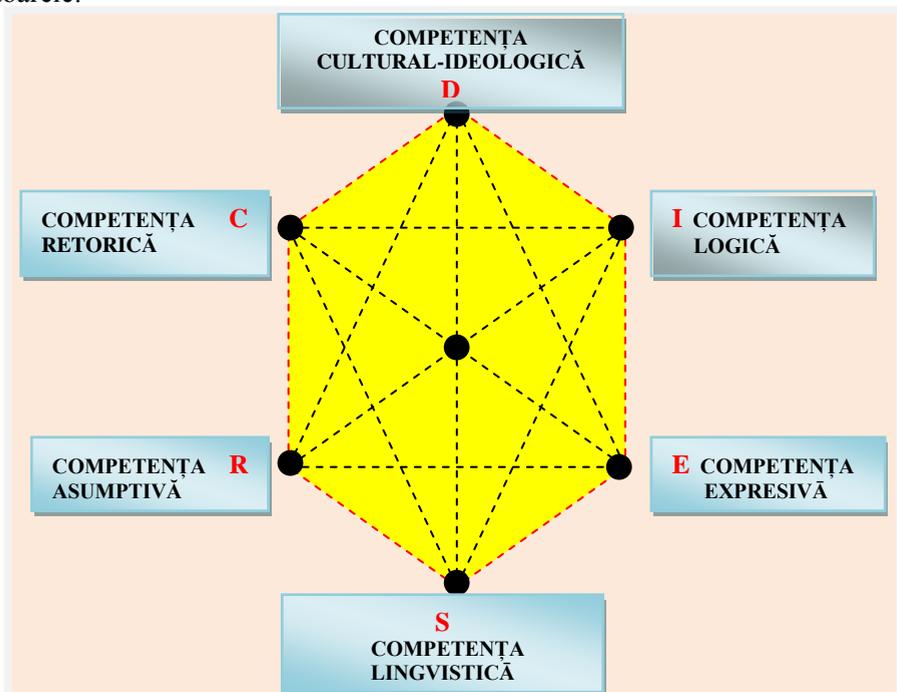

Fig.4: Competențele traducătorului

Antrenarea variabilelor hexadei și pertința lor pentru diverse tipuri de traducere de asemenea se adeverește fructuoasă și complementară, profilând orchestrări de semnificații, de transfer a realităților exprimate prin semne-universuri (limbi-culturi) și contribuie la o propensiune spre traducerea perfectă. Astfel, de exemplu utilizarea și antrenarea modelului triadic «SID» («S» pragmatică, «I» semantică et «D» semantică) se va adeveri pertinent în cazul echivalențelor, termenilor, conceptelor și noțiunilor științifice etc.:

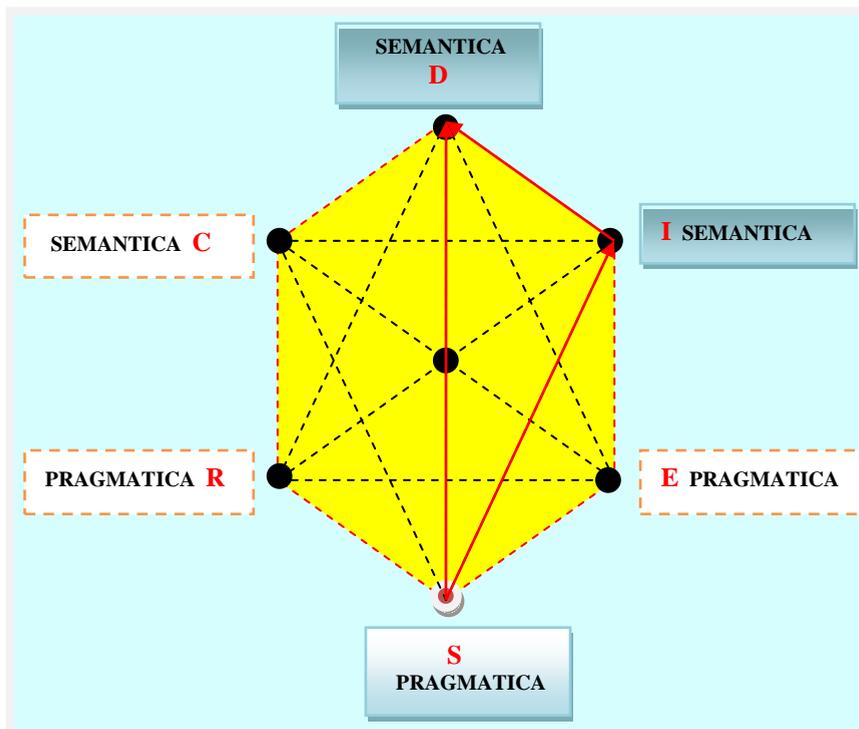

Fig.5: Pertința polilor hexadei în cazul echivalențelor, termenilor, conceptelor și noțiunilor științifice etc.

Pertința traductologică a polilor hexadei situaționale și propensiunea spre traducerea ideală

Semio-logica situațională poate asigura pentru actul traductiv o propensiune exponențială a calității traducerii prin angajarea succesivă și/sau complementară a polilor hexadei și modelărilor combinatorice posibile. Astfel, următoarele modelări combinatorice ne vor asigura:

- ☞ « S » : facultatea, competența de (re)cunoaștere și utilizare a codului (limba naturală) în sine, semnul propriu zis, semnificantul semnului ca nume, propoziție, text, expresie, simbol etc. Acest pol, utilizat izolat ne va asigura o traducere literală, dicționarică (5 poli restanți);
- ☞ « SI » : concordanța/non concordanța, rigoarea, consistența internă, corectitudinea sistemică, acordul/reductibilitatea cu alte enunțuri, derivabilitatea enunțului din alte enunțuri, relațiile cauzale, raport/corelație formă/sens (14 forme diadice restante);

- ☞ « **SID** » (*triunghiul Frege, Richards, Ullmann*): indicare și referință factuală, relațiile între lucruri, fenomene, stări, procese, afirmare/verificare adevărat/fals, stare reală, referențială, simbolizarea gândire/referință. (19 forme restante);
- ☞ « **ESID** » : mesaj constativ și referențial pentru verificarea apartenenței, specificitatea și adecvarea informativă la relații, fapte, la o viziune a lumii, la o cultură, credință etc. (14 forme restante);
- ☞ « **ESIDC** » : modalitate de a îngloba semnificațiile spirituale, de stare sufletească și conținuturi de sens a exteriorizărilor umane, atitudini subiective urmând adecvări evaluative, adevăruri materiale însoțite de adeziune sau acordul emițătorului, performanță în modurile de utilizare a formelor logico-discursive etc.

Toate celelalte numeroase modelări combinatorice dintre polii hexadei rămân „constelații” de semnificații virtuale, posibile, complementare pentru acțiunea și spiritul perfecționist traductologic.

Concluzii

Marcând corelații strânse și complexe între semne și lucruri, semiotica se mai caracterizează prin deschidere, fluiditate și complementaritate. Din alt punct de vedere natura semnului semiotic este marcată de un *antagonism contradictoriu* dar care manifestă în același timp posibilități de sistematizare și structurare pentru că semnul are natură fizică, biologică, psihologică și sociologică :

abordarea problemei semnului fără logica antagonismului contradictoriu a celor 3 materii-energii, fără spațialitățile și temporalitățile sociologice pe care le implică, fără proprietățile de actualizare și de potențializare, de omogenizare și eterogenizare a energiei, fără apariția și dispariția datelor ontologice ale afectivității, fără noțiunile de subiect actualizator [...] și obiect potențializat [...] ar însemna să te lipsești de instrumente de investigație indispensabile pentru astfel de fenomene [...] (Lupasco 131).

A face semiotică înseamnă totdeauna să faci „anatomia raporturilor”, înseamnă să conștientizezi modul în care sensul se potrivește semnelor-funcții dinamice și situaționale. Ca urmare, orice semioză se manifestă prin valorizarea „simultaneităților și succesiunilor dinamice omogenizante ale semnelor ciocnindu-se constitutiv de spațialitate și temporalitate antagoniste și contradictorii, eterogenizante în actualizările și potențializările lor dialectice alternante... (*ibidem*: 138).

Traducerea este o „activitate specifică care necesită demersuri specifice” (Ballard 179). Într-adevăr, aceasta constituie un act complex de enunțare traductivă și o practică de apropiere lingvistică și culturală dintre cele două limbi, situându-se „într-un triunghi disciplinar [...] lingvistică, psihologie și filosofie” (Ladmiral xx). Traducătorul, la rândul său, ar reprezenta „omul orfic” dotat cu o percepere alocentrică – deschisă spre un obiect dublu: limba/cultură sursă - limba/cultură țintă.

Fiind o formă de comportament operant, dinamic și situațional, caracterizat printr-o indeterminare complementară, traducerea urmează scopul conformării cu originalul în condițiile depășirii, transcenderii actului opozitiv *identitate-alteritate*

în vederea adaptării opozițiilor și/sau căutarea terțiului ascuns/inclus, care la rândul lui se manifestă pe mai multe dimensiuni opozitiv-adaptative:

- ☞ Relație interdependentă – limbă/cultură sursă ↔ limbă/cultură țintă;
- ☞ Complementaritate disciplinară – intralingvistic ↔ extralingvistic;
- ☞ Complementaritate gnoseologică – coerciția lingvistică ↔ libertatea imaginar-simbolică;
- ☞ Adaptarea la co(n)texte acționale și situaționale – dinamica pragmatică a limbilor/culturi;
- ☞ Actualizarea capacităților potențiale obiective și subiective;
- ☞ Dia-logosul socio-civilizational – comunicarea și intercomprehenșiunea.

Astfel, paradigma semio-logică situațională a lui Petru Ioan este una complexă și polifuncțională, deschisă pentru traductologie, circumscriind diverse *teorii, abordări și modele ale traductologiei*¹², chiar mai mult, le completează concertând perfect cu „discursul multidimensional, favorizat de natura complexă a actului traductiv și care se vrea științific (teoretic) și aplicat” (Boisseau 13).

Mai adăugăm la cele expuse că antrenarea modelului hexadic în domeniul traductologiei a fost profilat în contextul cursului universitar de semiotică¹³ precum și în unele lucrări de licență și master la Facultatea de Litere ULIM.

Note

¹ Romedea, Adriana-Ghertruda. *Actele de discurs : o perspectivă semiotică*. Iași: ed. „Șt. Lupașcu”, 1999, p. 77-81.

² Plaza, Julio. „A arte da tradução intersemiótica”. *Oliveira & Santaella* (eds.) 1987, p. 161-167.

³ Fontanille, Jacques. *Sémiotique du discours*. Limoges : PULIM, 1998.

⁴ Coscolluela, Cécile. *Traductologie et sémiotique peircienne : l'émergence d'une interdisciplinarité*. Teză de doctorat, 1998;
in: cat.inist.fr/?aModele=afficheN&cpsidt=2021192
sau: www.diffusiontheses.fr/402-semiotique?type_product=1...

⁵ Romedea, Adriana-Ghertruda. *Actele de discurs : o perspectivă semiotică*. Iași: ed. „Șt. Lupașcu”, 1999.

⁶ Rivenc, Paul. « Esquisse d'une approche sémiotique de la traduction », *Apprentissage d'une langue étrangère/seconde*. vol. 1, ch.5. Bruxelles : De Boeck Université, 2000.

⁷ Güzelsen, Mehmet Rifat. “ Réflexions sémiotiques sur la pratique et l'enseignement de la traduction ”, *Le français dans le monde*, n° spécial *Retour à la traduction*, août-sept. 1987.

⁸ „A arte da tradução intersemiótica”, *Oliveira & Santaella* (eds.) 1987, p. 161-167.

⁹ Faye, Thomas. *Étude des processus linguistiques et des enjeux sémiotiques de la traduction intralinguale*. Limoges, thèse, 2007, consultable sur :
http://www.unilim.fr/theses/2006/lettres/2006limo0015/faye_t.pdf

¹⁰ „A medieval semiotics of translation”, 1987.

¹¹ „A Semiotic Approach to the Theory of Translation ”. *Language Sciences* (1975);
Recherches sémiotiques/Traductions-translation, vol. 29, N 2-3, 2009.

¹² Andrei, Carmen. *Vers la maîtrise de la traduction littéraire. Guide théorique et pratique*. Galați : University Press, 2014, p. 23.

¹³ Untilă, Victor. *Éléments de sémiotique*. Chișinău: ULIM, 2013.

Referințe bibliografice

- Auroux, Sylvain, Jacques, Deschamps et Djamel, Kouloughli. *La philosophie du langage*. Paris : PUF, 2004.
- Ballard, Michel. *Qu'est-ce que la traductologie ?* Arras : Artois Presses Université, 2006.
- Boisseau, Maryvonne. « Le discours de la traductologie en France (1970-2010) : analyse et critique », *Revue française de la linguistique appliquée*, 2009.1, vol. XIV, p. 11-24 ou <http://www.cairn.info/revue-francaise-de-linguistique-appliquee-2009-1-page-11.htm> [consulté le 3 mars 2013].
- Faye, Jean-Pierre. *Les voies neuves de la philosophie*. Paris : Herman, 2008.
- Hali, Noureddine. *Une définition sémiotique de la traduction*. halitraductionfr.free.fr
- Ghils, Paul. *Le langage est-il logique ? De la raison universelle aux diversités culturelles*. Paris : L'Harmattan, Academia, 2012.
- Ioan, Petru. *Avataruri ale unei noi paradigme. Educație și creație în perspectiva logicii de tip „situațional”*. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2011.
- Jullien, François. *Entrer dans une pensée ou des possibles de l'esprit*. Paris : Gallimard, 2012.
- Ladmiral, Jean-Réné. *Traduire : théorèmes pour la traduction*. Paris : Gallimard, 1994.
- Lupasco, Stéphane. *Psychisme et sociologie*. Paris : Casterman, 1978.
- Martin, Roger. *Pour une logique du sens*. Paris : PUF, 1992.
- Nef, Frédéric. *Le langage, une approche philosophique*. Paris : Bordas, 1993.
- Romede, Adriana-Ghertruda. *Actele de discurs : o perspectivă semiotică*. Iași: ed. „Ștefan Lupașcu”, 1999.
- Wissmann, Heinz. *Penser entre les langues*. Paris : Albin Michel, 2012.

LA TRADUCTION – DIALOGUE TRANSCULTUREL DES LANGUES-LIVRES ET DES HOMMES-CIVILISATIONS

Carolina DODU-SAVCA

Institut de Relations Internationales de Moldova

Placed in the contemporary hermeneutical horizon, the translation illustrates a “hyperlink” of three interrelated dimensions: languages-books-cultures. In this article we do not cover the components of the cultural framework of translation, such as language, literature, history and politics. We proceed to a four-level incursion into the issue of translation as a dialogue of languages, as a meeting of cultures, as a place of intercultural dialogue (if we consider the translation as a process), and as a paradigm of confluences (if we consider the translation as a result). The task of the cultural translation is to convert differences into specificities and uniqueness into diversity. This is the essence of the act of translating, which transforms the identity of the original into something fixed (the referential) and the identity of the translated work into something transient, as a doubled “unfaithful” (Anna Lowenhaupt Tsing) identity. The cultural translation is, ultimately, a double act of understanding and communication, supposed to perceive the otherness by dismissing the socio-cultural cleavages.

Keywords: *literary translation, cultural translation, language-and-culture, otherness, intercultural dialogue.*

Mot liminaire. Placée dans l’horizon herméneutique contemporain, la traduction envisage un « hyperlien » langues-livres-cultures. Comme processus, c’est histoire des rencontres. Comme résultat, c’est histoire des confluences.

En toutes lettres, la traduction comme processus envisage une histoire des rencontres en vertu du dialogue interculturel qu’elle engage entre les langues et qu’elle maintient via les livres. Et, comme résultat, par lequel on sous-entend l’œuvre traduite, la traduction symbolise l’histoire des confluences – entre les hommes, les cultures, les époques, les générations, les civilisations – grâce au dialogue transculturel.

Dans le présent article, nous avons choisi de prendre appui sur l’idée de traduction comme lieu privilégié de dialogue où une multitude de livres-langues se croisent et où les cultures-civilisations s’enrichissent.

Histoire de rencontres des langues, puisque la traduction est l’instrument de cette rencontre. La traduction met en avant les possibilités de la communication bilingue. Elle s’appuie sur la langue/les langues comme instrument de la pensée et régit une correspondance entre les modalités interprétatives des langues en dialogue. Chaque langue est représentée par des textes hétéroclites (« expressif », « informatif », « vocatif » etc.), dont les méthodes de traduction sont multiples (traduction technique, scientifique, commerciale, littéraire, culturelle etc.), divergentes ou complémentaires. Nous en citerons deux, à titre illustratif pour la perspective de notre article : la traduction communicative et la traduction sémantique, définies par Peter Newmark (39-51). Dans le premier cas, la traduction est axée sur le lecteur dans la langue d’arrivée, alors que dans le second cas, elle vise l’auteur et la « personnalité » du texte dans la langue de départ. Si la traduction communicative recherche le sens-style et la totalité riche et fine du texte donné, totalité nuancée de manière explicative entre le texte de départ et celui

d'arrivée, la traduction sémantique repose sur un procédé de neutralité et opère une littéralité équilibrée entre les deux langues (Notons toutefois que la question de neutralité dans l'activité traduisante est réfutée par la théorie moderne de la traduction). La première comme la deuxième ont des points forts et faibles, des opportunités tout aussi comme des risques, qui dans l'activité traduisante se présentent comme des principes repartis grosso modo en rapports de gain-perte ; un exemple de perte dans l'opération traduisante sera la soustraduction, que Peter Newmark définit comme une traduction plus générale que l'original, manquant les détails, le précis du texte source. Ces méthodes révèlent les deux grandes catégories de traducteurs que Jean-René Ladmiral dénomme (en 1983) comme les « sourciers » et les « ciblistes » (Notons, de nouveau, que dans la théorie moderne de la traduction cette dichotomie – « cibliste/sourcière » – est qualifiée de « trop simpliste » (Cordonnier 38) et considérée « prisonnière de la langue » (*ibidem*)). Or, quelque soit la méthode, la sémantique comme acte traductif linguistique, ou la communicative comme acte traductif non linguistique, la traduction littéraire fonctionne mieux via la théorie interprétative (de la traduction) qui réunit principalement la traduction par correspondances formelles et la traduction par équivalences dynamiques. La théorie interprétative est une « langue » vraie parce qu'elle recherche l'explicite et l'implicite du texte, la totalité du texte comme œuvre et les connaissances culturelles intégrées à la langue de cette œuvre.

Les méthodes définies par le traductologue anglophone Newmark rappellent les perspectives de Schleiermacher comme possibilités de choisir entre traduire et interpréter, autrement dit, le choix entre traduire d'une langue à l'autre le texte, dans un cas, ou rendre d'une langue à l'autre le con-texte, dans un autre. Une possibilité, c'est traduire avec fidélité de la langue A à la langue B, ce que signifierait présenter le lecteur au livre, c'est-à-dire inviter le lecteur à la découverte de l'œuvre (de l'original en version langue B). L'autre possibilité, c'est traduire par interprétation-adaptation, ce qui désignerait le fait de faire présenter le livre au lecteur, c'est-à-dire l'expliciter dans une langue B. Ces deux modes englobent des procédés œuvrant à la fidélité envers l'original et à sa neutralité en traduction (e.g. la précision, la traduction directe) et des procédés travaillant la compréhension du texte (mentionnons ici l'explication, l'adaptation, la généralisation, la suppression etc.). L'herméneute allemand insistait sur une traduction de fidélité, proche de la personnalité du texte, de l'auteur et de la culture source, surtout qu'à l'époque romantique le public appréciait beaucoup la découverte de l'Autre, l'ailleurs, l'étranger et savourait tout ce qui était « culture étrangère ».

Dans le cas de la traduction littéraire, la compréhension est complexe, son objet n'étant juste le sens, mais encore le beau-vrai-juste de ce sens. La traduction littéraire déborde la connaissance linguistique et extralinguistique afin de valoriser les modalités interprétatives complexes : langue-source et langue-cible comme langue-des livres et des cultures. Elle se transforme en engin dédoublé de la créativité : l'œuvre et son alter ego, son double identité linguistique.

Histoire de rencontres des cultures, puisque la traduction en est le mécanisme et s'y présente comme un pilier de référence. La traduction est le lieu par excellence du dialogue des cultures étrangères en présence. Pour faire le point langue sur la notion « culture », il faut rappeler qu'elle exprime des connotations distinctes dans des espaces linguistiques et géoculturels différents. À titre

d'argument, prenons l'exemple des espaces francophone et anglophone. Dans l'espace francophone, le mot « culture » relève la littérature, l'art, la musique, principalement. En revanche, dans le monde anglophone, il englobe outre les domaines de l'art, les traditions de mœurs, des coutumes, des règles, des codes, des usages, des habitudes diverses, de celles esthétiques, éthiques, socioprofessionnelles jusqu'à celles culinaires etc. Malgré les dominantes de sens et d'usage en milieu francophone, le dictionnaire Le Larousse (*en-ligne*, 2011) réunit les explications au sens large du terme, dès l'étymon aux syntagmes corrélatifs. Le dictionnaire signale l'étymologie latine *cultura* comme « Action ou manière de cultiver la terre ou certaines plantes, d'exploiter certaines productions naturelles » (*ibidem*), suivi de deux exemples « Terrain cultivé : L'étendue des cultures », et « Espèce végétale (ou ensemble d'espèces) cultivée » (*ibidem*) ; puis, la même entrée propose la définition, assez ambiguë : « Enrichissement de l'esprit par des exercices intellectuels », suivie de deux définitions d'obédience pragmatique, où la première porte l'accent d'un usage de précision : « Connaissances dans un domaine particulier : Elle a une vaste culture médicale » (*ibidem*), alors que la deuxième porte l'accent d'un usage de généralisation : « Ensemble des phénomènes matériels et idéologiques qui caractérisent un groupe ethnique ou une nation, une civilisation, par opposition à un autre groupe ou à une autre nation : La culture occidentale » (*ibidem*). Les deux dernières explications se penchent sur les paradigmes synchroniques et diachroniques des significations que le mot culture peut circonscrire pour évoquer, respectivement, la dimension sociale/socioprofessionnelle et civilisationnelle : « Dans un groupe social, ensemble de signes caractéristiques du comportement de quelqu'un (langage, gestes, vêtements, etc.) qui le différencient de quelqu'un appartenant à une autre couche sociale que lui : Culture bourgeoise, ouvrière », et l'autre : « Ensemble de traditions technologiques et artistiques caractérisant tel ou tel stade de la préhistoire » (*ibidem*). Notons que ces deux dernières explications s'approchent de l'acception anglophone. Cette incursion dans les significations du mot « culture », un peu plus longue que prévue, était inévitable vu l'ensemble des connotations que le terme et le phénomène évoquent. Dans la tradition empirique, la notion se ramène les représentations et les interrelations sociales et culturelles.

L'origine du concept de traduction dite culturelle, selon la théorie moderne, émerge au début de la deuxième décennie du XXe siècle. La paternité est attribuée à Walter Benjamin, historien de l'art et critique culturel (critique de littéraire et critique d'art) du XXe siècle, qui nuance le concept dans son essai *La tâche du traducteur* (1980// en original *Die Aufgabe des Übersetzers*, 1923). Le philosophe et traducteur allemand présente une approche nouvelle, divergente de la théorie traditionnelle reconnaissant le caractère binaire de la traduction, pour insister sur l'écart nécessaire entre l'œuvre littéraire, comme geste créateur, original et inégalable, et la traduction comme geste secondaire, égalable par d'autres traductions. À la différence d'autres types de traduction, penchée sur la langue et le sens ou la communication et le style, la traduction culturelle, selon l'exégète allemand, doit se pencher sur le décalage imposé entre l'original et la traduction, et que le traducteur doit respecter « par une métaphore, celle de la tangente » (Buden), car la traduction doit être « pareille à la tangente, qui touche le cercle (*i.e.* l'original) en un seul point, pour mieux suivre ensuite sa propre trajectoire », comme l'explique Buden (*ibidem*). D'ailleurs, la recherche de l'«

équivalent », c'est-à-dire de la traduction (quasiment)-parfaite, le doublon idéal de l'original, est une approche erronée et inefficace, selon le traducteur et critique littéraire Benjamin. Selon ses réflexions théoriques, le traducteur doit concevoir le rapport entre l'original et sa version comme un écart insurmontable et doit l'accepter pour scruter le trajet raisonnable et objectif.

Le concept de la traduction culturelle est consolidé à la fin de la huitième décennie du siècle précédent et surtout durant les années quatre vingt-dix. Cette variation sur l'activité traduisante était nécessaire pour englober l'expansion du référentiel qui est la pensée postmoderne (voire postmoderniste). Dans un cadre renouvelé, la traduction est confrontée aux nouveaux défis : la culture d'un *autre* savoir (savoir-savoir, savoir-être, savoir-faire, savoir-agir etc.). La réflexion épanouissante dans le pluri- et transdisciplinaire engendre des contenus et des contenants (les formes) inédits qui soulèvent des problématiques majeures telles que l'universalité dans la culture, l'émancipation sociopolitique, particulièrement, et les formes hybrides d'émancipation dans différentes structures de sens et de formes, ainsi que dans différents systèmes de pensées. Sous la lumière de ces problématiques, la théorie de la traduction s'approprie l'approche déconstructionniste pour mettre en exergue l'idée d'une non-fixité des opérations traduisantes. L'original comme langue source et la traduction comme langue cible ne représentent plus des catégories invariables et immuables. « C'est de cette même tradition déconstructionniste que vient le concept de traduction culturelle », constate l'écrivain et le critique culturel Boris Buden (*ibidem*).

La traduction culturelle nous initie au sérieux de l'œuvre artistique demandant du traducteur une fine sensibilité philologique et une vaste érudition, avec précision historique et fidélité documentaire. L'œuvre se présente comme une unité linguistique autosuffisante aux enjeux culturels expressifs. La traduction doit s'assumer la représentativité de la culture source dans un transfert équilibré et éloquent dans la culture cible. L'original présente, d'habitude, des contenus porteurs de symbole(s) d'une culture donnée, le profil unique d'un patrimoine immatériel à percevoir et à mieux comprendre dans un contexte particulier. En ce sens, la culturologie linguistique, qui remplit les conditions liminaires de l'opération traduisante dans ce cas, relève les spécificités culturelles du langage (expressions idiomatiques etc.) où sont équilibrées les nuances linguistiques et métalinguistiques par rapport aux paramètres culturels visés. Outre cette entrée de nature linguistique et culturologique, la traduction culturelle exige une opération interdisciplinaire, à multiples facettes : des études comparatives et contrastives en (histoire de la) littérature, sciences du langage, philosophie du langage, histoire, culturologie, culturologie linguistique, sémantique culturologique, philosophie, anthropologie, linguistique anthropocentrique, sociologie, géolinguistique, communication interculturelle, psychanalyse etc.

L'érudition et la créativité forme là un tandem fondamental de l'opération traduisante.

Sur cette dimension, l'acte traductif prend la configuration d'un dialogue complexe à support inter-linguistique et inter-culturel(s) où la « forme interne de la langue » (Humboldt) en lien avec les spécificités culturelles (de l'activité humaine) forment le cadre de la pensée à traduire. Cadre dans lequel joue les dimensions du dit et du non dit, du traductible et de l'intraductible. Bref, cette traduction pose plus de difficultés, non seulement au niveau des paradoxes de la traduction en rapports

gain-perte, mais aussi et surtout au niveau des modes de traduire : traduire les structures de sens intégrées dans des formations culturelles. Ici l'activité professionnelle du traducteur est confrontée au « misère et splendeur » de ce processus, si nous citons le titre de José Ortega y Gasset (1992 : 93-112). Et si on disait plus haut que la langue est instrument de la pensée, Ortega la voit comme un instrument qui assure le minimum de la communication : «un instrumento que permite un minimum de comunicación» (1983, IX: 761). C'est toujours Ortega qui nous rassure que pour bien traduire il faut vraiment plonger dans le texte comme pensée à traduire.

Mettant en avant l'idée de rencontre entre les cultures, la traduction littéraire/culturelle passe par des concepts composites : de la langue, du langage, de la culture, de l'expérience ethno-linguale, de la pensée-mentalité collective source, de la morale intérieure et sociale, de la mémoire individuelle et collective, de la compréhension (car connaître ne suffit pas) de la culture de l'autre (la culture cible /pour l'œuvre à traduire/, si le traducteur traduit de sa langue ; et de la culture source /pour l'œuvre/, si le traducteur traduit vers sa langue).

L'original ne représente plus un simple message en rupture, mais un message afférent à un tout que l'on appelle culture. La traduction culturelle produit un décentrement par rapport au texte stricto sensu comme structure linguistique, système du texte, œuvre en circuit fermé pour procéder à un rapport dialectique langue-culture. Le matériel syntaxique et sémantique de l'œuvre devient un item du contenu culturel à traduire et sera vu comme facteur de développement des propriétés de la langue et même de certains aspects de l'œuvre. De cette façon, toute traduction culturelle devient objet de la poétique de la traduction.

La traduction culturelle fouille le rapport « langue-culture » comme un tout indissociable, selon le concept forgé par Henri Meschonnic au début des années soixante-dix et publié dans sa poétique - Pour la poétique II en 1973, chez Gallimard. Traduire, donc, c'est reconnaître la relation intime entre la langue et la culture sous deux aspects : 1. au niveau « subjectif », l'activité traduisante subordonne les critères linguistiques aux réalités et contextes socioculturels ; 2. au niveau « objectif », elle intègre la composante civilisationnelle (Jean-René Ladmiral). Cette compétence « perilinguistique » (Ladmiral) fait jaillir les connaissances de la culture/civilisation-source.

Au niveau objectif, toute traduction doit faire recours au rapport entre « la langue et l'esprit national », selon Potebnja (158-185). Le philologue et psychologue russo-ukrainien dit que l'« esprit du peuple » (Potebnja 158-185) comporte et reflète la langue, la littérature, les mythes et tous les phénomènes de culture, tels que les coutumes, les traditions, les rites etc. Le linguiste et l'ethnologue slaviste voit dans le peuple un créateur de la langue et le détermine comme un « seul penseur, un seul philosophe » (*ibidem*). Puisque le peuple se reflète et est reflété dans et par la langue, c'est ici que le traducteur doit rechercher l'essence de la pensée à traduire, parce que c'est ici que gît la conscience d'une nation, l'expérience d'une culture commune, les pratiques culturelles perpétuées, l'histoire d'une géographie culturelle et linguistique, les témoignages d'une histoire vécue, la mémoire collective partagée, la connaissance-expérience des générations reliées, la compréhension raccordée des individus et d'une communauté. Certes, l'activité traduisante ne se réduit pas au fait du langage en présence des disciplines

concernées, tout aussi comme l'œuvre littéraire ne se réduit pas à la narration dans un style.

Au sens large, l'acte de traduire est exprimé par le « dialogue herméneutique » (Hans-Georg Gadamer) où l'unité cruciale du comprendre pour interpréter peut résoudre le « conflit des interprétations » (Paul Ricoeur). Ici se pose le problème de la compréhension de la culture de l'Autre. Tzvetan Todorov affirme que le problème de la compréhension d'une culture étrangère ne représente qu'un aspect du problème herméneutique général. Dans son étude *Comprendre une culture : du dehors / du dedans* (9-15), l'historien français d'origine bulgare présente quatre phases de la compréhension de l'Autre-étranger ou l'Autre comme unité culturelle (d'une culture) étrangère : 1. « assimilation de l'autre en soi » (13) ; 2. « effacement du je » (14) ; 3. identité réassumée ; 4. connaissance via la connaissance du dehors/de l'autre. Nous y lisons les quatre étapes de métamorphose du sujet lancé à la recherche de l'Autre : l'autre-culture. Dans un premier temps, c'est l'étape « j'assimile l'autre en soi » – le « je » est dominant, sa voix est ressentie dans toutes ses actions (qui sont « mes » actions, « mes pensées », « mes » idées confrontées et juxtaposées à celles de l'autre, qui sont « ses » idées, « ses » actes etc.), dans tout ce qui est découverte de l'autre, c'est-à-dire le tout, connu ou découvert, porte l'empreinte personnelle. Dans un deuxième temps, c'est l'étape le « je » réprime le « je » : « je réprime toute manifestation de mon identité originelle » – le sujet cherche à voir, entendre, comprendre l'autre tel quel, en dehors de l'identité « je »-moi, il évite toute empreinte d'individualité qui représente l'identité du « sujet » (de soi-même) afin de s'approcher de l'identité de son « objet » d'étude qui est l'autre. Todorov note : « Ici encore, il n'y a qu'une seule identité, mais c'est la sienne » (14). Dans un troisième temps, le sujet arrive à l'étape je me réassume : « je réassume mon identité » – le « je » reprend la perspective du dedans, or il s'agit là d'une approche nouvelle, enrichie avec la compréhension de l'autre, une fusion assumée de l'identité « je » et de l'identité « autre », que le sujet vient de découvrir. C'est la phase de l'exotopie du moi (comme extériorisation spatiale, temporelle et culturelle) comportant une nouvelle connaissance qui déborde les préjugés, les clichés, et qui réassume la culture propre et la culture de l'autre dans une perspective historique, comme le note Todorov en faisant référence à la perspective déterminée par l'appartenance spatio-temporelle du « moi ». Dans un dernier temps, c'est l'étape « je me quitte » : la connaissance de l'autre détermine ma connaissance – le sujet a assimilé l'autre, la culture de l'autre, en soi, a dépassé la fusion des deux identités (originelle comme l'identité appelée « le moi » et l'autre, l'identité du dehors) pour déboucher sur une entité de connaissance et compréhension supérieure. Il s'agit de l'entité, qui dans la conscience de chaque « moi » se manifeste comme neutralité, enrichie avec la connaissance de l'autre ; ce qui rappelle le Non Moi dans la formule valérienne. La dernière phase est qualitativement autre, remplie de sens et de connaissances. Et si le traducteur accède à parcourir les quatre, son entendement et sa perspicacité donneront lieu à un dialogue éloquent et objectif entre langues-livres et cultures-civilisations. Vivre cette transformation de contenu et de perception signifie procéder à une traduction culturelle qui est forcément interculturelle.

Histoire de rencontre(s) interculturelle(s), puisque la dimension stricto sensu de la traduction est largement dépassée au XXIe siècle, surtout grâce à l'apanage de la phénoménologie de l'interculturel.

Dans la relation intime langue-culture, au niveau subjectif tout comme au niveau objectif, la traduction intègre une unité civilisationnelle et produit une connaissance interculturelle et transdisciplinaire par excellence. Buden mentionne que « la traduction culturelle - comprise comme le retour des exclus¹ - est aujourd'hui le seul instrument capable de promouvoir la démocratie. Elle repousse ses limites, amène des changements sociaux et ouvre de nouveaux espaces d'émancipation » (*en-ligne*).

Langue de l'Europe, selon U. Eco, la traduction est « le lieu de la confrontation des logiques [...], des cultures » (Erik Lebreton) et de la diversité qui fait la force. Il y est à distinguer une polyphonie interculturelle complexe : le dialogue du traducteur avec l'œuvre-langue, l'œuvre-auteur et l'œuvre-culture. Acteurs du processus interprétatif, l'homme, le livre et le contexte culturel, constituent l'acte de communication interculturelle comme un acte de transformation implicite ; mais là encore tout dépend du degré d'adhésion du traducteur (et du lecteur) à la culture donnée.

Chaque traduction littéraire est culturellement déterminée. La compréhension de l'œuvre dépend de la perception d'une réalité spécifique et significative extérieure au champ littéraire, qui résulte des conditions d'interprétation des réalités sociales, politiques, culturelles etc. tout aussi comme elle dépend de la maîtrise des théories, méthodes, techniques interprétatives. Boris Buden précise que « la théorie traditionnelle de la traduction [...] interprète [la traduction] comme un phénomène binaire : il y a toujours deux éléments dans le processus de traduction, un texte original dans une langue A et sa production secondaire dans une langue B » (*en ligne*). Le critique culturel et traducteur Buden constate que la traduction dérive toujours d'un contexte où la culture joue le rôle de condition primordiale. Le philosophe croate déclare que la notion de traduction culturelle peut être conçue :

[...] aux deux pôles de la contradiction entre interprétation essentialiste ou constructiviste de la culture, soit pour harmoniser les relations entre les différentes cultures, soit pour subvertir - par une sorte d'universalisme reconstruit - la notion même d'identité culturelle originelle. En d'autres termes, le concept de traduction culturelle peut généralement être compris et appliqué au service de deux paradigmes contradictoires de la théorie et des visions politiques post-modernes: le multiculturalisme et la déconstruction (ibidem).

Ces deux approches antinomiques de la théorie de la traduction culturelle sont les deux méthodes paradigmatiques à appliquer alternativement, en tenant compte de la forme interne de l'œuvre donnée, de la pensée propre/originaline de l'auteur et des manifestations implicites ou explicites de la phénoménologie des approches multiculturalistes et déconstructionnistes que le texte peut/pourrait comporter. Le multiculturalisme, visant le concept de l'originalité et d'unicité des formations culturelles, renie le concept d'« universel », en tant que « général » et généralement valable, « mondial » et « global ». Les adeptes du multiculturalisme affirment que la culture universelle comme telle n'existe pas. En revanche, ils insistent sur l'existence d'une pluralité de cultures qui cohabitent aisément ou qui subsistent difficilement et qui, en général, dévoilent un caractère non conflictuel, des relations interactives et proactives (entre les différentes cultures) dans un

contexte multiculturel. Par voie de conséquence, le terme renferme l'idée de conglomérat et de pluralité culturelle, identitaire, de valeurs, de canons, de préceptes, de principes, de pratiques etc. Cette notion ne reconnaît que le(s) contenu(s) culturellement relatif(s). En raison de ces rapports pluriels et des manifestations hétérogènes qu'ils entraînent, « les multiculturalistes libéraux comprennent invariablement la traduction culturelle comme une traduction « inter-culturelle » (Buden). De l'autre côté, la déconstruction voit la culture comme un système de signes en relation synchronique et en dehors de toute perspective diachronique, en dehors d'une idée d'exotopie/chronotopie, c'est-à-dire libérée de l'idée de la progression ou de la régression des items de ce système. En termes de la déconstruction, tout identité est en essence identité culturelle, car « dès la première seconde, est culturellement construite » (*ibidem*).

D'une telle manière, l'acte de traduire adhère à une activité spécifique de « construction » culturelle dans un contexte interculturel. Cette activité touche aux modes d'être de la culture (d'une culture soumise à l'attention) reliés aux modes de traduire et aux modalités de les faire traduire ; modalités où l'on vise la dextérité du traducteur et le fait de son appartenance à une culture, à « sa » culture qu'il encadre et qui détermine son identité :

Cette relation à la culture est d'une grande importance puisque le traducteur, étant au cœur des relations d'altérité, constitue de par son activité traduisante, l'identité de sa propre culture. Il s'agit de passer aujourd'hui d'un ethnocentrisme négatif, procédant à l'effacement de l'Autre, à un ethnocentrisme positif réalisant par la « montre » de l'Autre, la tâche de constitution de l'identité propre (Cordonnier 38).

Jean-Louis Cordonnier détermine que la tâche du traducteur doit s'appuyer sur « la montre du discours de l'Autre », ce qui révèle une problématique interculturelle à cinq champs d'analyse : altérité, histoire, critique, éthique et tâches de la traduction (38-50). Dans ce contexte interculturel des formations culturelles, nous constatons qu'il y a une certaine ré-écriture dans l'activité traduisante. En matière de traduction interculturelle, les paramètres culturels qui sont toujours expressifs se manifesteront intensément et foncièrement dans une opération traduisante en confluence.

Histoire des confluences, parce que la traduction, la littéraire tout comme la culturelle, est une langue toujours plurielle. La manifestation d'un principe commun dans l'activité traduisante est le processus de confluence entre langues-livres et cultures-civilisations. Mise en perspective des modes d'être de la culture en interaction(s), la problématique de la traduction recouvre la problématique de la médiation linguistique et culturelle au plus haut degré. Cette relation à double volets langue-culture et œuvre-auteur régit les passages, échanges, transferts et les variations comme des équivalences de matamorphose. Langue du dialogue, elle fait convertir les différences en spécificités et l'unicité en diversité ; et c'est juste ici que le transculturel se démarque. Nous y discernons une poétique spécifique de la littérarité de la traduction comme : littérarité translinguistique, transculturelle et trans-subjective. La littérarité translinguistique révèle la situation d'énonciation, le je-ici-maintenant, le niveau linguistique sur la dimension du dialogue traducteur-œuvre-langue. La littérarité transculturelle relève la situation de lecture-réception et explore le rapport arrivée-départ dans le dialogue traduction-œuvre-culture. La

littérarité trans-subjective désigne une forme de ré-écriture et une polyphonie interculturelle dans le dialogue traducteur-œuvre-civilisation (traducteur-livres-hommes et civilisation). Dans cette métamorphose (trans)culturelle, les frontières entre texte de création et texte de traduction s'effacent pour introduire des nouveaux rapports : l'œuvre et un lecteur nouveau, une culture nouvelle et une vision nouvelle.

La problématique de la culture de confluence ouvre un nouveau chapitre dans la traductologie sur la dimension culturelle. Nous y observons une pratique libérée des concepts multiculturalistes et déconstructivistes, dépassant les politiques identitaires centrées sur la diversité culturelle prédéfinie. Il ne s'agit plus d'une opposition traditionnelle, mais d'une sous-division infinie, des antagonismes hybrides ou binaires, entre théorie et/ou tradition empirique, entre le culturel et/ou le politique, la partie et le tout, la fixité de l'identité de l'original ou l'identité de la « traduction infidèle »² (Anna Lowenhaupt Tsing).

La dimension culturelle du texte littéraire implique, d'un côté, des facteurs de nature objective, tels que le rapport entre traduction et contexte culturel, où l'on « négocie » le cadre sociopolitique, les circonstances géopolitiques, le contexte historiquement déterminé etc., et, de l'autre côté, des facteurs de nature subjective, tels que les convictions intimes du traducteur, ses connaissances culturelles, son sens d'empathie, ses visions sur les formations culturelles et interculturelles, ses représentations des industries culturelles et créatives etc. Les premiers retiennent le rapport de l'acte traductif à la traductologie, à l'histoire des traductions et des pratiques de la traduction, au contexte socioculturel, sociopolitique, ethnolinguistique etc., aux structures de sens comme traditions, mentalités, attitudes sociétales etc. Les seconds témoignent des/les connaissances culturelles du traducteur sous l'impacte des *représentations* collectives et de ses aspirations implicites, ses croyances intimes, des pratiques culturelles dans lesquelles le traducteur s'est formé.

La traduction littéraire se charge à entendre et sous-entendre les contenus de la culture et les contenants de la civilisation, y compris les conventions de la société et les idéaux de la nation, infiltrés dans l'œuvre. La traduction culturelle est sensée percevoir l'altérité et bien rendre ce qui recouvre l'œuvre, la langue, la culture de l'Autre. Dans ce contexte, « la dimension culturelle du texte littéraire est soumise à un véritable *filtrage* en traduction », commente Buden (*en-ligne*). Plusieurs difficultés s'y présentent : le vécu culturel, l'implicite du langage, le caractère inconscient de la culture (E.T. Hall), « le non dit de l'Autre » (J. L. Cordonnier), l'intraduisible, l'« irréductible singularité » (Paul Bensimon, 1998), « le totalement autre » (Rudolfo Otto) etc.

Impérative est l'autre vision, qui est en fait une vision autre. Comprendre l'Autrui c'est dépasser les clivages socioculturels. Et alors, traduire c'est histoire de confluences de la diversité dans toute sa différence protéiforme (multiculturalisme) d'existence. En termes de traduction « entre » les cultures ou traduction « des » cultures, nous distinguons qu'il s'agit d'une preuve d'équilibre vis-à-vis de l'expression artistique du texte en présence : reprise fidèle, d'une part, et approximation, d'autre part. Cette harmonisation recherchée se réjouit des opportunités, comme faire bien transposer des contenus et faire dissimuler les lignes de partage culturelles, mais aussi bien, coure-t-elle des risques ; par exemple, le risque de tomber dans la « vulgarisation » de l'œuvre, susceptible d'un

grave estompement de son essence. Somme toute, chaque texte à contenu et contenants culturels est scène conflictuelle pour l'activité traduisante. La traduction culturelle doit recouvrir exactement ce terrain miné. Sa tâche serait de convertir les déclarations de la différence de l'original dans des réflexions sur la diversité dans la production traduisante/traduite. C'est l'essence de cet acte, qui à la fois transforme l'identité de l'original dans quelque chose de fixe (le référentiel) et la traduction (l'œuvre traduite) dans quelque chose de transitoire, comme une identité « infidèle ». Transférer le culturel du texte-livre-homme c'est, donc, exprimer un rapport spécifique et historiquement déterminé de la langue-culture particulière au monde universel. La traduction culturelle a la difficile mission de faire accéder les lignes de partage culturelles imprégnées dans l'original à une universalité géoculturelle, où l'entité traduite acquiert une identité (trans)culturelle sui generis.

Conclusion

La traduction n'est jamais une conclusion. Elle est toujours un processus discontinu et une opération égalable à d'autres activités traduisantes et à des produits potentiellement meilleurs.

L'acte traductif révèle une activité à deux volets, qui s'identifie grosso modo avec deux modes essentiels : traduire et interpréter. Selon la réflexion de Schleiermacher, nous comprenons que, d'un côté, traduire c'est présenter le lecteur au livre (fidélité, literalité équilibrée, fixité de l'original) et, de l'autre, présenter le livre au lecteur (expliciter l'original). Selon la réflexion de Peter Newmark, nous observons que traduire veut dire être axé sur le texte de départ (la traduction sémantique) ou sur le lecteur d'arrivée (la traduction communicative). Remarquons là que la dichotomie annoncée plus haut induit au paradigme de la neutralité versus l'adaptation, du mode de reproduire vers celui de rendre, de la modalité de traduction vers celle de la récréation. La voix de l'exégèse moderne retentit à deux volets, elle aussi. D'un côté, il y a des voix, surtout celles des traductologues, qui réfutent la question de neutralité, alors que de l'autre, il y a des traducteurs qui insistent sur une neutralité assumée et sur l'exigence de la littéralité – selon les remarques newmarkienne, schleiermacherienne, benjaminienne – dans la tradition empirique de la traduction. En fait, il serait difficile de trouver un argument d'autorité qui ferait pencher la balance définitivement en faveur d'une méthode ou d'une autre.

Pour conclure, nous soulignons que dans cet article nous ne nous sommes pas proposés de couvrir les composantes du cadre de la traduction culturelle, telles que le langage, la littérature, l'histoire et le politique. Nous nous sommes limités à une incursion dans l'état de la traduction culturelle sur quatre paliers thématiques : la traduction comme histoire de rencontre des langues, comme histoire de rencontre des cultures et comme lieu du dialogue interculturel par excellence, si nous scrutons la traduction en tant que processus ; et finalement, comme histoire de confluences, si nous considérons la traduction en tant que résultat (fini et non fini). Chaque traduction culturelle ré-exprime un original foisonnant des contenants (les formes) de la culture source dans la culture d'arrivée, qui en fait, est une culture de départ, car elle remet en circuit les enjeux culturels de l'original sous une lumière nouvelle. La traduction culturelle doit concevoir l'original et sa traduction comme l'objet et sa réflexion dans le miroir, comme deux produits distincts, qui sans être

dissemblables suscitent des vocations culturelles particulières, et chaque fois inédites dans une autre culture d'arrivé-re-départ. Il est évident, donc, qu'en dépassant l'objectif de « transport » matériel des codes et sens de la langue/culture-source vers la langue/culture d'arrivée, l'enjeu culturel dans la traduction reflète un savoir-penser cohérent où se joue l'implicite du paradigme empathique : traduire l'Autre.

Un mot pour finir : l'ère des cultures de masse, immédiates et virtuelles aussi bien que l'expansion des industries culturelles et créatives ont métamorphosé le contexte, les modes et les conditions de traduction qui n'est plus un acte de réflexion linguistique à multiple facette interdisciplinaire, mais qui représente l'idée de compréhension de l'interculturalité et du cosmopolitisme en dialogue des homogénéités (tout en gardant l'étrangéité du texte). La traduction culturelle c'est un nouveau début de la course sans fin.

En guise d'épilogue, et pour rouvrir le débat, nous observons que les œuvres traduites – selon notre humble opinion – sont comme des plats réchauffés. Parfois c'est davantage, on donne une nouvelle saveur. Or, cela ne goûtera plus pareil.

Notes

¹ « La formule de Judith Butler est celle-ci : l'universalité ne peut être formulée qu'en réponse à un "extérieur exclu". Le concept existant d'universalité est soumis à une forte pression de la part de cet extérieur exclu, qui veut à tout prix être accepté et inclus dans le concept. Toutefois, cela reste impossible tant que le concept lui-même n'a pas changé autant qu'il est nécessaire pour inclure l'exclu. Cette pression finit par conduire à une reformulation du concept d'universalité tel qu'il se présentait initialement. C'est ce processus, qui permet à l'exclu d'être réintégré dans l'universalité, que Judith Butler appelle traduction. » Buden, Boris. « La traduction culturelle : pourquoi elle est importante et par où commencer ». In *Transversal / EIPCP multilingual webjournal*. Under translation, 06/2006, Vienne, European Institute for Progressive Cultural Policies. Trad. fr. de Lise Pomier [en ligne : <http://eipcp.net/transversal/0606/buden/fr> ; - eipcp multilingual webjournal ISSN 1811 – 1696; 13/05/2014].

² « L'ethnologue Anna Tsing, interrogeant l'universalité de mouvements comme le féminisme ou l'écologie, considère qu'ils impliquent un processus continu de ré-écriture qu'elle nomme « traduction infidèle ». « Le statut originaire et culturellement définitif de tout texte », écrit-elle, « est le résultat de traductions qui effacent et retracent les lignes de partage culturelles ; et c'est ce projet de traduction qui donne au texte son apparence de produit d'une descendance linguistique simple et univoque. » Pour Tsing, il n'existe ni langue universelle (qu'il s'agisse du féminisme ou de l'écologie), ni un Babel de langues radicalement particulières, sans communication entre elles. Il n'existe pas non plus de transfert à sens unique des « lumières » occidentales (ou de l'impérialisme occidental) vers des destinataires passifs dans « le reste du monde ». La traduction (tout comme le transfert) est plutôt un processus d'interaction caractérisé par la ré-écriture et la ré-appropriation, processus dont les résultats sont imprévisibles pour une analyse qui considère le langage comme un simple outil de la domination politique. » Scott, Joan. W. « La traduction infidèle. ». *Vacarme*. Feuilleton du minoritaire / 09, automne 1999, pp. 89-94 [version en ligne : *Vacarme*. Publiée le 27 octobre 1999].

Références bibliographiques

- Benjamin, Walter. « La tâche du traducteur » [Die Aufgabe des Übersetzers]. *Gesammelte Schriften*, Frankfurt am Main, 1980, IV, 1, p. 9-21.
- Buden, Boris. « La traduction culturelle : pourquoi elle est importante et par où commencer ». *Transversal / EIPCP multilingual webjournal. Under translation*, 06/2006, Vienne, European Institute for Progressive Cultural Policies. Trad. fr. de Lise Pomier [version en ligne : <http://eipcp.net/transversal/0606/buden/fr> ; - eipcp multilingual webjournal ISSN 1811 – 1696; 13/05/2014].
- Cordonnier, Jean-Louis. « Meta : journal des traducteurs / Meta: Translators' Journal ». vol. 47, n° 1, 2002, p. 38-50.
- Larousse (éd.). *Dictionnaire de la langue française. Larousse*. Version 2011. [Larousse en ligne : <<http://larousse.fr/dictionnaires/francais/culture/21072#te9pktd2JKObiAiD.99>>; consulté le 15 janvier 2015].
- Mounin, Georges. *Les problèmes théoriques de la traduction*. Paris : Gallimard, coll. «TEL», no 5, 1963.
- Newmark, Peter. *Approaches to Translation*. New York: Prentice-Hall, United, 1981, p. 39-51/1988, p. 46- 49.
- Ortega y Gasset, Jose. “The Misery and the Splendor of Translation” [Translated by Elizabeth Gamble Miller, 1937]. Schulte, R., Biguenet, J., *Theories of Translation: an Anthology of Essays from Dryden to Derrida*. Chicago: University of Chicago Press, 1992, p.93-112.
- Ortega y Gasset, Jose. *Obras Completas*. 12 volumes. Madrid: Revista de Occidente, 1946-1983.
- Potebnja Aleksandr Afanasjevič. «Jazyk i narodnost'» [La langue et la nation]. Potebnja Aleksandr Afanasjevič. *Mysl' i jazyk*, Kiev : Sinto, 3e éd., 1993, p.158-185.
- Scott, Joan. W. « La traduction infidèle. » *Vacarme. Feuilleton du minoritaire / 09*, automne 1999, p. 89-94 [Version en ligne : In *Vacarme*. Publiée le 27 octobre 1999].

DU DÉSIR DE TRADUIRE DU TRADUCTEUR AU « DÉSIR » DE MIHAI EMINESCU

Constantin FROSIN

Université « Danubius », Galați, Roumanie

As announced in an earlier study, “False Translation Psychology Treaty”, this study is the result (normal and logical), because the two poems *LAKE* and *DESIRE* go together, almost hand in hand, and as both are to make good to start from scratch (despite the translator efforts), it is essential that the unique beauty of these poems remains - where possible – intact! All errors, blunders, and mistakes are analyzed, commented, for the sole purpose to discourage them to future translators. Face and appearances will be saved by the solutions proposed by the author of this study, whose two mottos and slogans are “Who loves well, well chastises” or “Who loves to tease”! Far from aiming to vituperate anybody, it is a plea for the faithful and correct translations.

Keywords: *Mihai Eminescu, “Désir”, psychology of translation, French verb arrangement.*

Dès la première strophe, la traductrice récidive : elle ne tient pas compte de la formule prosodique éminescienne : 8 – 7, 8 – 7, mais la change (de quel droit ?) en 7 – 6, 7 – 6 [...] Prendre de telles libertés à l’égard d’un Grand Poète qui s’est très rarement permis des licences poétiques ou grammaticales, est déjà *licencieux*, et la traductrice risque d’être *licenciée* [...] sans obtenir sa *licence* en Traduction [...] ! Puis, elle entame la traduction *ex abrupto*, (trop) directement, élude tout prélude, comme si tout se passait chez Eminescu à la vitesse de l’éclair, comme si sa devise unique et obsessionnelle était : *Fugit irreparabile tempus* [...] Et puis, son déterminant spatial *où* provoque une équivoque de toute beauté, apparemment, le poète l’invite dans un certain bois, où une certaine source vibre (quelle horreur !), et non pas à la hauteur de ladite source (à son niveau / à son endroit). Chez Eminescu, cette source susurre sur le gravier, chez AB, la même source *vibre sous le cailloutis* (où est-elle allé pêcher ce mot, sacré bleu !) [...] Le même déterminant spatial *où* complique encore plus sa traduction, car les deux cas illustrés par *où* comptent seulement comme références approximatives sur le bois respectif, et ne constituent pas les repères spatiaux de leur rendez-vous [...].

Dans le 3e vers, elle concocte un drôle de personnification : chez elle, *un banc de terre* s’est déplacé pour se blottir *sous les feuilles*. Notre étonnement va grandissant, au fur et à mesure que nous analysons cette traduction, nous n’en croyons pas nos yeux ! Mais chez Eminescu il s’agit de *crengi plecate*, non pas de feuilles ! Malheureusement pour AB, ce sont les branches dans leur enchevêtrement qui cachent / dissimulent *prispa cea de brazde*. Faire d’un complément d’objet direct, un sujet, d’un passif un actif, c’est d’une niaiserie, que dis-je, veulerie [...].

À la différence de la première partie de cette étude, nous allons donner comme en repoussoir les deux versions, marquées AB (Annie Bentiou) et CF (Constantin Frosin) :

AB : Viens dans le bois, où la source

CF : *Viens dans le bois, à cette source-là*

Vibre sous le cailloutis,
Où dans l'ombre un banc de terre
Sous les feuilles s'est blotti.

*Qui tressaute sur le gravier,
À l'endroit où champs de sillons,
Par branches ploquées, sont masqués.*

Cela se passe de commentaires, n'est-ce pas ? Et pourtant, qu'est-ce qui l'aura menée elle au combat ? Un combat finalement, à outrance contre la magnifique beauté des vers éminesciens [...] Jalousie ? Impéritie ? Négligence ? Non professionnalisme ? Insensibilité artistique ? Une humeur massacrant ? Un état d'esprit hostile à la poésie ? Nous essayons de lui trouver une excuse, à la traductrice [...] Mais nous avons beau chercher [...].

Allons-y de la deuxième strophe, dans l'espoir que la traductrice aura repris ses esprits, serait revenue à elle et à soi, à [...] des sentiments meilleurs à l'égard d'Eminescu [...]. L'optimisme est toujours de mise, n'est-ce pas ? Cette strophe se configure comme suit : 5-5-6-7 syllabes [...], quelque chose de tout à fait original, admettons-le [...]. Par malheur, elle a oublié de lire à haute voix sa version, avant de la jeter sur le papier, car : *Entre mes bras qui se tendent*, peut être compris comme : Entrent mes bras, qui se tendent [...] *Se tendre* apparaît une seule fois dans le TLF : « Pour offrir, prendre qqc., indiquer une direction » [...] Serait-ce vrai que lorsque les extrêmes se touchent, c'est que les beaux esprits se rencontrent ? Nous en doutons [...] Car la poésie, c'est le vague (à l'âme), le flou, l'ambiguïté, la nostalgie, la mélancolie [...] Dans la version d'A B, trop d'indications scéniques, comme si les deux amoureux étaient des marionnettes dont on tirerait les ficelles, ou des personnages d'une pièce de théâtre, leur destinée étant décidée par qui sait qui [...] Pourquoi *entre mes bras*, et non pas dans mes bras ?!

Dans le troisième vers, dans la traduction d'A B, le poète demande à sa bien-aimée la permission de lever son voile [...] L'élément de surprise, la droiture du courtisan disparaît chez A B, où, selon elle, l'amoureux doit demander la permission d'embrasser, de caresser, etc. Cette belle strophe devient une drôle de saynète, dont les personnages se prennent les pieds dans le plancher, au lieu de brûler les planches [...] *Redécouvrir tes traits*, utilisé par la traductrice, pourrait signifier que l'amant a déjà commencé à oublier son amante, ne la remet presque plus, c'est pourquoi il a besoin de lever son voile pour se convaincre que c'est bien elle et non pas une autre [...] Ah, tous les hommes sont pareils, serait-on enclin à dire, au lieu de *Cosi fan tutte* [...] Dommage que *traits* renvoie au verbe *traire* (les vaches), au substantif *traits* - au sens de flèche, voire à l'adverbe de mode *très* [...] Si tant est qu'il y en ait qui parlent pour ne rien dire, les poètes eux peuvent jongler avec les mots, peuvent utiliser métaphores, métonymies et synecdoques à l'envi [...] Et la traduction se doit de ne jamais être une pâle copie de l'original [...] !

Entre mes bras qui se tendent
Viens contre mon cœur, tout près
Laisse-moi lever ton voile
Et redécouvrir tes traits.

*Accours donc dans mes bras tendus
Et épanche-toi sur mon cœur,
Je te soulèverai bien le voile
Me cachant ton charme si rieur.*

Si la Poésie est la Reine des Arts, un art à l'état pur, la traduction doit elle aussi être (ou au moins avoir l'air d') une œuvre d'art [...] Le traducteur doit faire de l'art, autrement dit, mais pour ce faire, il doit être lui-même un artiste, ou un écrivain, à tout le moins. On a beau dire que la poésie rimée est intraduisible, car si

le Poète est un homme, un autre homme peut la traduire, à l'instar de l'homme qui l'a écrite [...].

La troisième strophe débute gauchement par un Subjonctif à valeur de vœu formé comme qui dirait par l'amant lui-même, qui se donne du courage, s'apprête à prendre son courage à deux mains [...] Apparemment, ce Subjonctif est demandé par le verbe *laisser* (laisse que mes genoux te soutiennent), mais il n'en est rien. *Soutenir* suggère que l'amante est sur le point de s'évanouir, de tomber, mais pourquoi l'amant ne la prendrait-il dans ses bras, au lieu de la soutenir sur ses genoux ? Au lieu d'ambiguïser poétiquement sa traduction, elle prête à l'équivoque, frisant plus d'une fois le ridicule et l'improbable, le non-sens et le paradoxe pénible. Dans le 3 vers de cette strophe, la traductrice n'observe pas que l'accord de l'adjectif *infiorate* se fait avec *les fleurs de tilleul*, et nous donne une toute autre traduction : *Et dans tes cheveux tremblantes*. Que les cheveux tremblent parfois (qui sait pourquoi [...]), c'est possible, pourquoi pas, seulement, il s'agissait du frémissement des fleurs de tilleul, hélas ! Une grosse bévue (comme ce mot rime avec [avoir la] berlue !)

L'antéposition du verbe devant le sujet est contraire à la topique du français, mais l'image n'est pas convaincante du tout, parce qu'elle succède au verbe *soutenir* du premier vers de cette strophe. L'un dans l'autre, cette strophe n'est pas plus réussie que les deux autres, loin de là ! Mais en extrapolant, nous affirmons que Bon traducteur ne saurait mentir (ni trahir [...]), de même que Bon traducteur traduit de race [...] Mais comme tout passe, tout lasse, tout casse [...], passons à la strophe suivante (la quatrième), jamais de guerre lasse et sans faire de la casse [...]. Mais non pas avant de voir les deux versions en miroir et [...] en repoussoir :

Que mes genoux te soutiennent
Nous serons tout à fait seuls
Et dans tes cheveux, tremblantes,
Tomberont fleurs de tilleul.

*Sur mes genoux, là, viens t'asseoir,
L'on sera à deux, tout seuls ;
Et dans tes cheveux frémissants
Il neigera fleurs de tilleul.*

Nous voilà arrivés à la quatrième strophe, laquelle va de mal en pis, sur le modèle des trois autres. Ce sont les indications scéniques qui dominent, comme si l'amant ordonnait à l'amante où s'asseoir, où poser sa tête, etc. Alors que l'amant commence par le front blanc, entourée par une blonde chevelure, ce dont la traductrice ne souffle pas mot, et c'est dommage, car tout cela se tient dans la logique du poète, qui appréciait le front = l'intelligence de son amante, entité solaire grâce à ses cheveux blonds, mais le lecteur français ou francophone doit l'ignorer, apparemment [...] L'adverbe *lentement* n'a rien à faire dans ce contexte, la traductrice – parfaite bilingue, dit-on d'elle quelque part [...], se méprend une fois de plus sur le sens des mots (serait-ce à cause du bilinguisme [...] ?!), pour la bonne raison (c'était le pont aux ânes !) qu'il s'agit de l'adverbe *doucement*, *tout doucement* ou *tout doux* [...] Comment *lentement* pourrait être compatible avec l'impatience de l'amant de revoir son amante, de la serrer dans ses bras, etc. ? C'est bizarre que des choses qui sautent aux yeux, lui échappent à notre traductrice [...].

Le front blanc de l'amante devient chez A B *ton front pâle* (est-elle malade, souffre-t-elle d'une timidité excessive, se trouve-t-elle mal, a-t-elle peur du poète, ce rendez-vous ne lui fait pas plaisir, ou quoi alors ?). L'instant d'après, nous tombons sur le verbe *se recoucher*, spécifique du langage enfantin (après un

mauvais rêve, on dit à l'enfant : Allez, recouche-toi, tout va bien !) ; ce verbe non seulement est loin d'être poétique, mais il ne se justifie pas dans ce vers précis, dans ce cas de figure, l'amant ne le dit point dans l'original roumain, pourquoi invente-t-elle donc des constructions étranges, elle ne gagne rien à ce jeu (à supposer qu'on puisse parler chez elle d'un certain côté ludique [...]). A psychanalyser cette strophe ainsi traduite, nous lecteur francophone, nous pouvons penser à une femme endormie, à un zombi, à quelqu'un qui tombe de sommeil et profite de ses rendez-vous pour se reposer un peu [...]. Elle n'est là que pour se rendormir, et l'amant, qui s'en rend compte, l'invite au sommeil, car fort permissif [...]. L'enfer peut-il être pavé de bonnes intentions ! [...] C'est fou ce que cela peut donner sous la plume d'un traducteur qui a la tête ailleurs, qui n'a pas à cœur de traduire [...]. Alors, pourquoi a-t-elle accepté de traduire Eminescu, un poète non seulement sublime et génial, mais aussi très difficile pour les traducteurs, fussent-ils chevronnés ?

De surprise en surprise, nous découvrons que *Lasând prada gurii mele* peut être traduit par *Laissant offerte à mes lèvres* [...]. Non, franchement, où est passé le bilinguisme de la traductrice, qu'est-il devenu au moment de traduire Eminescu ?! Je doute qu'un élève de lycée, débutant en français en plus, eût pu traduire si mal cette séquence [...]. Pourquoi donc, mon Dieu ? Comment cela se fait-il qu'une poète d'expression française comme la traductrice, née de mère française, peut commettre de telles erreurs impardonnables ?! Peut-on parler d'un certain je-m'en-fichisme ? Passons. *Lasând prada*=laisser en proie, change tout du tac au tac, c'est la bouche elle-même qui devient la proie (l'amant prend-il son amante en chasse, tient-il d'un fauve ?). *Proie* et *douce* ne sauraient aller ensemble, car on ne devient jamais proie par la douceur [...] mais par la violence [...]. Et puis, le cumul de soi-disant arguments : le verbe *laisser*, le participe passé du verbe *offrir*, *douce* et *proie*, ça sème le désordre, sauve qui peut, chers lecteurs ! Ça fout la pagaille [...]. La première pulsion, c'est de poser le livre pour ne jamais le reprendre, et jeter le nom de ce poète si mal traduit : Eminescu, aux oubliettes de la mémoire [...].

Voyons maintenant les deux versions et quelle solution aurait pu choisir la traductrice :

*Sur mon bras, que lentement
Ton front pâle se recouche
Laissant offerte à mes lèvres
La douce proie de ta bouche.*

*Coiffé de blond, ton front si blanc
Couche-le tout doux sur mon bras,
Et laisse tes lèvres si délicates
En proie aux miennes. Tu verras[...]*

La traduction de poésie, tout comme la poésie originale, doit couler de source, garder son état chantant, serrer le texte de départ au plus près, en bouclant la boucle, *id est* en traduisant en sorte que point de départ et point d'arrivée – texte de départ et texte d'arrivée – ne fassent qu'un !

Si possible, ne jamais traduire quand on est irrité, malade, frustré ou insatisfait, cela peut déteindre sur la qualité de la traduction. Au contraire, si l'on déduit que certain texte a été écrit pendant que l'écrivain était alité, attendez un tel moment (tout en espérant qu'il ne se présente jamais !), ou en essayant de revivre un tel moment, de le reconstituer et traduire le texte respectif dans un état d'esprit pareil à l'état de maladie. L'important est de partager les états d'âme, les attitudes, les sentiments et ressentiments de l'auteur, ses joies et ses tristesses, d'essayer de se mettre à sa place au risque de se dédoubler pendant la traduction respectivement. En

tout cas, ne jamais tomber dans le piège tendu par le premier jet, par votre première idée, laisser les choses en l'état pour se décanter, puis revenir là-dessus et se remettre au travail – revenir à la charge, comme on dit.

À première vue, la 5e strophe pourrait aller, mais, à y regarder de plus près, toute réflexion faite, le beau rêve annoncé par l'original roumain mue en cauchemar traductionnel en français, au grand dam de la perception de notre grand poète et de sa superbe poésie [...]. Apparemment inconséquente, la traductrice persévère (oublie-t-elle que : *Errare humanum est, perseverare diabolicum est ?*) dans un effort digne d'une cause meilleure : elle ne démord pas de ses habitudes traductives, de ses moules (le moule en est perdu, hélas !), nous osons même dire qu'elle a pris de le pli de n'en traduire qu'à sa tête, jamais à son cœur [...]. Enfin.

Si en roumain on a *Vom avea un vis ferice*, ce qui veut dire que les deux amoureux feront le même rêve de bonheur, en français les deux n'y sont pour rien, ils se retrouvent comme par hasard au milieu d'un beau rêve : *Ce sera comme un beau rêve* ; ce *comme* remet en question l'optimisme et l'espérance du Poète, la version française instaure le doute, comme quoi, ce qui s'ensuit n'a plus de sens, n'a plus sa raison d'être, tout reste au stade de virtuel, d'éventuellement possible [...]. Le fait que les sujets sont relégués au dernier plan, que d'autres séquences mineures sont mises en relief par la traductrice, ne peut que minimiser le charme d'une poésie qui, malgré les échecs, se nourrit d'espoir, qu'elle sait transformer en joie de vivre. Mais voilà-ti-pas que notre traductrice rend vains les efforts poétiques de ne pas sombrer dans le désespoir, et s'acharne à traîner plus *bas* que terre les hautes sphères de l'amour éminescien, quasi métaphysique, sinon initiatique (plus marqué dans le poème *Le Lac*). À notre grande surprise, l'histoire se répète : elle nous offre une traduction époustouflante pour *Ingâna-ne-vor c-un cânt* – selon elle, la solution la plus convenable est l'expression non figée *faire son chant*, que nous n'avons jamais rencontrée (sinon dans l'expression figée *faire son chant de cygne*), espérons qu'elle ne l'a pas puisée à l'Antiquité [...]. En tout cas, son style et certaines séquences qu'elle préfère, évoquent l'atmosphère du XIX – e siècle, et parfois celle du XX – e siècle, ce qui arrive plus rarement, comme si elle voulait rivaliser avec la langue et l'époque de Mihai Eminescu [...]. Ce qui pourrait expliquer, qui sait, certaines gaucheries, lesquelles, de nos jours, nous ont l'air d'inepties [...]. C'était ça, la cinquième strophe (ni colonne, ni roue du carrosse [...]). Voyons ce qu'elle aurait pu faire, en comparant sa version à la nôtre :

*Ce sera comme un beau rêve,
A mi-voix feront leur chant
Les ruisseaux trop solitaires,
Le calme souffle du vent ;*

*L'on fera un beau rêve de bonheur
Conjoints par l'écho du chant
Murmuré par sources solitaires,
Par un léger souffle du vent.*

Enfin, la 6e et dernière strophe devrait finir en beauté et sauver les meubles, *id est* faire la part du feu [...]. Le cas échéant [...]. La traductrice préfère, hélas, la traduction mot à mot, ou alors elle ignore les sens figurés, les symboles et tout le reste, puisqu'elle traduit *Adormind de armonia* par *assoupis dans l'harmonie*, alors que le sens figuré, disons, du verbe *a adormi pe cineva* (attention donc !), est *enivrer, griser, étourdir*. Et dire que c'est cette harmonie qui les enivre, les étourdit [...]. La confusion est totale, et le texte ainsi obtenu en français, est opaque et témoigne de l'ignorance de la poésie éminescienne [...]. Non seulement elle ne réalise pas le pénible d'une telle traduction - à côté du texte original (qu'elle

modifie de son propre chef, ce qui représente la transgression d'une des règles de la traduction : ne rien enlever, ni rien ajouter au texte original sans la permission de l'auteur, excepté le cas où la traduction s'avère impossible [...]. Mais la situation est toute autre ici, la traductrice n'avait que l'embarras du choix, à moins qu'elle se le fût proposé [...]).

Codrul bătut de gânduri est piteusement traduit par : *Du bois qui songe et divague*, au point que nous nous demandons si c'est Annie Bentoiu elle-même qui a traduit ce beau poème éminescien [...] *A fi batut de gânduri* signifie être préoccupé, inquiet, broyer du noir [...] *Songer* et *divaguer*, même réunis, n'ont rien à voir avec l'expression dans le texte original. Comme une porte doit être ouverte ou fermée, nous nous demandons si c'est le roumain qu'Annie Bentoiu ignore ou connaît très approximativement, puisque ce qu'elle nous livre en français, on n'en voit pas le rapport avec le texte à traduire, ou alors c'est le français qu'elle ignore (cette *songeuse divagation* est à prendre sous bénéfice d'inventaire [...]) – c'est à prendre ou à laisser !¹

Dans le troisième vers, *sur nous* signifie que *les fleurs de tilleul* sont déjà là, qu'elles jonchent depuis quelque temps déjà les deux amoureux, et qu'elles se mettent à un certain moment à *rouler* (c'est du tonnerre, ça !), à grasseyer (*rouler les r*) comme les vagues [...] Puisque Hugo nous disait : « Pendant que la mer gronde et que les vagues roulent »², nous en inférons que les deux ont été surpris par un orage terrible, qu'ils se trouvent dans l'œil même d'une grosse tempête, or, les choses n'en sont pas là, selon le texte original [...] Mais voyons ce que « pense » le TLF du verbe *rouler*, employé mal à propos par la traductrice : « Se déplacer en formant des tourbillons, des masses arrondies. *Lames qui roulent sur la grève. Sur les routes blanches que le train coupe ou longe, une poussière crayeuse roule en tourbillons bas et poudre les buissons* (Colette, *Vagab.*, 1910, p. 261). *D'épaisses masses de nuées noires roulaient dans le ciel bleu* (Rolland, *J.-Chr.*, Nouv. journée, 1912, 1450). [*P. méton.*, le suj. désigne la mer] Être agitée par la houle. *Il y avait du flot. La mer, roulant sous un vent rude et sur un fond déchirant, était sauvage* (Hugo, *Quatre-vingt-treize*, 1874, 48). » Mais ce n'est pas tout, à preuve : « S'écouler en tourbillonnant, avec plus ou moins d'agitation. *Courant, torrent qui roule. Les flots qui roulent à ses pieds sont noirs et chargés d'immondices* (Janin, *Âne mort*, 1829, 50). *Le Rhin, fils altier des montagnes, S'élançait, à gros bouillons, de leurs flancs tortueux: Une fertile écume inonde les campagnes: Il roule à flots majestueux* (Chênedollé, *Journal*, 1833, 183). » « [Le suj. désigne gén. un animé; l'idée de chute prédomine] Tomber en roulant plus ou moins sur soi-même dans l'élan de la chute. *Rouler à terre, par terre, sur le sol, dans la poussière, au bas de/dans l'escalier, dans un précipice, sous les pieds d'un cheval, à la renverse; envoyer rouler son adversaire. Je fus debout si vite, que ma chaise roula derrière moi* (Maupass., *Contes et nouv.*, t. 2, Rois, 1887, 300). *Il courait vers les fusils, entouré de bourdonnements pointus, invulnérables. Il roula, les deux jambes coupées* (Malraux, *Espoir*, 1937, 488). »

Comme nous sommes enclin à donner raison au TLF, nous nous demandons, à lire cette incroyable et surtout inacceptable traduction, pourquoi le Ministère de la Culture a subventionné la parution de cette illisible traduction ? N'y a-t-il pas là des spécialistes capables d'analyser une traduction ? Pourquoi n'a-t-on pas alors recours à des spécialistes qui soient consultés individuellement ou dans le cadre d'un comité national, qui se réunisse trimestriellement disons, comité formé

des meilleurs traducteurs dans toutes les langues ? Qui ont été publiés à l'étranger et dont les traductions ont été primées chez nous et à l'étranger ? Serait-ce la mer à boire ?! Nous ignorons à quoi ressemblent les autres textes traduits, mais *LE LAC* et *LE DÉsir* ne sont nullement potables, digérables, d'autant moins publiables ! (Désolé de le constater [...])

À bon entendeur, salut !

Notes

¹ C'est à prendre ou à léser, comme disait l'ami de Villon [...]

² Victor Hugo. *L'Année terrible*.

Références bibliographiques

Eminescu, Mihai. *Cincizeci poeme / Cinquante poèmes*. Trad. Annie Bentoïu, Bucarest : Vitruviu, 2000.

---. *Poèmes*. Trad. Constantin Frosin, Portail PORT@LEU, 2010 (ISSN : 1842 – 9971).

Frosin, Constantin. *Petite anthologie de poésie roumaine*. Iași : Tipomoldova, 2012.

---. *Au fil de mes idées. Autrement sur la traduction*. Bucarest : eLiteratura, 2014.

CHANGEMENT INTERCULTUREL DANS LA SIGNIFICATION DES MOTS LORS DE LEUR TRADUCTION D'UNE LANGUE À L'AUTRE

Şeref KARA

Université Uludag, Turquie

When a word is translated into another language, its meaning in the target language is determined according to its definition in a dictionary, that is to say the denotative meaning of the term, to be more objective because the word has always connotations in the source language. Therefore, we must primarily consider the historical, cultural and literary connotation levels in the source language. These connotations may also appear in the target language but at different levels.

Ten words, arbitrarily chosen for their significance in a corpus created from a translation experience, have been analysed and it has been realized that cultural load provided here is not always transferable to another language. These words will be analysed at their connotation and denotation levels. We will make use of dictionaries of both languages and in terms of the method we will get inspired by the works of G. Mounin. The objective is to display the criteria which can be used for the choice of a word among the various possibilities and with the help of this "chosen word" to identify the thing imported from the other culture.

Keywords: *intercultural, translation, meaning, denotation, connotation, language.*

Introduction

La traduction est une activité cognitive. C'est un processus complexe constitué de trois étapes : comprendre, déverbaliser et reverbaler. L'élément sur lequel l'attention est portée est le sens qui s'obtient à l'issue d'une démarche explicative. D'où l'appellation de « théorie du sens ». Par ailleurs, l'acte de traduire prend en compte la psychologie du sujet traduisant, son bagage cognitif et autres paramètres situationnels. D'autre part le but de la traduction est d'établir une équivalence entre le texte de la langue source et celui de la langue cible afin de le rendre compréhensible par les personnes qui n'ont pas de connaissances dans la langue source ou qui n'ont pas la même culture.

Traduire c'est substituer du textuel à du textuel, c'est aller du langage au langage en passant par un réel déjà interprété, déjà formé en langage, déjà constitué en œuvre. C'est se trouver devant un objet d'art verbal qu'on se donne pour tâche de reproduire. [...] tâche qui a sa noblesse et qui présente bien des difficultés. En particulier, celle de ne pas trahir la vision émue du créateur [...] (Tatilon 114).

Lorsqu'un mot est traduit dans une autre langue, on croit l'avoir choisi d'après sa définition c'est-à-dire le sens dénotatif du terme qui se veut objectif. Or ce mot est toujours connoté dans la langue d'origine. Il faut d'abord prendre en considération tous ses niveaux de connotations -historiques, culturelles, littéraires- dans la langue de départ. Ces différentes connotations peuvent également

apparaître dans la langue d'arrivée mais à des niveaux différents.

Une dizaine de mots, arbitrairement choisis pour leur valeur significative dans un corpus créé à partir d'une expérience de traduction, seront analysés en ce sens en essayant de montrer que la charge culturelle apportée ici n'est pas toujours transférable à l'autre langue. Ces mots seront analysés au niveau de connotation et de dénotation. Nous utiliserons les dictionnaires des deux langues et la démarche de travail sera inspirée des travaux de G. Mounin. L'objectif étant de montrer les critères sur lesquels s'opère le choix d'un mot parmi les différentes possibilités. Et à travers ce « mot choisi » ce qui est importé de l'autre culture.

La traduction en général

Les différentes activités mentales qui marquent les étapes d'une traduction ne sont pas clairement définies, cependant elles peuvent être schématisées en quatre temps :

- Approche du texte.

Il s'agit dans un premier temps d'identifier la forme linguistique : toute situation d'énonciation procède à un choix énonciatif par :

- Les pronoms personnels : je, tu, nous qui s'opposent à ceux de la troisième personne : il, elle, nom propre.
- Les déterminants qui organisent le monde de l'énoncé autour de l'instance d'énonciation.
- Les temps verbaux discursifs (présent, futur, passé-composé, passé simple).

Tous ces éléments ont été proposés par Benveniste. Il va de soi que nous nous plaçons immédiatement dans la situation discursive du texte à traduire et considérons que le problème d'approche est le même pour les différents genres de textes comme le roman, la poésie.

- Attribution d'un sens extralinguistique.

Un texte est avant tout une production de sens. Il construit progressivement une représentation idéationnelle et il convient de comprendre les niveaux structurels engendrés et comment fonctionne la (les) microstructures par rapport à la macrostructure. Dans cette phase intervient déjà la notion de connotation au niveau du mot que nous verrons plus loin.

- Réinterprétation du sens identifié dans la culture de départ à l'intérieur de l'univers référentiel de la culture d'arrivée.

Ici nous retrouvons les problèmes énoncés en 2) avec surtout le problème de connotation car la langue d'arrivée peut imposer d'autres significations au mot traduit.

- Reformulation en fonction des schémas grammaticaux, des choix lexicaux, des contraintes de la langue d'arrivée.

Ici nous retrouvons en quelque sorte les problèmes posés en 1). Il s'agit de restituer une intention de communication dans l'autre langue avec les contraintes de cette langue.

En somme dans la traduction dite interprétative (ni professionnelle, ni pédagogique), on ne transpose pas des mots d'une langue à l'autre, on transmet des textes et on restitue leur contenu « le sens doit toujours être construit à partir des significations linguistiques auxquelles s'ajoutent les paramètres non linguistiques »

dit Delisle.

Une théorie du sens liée à l'analyse du discours et l'exégèse du texte, est la base de toute traduction interprétative. Nous prendrons l'exemple de quelques mots choisis tout à fait arbitrairement pour les problèmes linguistiques ou interculturels rencontrés lors de leur traduction. Ils seront exposés dans leur contexte et nous allons voir s'il est possible de faire une classification provisoire de ces problèmes en rapport avec la théorie.

Le mot d'une langue à l'autre

Les méthodes d'apprentissage d'une langue étrangère que conseille le dictionnaire bilingue omettent un phénomène de déperdition inhérent à la langue étrangère en ne se préoccupant que de l'accès au sens : sens dénotatif selon G. Mounin. Plusieurs mots seront analysés dans leur contexte turc et français avec des exemples littéraires pris dans le dictionnaire français puis turc pour mieux cerner ce que veut dire le sens d'un mot. Les dictionnaires suffisent-ils à le définir ?

Chrysanthème : (exemple littéraire)

Le dictionnaire bilingue donne de nombreux exemples, généralement littéraires. Prenons l'exemple du mot *chrysanthème*. Voici un exemple d'un écrivain turc :

Yeni şiiirde insan gibi eşya da deęişiyor. Burjuva sayılan piyano, resim fırçası, vazo, şarap, krizantem, bonbon gibi şeylerin yerini zurna, süpürge, kavanoz, macun veya horoz şekeri alıyor.

Si on cherche le mot *Krysanthemum* dans un dictionnaire turc on trouve fleur d'or, variété d'asters d'hiver.

Si on cherche dans le dictionnaire français Le Petit Robert n.m. (1750) : *chrysanthemom*, 1543 ; gr. *Anthemon* « fleur », et *khrusos* « or »). Plante cultivée comme ornementale. *Chrysanthème* d'automne. Fleur composée, sphérique de cette plante : Tombe fleurie de *chrysanthèmes*.

Dans le Grand Robert littéraire, on trouve quelques détails supplémentaires quant aux variétés :

Plante dicotylédone (Composacées) annuelle ou vivace, cultivée comme ornementale, et dont les premiers spécimens connus étaient jaunes. *Chrysanthème* simple ou double. *Chrysanthème* des moissons (aussi marguerite colorée). *Chrysanthème* des prés ou grande marguerite.

Puis quelques détails sur l'utilisation :

Chrysanthème d'automne. Le *chrysanthème* est cultivé pour ses variétés multicolores comme plante ornementale. *Chrysanthèmes* de la Toussaint. Fleur composée, sphérique de cette plante.

Enfin un exemple littéraire toujours extrait du Grand Robert Littéraire :

Comme des feux arrachés par un grand coloriste à l'instabilité de l'atmosphère et du soleil, afin qu'ils vinsent orner une demeure humaine, ils m'invitaient, ces chrysanthèmes, et malgré toute ma tristesse, à goûter avidement pendant cette heure du thé ces plaisirs si courts de novembre dont ils faisaient flamber près de moi la splendeur intime et mystérieuse [...] (M. Proust « À l'ombre des jeunes filles en fleurs »).

Outre la description botanique qui est plus nuancée dans le Robert Littéraire, nous apprenons que c'est une fleur des moissons, une fleur d'automne. L'exemple extrait de Proust montre que le chrysanthème est lié aux plaisirs si courts de novembre ». La splendeur intime et mystérieuse de ces fleurs ne peut chasser la tristesse de l'auteur.

Nous avons fleur de la Toussaint qui est mentionnée seulement sans aucune explication mais nous pouvons en déduire que indirectement le chrysanthème est lié à la Toussaint.

En effet, si l'on prend l'exemple du Petit Robert, on a : Tombe fleurie de chrysanthèmes. Il n'est jamais clairement explicité que le chrysanthème connote la Toussaint. Et les étrangers doivent savoir que durant le week-end de la Toussaint (fête catholique), des milliers de Français font plusieurs centaines de kilomètres pour aller fleurir la tombe d'un parent même éloigné. C'est la fête qui commémore le souvenir d'un disparu et la coutume veut que l'on dépose un pot de chrysanthèmes (fleur d'automne par excellence) sur la tombe du disparu.

La fleur chrysanthème est connotée anniversaire triste : jour des morts et il ne viendrait pas à l'idée d'un Français d'offrir cette fleur le jour d'un mariage par exemple. Mais qui en a connaissance dans un contexte européen où de plus en plus de cultures se côtoient ?

Le chrysanthème est aussi une fleur des pays froids donc résistante, très cultivée en Europe du Nord. Si l'on reprend la définition du dictionnaire turc c'est un aster d'hiver. C'est la couleur jaune d'or qui revient. La fleur est donc connotée positivement : couleur solaire. C'est une fleur que l'on arbore à la boutonnière pour sa symbolique.

Cette analyse a été volontairement approfondie pour montrer comment d'un pays à l'autre des coutumes se créent, creusant des écarts sociolinguistiques en se méconnaissant l'une l'autre. Aucun livre ne codifie ces coutumes qui font partie du quotidien et qui peuvent blesser le nouvel arrivant qui ignore encore tout code culturel de son pays d'accueil. Ce même mot a des connotations très différentes:

- Fleur solaire, plutôt symbolique de gaité en Turquie
- Fleur symbole de tristesse, de deuil en France.

Le conte : Öykü ?

Il existe une tradition orale très forte en Turquie sans doute héritière des légendes. La littérature orale est présente avec les règles qui la régissent. Au moment même de l'énonciation, il y a association de deux séries préexistantes : un canevas narratif, sans cesse réorganisé, et un ensemble de contraintes métriques et prosodiques. Il y a dans toute poésie orale du monde entier des formules qui se retrouvent.

Dans ce conte il y a tout à coup un autre récit qui vient s'insérer : le sultan rend visite à son peuple et il est l'objet d'une fête des exagérations de la part des enfants.

Le canevas narratif centré sur les portraits des héros d'Orhan Pamuk est détourné par ce sultan du conte venu d'un pays lointain. Le mot conte prend ici tout son sens de récit d'événements étranges. Si on lit la définition du mot **hikaye** dans le dictionnaire turc : Récit d'événements étranges ou merveilleux ou (dans un sens moins large) récit plein de fantaisie dont le sujet sort de l'ordinaire ou du réel.

Le roman égale le conte dans un premier temps. Un écrivain turc qui débute, écrit d'abord un conte avant de s'essayer au roman. C'est là une différence

fondamentale avec son homologue français qui ne prend pas vraiment le conte au sérieux. Dans le GRL on lit : « Récit de faits d'aventure imaginaires destiné à distraire. Fiction, histoire, petit conte, épopée, fable, fabliau. »

Ce mot, dans le contexte traduit, ne rend pas toutes ces connotations. Il prend en français un ton voltairien qui n'est certes pas sans profondeur mais qui paraît badin. Or il y a dans le texte turc de Memed le Mince une remise en cause du système social turc qui endort l'esprit en créant l'uniformité. Les individus assoupis, selon l'auteur, en perdent jusqu'au désir, jusqu'au contact de l'autre. La critique ainsi glissée à l'intérieur d'un autre récit peut passer inaperçue dans le texte français alors qu'elle est fondamentale en turc.

Madone : (Istanbul, Souvenirs d'une ville)

Le turc a emprunté le mot italien tel quel : Madonna. Le dictionnaire turc explique : madone, la Vierge.

Le mot français date de 1640, emprunté à l'italien madonna. Dans le GRL, on trouve :

- Représentation de la Vierge,

Madone s'emploie surtout en parlant des peintures et des sculptures italiennes, et plus spécialement lorsque la Vierge est représentée avec l'enfant Jésus. Les Madones de Raphaël, de Botecelli.

[...] *cette expression d'innocence et de piété céleste qui brillent dans les belles madones de l'école italienne* (Stendhal, « Le coffre et le revenant »).

- Par comparaison et figuré : Adorer une femme comme Madone, femme belle comme madone. Beauté de madone : beauté régulière. Visage de madone.

Vous êtes dans mon âme comme une madone sur un piédestal, une place haute, solide et immaculée (G. Flaubert, « Madame Bovary »).

Le mot est en effet parvenu à cause de la peinture italienne. Il connote la peinture, représentation faite par un artiste beaucoup plus que la religion, dans le dictionnaire turc. Dans la traduction en français p.56, on a :

Aujourd'hui on a terminé la chambre des spectres. C'est Bernardine qui l'appelle ainsi. Il avait sept ans quand Nicolasia est morte. Avec sa petite sœur, il se glissait dans la pièce où se trouvait le tableau de la Madone à qui Mantegna avait donné les traits de la femme aimée.

Des heures durant, ils restaient assis devant le tableau pendant que Bernardino pleurait et Gentilia babillait. Quand Gentilia entre tout à fait dans le tableau, Gentilia peut être avec maman et puis, maman peut soulever Gentilia et l'embrasser. Soulève-moi, Bernardino. Soulève-moi. Et Bernardino la soulevait pour qu'elle puisse embrasser sa maman. Elle sent la poussière. Il faut la laver. Gentilia va laver sa maman avec le gant.

L'auteur a utilisé la symbolique artistique : Mantegna a peint la femme aimée sous les traits de la Madone. Les deux enfants ont perdu leur mère et la petite Gentilia ne se résout pas à l'absence de sa mère-madone.

Le réel et l'imaginaire se confondent : la nuit, la madone sort du tableau pour venir l'embrasser.

Importé d'une troisième culture : italienne, le mot lui-même ne pose aucun problème : les connotations dans la culture turque sont les mêmes que celles de la culture française et s'alignent sur le sens religieux latin.

Pape :

Dans le dictionnaire turc, on trouve : à la tête de l'église catholique romaine. Sa sainteté le Pape. Les évêques et archevêques croient ce que croit le Pape. Il se servit de sa bonne épée turque comme la Pape de son sceptre à Rome.

Dans le GRL : chef suprême de l'Eglise, devenu après le schisme oriental et la Reforme, le chef de l'Eglise catholique romaine. Le Pape successeur de Saint-Pierre, vicair de Jésus-Christ, chef visible de l'Eglise, de la catholicité, évêque de Rome. Sa béatitudo. Sa Sainteté le pape. On dit très Saint-Père en s'adressant au pape.

Dans le texte ici traduit, il s'agit du pape Pie II (Enea Silvio Piccolomini) resté célèbre pour sa vie dissolue et les nombreux bâtards qu'il a laissé. Pour les turcs d'une autre culture religieuse, le pape n'est pas un personnage sacré comme il a tendance à l'être pour la plupart des français. A travers les deux citations ci-dessus extraites du dictionnaire turc, il n'y a aucune allusion à l'humain, il est l'incarnation du divin (toutes les marques de respect) et c'est un fait institutionnalisé. C'est uniquement dans les livres d'histoire qu'il est fait mention de la vie agitée de certains papes.

Il y a donc une grande différence dans l'approche même du mot pape. Ici le pape est souverain, représentant de Dieu, là il n'est qu'un homme représentant de la religion catholique soit mais qui n'en est pas moins homme avec toutes ses faiblesses. L'approche, puisqu'elle touche au domaine de la croyance, est tout à fait différente à travers la littérature et l'histoire. Dans l'esprit français, il y aura toujours quelque sacrilège à évoquer la vie dissolue des papes d'autrefois.

Oranger :

Dans le dictionnaire turc, il est écrit pomme de chine, anglais China orange : fruit de l'arbre Citrus (R. Laffont), on trouve : [...] est comme tous les fruits, symbole de fécondité. Au Viêt-Nam, on faisait autrefois présent d'oranges aux jeunes couples.

Dans la Chine ancienne, une offrande d'oranges aux jeunes filles signifiait une demande en mariage. La couleur orange est la plus solaire des couleurs. Elle symbolise le point d'équilibre entre l'esprit et la libido. Mais si un déséquilibre se produit dans l'un ou l'autre sens, elle est la révélation de l'amour divin ou bien elle est l'emblème de la luxure.

Dans le texte traduit, l'auteur écrit : « l'oranger est un arbre à feuilles persistantes, toujours en fleurs. Si les fleurs réussissent, il porte également toujours des fruits. A cause de cette coïncidence entre les différentes phases de la vie de l'arbre, il a toujours été à la fois symbole de pureté, de chasteté et de fécondité. Et précisément pour cette raison, symbole d'amour éternel. » Or dans le texte Nana, la naine se désolé car jamais elle ne pourra trouver un parti. Devant son chagrin, le jardinier Balthazar décide de la marier au plus jeune de ses fils : Piero qui a neuf ans. Il plante des fleurs nuptiales : ce sont des fleurs d'oranger. Les deux enfants sont tellement pressés de voir l'arbre donner des fruits qu'ils l'arrosent tous les jours.

Enfin la cérémonie a lieu, reproduisant toute la symbolique décrite précédemment : une couronne de fleurs est tressée et les deux « enfants » partagent une orange. Dans ce contexte le mot est utilisé pour sa symbolique ancestrale rappelant la Terre-Mère : Nana aura en effet beaucoup de garçons ; il n'est fait aucune allusion à la saveur du fruit ou à la beauté de la fleur. Seul le côté

symbolique est retenu.

Ici comme dans l'exemple précédent, une troisième culture : la Chine ancienne impose la signification d'origine.

Image :

Acceptez-vous la logique de cette image ?

Comment procède-t-on pour choisir l'un des mots parmi plusieurs possibilités ?

Görüntü : image, gravure, tableau, représentation.

Pourquoi le mot image a-t-il été choisi parmi les autres ? Un homme étranger séjourne dans une ville ; il a accepté des milliers d'images de cette ville qu'il cherche à restituer en se comparant à un jongleur : Il jongle avec ses images comme le jongleur avec ses balles.

Après la lecture du texte, il apparaît clairement que les mots trop concrets comme : *gravure, tableau* doivent être éliminés. Restent les mots : *image, représentation*.

Le mot *représentation* paraît convenir : l'homme étranger est dans la ville, fasciné. Sur la place du marché il jongle mieux avec des images. Après déduction c'est le sens qui convient à la fois pour le concret et pour l'abstrait. Il y a une logique tourmentée dans ces images. L'écrivain est démuni, n'a pas d'instruments de travail comme l'artisanat. Les images sont aussi ses instruments. On ne jongle pas avec des gravures ni avec des tableaux. C'est donc le mot, dans un sens large : image, qui est induit. Et c'est la seule acceptation de sens après une analyse de premier niveau du contexte (entourage immédiat). Et ce choix sera corroboré par la suite du texte, la lecture et relecture de l'œuvre dans son ensemble. Le mot image crée une sorte de réseau : ville souffle/images, jongleur dans le texte qui fait sens et lui donne sa cohérence interne. Il ne faut surtout pas le remplacer par un synonyme comme l'exige souvent l'éditeur « Vous répétez trois fois ce mot dans la même page ». Or c'est fondamental de répéter ce mot qui, dans l'imaginaire de l'auteur, forme l'arcane structurante du texte.

Conclusion

Seuls quelques exemples ont été présentés pour permettre un approfondissement des différentes étapes de traduction. Cependant, à travers ces quelques exemples, apparaît une typologie des difficultés qui peuvent être classées en trois grandes catégories.

- les difficultés culturelles irréductibles qui font qu'un mot défini par le dictionnaire présente des connotations divergentes d'un pays à l'autre :

Exemples : chrysanthème, conte, pape.

Du point de vue de signification, le mot n'aura plus la même densité. Une note du traducteur sera nécessaire pour faire entrevoir les différences dans la langue d'arrivée.

- les difficultés inhérentes au texte lui-même ou au système linguistique de la langue de départ.

Exemple : image

Selon G. Mounin on procède à la compréhension décisive (quelques caractères suffisent à la compréhension du concept image par exemple). Les autres caractères étant éliminés.

- L'aplanissement des difficultés grâce à une culture tierce : le mot est importé tel quel dans les deux autres cultures qui admettent le sens original. La traduction ne pose plus alors de problèmes.

Références bibliographiques

- Abdallah-Pretceille, Martine, et Porcher, Louis. *Éducation et communication interculturelle*. Paris : PUF, 1996.
- Abdallah-Pretceille, Martine. *Vers une pédagogie interculturelle*. Paris : Anthropos, 1996.
- Beacco, Jean-Claude. *Les dimensions culturelles des enseignements de langues*. Paris : Hachette, 2000.
- De Salins, Geneviève-Dominique. *Une introduction à l'ethnographie de la communication*. Paris : Didier, 1992.
- Flaubert, Gustave. *Madame Bovary*. Paris : Gallimard, 2008.
- Goffman, Erving. *Les rites de l'interaction*. Paris : Minuit, 1974.
- Mounin, George. *Les problèmes théoriques de la traduction*. Paris : Gallimard, 1963.
- Proust, Marcel. *A l'ombre des jeunes filles en fleurs*. Paris: NRF, 1918.
- Pamuk, Orhan. *Istanbul, Souvenirs d'une ville*. Paris : Gallimard, 2008.
- Ricœur, Paul. *Sur la traduction*. Paris : Bayard, 2004.
- Stendhal. *Le coffre et le revenant*. Romans et Nouvelles. Paris : 1968.
- Tatilon Claude. « Traduire : une perspective fonctionnaliste ». *La linguistique*, Paris, PUF, vol. 39, 2003, p.109-118.
- Zarate, Geneviève. « Du dialogue des cultures à la démarche interculturelle ». *Le français dans le monde*, 170, 28-32. Paris : Hachette, 1982.
- . *Enseigner une culture étrangère*. Paris : Hachette, coll. F Recherches et applications, 1986.
- . *Représentation de l'étranger et didactique des langues*. Paris : Didier, coll. CREDIF essais, 1993.

PROBLEME LINGVISTICE ALE ANTICHITĂȚII TÂRZII ÎN ROMÂNIA: ROMANIZAREA ȘI CREȘTINAREA

Ioana-Iulia OLARU

Universitatea de Arte „George. Enescu”, Iași, România

Being absent unreasonably from the History of Art of Romania, Late Antiquity is a period of transition which should be presented as a distinct age, at least from the point of view of arts. Moreover, the features which make this period special in the entire world belong to the fields of religion, economics and ethnogenesis, but also the domain of general linguistics – being the period when nowadays languages started to form themselves. On the territory of Romania, this period is marked by a few important events and phenomena, two of them are the process of Romanization and Christianization of the Dacian-Roman people which imply linguistic phenomena. The process of gradually introducing the Roman specificity, the enforceability of a new civilisation also meant the imposition of a new language, the Latin one; as far as Christianity is concerned, its Latin character is demonstrated by the Christian terminology of the basic Romanian vocabulary.

Keywords: *Late antiquity, Romanization, Christianization, linguistic, Slavism, ethnogenesis.*

Dificil de abordat a fost întotdeauna o epocă situată între epoci. Între perioade distincte istoric și, în cazul nostru, cultural, rămân întotdeauna zone intermediare, investigate insuficient, sumar, fiind considerate de către unii ambigue în sine, de către alții – clar încadrabile „vecinelor” lor, într-o parte sau în cealaltă –, cei mai mulți chiar preferând trecerea bruscă peste aceste granițe nici măcar foarte largi din punctul de vedere temporal. Așa s-a întâmplat o vreme și cu „momentul” de tranziție de la Antichitatea clasică la Evul Mediu, dar nu e un lucru de mirare, din moment ce însuși Evul Mediu a fost supus, la rândul lui, acestui fenomen. Mai recent, învățații oferă o șansă binemeritată și acestei perioade – Antichitatea Târzie – acceptând-o, dar acceptând-o împreună cu toate problemele pe care le ridică: de la amplasarea ei între limite foarte laxe, într-un spațiu variabil, și până la opțiunea pentru o denumire sau alta, aplicabilă la fel de bine sau de nesatisfăcător.

Suntem încă într-un timp al cercetărilor, al identificării unor soluții acestor probleme, rezolvările fiind deocamdată foarte departe de a fi atotcuprinzătoare sau consensuale. Simpla clasificare a perioadei este într-adevăr prea simplă, ea încadrându-se între fruntariile aceluiași etape tradiționale pe care le găsim, la un prim nivel, în cazul tuturor perioadelor. Așadar, aflăm o Antichitate Târzie timpurie, una mediană și una de sfârșit. Dimpotrivă, specificul perioadei este prea complex, nu există o formulă coercitivă la care s-ar putea reduce. Ar trebui luate în considerație toate aspectele: caracterul sacru al împăratului, coabitarea romano-barbară, creștinismul, apariția noilor principii estetice și artistice, problemele lingvistice – latina transformată și dialectizată.

Cultura Antichității Târzii, în mod particular, era o combinație cosmopolită de reinterpretări ale unor aspecte foarte diverse în ceea ce privește spațiul și timpul, perioada însăși fiind mult mai complexă și mai surprinzătoare decât multe dintre alte perioade de tranziție. Poate că tocmai acesta este răspunsul în ceea ce privește acest interval, care nu este doar stadiul ultim al culturii Antichității și un început al

medievalității. Este o nouă epocă „autonomă” ce și-a făcut intrarea în scena istoriei, o epocă originală, marcată de tensiuni și antagonisme greu de penetrat în detaliu, dar explicabile dacă le raportăm la ansamblul unui timp (dar și al unui spațiu! dacă opunem Orientul, Occidentului) străbătut de conflicte transformate treptat în împletiri între romanitatea păgână încă viguroasă (dar care se apropia de final) și creștinismul care abia se iveaua.

Pe teritoriul României, fenomenul Antichității Târzii este departe de a putea fi fixat între granițe rigide, aportul personal venind să accentueze importanța legăturii dintre provinciile de pe teritoriul țării noastre și Imperiu, din punctul de vedere cultural transformări făcându-se simțite începând cu domnia Severilor. Avem de-a face cu o perioadă istorică pe care o putem cataloga de sine-stătătoare, atât cât poate fi de individualizat un asemenea interval de tranziție, care și în afara hotarelor de atunci ale țării noastre a oscilat mereu între ultimile izbucniri ale anticului și primele concretizări ale medievalului, între procesul de romanizare și cel de creștinare.

Romanizarea. Înglobată în Imperiu, Dacia își va începe acum istoria ei ca provincie romană, imperială, timp de 165 de ani. În fiecare provincie a Imperiului, romanizarea a comportat aspecte diferite. La noi, acest complex proces a fost continuu, progresiv: prin influențele care au început a avea loc încă dinaintea perioadei romane, a implicat apoi, ca în orice provincie romană – și poate mai mult aici, fiind vorba despre o provincie de graniță –, adoptarea formelor de administrație, de cultură, sociale, militare pe care le romanii le aduc pe aceste locuri. Circuitele economice orientate tot mai mult spre partea de sud-vest întăresc nucleul de putere din Transilvania, creându-se o îndepărtare față de centrele din Dobrogea. Guvernator al Daciei era un *Legatus Augusti pro praetore*, membru al ordinului senatorial: Decimus Terentius Scaurianus. Două au fost legiunile romane cu staționare permanentă pe teritoriul provinciei. În afara Legiunii a XIII-a Gemina, cu reședința la Apulum, din cauza creșterii amenințării germanilor și a dacilor liberi a fost adusă Legiunea a V-a Macedonica, la Potaissa (Turda de azi). La Dunărea de Jos, granița fiind foarte expusă atacurilor nenumărate, au fost aduse Legiunea I Iova, la Noviodunum, și Legiunea a II-a Herculia, la Trosemis.

Procesul de romanizare a dacilor s-a produs treptat, inițiat chiar dinaintea războaielor de la înc. sec. al II-lea d.Hr. Încă din sec. I d.Hr. (în Moesia Inferior) dacii luau contact cu civilizația și limba latină. Epoca romano-bizantină s-a încheiat în sec. al VII-lea d.Hr., romanizarea continuând așadar și după retragerea aureliană, la un grad mai redus și cu un aport local sporit. Dar, oricum, la jum. sec. al III-lea d.Hr. deja provincia era în cea mai mare parte romanizată: cu timpul, romanizarea a cuprins, probabil prin legăturile de neam și, într-o măsură mai redusă, și restul Munteniei și Moldovei, respectiv pe dacii liberi. Impunerea unei noi civilizații, de un înalt nivel, a presupus impunerea unei noi limbi, limba latină (aparținând grupului italo-celtic), proces care se produce mai întâi în orașe, aici romanii fiind în număr mai mare, mai târziu și mai lent având loc fenomenul în mediul rural, unde dacii și-au vorbit în continuare limba, mai puțini romani integrându-se aici. În general, limba vorbită în Dacia a fost limba latină: deși nu avea cum să fie însușită latina literară, ci o latină „vulgară”, cu o gramatică aproximativă.

În Scythia Minor, latina pătrunde nu doar în teritoriul colonizat de romani, ci și în cetățile elene, vorbitoare de limbă greacă. În epoca romană, are loc începutul procesului de formare a poporului român și a limbii române.

Diferențele între sat și oraș se vor menține, deși obiecte de uz comun și podoabe aduse de la oraș au fost găsite în mediul rural, precum de asemenea, inscripțiile denotă că noua religie și limba latină s-au răspândit și la sate. Discrepanțe între cei avuți, care beneficiau de privilegii, și restul populației, vor fi existat cu siguranță, ca și între autohtoni și coloniștii romani, deși treptat, dacii vor accede, prin intermediul armatei și cu ajutorul cunoașterii limbii latine, în straturile superioare ale societății. Așadar, în ansamblu, societatea va înregistra un progres net, economia, comerțul, cultura ajungând la un nivel superior celui atins anterior cuceririi romane. Este vorba despre progrese și avantaje ale căror nivel și importanță au fost de altfel amplificate de propaganda oficială romană a timpului. Pe de altă parte, nu e mai puțin adevărat că au dispărut vechile obiceiuri, divinitățile, cetățile, construcțiile de cult autohtone, acestea nemaifiind nicăieri atestate.

Creștinarea daco-romanilor. Probleme vechi și probleme noi. Creștinarea este fenomenul care încheie și definitivează procesul romanizării, de care este indisolubil legat. Prima problemă care se cuvine adusă în discuție atunci când vorbim despre pătrunderea religiei creștine în teritoriile de la nord de Dunăre este aceea a limitelor geografice ale stăpânirii romane în Dacia. Ținând cont de lipsa de rigoare a granițelor la vremea respectivă, cu privire la teritoriile care astăzi aparțin României, dar în epocă se aflau în afara Imperiului Roman, pătrunderea creștinismului ar fi putut fi supusă unor mișcări contradictorii. Pe de o parte, absența persecuțiilor ar fi putut stimula pătrunderea noii religii. Pe de altă parte, dat fiind faptul că centrele de iradiere ale creștinismului se aflau în interiorul Imperiului Roman, ecourile acestuia peste hotare se vor fi produs mai greu și cu întârzieri mai mari sau mai mici.

Al doilea aspect al acestei probleme este caracterul ilicit al acestei religii până la Edictul de la Milano. După cum se știe, până în anul 313 d.Hr., când s-a dat acest Edict – care, trebuie precizat, nu acordă creștinismului decât dreptul de a se manifesta alături de mai vechile credințe păgâne și mai noile culte venite în Imperiul Roman din Orient (precum cel al lui Mithras, de exemplu)¹ –, adepții creștinismului erau supuși persecuțiilor. Din acest motiv, cel puțin până în anul 275 d.Hr., când Imperiul Roman renunță la stăpânirea teritoriilor dacice ocupate de Traianus, religia creștină nu s-a putut răspândi pe față nici în teritoriile pe care urma să se formeze poporul român, ceea ce motivează lipsa sau ambiguitatea informațiilor, în izvoarele scrise ale timpului, despre răspândirea creștinismului. Oricum, spre deosebire de alte popoare, care s-au creștinat la o anumită dată, la noi acest proces nu s-a produs ca o convertire în masă, impus în urma unui act politico-juridic al conducătorilor, ci a fost un proces lent și îndelungat.

Ipoteza Bisericii este încreștinarea teritoriului de la nord de Dunăre încă din sec. I d.Hr., în legătură cu misionarismul Apostolului Andrei în Scythia Minor. Este o tradiție rolul misionarilor veniți din sudul Dunării, izvoarele se considera până nu demult că se contrazic²: după Tertulian (*Adversus iudaeos*) (în sec. al II-lea d.Hr.), și poporul dac este unul dintre popoarele care credeau în Hristos³. Dar Origene (în sec. al III-lea d.Hr.), în *Comentariul la Evanghelia după Matei*⁴, admite astfel că, totuși, o parte dintre aceștia puteau fi creștini. Așadar, siguranță a dovezilor nu avem, totuși, e posibil să fi existat și la noi creștini izolați în mici comunități – creștinismul pătrunsese în toate centrele importante ale Imperiului –, dar numărul lor era redus, iar persecuțiile, chiar dacă au avut caracter izolat, au

existat. Astfel încât, înainte de edictul din anul 313 d.Hr., exteriorizarea acestei credințe era făcută cu precauție.

Dar mai nou, începe a fi chiar acceptată ipoteza că Apostolului Andrei i-a fost repartizată Scythia ca arie misionară, prin tragere la sorți – întreaga Scythie! –, Apostolul întemeind comunități creștine în Dobrogea. La fel de verosimilă începe a fi considerată și ipoteza ca și Sfântul Filip să fi predicat cuvântul *Evangeliei* în Scythia Minor.

Totuși, considerăm că apostolatul Sfântului Andrei și cel al Sfântului Filip pe teritoriul Scythiei Minor rămân, cel puțin pentru moment, simplă tradiție, creștinismul nu poate fi considerat apostolic, ci răspândindu-se abia după cucerire.

De altfel, nici artefactele de dinainte de părăsirea Daciei de autoritățile romane nu posedă caracter clar creștin, iar cele care au caracter creștin, nu au o datare foarte exactă în sec. al III-lea d.Hr. Aceasta este teza cel mai des vehiculată de cercetători. Oricum, în general, obiectele paleocreștine din sec. al II-lea – al III-lea d.Hr. nu au fost semnalate în multe zone sau sunt foarte rare în toată lumea romană.

La toate acestea se adaugă și argumente lingvistice: din termenul *basilica*, generalizat în Imperiu numai începând cu epoca lui Constantin, derivă românescul *biserica*, păstrat în limba română astfel, nu cuvântul *ecclesia* (folosit mai devreme) (și derivatele lui, *église*, *chiesa*), cum s-a întâmplat în limbile romanice ale altor popoare. De asemenea, nu înainte de sec. al IV-lea d.Hr. au primit semnificație creștină cuvinte latine existente deja în limba daco-românilor – *lex* (*lege*, *credință*), *peccatum* (*păcat*), *paganus* (*păgân*), *presbyter* (*preot*), *pervigilium* (*priveghi*), *draco* (*drac*) etc.

Așadar, ipoteza răspândirii creștinismului acceptată de majoritatea istoricilor este cea a unei evoluții populare, lente. Procesul încreștinării populației daco-romane, aflată, la început, fără o organizare ecleziastică superioară (dar care a continuat, și după retragere, să vorbească limba latină), a avut loc treptat, fără o dată certă. S-a produs direct de la om la om, prin contactul cu populația creștină a Imperiului (coloniști, ostași, sclavi, negustori, prizonieri aduși de migratori), precum a fost favorizat și de reînglobarea unei părți a Daciei în Imperiu, între sec. al IV-lea și al VI-lea d.Hr. Nu prin contactul cu popoarele migratoare, care s-au creștinat mai târziu (goții din Transilvania au rămas la vechile credințe până în anul 376 d.Hr., când se vor așeza la sudul Dunării, pe teritoriul Imperiului).

După retragerea romană, religia oficială (preamărirea împăratului și a Romei) a dispărut, dar în mod treptat (monedele cu chipul împăraților continuă să circule și să perpetueze cultul și indirect autoritatea Imperiului, cu atât mai mult cu cât barbarii nu emit monedă), iar cultele religioase, ale zeităților tradiționale, continuă să existe (împreună cu elementele care rămân în provincii și care au facilitat stăpânirea romană). A avut loc asimilarea unei religii noi, creștinismul, apărut în Dacia și în Scythia Minor în perioada pre-aureliană, dar a cărui răspândire⁵ a fost facilitată de cultele, locale sau nu, din cele două provincii. A fost la nivelul unui creștinism popular, în care elementele păgâne nu dispărușeră încă definitiv; un rol important în acest sens l-au jucat la noi cultele și riturile neabandonate în totalitate de oamenii simpli.

Cultura poporului care a continuat să trăiască pe aceste locuri, într-o organizare preponderent rurală, era orală. În acest mod, mai liber, au fost adoptate și normele noii religii. Creștinismul timpuriu a fost de factură latină (nu orientală

sau greacă), bisericile foloseau în cult limba latină. Terminologia creștină de bază din limba română dovedește caracterul latin al creștinismului daco-roman: au origine latină cuvinte care denumesc noțiuni fundamentale: *basilica, Domine Deus, crux, baptisare, christianus, rogationem, angelus, paganus, sanctus*, la care s-au adăugat și împrumuturi de nume ale unor sărbători latine: *Rosalia, Florilia, calatio* sau *creatio* (pentru Crăciun), *Paschae* (pentru Paști). După creștinarea bulgarilor, în anul 864 d.Hr., vor fi preluați termeni bisericești slavi (*rai, iad, utrenie, vecernie, Duh, Blagoslavi, vlădică*), dar multe slavisme nu se știe exact când au intrat în limba locuitorilor Daciei, probabil nu înainte de sec. al IX-lea – al X-lea.

Așadar, ca să nu reducem totul la un enunț precum cel că Antichitatea Târzie este perioada de transformare a Antichității în Evul Mediu, ar trebui să îi identificăm trăsăturile care o particularizează. Pe acestea le vom găsi în sfera religiei – renunțarea la politeism pentru un monoteism care va culmina cu izbânda creștinismului –, o religie care, ca și cultul imperial, va fi plasată în slujba statului, dar care va avea un puternic rol unificator. Le vom găsi în sfera economicului – substituirea sistemului liberal al circulației mărfurilor cu o economie închisă, naturală. Dar le vom găsi și în sfera etnogenezei – este perioada de formare a popoarelor europene; ca și în sfera lingvisticii generale – fiind și perioada în care au început să se formeze limbile actuale.

Note

¹ Chiar în sec. al IV-lea d.Hr. cultele păgâne supraviețuiau în Scythia Minor: cultul imperial și cel al lui Mithras (Nicolescu, 1971: 15).

² După Alexandru Suceveanu, „Tertullian și Origene nu se contrazic, textele lor exprimând două realități diferite: în provincie se poate vorbi de o dezvoltare a creștinismului, pe câtă vreme în lumea barbară procesul creștinării era doar în curs” (Lungu, 2005: 126).

³ „[...] toți locuitorii din Spania, diferitele nații din Galia, ținuturile britanilor, neatins de romani [...], precum și ținuturile sarmanților, dacilor (subl. I.O.), germanilor și sciților – și ale unor neamuri îndepărtate din multe părți și insule necunoscute de noi și pe care nu le putem enumera” (Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, în Theodor, 1991: 6).

⁴ Întrebându-se „ce să mai spunem de britani sau de germani, care locuiesc lângă ocean sau la barbarii de daci (subl. I.O.), sarmați și sciți, dintre care cei mai mulți încă n-au auzit cuvântul Evangheliei, dar îl vor auzi la sfârșitul acestui secol?” (*ibidem*)

⁵ N. Gudea susține că răspândirea creștinismului pe teritoriul daco-get a fost de două tipuri: de tip individual și spontan sau de tip dirijat politic. În ceea ce privește tipul individual: „Misionarii au adus aici numai fermentul creștin, căci societatea daco-romană la care venea acest ferment, ca și cea din restul Imperiului era deja aptă pentru a prelua acest ferment și pregătită pentru a-l dezvolta”. Cel de al doilea tip de misionarism, cel dirijat politic, s-a manifestat atunci când a existat o colaborare între Biserică și Imperiu, în special în sec. al IV-lea d.Hr., când Biserica creștină s-a aliat cu statul și mai ales când misionarismul a fost îndreptat spre popoarele barbare (Gudea, Ghiurco, 1988: 109).

Referințe bibliografice

- Bărbulescu, Mihai și al. *Istoria României*. București: Ed. Corint, 2007.
 Bîcikov, V. V. *Eстетica antichității târzii. Secolele II-III*. București: Meridiane, 1984.
 Condurachi, Emil. *Dobrogea*. București: Ed. Sport-Turism, 1978.

- Eliade, Mircea. *Istoria credințelor și ideilor religioase*. vol. II, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.
- Giurescu, Constantin C. *Formarea poporului român*. Craiova: Scrisul Românesc, 1973.
- Gudea, Nicolae și Ioan Ghiurco. *Din istoria creștinismului la români. Mărturii arheologice*. Oradea: Episcopiei, 1988.
- „Istoria românilor”, vol. II, *Daco-romani, romanici, alogeni*. (coord. Dumitru Protase, Alexandru Suceveanu), Academia Română, București: Editura Enciclopedică, 2010.
- Lungu, Virgil. „Începuturile creștinismului în Scythia Minor în lumina descoperirilor arheologice (II)”. *Preda's*, 2 (2005): 124-31.
- Macrea, Mihail. *Viața în Dacia Romană*. București: Editura Academiei Române, 2007.
- Nicolescu, Corina. *Moștenirea artei bizantine în România*. București: Meridiane, 1971.
- Păcurariu, Mircea. *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*. vol. I, Iași: Trinitas, 2004.
- Pârvan, Vasile. *Dacia. Civilizațiile antice din Țările carpato-danubiene*. București: Editura Științifică, 1972.
- Theodor, Dan Gh. *Creștinismul la est de Carpați, de la origini și pînă în secolul al XIV-lea*. Iași: Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 1991.
- Turner, Jane (coord.). *The Dictionary of Art*. vol. XVIII, New York: Grove'Dictionaries, 1996.
- Zugravu, Nelu. *Geneza creștinismului popular la români*. București: Ministerul Educației, Institutul Român de Tracologie, Bibliotheca thracologică, XVIII, 1997.

BILINGUAL'S STRATEGIC COMPETENCE AND PROBLEMS OF INTERCULTURAL EDUCATION AND COMMUNICATION

Margarita DAVER

Free International University of Moldova (ULIM)

Successful intercultural dialogue is closely related to the development of intercultural strategic competence, as it involves strategies required to overcome difficulties in the process of intercultural communication: compensation, discourse and sociolinguistic one. Communication failures can be caused both by gaps of regional and declarative knowledge, and those in the field of interpersonal communication. Each adult bilingual language learner has a certain initial level of intercultural (cross-cultural) strategic competence, which should be developed and improved in the course of learning a new language. Apart from the initial level we can distinguish four target levels of bilingual's cross-cultural competence, depending on the communication needs of the learner.

The article focuses on reviewing the formation of the intercultural strategic competence in bilingual second language Teaching/Learning.

Keywords: *levels of intercultural strategic competence; national methodological traditions.*

Intercultural dialogue is closely related to the development of bilingualism as a complex phenomenon that is rapidly progressing due to globalization processes in the modern world.

Spontaneous bilingualism, even without any additional training enriches the linguistic sphere of linguistic identity, as well as motivational values sphere, that affects the linguistic reflection of the world. But especially the formal written language after learning writing skills at school influences the development of a bilingual personality.

Strategic competence is one of the components of communicative competence defined by Canale and Swain as "the verbal and non-verbal communication strategies that may be called into action to compensate for breakdowns in communication due to performance variables or to insufficient competence" (Canale 30). It is natural, that strategic competence of bilingual learner is always richer than this of monolingual one.

Strategic competence helps to recognize and repair communication breakdowns, to work around gaps in one's knowledge of the language, and to learn more about the language in the communicative context. Communication strategies and learning strategies can overlap and should be considered as 2 components of this ability to solve problems that arise not only in the communication process but also in the language learning, especially in communicative language learning (Faerch & Kasper).

Learner's contexts and background experiences in bilingual learning and communication enrich their strategic competence. Intercultural strategic competence can be defined as the ability to the cross-cultural communication that prevents communication failures due to cultural differences.

Many years of teaching experience while working with bilingual students who studied Russian at preparatory departments in Russia and other post-Soviet

countries, show that natural bilingualism, completed with bilingual schooling, is not only an excellent basis for further development of the individual multilingualism but also is a good basis to form a high level of cross-cultural strategic competence.

It is supposed that natural bilinguals have higher cognitive abilities and achieve in later years greater progress in organized learning of foreign languages than monolinguals. The early discovery of the fact that the objects of the world may be designated by more than one way, contributes to a successful multilingual learning due to a higher level of strategic competence and personal development. Students, who receive bilingual education with a high level of proficiency in both languages, are considered the most capable to personal development. They also tend to be more open to intercultural dialogue, because the development of intercultural competence is a necessary component of bilingual's linguistic identity formation.

However, not all residents of multilingual countries are polyglots. In Moldova the importance of natural bilingualism and multilingual dialogue is determined by the processes of labor migration. Moldavian reality actually creates a demand on workers who know languages and can manage complex intercultural relations in those businesses that are exposed to an international competition in the labor market.

Therefore, the formation of intercultural competence in school is one of the most important tasks while Learning/Teaching a second language, as well as a foreign language.

In our study carried out together with M. A. Volkovskaya (Institute of Educational Sciences of Moldova) in the Institute of Educational Sciences of Moldova, surveys of Russian language teachers working in rural schools in Moldova showed that in their groups of 33 students at the beginning of study of Russian there are very different levels of language knowledge:

High level - 0

Good level - 17 students

Low level - 15 students

Zero level - 1 student (Daver, 2012: 33).

In urban schools, the situation is different, however, the greatest challenge for educators is still the difference in the levels of students' knowledge.

Not only the cross-cultural knowledge of the target language country "civilization" should be considered as an essential component of intercultural education, but also the information necessary to form and develop such original features of student's strategic competence as a communicative potential, communication skills, experience of international and intercultural communication, such personal characteristics as tolerance, openness, commitment to intercultural dialogue. The development of these qualities should be a mandatory component of interconnected learning of a foreign/second language and its culture (Littlemore 252).

The goal of building intercultural competence depends on functions of intercultural communication and mediation the students have to perform in the future. It is obvious that the intercultural competence of a future engineer who

studies a foreign language to read professional journals and for possible participation in scientific discussions and conferences, and the intercultural competence of a future foreign language teacher or a translator should be significantly different in size and composition. While in the first case, familiarity with the culture and civilization of the target language can remain superficial, then, for example, a person wishing to settle in the country of interest or find a job there needs to hold the largest possible volume of cross-cultural knowledge and skills. In the latter case, success is determined by the formation of intercultural competence oriented to integrative motivation, the desire to enter into prestigious cultural and linguistic community media language that is spoken there.

Every bilingual student has some initial level of intercultural strategic competence due to the previous interpersonal communication's experience that should be improved and developed when learning a new language. Apart from the initial level we distinguish four target levels of bilingual's cross-cultural competence, depending on the communication needs of the learner.

The first level, the so-called tourist level, requires a fairly low level of intercultural competence. It may include, in addition to the initial strategic competence the knowledge of the most important formulas of speech etiquette and the most common paralinguistic features of the people in the country, where tourists go in a trip for 2 weeks or a month. For Moldovan tourists visiting Russia, the first level of competence is usually the same as the initial, which is high enough for free communication.

The second level of intercultural competence can be acquired during a linguistic training of migrant workers, studying on the language courses before leaving for work. The explicit demand is usually addressed here more towards the wider use of a technical "interlanguage", which allows a good basic professional communication, than towards the reinforcement of intercultural dialogue, which could instead be dealt with through the of mediation of the personnel able to guarantee an adequate intercultural cooperation. But still there is a necessity to intervene also regarding the quality of teaching in order to improve intercultural strategic competence connected to work. Migrant workers tend to the practical acquisition of intercultural knowledge and give some positive value to situational learning, based on contact and social factors. Greater attention to intercultural communication is indicated in the foreign interviews regarding productive sectors with a larger migratory presence. In Russian building sector, for example, there is a necessity for intervention in support of the intercultural communication among people belonging to different linguistic and cultural areas.

The third level of intercultural strategic competence can be designated as a business level and it includes language training of businessmen, dealing with foreign partners. A demand for intercultural competence and education for business contacts really exists, although it is still very implicit, in order to support the competitiveness in world markets. The necessity to acquire not only a foreign language, but also the familiarization with cultural alteration seems to identify the need in continuing and developing international partnership. The materials and teaching syllabus, together with the models of verification of learning and of certification, are not felt to be, in their present structure, adequate to the needs of the professional education with the reinforcement of intercultural dialogue. In fact,

they have strong conservative aspects with respect to communicative needs and sometimes are difficult to adapt to the individual strategic needs of businesses.

The highest level of intercultural competence is necessary for the students of language schools, future teachers, guides and translators, especially those who are going to continue their education and work in the country of target language. Professional development for teachers must adopt a more sophisticated approach that better addresses the skills in culture and pedagogy that teaching requires. Students should acquire not only intercultural strategic competence but also sociolinguistic and discourse components of communicative competence.

Professional orientation is important for the formation of other qualities that make up the cross-cultural competence, such as its psychological aspect. If a translator of fiction, with all his richness of language's and regional studies knowledge, can afford to be introverted, for a guide-interpreter or a teacher of a foreign language this feature is unacceptable, as for this profession the interpersonal communication is a professional requirement. Also, students of language schools, for example, should have a more multifaceted intercultural competence, including its socio-linguistic and discursive components.

Active use of authentic materials and cross-cultural and socio-cultural information in language classroom is an important means of enhancing integrative motivation of the students. Forming a positive attitude to target language country is a fundamental condition for the success not only of language acquisition, but also for the development of high cross-cultural competence (Daver, 2013). When working with students of different nationalities is necessary to obtain comparative information to carry out comparative work with the culture of the target language in the communication process. This work is very significant, as it will be used actively in the future work during all subsequent student-centered language learning exercises. At the same time the factor of personal communication, the interest shown by the teacher creates positive interpersonal relationships, developing also cross-cultural communication skills. With proper organization of interconnected teaching of language and culture for the formation of intercultural competence teacher who works in line with the student-centered approach must possess adequate comparative information for the organization of the natural cross-cultural communication in the classroom and also in role-playing games, in which students take on the roles of native speakers .

Forming strategic intercultural competence of bilingual students requires not only the knowledge of the target language culture, but also the mandatory possession of the national oriented features. This familiarity with the national history, literature, geography, personal and sensitive information is necessary as well as providing students with opportunities to express themselves in intercultural communication. This method of teaching guarantees the naturalness of foreign\second language communication necessary for the formation of an adequate bilingual's strategic competence.

Bibliographical References

Canale, M., Swain, M. "Theoretical basis of communicative approaches to second Language teaching and testing". *Applied Linguistics*, nr 1., vol. 1., 1980, p. 1-47.

Littlemore, J. "An empirical study of the relationship between cognitive style and the use of communication strategy". *Applied Linguistics*, nr.2, vol. 2, 2001, p. 241-265.

Давер, М. В., Волковская, М. А. «Базовый уровень межкультурной стратегической компетенции и его формирование при изучении русского языка как неродного в молдавской школе. Тезисы III Международной конференции». *Проблемы формирования сбалансированного билингвизма*. Санкт-Петербург: Златоуст, 2012, с. 30-34.

(http://www.zlat.spb.ru/CatalogImages/File/pdf/problemy_formirovaniya_sbalansirovannog_o_bilingvizma.pdf)

---. «Специфика обучения русскому языку как неродному в молдавской школе». *Русское слово*, Вып. 5, 1 часть, Ульяновск, 2013, с. 163-168.

**INTERCULTURALISM AND PRAGMATICS
THROUGH TRANSLATION:
RESTATEMENT AND RE-EXPRESSION
IN THE CASE OF CANADIAN LITERATURE IN ROMANIA**

Ana-Magdalena PETRARU

“Al. I. Cuza” University of Iasi, Romania

The purpose of this paper is to provide a diachronic presentation of the translations from the English Canadian literature in Romania and to illustrate, by applying the functionalist approach in Translation Studies, namely Christiane Nord's model, the changes operated at the macro and micro level from the inter-war years to the recent period. In order to present various forms of restatement and re-expression in translation as an intercultural and pragmatic phenomenon, we chose for analysis Jul Giurgea's 1935 version of Mazo de la Roche's *Jalna* versus Liana Dobrescu's 1973 version and Margareta Petruț's translation of Margaret Atwood's *The Edible Woman*, rendered in 1989 as *O femeie obișnuită* and republished in 2008 as *Femeia comestibilă*.

Keywords: *English Canadian novel, horizon of expectation, functionalist approaches to TS, extra-textual and inter-textual factors, restatement and re-expression in translation.*

Introduction

In our paper we apply the concept of *interculturalism* to the Romanian and Canadian (literary) cultures which have been in contact for more than 100 years, that is ever since Canadian poetry was first published in Romanian periodicals or fragments of short stories from Stephen Leacock, great humorist hailed as Canada's Mark Twain, came out in the early 1920s (in *Adevărul literar și artistic*, *Preocupări literare*, *Orizontul*, *Gazeta de duminică*). Diachronically speaking, Canadian literature only enjoyed book-length treatment in its earlier times, i.e. in the inter-war and World War Two Years, when Mazo de la Roche, author of popular romance for women, had her first novels of the *Jalna* series translated by Jul Giurgea at Remus Cioflec Publishing House. The communist period is much richer in translations than the previous period, both canonical novels (e.g. Hugh MacLennan's *Barometer Rising*, Morley Callaghan's *They Shall Inherit the Earth*, Margaret Atwood's *The Edible Woman*) and progressive fiction that served the interests of the totalitarian regime (e.g. Dyson Carter's works) being translated. Moreover, *interculturalism* moved a step forward, Romanian critics and reviewers showing a keener interest in Canadian letters than before (e.g. Mircea and Georgeta Pădureleanu's 1985 Torontonion encounter with Morley Callaghan rendered in *România literară*).

Herein, *pragmatics* is viewed not as the sum of speech acts, but of written (translation) acts in action determined by the situation of communication in co(n)text, a result of the translators' intention and the target audience's horizon of expectations combined. Therefore, translation is a pragmatic process of restatement and re-expression, in a constant demand for change in time, hence the different versions of the same text to meet the readers' horizon of expectation in various

historical periods (in our case the versions of two English Canadian novels, i.e. Mazo de la Roche's *Jalna* translated in the pre-communist and communist years and Margaret Atwood's *The Edible Woman* that came out in the communist and post-communist period, respectively). These changes occur at the macro and micro levels (explicitation of culture-specific items, choice of lexis, different sentence structure, etc.) as illustrated below by Christiane Nord's didactic model in Translation Studies. This is a functionalist approach and comprises both *extratextual* factors (sender/author, sender's/ author's intention, reader/ receiver, place, time, motive, function/ effect) and *intratextual* ones (subject matter, content, presupposition, lexis, sentence structure, suprasegmental features, composition) (Nord 1991, 1997).

Mazo de la Roche's *Jalna*: the Pre-communist and Communist Versions

The first novel of the *Jalna* series was translated in 1935 by the controversial Jul. Giurgea, republished in 1990 and retranslated by Liana Dobrescu in 1973. In what follows, we will apply Christiane Nord's model to the two versions to show how both translators tried to preserve the communicative function and the effect of the original for their target readers. The **author** comes from a lower-middle-class family in southern Ontario. Mazo de la Roche initially took drawing lessons at the University of Toronto but she gave them up in order to write literature. *Jalna* is her third work and first novel of the *Jalna* series. Due to the tremendous success of the book, the Canadian novelist was awarded an American literary prize in 1927 and was asked to continue the story of the Whiteoaks; consequently, she produced another fifteen novels following the same pattern until 1960. The author's intention, although not explicitly revealed, was to entertain and amuse women with her Whiteoak dramas and sentimental plots. The *Jalna* series may be read as a reflection of the author's dreams, moods, and life experience. A daughter of a travelling businessman, De la Roche may have considered the Whiteoaks' estate as the roots she had never had; the troubled character Finch, the artistic Whiteoak brother (named after the Toronto academic and poet Robert Finch) may be interpreted as a reflection of herself. Thus, Finch Whiteoak is portrayed as an unfitting character in the *Jalna* setting, a feature preserved in the two Romanian versions that restates and re-expresses his traits for the Romanian audiences of the two historical periods:

ST: "A queer devil, Finch Whiteoak", was the verdict of his schoolfellows, "not in it with his brothers." For Renny's athletic prowess was still remembered; Eden's tennis, his running, his prize-winning in English literature and languages; Piers as captain of the rugby team. Finch did nothing well. [...] He seemed fitted for nothing in particular. No business or profession of which he had ever heard awakened any response of inclination in him (1927: 165-166).

TT1: "– Finch Whiteoak e un tip foarte ciudat, spuneau profesorii săi despre el. Nu seamănă deloc cu frații lui." Își aduceau cu toții aminte de triumfurile lui Renny la jocurile sportive; de succesele lui Eden la tenis și la alegări, de reușitele lui la studiul literaturii engleze și a limbilor străine; își aduceau aminte și de Piers, în calitate de conducător al echipei de rugby. Finch nu excela în nimic. [...] Părea că

firea lui nu era făcută pentru nimic anume. Nici un fel de întreprindere sau profesie de care auzise până acum nu-l atrăgea și nu-l interesa (1990: 171-172).

TT2: “Finch Whiteoak, un tip ciudat, așa suna verdictul colegilor lui, nu seamăna deloc cu frații săi.” Fiindcă toți își aduceau aminte de îndemnarea athletică a lui Renny, de talentul lui Eden la tenis și la alergări, de premiile câștigate de el la literatura engleză și la studiul limbilor străine; și de Piers, căpitanul echipei de Rugby. Finch nu se pricepea la nimic [...]. Nu părea să aibă talent la nimic anume. Nici o îndeletnicire sau profesiune de care să fi auzit vreodată nu-i trezea interesul (1973: 223).

The *recipient*, the Canadian novelist had in mind, is the English-speaking female audience of her time, including American and British readers. As far as the readers of the translations are concerned, we could argue that the Romanians were already acquainted with the genre of romance and the sensational elements were already part of their ‘horizon’ (fragments from Leacock’s *Nonsense Novels* published in the inter-war and WWII years are only a proof of the tendency). To this, we can also add the publishers’ preference for popular fiction especially in the pre-communist period, a literary genre which guaranteed financial profits. The **place** where the source text was produced, if available, may also create expectations in the readers on the setting of the story, its content and lexis. *Jalna* was written in Ontario in the late 1920s and the setting of the novel is mostly Canadian. As a result, the novel reflects the Canadian prejudices of the time with respect to the stronger neighbour. The *time* factor is relevant since the date of publication may raise expectations in terms of form and content of the literary work for translation-related aspects. The first volume of the *Jalna* series was published in 1927 and translated into Romanian in 1935. It is a romance whose content relaxes housewives and other similar categories of women with an easy reading. It reflects the misconceptions of the Canadian Upper class of the early 20th century. For instance, the Whiteoaks disregarded art as a profession, be it Eden’s poetry or Finch’s piano lessons. Regarding *text function*, the author aims at describing a fictitious world and projects, her dreams and expectations onto it. Furthermore, the readers or recipients have specific expectations according to the socio-cultural and historical context, their literary experience and knowledge of the literary code. Mazo de la Roche’s fictional world is a reflection of the realities of her time, i.e. early 20th century Canada and of the misconceptions of the Uppers classes (e.g.: a colonial mentality, prejudices against the stronger American neighbour, and the artistic members of the family). Such informative features in fiction were also rendered by the Romanian translators. With respect to the documentary fiction, it has been part of the translators’ loyalty to the author to preserve this kind of literariness for the Romanian readers; the two translations are documentary.

The *title* of Mazo de la Roche’s work is a transparent one, yet very general: it is difficult to guess what the novel is about in more precise terms. In the second chapter of the book we are told that *Jalna*, the Whiteoaks’ estate, was named after an Anglo-Indian military station where the soldier Philip Whiteoak and his bride Adeline passed the early years of their marriage. The *content* is strongly related to the category of textual coherence. The events in the *Jalna* series are treated in their “historical”, chronological order so cohesion is established at the level of the real world of events. The lives of the Whiteoaks are recorded from 1850 to the

novelist's present, i.e. the 1960s. The intratextual category of *presupposition* is often a touchstone for the translator as he/she has to cope with the cultural, aesthetic, ideological, etc. values in the ST for his target readers who have to pay more attention to the text, than the readers in the source culture. This is because the author of the original text does not make any assumptions and it is the translator's task to decide if further (intratextual or extra-textual) explicitations are needed to clarify certain passages or items in the TT. As we are dealing with a romance, i.e. an easy reading for women, the translators of the source texts are not particularly challenged from a cultural and linguistic viewpoint. As a result, the Romanian versions of *Jalna* do not contain many footnotes so probably the translators did not consider it necessary to provide extratextual glosses to facilitate the target readers' understanding of the text. The communist version of *Jalna* gives a translation for the Latin *ad infinitum, Verbum sapient, i.e. "la infinit, o vorbă ajunge unui înțelept"* (1973: 13). As a general rule, source culture related terms such as names of places are left untranslated and unexplained so as to provide a pleasant exotic touch. The names of the characters are also preserved, only Adeline Court (Gran) becomes Adelina in Giurgea's translation. There are also four footnotes (one in Giurgea's version and three in Dobrescu's) that provide the translation of a character's name or nickname.

Thus, in Giurgea's pre-communist version of *Jalna*, Rags, the nickname of the character John Wragge, is translated in a footnote as "zdreanță" (1990: 37) whereas Dobrescu leaves it untranslated. In the communist version of *Jalna*, two footnotes are provided to translate the names of two characters, namely Miss Pink (roz) and Pheasant (fazan):

ST: Uncle Ernest, a merry gentleman that night, caught and kissed Miss Pink, who most violently became Miss Scarlet (1927: 277).

TT1: Unchiul Ernest, care se simțea în vervă, o sărută pe domnișoara Pink, care se aprinse la obraz ca o flacăra (1990: 278).

TT2: Unchiul Ernest, care în seara aceea era un domn foarte vesel, o prinse și-o sărută pe domnișoara Pink, ceea ce o făcu să devină brusc domnișoara Stacojie (1973: 375).

Apart from providing the translation to Miss Pink, Dobrescu also renders Miss Scarlet as 'domnișoara Stacojie', preserving the same effect as the original through restatement and re-expression. The reference is lost in Giurgea's version who chooses the comparison with a flame as a solution for Miss Pink's scarlet cheeks.

Lexis comprises words, phrases, collocations, idioms that have a semantic and stylistic dimension. The translator's lexical choices are a result of the author's intention as can be seen from the subject matter and content. In our case, since we are dealing with popular fiction for women, the selection of words does not belong to different fields, i.e. no specialized languages are employed, and only standard language is used. De la Roche used strong identifying gestures, mannerisms, or habits of speech to fix a character in the mind of the readers. As far as *stylistic devices* are concerned, she was very prodigal with *metaphors* and *comparisons* that might seem outdated for contemporary ears:

ST: Briskly he began to search for it. Neither body nor bundle of ant was to be seen, but a robin, perched on a swinging branch of a wild cherry tree, burst into

song. *It fills the air with its rich throaty notes, tossing them on to the bright sunshine like ringing coins* (1927: 2).

In this case, the comparison and the series of epithets are more accurately and poetically restated and re-expressed in Dobrescu's version; Giurgea turns the comparison into a metaphor in which 'gâlgâind din gușă' is archaic.

TT1: Se repezi numaidecât să o caute, dar nu putu să descopere nici furnica și nici povara pe care aceasta o purtase. Văzu însă un cintezoii care se legăna pe ramura unui cireș sălbatic, cântând de mama focului! *Cascada notelor se scurgea gâlgâind din gușă și se îndrepta spre lumina strălucitoare a soarelui, ca un clinchet de aur* (1990: 10).

TT2: Începu s-o caute febril. Nici furnica și nici povara ei nu se mai vedeau, doar un prihor, care se legăna pe ramura unui cireș sălbatic, se porni să cânte. *Umplea aerul, aruncându-și notele bogate, guturale spre soarele strălucitor, ca pe niște bănuși sunători* (1973: 6).

Sentence structure accounts for the writer's style and is usually selected to produce a particular effect on the reader. In our case, as we are dealing with realistic escape fiction, there is little deviation from syntactic norms and conventions meant to produce a stylistic effect. Mazo de la Roche's syntax combines simple concise sentences with more elaborate ones. Together with the free indirect style, sentence structure may reveal the author's intention:

ST: They went on with their breakfast in silence, she, a wave of relief sweeping over her at the absence of active opposition, drinking cup after cup of strong tea; he thinking that after all it were better the child should not be at the table with the two men who were coming. Martin had a rough tongue. Not the sort of man a decent fellow would want to introduce to his young daughter, he supposed. But then, what was the use of trying to protect Pheasant? She was her mother's daughter and he had had no respect for himself, her father (1927: 75-76).

TT1: Își continuară masa în tăcere; ea se simțea mulțumită că Maurice nu începuse să protesteze și băură mai multe cești de ceai tare. El se gândea că va fi mult mai bine ca fiica sa să nu se așeze la masă cu cei doi bărbați care urmau să vină. Martin era din fire cam grosolan. Fără îndoială, nu era omul pe care un bărbat cumsecade ar trebui să-l prezinte fiicei sale. Dar la urma urmelor, ce motive ar avea s-o protejeze pe Pheasant? Ea era fiica maică-si, și față de femeia aceea el nu avusese nici un fel de respect: față de fata asta nu exista în sufletul lui decât un vag sentiment de paternitate (1990: 82).

TT2: Își continuară micul dejun în tăcere, ea bând ceașcă după ceașcă de ceai tare, ușurată de faptul că nu se izbise de opoziția lui categorică; el, gândind că, la urma urmei, era mai bine dacă fata lui nu va fi la masă cu cei doi bărbați pe care îi invitase. Martin nu avea un limbaj prea ales. Fără îndoială, nu era genul de om pe care un părinte cumsecade ar vrea să-l prezinte tinerei lui fiice. Dar în definitiv, ce rost avea să încerce s-o ferească pe Pheasant? Era doar fiica mamei ei, față de care el nu avusese cel mai mult respect; de altfel nu avea cine știe cât nici față de el însuși, în calitate de tată al ei (1973: 102).

Suprasegmental features are signaled by optical means such as italics, space/ bold type, quotation marks, punctuation, parentheses, deviant ways of spelling for phonological reasons, etc. They are important in so far as they give the careful reader further information about the author's intention, mark the semantic nucleus of the sentence, and may disambiguate its various possible meanings. For

instance, in chapter 15 Alayne reflects on the main features of the first generation in the Whiteoak family. Her thoughts are rendered by Mazo de la Roche by means of an elliptic, cinematic technique marked by dashes:

ST: Why this turgid storing up behind all these closed doors? Grandmother: Boney – India – crinolines – scandal – Captain Whiteoak. Nicholas: Nip – London – whiskey – Millicent gout. Ernest: Sasha – Shakespeare – old days at Oxford – debts. Meggie: broken hearts – bastards – little lunches – cozy plumpness (1927: 237).

TT1: Ce însemna viața aceasta care se desfășura în dosul ușilor închise ale acestei case? Bunica: Boney – India – crinoline – scandaluri – căpitanul Whiteoak. Nicholas: Nip – Londra – whiskey – Millicent – podagra. Ernest: Sașa – Shakespeare – amintirile de la Oxford – datorii. Maggie: dragoste neîmpărtășită – copii din flori – tăvi cu gustări – brațe durdulii (1990: 240).

TT2: De ce această depozitare fastuoasă în dosul tuturor acestor uși închise? Bunica: Boney... India... crinoline... scandaluri... Căpitanul Whiteoak. Nicholas: Nip... Londra... whiskey... Millicent... gută. Ernest: Sașa... Shakespeare... zile de altă dată la Oxford... datorii. Meg: inimi sfărâmate... copii din flori... gustărele... comoditate și forme plinuțe (1973: 320).

This syntactic deviation for stylistic purposes is retained by Giurgea's version that shows no form of restatement and re-expression at this level, whereas Dobrescu does, by replacing the dashes with the triple-dot ellipsis.

Composition can be analyzed both at the macro and micro levels. The macro-structural level refers to the division of the novel into parts, chapters, and sub-chapters. Interestingly enough, the second Romanian version of Roche's *Jalna* maintains the original division into chapters of the ST, preserving their titles whereas Giurgea's translation deletes the names of the chapters without further explanations. In fact, Jul Giurgea is renowned for his omissions and deletions in the target text, being remembered as an unprofessional, controversial figure who translated many novels in the pre-communist period when translation policies were incoherent and publishing houses preferred short texts chosen based on commercial criteria (Dimitriu, 2000). The category of effect is included here to account for the subjective general impression left by Mazo de la Roche's translations of *Jalna* into Romanian. Since Mazo de la Roche was the only Canadian author that enjoyed book-length treatment during the inter-war years, was retranslated during the communist period and reedited after 1989, we could speak of a target audience's interest in sentimental plots, their restatement and re-expression for pre-communist, communist and post-communist Romanian readers being reflected in the *Jalna* series and its rendering of the lifestyle of the Canadian upper classes by the informative side of the work.

As far as the aesthetic quality of the two translations is concerned, we could argue that Jul. Giurgea's version also contains instances of *hilarious translations* as in the case of the following fragment:

ST: "There seemed a crowd of people about the table, and all were talking vigorously at once. Yet, in talking, they did not neglect their meal, which was a hot, steaming dinner, for dishes were continually being passed, knives and forks clattered energetically, and occasionally a speaker was not quite coherent until he had stopped to wash down the food that impeded his utterance with a gulp of hot tea" (1927: 17).

TT1: “Părea că împrejurul mesei este adunată o mulțime neobișnuită de oameni care vorbesc cu glasuri ridicate și toți dintr-odată. Totuși, în timpul conversației, nu uitau de mâncarea din fața lor care era fierbinte și aburea; farfuriile, cuțitele și furculițele se schimbau neconștient și din când în când, cite unul din cei care vorbea părea că nu poate articula cuvântul până la capăt, așa că se întindea după ceașca de ceai, împingând pe gât cu ajutorul lichidului aromat dumaticatul pe care-l avea în gură” (1990: 20).

On the contrary, the communist translation is a more accurate in its restatement and re-expression of the source text, thus rendering the same effect as the original for the target readers:

TT2: “Păreau să fie mulți în jurul mesei și vorbeau cu glas ridicat, toți deodată. Totuși, deși vorbeau, nu-și lăsau deoparte mâncarea, un prânz fierbinte, aburind; farfuriile treceau mereu din mână în mână, cuțitele și furculițele clincăneau energic și, din când în când, un vorbitor nu prea coerent se oprea să spele cu o înghițitură de ceai fierbinte dumaticatul care-i împiedica exprimarea (1973: 23).

As a general conclusion, in our opinion, Liana Dobrescu’s communist translation of *Jalna* can be safely republished for the readers of post-communist Romania as a better form of restatement and re-expression than the pre-communist version signed by J. Giurgea.

Margaret Atwood’s *The Edible Woman*: Margareta Petruț’s Communist and Post-communist Versions

Margaret Atwood’s first novel, *The Edible Woman* was translated by the Romanian Canadianist Margareta Petruț in 1989 as *O femeie obișnuită*, and in 2008 as *Femeia comestibilă*. The *author* is probably Canada’s most popular writer and academic. A postmodern and a feminist, Atwood also contributed to the theorizing of Canadian identity. Her *intention* is disclosed in the novel’s introduction: she wanted to write about Toronto in the 1960s, a capitalist, industrialized, materialist society. The *recipient* of Margaret Atwood’s work is the reader, in general if we were to be guided by her confession in *Conversations*: “I write for people who like to read books” (Dawe, 1973). The extratextual factor of *time* is relevant because *The Edible Woman* first appeared in 1969, a period of sociopolitical unrest in most parts of the world. The *place* where the source text was produced was probably Toronto – several Torontonians locations are mentioned in the novel (not explicitated in the Romanian versions). With respect to *text function*, we shall recognize literariness in Margaret Atwood’s text from a double perspective, stylistic and cultural and investigate the ways this function has been retained by Margareta Petruț in the two Romanian translations. One of the peculiarities of Atwood’s novel is the shift from first-person to third-person narration, an aspect which has been preserved by both Romanian versions. The translations are documentary and exoticizing: as we will further see in our analysis of the intratextual factors, Canadian realities have been maintained in translation and sometimes explicitated at the extratextual level by means of footnotes (especially in the post-communist edition). From an informative viewpoint, the Romanian reader is given an insight into the Canadian society of the 1960s and the perspectives of young educated women in an era of consumerism, against a (proto)feminist background. Atwood’s perception is also reflected in the

communist and post-communist Romanian versions of the novel. We can argue that it has been part of the translator's loyalty to the author to preserve the function of literariness for the Romanian readers.

The title of the novel, an important feature of the subject matter, is opaque and comes as a surprising feature of the book since it makes the reader wonder: how can a woman be edible? The question is only answered at the end of the novel when the main character moulds a woman-cake and eats it. There are also disconcerting implications such as the epigraph that alert us to the importance of food imagery in the book. The Romanian translation of the title to the communist edition of the novel was censored because the translation of *The Edible Woman* did not constitute an innocent, uncensored project. Thus, among the politically imposed editorial changes, in 1989, Univers press published the novel as "An Ordinary Woman", since a literal translation of the original title would have probably jeopardized its chances for publication. It was probably seen by communist censors as an allusion to taboo topics. However, the 2008 revised Romanian version of the novel adopts a more faithful position to the original, rendering the title literally (*Femeia comestibilă*). Moreover, it is accompanied by Atwood's preface to the British edition of the book, thus contributing to the filling of the indeterminacies of the text for the Romanian readers.

As far as the intratextual category of *content* is concerned, the events in *The Edible Woman* are treated in their 'historical', chronological order so that they cohere to the real world of events. One of the translator's tasks is to preserve the subject matter and the content of the ST in translation as a part of the author's intention. Whereas the subject matter has been preserved by Margareta Petruț in both translations, at the micro-level there are some outdated lexical items in the communist version that are replaced in the post-communist forms of restatement and re-expressions that will be further discussed.

Presupposition is especially difficult to account for in Atwood's case. For instance, the identification of the city where the action takes place, namely Toronto, is only established through *inference*. The name Toronto never appears in the book; only readers who know the city will pick up specific references to it. The presuppositions referring to Toronto are not explicitated either at the intratextual or extratextual level by Margareta Petruț in the two Romanian versions. Furthermore, Atwood's preface that accompanies the post-communist edition of the book is not helpful in this sense. Proper names (of authors, literary works) do not receive any explicitation; the translator probably assumed that references to reputed literary figures or their works (the Decameron, Shakespeare, Titus Andronicus, Grimm brothers) are obvious for the (educated) Romanian reader. Extratextual explicitations have been provided for acronyms such as W.C.T.U and I.O.D.E. in the post-communist version: '*Woman's Christian Temperance Union – Uniunea creștină pentru abțință a femeilor*' and '*Imperial Order of the Daughters of the Empire – organizație caritabilă a femeilor canadiene, fondată în 1900 în timpul celui de-al doilea Război anglo-bur, pentru a acorda sprijin patriotic Imperiului Britanic.*' The acronyms have been left untranslated and unexplained in the communist version, probably to give a pleasant exotic touch to the target text.

The *lexis* is determined by the subject matter and content intended by the author. In the case of *The Edible Woman*, consumerist and feminist lexical items, along with food imagery, play an important role in the novel. Images of femininity

are obsessively related to images of the body and are frequently grotesque (e.g. Marian's pregnant friend Clara).

ST: She was thinking that now Clara was deflating toward her normal size again she would be able to talk with her more freely: she would no longer feel as though she was addressing *a swollen mass of flesh with a tiny pinhead, a shape that had made her think of a queen-ant, bulging with the burden of an entire society, a semi-person* [...] (1973: 15).

TT1: Se gândea că acum, când Clara se dezumflase din nou, la dimensiunea normală, va fi capabilă să-i vorbească mai liber: nu s-ar mai simți ca și când s-ar adresa unei *grămezi de carne umflată cu un mic vârful ascuțit, o formă care o făcuse să se gândească la o furnică, deformată sub greutatea unei întregi societăți, semi-persoană* [...] (1989: 55).

TT2: Se gândea că acum, când Clara se dezumflase din nou, la dimensiunea normală, va fi capabilă să-i vorbească mai liber: nu s-ar mai simți ca și când s-ar adresa unei *grămezi de carne umflată cu un mic vârful ascuțit, o formă care o făcuse să se gândească la o regină furnică, deformată sub greutatea unei întregi societăți, o semi-persoană* [...] (2008: 167).

The two TT are almost identical; restatement and re-expression only occur at the level of the communist and post-communist solutions adopted for the lexical item 'queen-ant': in 1989, Margareta Petruț translated the animal reference as 'furnică', whereas in 2008 she provided the exact equivalent for the SL image, namely 'regină furnică'. If we consider the time of the first translation, we could easily argue that the reference to royalty was deleted for ideological reasons although it simply sent to the animal world.

Starting with the epigraph derived from *The Joy of Cooking*, and continuing with the reference to breakfast in the opening chapter, we find that the characters in the novel spend a high proportion of their time at meals, breakfasts, coffee-breaks, lunches, teas, dinners, and parties. Sometimes stylistic devices derived from food imagery are used to describe the characters in the novel. Such an instance is the description of Seymour Surveys in chapter 2.

ST: The company is layered like an ice-cream sandwich, with three floors: the upper crust, the lower crust, and our department, the gooey layer in the middle (1973: 19).

TT1: Compania e stratificată ca un tort de înghețată, cu trei etaje: stratul superior, cel inferior și departamentul nostru, lipicios, la mijloc (1989: 47).

TT2: Compania e stratificată ca un sandvici cu înghețată, cu trei etaje: nivelul superior, cel inferior și departamentul nostru, lipicios, la mijloc (2008: 55).

The comparison was successfully rendered by Margareta Petruț in the two Romanian versions as both 'tort de înghețată' and 'sandvici cu înghețată'. Thus, by means of restatement and re-expression, she managed to preserve the image and the effect of the original 'ice-cream sandwich'. *Names of products* are either explained or left as such. For instance, 'kleenex' is rendered in both Romanian versions by "batiste de hârtie" or "șervețel ud". However, 'Ajax' becomes 'praf de curățat' in the communist version, but it is left untranslated in the post-communist edition since Romanian readers became familiar with the cleaning product that was introduced on the national market after 1989 and made popular by TV commercials so restatement and re-expression was no longer necessary for them. *Culture specific items* are usually translated in both Romanian versions as in the case of the

‘Salvation Army’ rendered as ‘Armata Salvării’ or ‘living-room’ which became ‘camera de zi’.

In other cases, the culture specific item is differently translated in the two Romanian versions:

ST: “When do you want to get married?” [...] “What about *Groundhog Day*?” (1973: 90).

TT1: - Când vrei să ne căsătorim? [...] “Ce-ai zice de *ziua marmotei*?” (1989: 122).

TT2: - Când vrei să ne căsătorim? [...] “Ce-ai zice de *Sfântu’ Așteaptă*?” (2008: 131).

Thus, ‘Groundhog Day’ becomes ‘ziua marmotei’ in the communist version and ‘Sfântu’ Așteaptă’ in the post-communist one. Even though Margareta Petruț preferred a literal translation for the 1989 version, she managed to achieve the same effect as the original by means of ‘Sfântu’ Așteaptă’, the adaptation she chose for the 2008 edition which wins in terms of communicative function. If a literal translation had been chosen for the TT2 as well, it would have probably been ‘ziua cârțiței’ due to *The Groundhog Day/ Ziua cârțiței* – the motion picture starring Bill Murray and Andie MacDowell, which was often broadcast on Romanian television and became extremely popular in the post-communist years. The communist translation of *The Edible Woman* contains instances of *outdated lexis* such as ‘supermagazin’ (for ‘supermarket’ which is left untranslated in TT2), ‘bănuți argintii’ (for ‘sequined’, replaced by ‘paiete’ in the post-communist edition); ‘ajutoarea’ (for ‘assistant’, rendered literally in TT2 as ‘asistentă’) or ‘îngrijitor’ (for ‘undertaker’, more accurately translated as ‘antreprenor’ in the 2008 edition).

Sentence structure is a marker of the writer’s style and it is expected to be intentionally selected in order to produce a particular effect on the reader. Together with the alternation of first and third-person narration, sentence structure may reveal an overall ironic intention on Atwood’s side in *The Edible Woman*. An illustrative example can be found in the second part of the novel in Marian’s portrayal of Lucy, one of the three office virgins at Seymour Surveys, by means of the third-person narration combined with animal imagery in a series of elaborated sentences:

ST: *She had been lunching out expensively more and more in the last two months, (though Marian wondered how she could afford it), trailing herself like a many-plumed fish-lure with glass beads and three spinners and seventeen hooks through the likely-looking places, good restaurants and cocktail bars with their lush weed-beds of potted philodendrons, where the right kind of men might be expected to be lurking, ravenous as pike, though more maritally inclined* (1973: 111).

TT1: *Prânzeza scump, în oraș, din ce în ce mai des, în ultimele două luni (deși Marian se întreba cum își putea permite), târându-se ca o sirenă cu multe pene, mărgele de sticlă, trei momeli și șaptesprezece cârlige, prin locurile prielnice, restaurante bune și baruri cu șiruri luxuriante de filodendroni în hârdaie, unde ar fi putut întâlni genul potrivit de bărbați, pândind lacomi precum știucile, dar mai înclinați spre căsnicie decât ele* (1989: 150).

TT2: *În ultimele două luni, lua masa la restaurante scumpe din ce în ce mai des, (deși Marian se întreba cum își putea permite), târându-se ca o momeală cu multe pene, mărgele de sticlă, trei voblere și șaptesprezece cârlige, prin locurile prielnice, restaurante bune și baruri cu șiruri luxuriante de filodendroni în ghivece, unde ar fi*

putut întâlni genul potrivit de bărbați, pândind lacomi precum știucile, *mai înclinați spre căsnicie* (2008: 162).

Although there is some restatement and re-expression operated at the lexical level (including the outdated ‘hârdaie’ in TT1 replaced by ‘ghivece’ in TT2), the sentence structure of the two Romanian versions is almost identical and faithful to the TT, not to mention that Margareta Petruț achieved an accurate rendering of meaning at a high standard of literariness. In TT2, word order has been changed from the original at the beginning of the first sentence in order to enhance textual cohesion. Moreover, the omission of an equivalent for the adversative conjunction ‘though’ at the end of the first sentence does not come with a loss of the effect of the original on the target readers in TT2. As a general remark, the sentence structure of the original has been faithfully maintained in the two Romanian versions. Restatement and re-expression rather occurs at the level of other factors (i.e. mainly lexis and sometimes suprasegmental features). In *The Edible Woman*, suprasegmental features are mainly signaled by optical means such as italics, (the lack of) punctuation and capital letters which give further information about the author’s intention. Atwood is particularly prodigious with italics which she mainly uses for didactic purposes, as a mark of ironic intention:

ST: “Who’s this?” Marian asked.

“Oh this *girl* who was living with some friends of mine in England and she just stopped *washing*. Nothing else was wrong with her, she just didn't wash, even her *hair* even, or change her clothes or anything, for the longest time, and they didn't want to say anything because she seemed perfectly *normal* in every other way, but obviously underneath it she must have been really *sick*.”

TT1: - Despre cine vorbiți? întrebă Marian (1973: 165).

- A, despre *fata* care locuia la niște prieteni de-ai mei, în Anglia, pur și simplu a încetat să se mai *spele*. Nu era nimic în neregulă cu ea, dar nu se mai spăla, nici măcar *părul*, nici nu-și schimbă hainele multă vreme, iar ei nu voiau să spună nimic pentru că părea perfect *normală* din alte puncte de vedere dar, evident, trebuie să fi fost de fapt cu-adevărat *bolnavă* (1989: 224).

TT2: - Despre cine vorbiți? întrebă Marian.

- A, despre *fata* care locuia la niște prieteni de-ai mei, în Anglia, și care, pur și simplu, a încetat să se mai *spele*. Nu era nimic în neregulă cu ea, dar nu se mai spăla, nici măcar *părul*, nici nu-și schimbă hainele pentru multă vreme, iar ei nu voiau să spună nimic pentru că părea perfect *normală* din alte puncte de vedere, dar, evident, trebuie să fi fost de fapt cu-adevărat *bolnavă* (2008: 240).

In the two almost identical Romanian versions, Margareta Petruț preserved the italicized words, thus keeping with the author’s intention and rendering the effect of the original in translation. Italics are also used when foreign words occur in the text. In this case, the suprasegmental feature is either preserved or deleted.

Capital letters are used in rendering the titles of magazines or leaflets and are preserved in both Romanian versions as in the example below:

ST: titles as “adoption: yes or no?”, “you're in love – is it real? A twenty-question quiz”, and “honeymoon tensions” (1973: 90).

TT1: titluri ca: “adopțiunea: da sau nu?”, “ești îndrăgostit – e adevărat? Un test cu douăzeci de întrebări” și “tensiuni în luna de miere” (1989: 122).

TT2: titluri ca: “adopția: da sau nu?”, “ești îndrăgostit – e adevărat? Un test cu douăzeci de întrebări” și “tensiuni în luna de miere” (2008: 133).

Margareta Petruț maintained the suprasegmental features of the original and, in the post-communist version the forms of restatement and re-expression being more visible since she also operated a few changes at the level of lexis. First, the outdated ‘adoptiune’ was replaced by ‘adopție’ and second, the verb ‘a prăji’ which made the relative clause at the end of the fragment sound pleonastically in Romanian, was replaced by ‘a arde’.

With respect to the macro-level of the intratextual factor of *composition*, Margareta Petruț preserved the division of the novel into parts and chapters in translation (part 1: chapters 1-12, part 2: chapters 13-30 and part 3: chapter 31), as well as the shift from first to third-person narration and vice versa. The beginning of *The Edible Woman* and especially the opening sentence is ‘arresting’: “I know I was all right on Friday when I got up” (1973: xi). At this point we do not know who is speaking, but we can realize from the verb tenses (namely present followed by past) that, at the time of speaking or writing, the narrator is no longer ‘all right.’ Here Atwood plunges the reader *in medias res* without identifying the speaker. Therefore, we do not even know whether it is a man or a woman and we do not know where or when the scene is taking place. The language used in the novel reflects the contemporary setting, or at least contemporary with the time of writing: we are living in the era of consumerism and, at the level of the plot, this is also reflected in the world of electric toothbrushes that surrounds Ainsley. Thus, at the level of *register*, we notice the conversation, with its vernacular expressions such as ‘soggy’, ‘drooled’ or ‘so bloody one-track’ and the apparently uninhibited life-style it displays (‘most men look at something besides your *teeth*, for god's sake’): **ST**: “*You have no idea how soggy it is,*” she said, “having to go through twenty conversations about the insides of peoples' mouths. The most reaction I got out of them was when I described an abscess I once had. *They positively drooled.* And most men look at something besides your *teeth*, for god's sake”. [...] “Could you imagine kissing one? He'd say 'Open wide' beforehand. *They're so bloody one-track.*” (1973: 11)

In the two Romanian versions, the translator tried to preserve the effect created by the vernacular expressions in the original which she rendered in a similar Romanian register:

TT1: - *N-ai idee ce infect e, zise ea, să trebuiască să porți douăzeci de conversații despre interiorul gurii oamenilor. Cea mai intensă reacție am obținut-o de la ei când le-am descris un abces pe care l-am avut cândva. Au sporovăit pur și simplu. Dar majoritatea bărbaților se uită și la altceva decât la dinți, ce Dumnezeu. [...] Poți să te imaginezi sărutându-l pe vreunul? Ar zice întâi “Gura mare!”. Sunt al naibii de maniaci.* (1989: 6-7)

TT2: - *N-ai idee ce infect e, zise ea, să trebuiască să porți douăzeci de conversații despre interiorul gurii oamenilor. Cea mai intensă reacție am obținut-o de la ei când le-am descris un abces pe care l-am avut cândva. Au fost pur și simplu entuziasmați. Dar majoritatea bărbaților se uită și la altceva decât la dinți, ce Dumnezeu [...].*

- Poți să te imaginezi sărutându-l pe vreunul? Ar zice întâi “Gura mare!” *Sunt ai naibii de maniaci.* (1989: 13-14)

We can also argue that the post-communist version is closer to the original as ‘they positively drooled’ is more accurately rendered as ‘au fost pur și simplu entuziasmați’, than ‘au sporovăit pur și simplu’. Moreover, at the level of

suprasegmental features, the communist edition fails in rendering the author's ironic intention and the didactic effect of the original created by the italicized 'teeth' because the italics are omitted in the 1989 translation. The post-communist edition restores the italics, in keeping with the author's intention.

Atwood is one of the most translated and discussed Canadian postmodern authors in post-communist Romania so the *effect* on the Romanian readers is a significant one; in the communist period, there are no articles devoted to Atwood in periodicals but the first edition of *The Edible Woman* registered a 100 000 print-run (Ivanovici, 2010) which testifies to the writer's popularity in our country during the totalitarian regime.

Conclusions

Our analyses of the pre-communist and communist versions of Mazo de La Roche's *Jalna* and communist and post-communist translations of Margaret Atwood's *The Edible Woman*, respectively by means of Christiane Nord's functionalist model in TS showed that through various means of restatement and re-expression, Jul Giurgea and Liana Dobrescu, on the one hand and Margareta Petruț, on the other hand, mainly preserved the functions and the effect of the original in their TTs. However, in our opinion, Dobrescu's version of *Jalna* is superior in terms of restatement and re-expression to Giurgea's and is worth republishing for Atwood's readers in post-communist Romania (due to its dealing with the omissions, deletions and hilarious translations in the previous version). Also, we recommend the post-communist translation of *The Edible Woman* at least from the viewpoint of a title closer to the original (*Femeia comestibilă*) and an updated lexis (e.g.: 'supermarket', instead of 'supermagazin', 'asistentă', instead of 'ajutoare').

Bibliographical References

- Atwood, Margaret. *Femeia comestibilă*. Trad. Margareta Petruț. București: Corint, 2008.
- . *O femeie obișnuită*. Trad. Margareta Petruț. București: Univers, 1989.
- . *The Edible Woman*. Introd. Alan Dawe. Toronto: McClelland and Stewart, 1973.
- Dimitriu, Rodica. "Translation Policies in Pre-Communist and Communist Romania. The Case of Aldous Huxley". *Across Languages and Cultures*: 1.2 (2000): 179-92.
- Ivanovici, Cristina. "«A Courageous Project»: Publishing Margaret Atwood's Work in Romania between 1978 and 1995". *A View from Afar: Canadian Studies in an European Context*, 2010: 79-93.
- Nord, Christiane. *Text Analysis in Translation. Theory, Method, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Trad. Christiane Nord and Penelope Sparrow. Amsterdam/Atlanta GA: Rodopi, 1991.
- . *Translating as a Purposeful Activity. Functionalist Approaches Explained*. Manchester: St. Jerome Publishing, 1997.
- Roche, Mazo (de la). *Jalna*. Trad. Jul. Giurgea. București: Venus, 1990.
- . *Jalna*. Trad. Liana Dobrescu. București: Univers, 1973.
- . *Jalna*. Boston: Little, Brown and Company, 1927.

**SPECIALIZED TRANSLATION
AND TRANSLATIONAL PRACTICE**

**TRADUCEREA SPECIALIZATĂ
ȘI PRACTICA TRADUCTIVĂ**

FENOMENUL PARADIGMEI METALIMBAJULUI INTROVERTIT ȘI VIZIBILITATEA LITERATURII ROMÂNE

Dragoș VICOL, Zinaida RADU

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

The article aims to show the importance of translation in the time of globalization. The translation of the languages of big distribution was in the center of the concerns in all the countries from the world. Today, when the multilingualism became the care of the planet, when we convinced ourselves that every language represents an important treasure, we mention more and more that it's necessary to translate minority languages of more limited distribution. The translation of these languages appears as a source of the most effective in the promotion of the worldwide television broadcast of the speakers of the languages, allows registering comments, new interpretations made by the professionals of the advanced literatures which would contribute to a faster and more sensitive blooming of these literatures.

In this article we propose the analysis of some results obtained in the translation of literary texts by Moldovan writers which will make more real the circulation of the literature in the European countries.

Keywords: *translation, globalization, minority languages, values promotion, circulation of the literature, mobility, translators.*

Traducerea – paradigmă a cunoașterii orizontului cultural

Traducerea, ca paradigmă a cunoașterii orizontului cultural, a conferit popoarelor emergente valențele deținute de patrimoniul spiritual al țărilor lumii civilizate. Prin aceasta, rolul interpreților a fost deseori nodal, eminent de pionierat, traducătorii asumându-și benevol misiunea de mesageri, dar și de salahori, de artiști totali, care muncesc până la istovire. Se știe că traducerea de marcă a determinat, direct sau indirect, dispariția multor conflicte și a determinat instaurarea păcii în diferite zone geografice, contribuind la asanarea și la îmbogățirea limbilor, încurajând comunicarea interlingvistică și interculturală, condiționând circulația valorilor spirituale. De-a lungul secolelor, traducerea literară a exercitat în Europa un rol esențial în diseminarea cunoștințelor, a celor mai inovatoare idei, reprezentând o interfață viabilă, o „pasarelă” către alte lumi, către noi culturi și noi moduri de gândire. Traducerea, îndeosebi pe bătrânul continent, a contribuit în mod decisiv la consolidarea ideii europene în lume, fiind echivalentă cu descoperirea echilibrului stenic între descoperirea și respectul diversității, pe de o parte, și conștientizarea faptului că avem o moștenire culturală comună, pe de altă parte.

Traducerea – catalizator al globalizării culturale

Actul de traducere a textelor literare simbolizează deschiderea către ceilalți, descoperirea unui *alter ego*. Traducerea literară, în speță, are menirea educativ-empirică de a transsubstanțializa paleta vastă a cunoștințelor și a

curentelor de gândire, fiind percepută drept formă adecvată de globalizare culturală. Traducerea este și o modalitate firească de a facilita întrepătrunderea valorilor, creând un spațiu universal de participare și contribuție comună la crearea a ceea ce numim astăzi geocultură, la conturarea paradigmei selenare, constituită organic din părți omogene ale unui tot întreg. Filosofia culturii implică sine qua non cunoașterea și „penetrarea” marilor texte artistice, care transgresează granițele lingvistice și politice, civile și culturale, fiind traduse în limbile comunităților receptoare. Traducerea ocupă un loc aparte în universul multilingvismului. În secolul XXI traducerea devine activitate intensă și necesitate cotidiană. Exegetul Elena Prus menționează judicios în presă că traducerea este o activitate mereu neîncepută, niciodată încheiată, definitivă, deoarece fiecare generație nouă de cititori resimte necesitatea unei noi traduceri.

Critica literară de la sfârșitul mileniului II – începutul mileniului III se întreabă tot mai insistent: opera unui scriitor poate fi tradusă într-o altă limbă fără să-și piardă din valoare? Dacă răspunsul este negativ, este mai bine să conservăm creația doar pentru „consumul” vorbitorilor/cititorilor aceleiași limbi? Nu ne-ar paște oare, în aceste condiții, pericolul unei claustrări, formării unui ghetou spiritual, unui vid? Se atestă mai multe ipoteze conform cărora doar poezia suscită probleme în vederea traducerii într-o altă limbă. Dar care este formula salvatoare în cazul prozatorilor de factură poetică? Goethe considera că partea cea mai bună a unei literaturi este cea intraductibilă. La fel credea și Eminescu, atunci când se referea la opera lui Ion Creangă. Criticul Constantin Ciopraga se declara solidar cu predecesorii săi, catalogând procesul traducerii o evidentă dezagregare „de anumite structuri expresive și a le organiza din perspectivele altor limbi” (37).

Scriitori de pe întregul mapamond au deplâns procesul nefast de traducere (conformându-se probabil calamburului „traducător-trădător”). Francezul A. de Latour regreta actul de subordonare necondiționată la care este condamnat totalmente traducătorul. Concepția lui Tudor Vianu denotă că și în cazul unor traduceri, ce se doresc a fi cât mai artistice, persistă riscul ca textul original să fie anemiat, „versions étrangères” fiind „niște tapiserii întoarse pe dos”.

Simptomatică este situația versiunilor în limbile străine ale lui Mihail Sadoveanu, de altfel multiple și variate, ele păstrând prea puțin din farmecul rostirii originale. Însă, cel puțin n-au dat satisfacție afirmației lui Schopenhauer, potrivit căreia textul original pe lângă traducere este aidoma cafelei față de surogat. Deși opera sadoveniana nu s-a depreciaț prin aceasta, nu i s-a luat nimbul artistic, un lucru rămâne cert: ca și în cazul lui Chateaubriand sau Giono, în procesul traducerii rezonanțele melodice sadoveniene nu dispun de corespondențe adecvate. Valabilitatea există doar în cazul unor opere originale atinse de genialitate, intraductibilitatea afectând doar capodoperele, interzicând profanului de a se apropia de sacru, conservând, în definitiv, valoarea și perpetuând condiția ei nealterată.

Dificultățile actului traducerii literaturii române din stânga Prutului

Este un fapt incontestabil că, din considerente atât obiective, cât și subiective, literatura română din stânga Prutului a pătruns extrem de timid în comunitățile lingvistice de pe mapamond.

Motivele, care au determinat această situație, sunt simptomatice:

- contactele directe anemice cu creatorii altor spații literare;
- situația social-politică străină actului cultural și implicit dialogului/circulației valorilor literare;
- indiferența majoră a instituțiilor statului în crearea condițiilor favorabile pentru promovarea literaturii în țară și în afara frontierilor;
- apatia forțelor de creație ale interpreților, dar și ale intelectualilor cunoscători de limbi străine în traducerea textelor autohtone;
- lipsa unei analize lucide și echidistante în aprecierea traducerilor și a activității traducătorilor, în scopul stimulării altor persoane capabile să efectueze acest demers oneros de vast;
- insuficiența percepere a fenomenului traducerii și incapacitatea dialectică de a-l considera o operă existentă într-un public redus de cititori;
- complacerea în ipostaza de „izolaționism cultural”, luând în considerație faptul că o operă netradusă rămâne o creație „semipublicată”, o „manoperă” ce rămâne ostatică în interiorul granițelor țării în care a fost plăsmuită.

În epoca unei mondializări tot mai trepidante, a tentativelor stângace de integrare a Republicii Moldova în spațiul valoric european, totuși contactele între reprezentanții literaturilor devin din ce în ce mai palpabile și chiar fructuoase, generând o mobilitate a talentelor, o intensitate a schimbului intercultural pe această dimensiune. Concomitent, amplificarea forțelor de creație ale interpreților se datorează și participării scriitorilor la Saloanele de Carte din diferite centre de excelență literară, ascendenței contactelor și realizărilor merituose din domeniul traducerii.

Astfel, se dezvoltă firesc oportunități de promovare și circulație a valorilor literare, efectuarea traducerilor propriu-zise devenind o necesitate imperioasă. De remarcat că din conul de umbră al literaturii române din Basarabia încep să se desprindă, în ultima perioadă, traducătorii ruși, găgăuzi, bulgari, evrei, ucraineni, polonezi, armeni, azeri, romi etc.

În cadrul Uniunii Scriitorilor din Moldova se produc întâlniri cu traducătorii operelor autorilor autohtoni, veniți din diferite țări, totuși numărul acestora rămânând deocamdată insignifiant. Sunt rare versiunile realizate într-un mediu doct, savant, universitar, fapt ce face imposibilă cercetarea și aprecierea lor corespunzătoare. O analiză sumară a acestor modeste rezultate permite, totuși, să afirmăm că traducătorii literaturii române din Republica Moldova reprezintă câteva categorii distincte:

- traducătorii profesioniști din țările limbilor internaționale (germana, engleza, rusa, spaniola, italiana, franceza);
- traducătorii profesioniști autohtoni din sistemul educațional, cunoscători avizați de limbi străine, în mare parte exploratori entuziaști și admiratori ai tezaurului literar;
- traducătorii-scriitori.

Pornind de la premisa indubitabilă că traducerea, ca act cultural major, a reprezentat dintotdeauna o activitate iluministă prin excelență, un dialog societal și civilizațional intrinsec, vom schița un necesar itinerar de sistematizare, deloc

exhaustiv (pe cât a fost posibil acest demers temerar și în condițiile obiective de care am dispus la moment) a realizărilor acestor traducători, având drept misiune promovarea certă și circulația nedisimulată a valorilor literare românești din stânga Prutului în lume. Suntem convingși de faptul că, și prin aceste mijloace, poate fi imprimată literaturii basarabene o doză de universalizare, de interpretare exegetică și de apreciere elevată.

Cazul Moldovei transputene este unul neordinar și la capitolul traducerilor nerealizate, dar care ar fi putut fi realizate, însă în condițiile istorice vitrege, marcate de izolarea de țările europene, au anihilat această posibilitate, afectând serios relațiile interculturale, interlingvistice, interliterare. Epoca elitistă a mondializării, concepția de conservare tacită a limbilor, mobilitatea popoarelor au transformat traducerea într-un instrument necesar și prioritar în procesul de comunicare și al schimbului de experiență, asigurând contactele mutuale avantajoase. În acest sens, traducătorii profesioniști ar putea contribui la promovarea imaginii Republicii Moldova (*vezi Prus*).

Traducerile literaturii în alte limbi constituie una dintre cele mai sigure forme de comunicare în aceste limbi cu alte națiuni, dar și cea mai eficientă modalitate de promovare a spiritualității fiecărei literaturi în parte. Fiecare comunitate constituie obiectul unei justificate mândrii, în acest sens Vlad Pohilă subliniind: „Cum să nu te bucuri că opera măiastră a lui Mihai Eminescu, bunăoară, a fost transpusă în peste 60 de limbi de pe glob? Că în circa 30 de idiomuri s-au tradus creații de Mihail Sadoveanu, Nichita Stănescu, Grigore Vieru, Ion Druță? Mulți știu despre acest fenomen, că în cele mai diferite țări se tălmăcesc zeci și sute de cărți de ale autorilor noștri. Mai puțini știu însă cine sunt cei care fac această muncă, pe cât de nobilă, pe atât de grea, replămădirea, recrearea în alte limbi a celor mai captivante poezii, nuvele, romane, piese dramatice sau eseuri românești” (<http://bibliopolis.hasdeu.md/index.php?bpa=1694>).

Traducerile literaturii artistice au devenit un produs ce condiționează ieșirea din starea de inerție a propriei culturi, promovează scriitorii țării, care reprezintă tezaurul spiritual al fiecărei culturi, ideile lor avangardiste, multiplică variantele de interpretare ale textelor literare, determină receptarea creației literare, întrețin relațiile interliterare, oferă o deschidere fără egal către alte culturi. Actualmente traducerea literară posedă și o pregnantă misiune educațională, implicit de diseminare a valorilor neprecupețite, contribuind la cunoașterea de noi culturi, la familiarizarea cu patrimoniul general-uman de peste hotare și la abolirea barierelor cultural-lingvistice.

Pertinentă și individualizată este activitatea fiecărui traducător în parte, îndeosebi prin modul de a rezolva cu originalitate dificultățile de traducere a textelor, inserând notele prezentate la fiecare text tradus, justificând o opțiune lingvistică sau alta, precizând o referință culturală, citând integral versiuni ale unor traduceri realizate anterior.

Racilele lumii contemporane și exemplara trăire a „dorului de acasă”

Racilele lumii contemporane, marcate de globalizare și de fluxul migratoriu al persoanelor și al valorilor, și-au lăsat puternic amprenta și asupra

felului nostru de a fi/exista/a ne manifesta în „solul” țărilor care ne găzduiesc. Republica Moldova, marcată de aceste fenomene, trăiește o perioadă dezolantă a istoriei. Oamenii care au constituit odinioară mândria Republicii Moldova și-au părăsit disperăți baștina, copiii, părinții bătrâni, găsindu-și refugiu în diferite țări ale Europei, dar și de pe alte continente, doar pentru a supraviețui.

Atestăm multiple cazuri când cetățenii Moldovei denotă, departe de casă, excelente capacități de promovare a patrimoniului cultural, a spiritului indigen, împărtășind faima tezaurului național al strămoșilor. O basarabeancă, de exemplu, face furori la Atena, învățându-i cu deosebit succes pe greci să sculpteze în lemn. O alta, nefiind actriță de meserie, joacă impetuos în diverse spectacole dramatice din Quebec. Maria Tonu a creat comunitatea moldovenilor din Ontario, Canada, căreia i-a consacrat mulți ani de activitate. Într-un interviu, ne informează că limba română este la ea acasă în cadrul comunităților, dar și a mass-mediei din diaspora românească din Canada. Concomitent, Maria Tonu este și fondatoarea, dar și moderatoarea cenaclului „Grigore Vieru” din Toronto, participanții întrunindu-se trimestrial. Exemple relevante, în acest sens, sunt multiple: cenaclul „Florica Batu Ichim” din Kitchener (moderator Dumitru Ichim, preot și scriitor), Editura „Altas pera” din Huntsville și Societatea „Limba noastră cea Română” din Hamilton (președinte Dumitru Rachișan). Conașionalii noștri organizează frecvent concerte și întâlniri cu oameni de creație din Basarabia, desfășoară diverse evenimente, la care participă scriitori, redactori, cercetători, editori, etc. Se lansează cărți, o reușită remarcabilă fiind volumul „Poetul din Stele” dedicat regretatului poet Grigore Vieru.

Departe de casa, la Riga, în Letonia, își desfășoară activitatea și Maria Briede-Macovei, poetă, traducătoare, publicistă, eseistă, jurnalistă, născută în Moldova. Scrie versuri în limba română și în limba letonă. Împreună cu soțul ei, poetul și traducătorul Leon Briedis, fondează la Riga editura „Minerva” și revista de culturologie “Kentaurs” (Centaurul). Feciorul Adrian este un promițător traducător din cele două limbi, letonă și română.

Mondoviziunea conașionalilor noștri este impresionantă, autoritățile statului Republica Moldova având datoria de a descoperi și a promova exemplele excepționale realizate de către consăngenii noștri împrăștiati prin lume. Este important să se cunoască aceste veritabile modele de valorificare a patrimoniului literar și cultural al țării departe de fruntarii. Mulți dintre intelectualii noștri, care se află departe de Patrie, pot servi drept exemplu pentru cei rămași în țară. Ei învață limbile țărilor care i-au înfiat, dar nu uită tot ce au lăsat acasă, vorbind în continuare limba noastră, respectând tradițiile și datinile ancestrale. Un exemplu excepțional este cel al regretatului profesor universitar Valeriu Russu de la Universitatea din Aix-en-Provence. Pe parcursul mai multor decenii Domnia sa a organizat colocvii internaționale, ore de lectură a poeziei din Moldova, mobilizând studenții și profesorii din această universitate să traducă poeziile poezilor moldoveni, pe care i-a editat în placheta „Échos poétiques de Bessarabie”. A promovat neobosit valorile literare și culturale ale scriitorilor Moldovei necontentit, lui datorându-i traduceri în franceză ale volumelor lui Mihai Eminescu și Lucian Blaga. Exemplul nobil al acestui promotor al tezaurului cultural al Moldovei este descris de către cercetătoarea Ana Bantoș (v. *Lou souleu me fai canta*. Limba Română, nr. 11-12, 2008,). Susținute mărinimos de Valeriu Russu, doamnele

Estelle Variot și Mariane Danilenco-Crăciun au susținut teze de doctorat despre literatura română la Universitatea din Aix-en-Provence, *Un moment significatif de l'influence française sur la langue roumaine : le dictionnaire de Teodor Stamati* (1996), *La poésie bessarabienne contemporaine et la quête de l'identité culturelle* (2005). Valeriu Russu a elaborat manuale de limbă română pentru francezi. A fost un creator de mecanisme eficiente pentru promovarea sistematică a operelor și a personalităților literare, științifice din domeniul culturii, teatrului, politicii, educației, etc. în alte comunități lingvistice. Exemplul său demonstrează, cu lux de amănunte, cât de mult poate realiza un intelectual care își iubește țara.

Crearea condițiilor de acces a cititorului/publicului străin la operele scriitorilor români din Basarabia

La modernizarea, îmbogățirea spirituală, promovarea comorilor culturale participă nu numai concetățenii noștri, dar și intelectualii țărilor cu mare reputație internațională. Moldova, o țară puțin cunoscută în lume, are nevoie de această contribuție. Traducerea este mijlocul prin care acești specialiști străini muncesc cu dăruire pentru ca patrimoniul nostru spiritual să devină cunoscut în lume. Este vorba despre traducerea operelor literare ale scriitorilor români din Basarabia, creându-se astfel condiții de acces cititorului străin la aceste creații. Traducerea din limbile de circulație internațională în limba română, dar mai ales din limba română spre limbile țărilor dezvoltate a devenit necesitatea numărul unu a acestor specialiști. Fiecare inițiativă, în acest sens, aduce satisfacție și urmează a fi susținută, apreciată, analizată.

Există scriitori operele cărora au fost deja traduse în Occident. Nicolae Dabija a fost printre primii basarabeni care a fost tradus și editat în germană de către traducătorul Helmut Seiler. Tânăra scriitoare Nicoleta Esinencu a fost și ea tradusă în franceză și germană. Nicoleta Esinencu este autoarea unei piese, care a scandalizat întreaga Europă. Piesa „Fuck you, Eu, ro, PA!” a fost tradusă în cinci limbi și a fost montată pe scenele din cinci țări ale lumii. În franceză controversata scriitură a fost tradusă de Mirella Patureau. „De la Chișinău la km 7”, poem în proză de Nicoleta Esinencu, a fost tradus în franceză de Laure Hinckel, redactorul-șef al revistei *Seine et Danube*, tot ea traducând și cartea ieromonahului-scriitor Savatie Baștovoi „Iepurii nu mor”/, „Les lapins ne meurent pas”, publicat în 2012.

Este firesc să ne întrebăm cine este Laure Hinckel? Critica de specialitate o prezintă ca pe o „mare descoperitoare a autorilor români”, care posedă o experiență opulentă de traducere a multor autori din România. Împreună cu distinsa traducătoare Marilz le Nir a editat florilegiul „Livre des murmures”/, „Cartea șoaptelor”, în prefața căreia exprimă idei încurajatoare referitor la necesitatea de a analiza, aprecia traducerile, subliniind că în Franța sunt puține recenzii la cărțile traduse din limba română. Totul se întâmplă, mărturisește traducătoarea, într-o nepăsare penibilă pentru autori, traducători și editori. Laure Hinckel a elaborat conceptul despre posibilitățile traducerii literaturii religioase. Traducerile realizate de Laure Hinckel constituie un efort care asigură cunoașterea avizată de către publicul francofon a unei părți importante a literaturii în limba română.

Traducătorul Danny Aude Rossel a tradus piesa „A șaptea cafana”/, „Le septième Kafana” scrisă de Dumitru Crudu, Nicoleta Esinencu și Mihai Fusu. Piesa

a fost reprezentată în 4 mari orașe elvețiene: Zurich, Chiasso, Berna și Geneva. De fiecare dată, spectacolul era urmat de o masă rotundă, care permitea publicului să adreseze întrebări și, astfel, să satisfacă curiozitatea față de niște autori total anonimi pentru publicul helvet. Margareta Stoot, originară din Moldova, a publicat impresii despre acest spectacol în ziarul „Courrier de Moldavie” (nr. 41, februarie-martie 2008), note reluate ulterior și de publicația „Horizons Francophones” din 2010. Margareta Stroot subliniază zguduirea psihologică produsă de piesă, precizând că această întâlnire cu realitatea brutală a Moldovei n-a fost cea mai agreabilă experiență pentru ea, luând cu siderare act de modalitatea de gândire și de percepere a țării natale de către unii locuitori ai ei (84). Ulterior, piesa s-a mai jucat și pe unele scene din Germania, Franța, Ucraina, Belarusia și Federația Rusă.

Traducerea – instrument pragmatic de competență și mijloc util de rezistență

Traducerea, îndeosebi în perioada mondializării, transpare ca un instrument de competență, mai bine zis prin ceea ce francezii asociază termenului „maîtrise”, dar și ca un util mijloc de rezistență. Deschiderea către lume reprezintă liantul perfecționării și transmiterii valorilor naționale, traducătorii completând golurile semnificative din realitatea noastră culturală. Studiarea creației și personalității autorilor care au contribuit la transferarea literaturii române în alt spațiu lingvistic, geografic, geopolitic, cultural constituie o datorie de onoare. Menționăm că recent a fost publicată o culegere de nuvele a scriitorilor români din Basarabia în limba franceză, reușită editorială datorată reputatului traducător Jean-Louis Courriol, profesor la Universitatea „Jean Moulin” Lyon III, președintele Institutului Internațional de Cercetare în Traducerea literară și cea simultană.

Acest important traducător a descoperit limba română din întâmplare, cu ocazia unei călătorii în România întreprinse în anii 1972-1973. Mărturisește că a învățat limba română citind romanele lui Liviu Rebreanu, Zaharia Stancu, Camil Petrescu, pe când activa ca profesor de limbă franceză la Iași. Jean-Louis Courriol dispune de o bogată experiență de traduceri din creațiile marilor scriitori români: Cezar Petrescu „Miss Roumanie”; Liviu Rebreanu „La forêt des pendus”; „Deux d’un coup”; „Madalina”; Marin Sorescu „La vision de la tanière”; Augustin Buzura „Chemin de cendres”; Camil Petrescu „Madame T.”. A tradus și din Eminescu, Blaga, Preda, Stănescu etc. Obiectivul acestui traducător este de a promova literatura română în spațiul francofon. Și intenția este de toată lauda, Domnia sa menționând argumentat că textele traduse în limba franceză vor suscita un nou val de apariții editoriale și în alte limbi. În speță, recenta traducere a textelor autorilor basarabeni poate fi remarcată pentru forma care respectă fidel originalul, fără a se atesta „distanțări” și digresiuni în raport cu ideile originalului, servind drept bază de date în formarea traducătorilor, dar și pentru eventuale cercetări și avize referitor la strategiile folosite în traducerea literară.

Ambasada Republicii Moldova la Paris, în cooperare cu Asociația „Synergie franco-moldave” a organizat în 2013 un eveniment literar de anvergură cu participarea poetului Arcadie Suceveanu, Președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, Nicolae Spătaru, poet și prozator, Lucreția Bîrlădeanu, scriitoare de expresie română, stabilită în capitala Franței și Elena Prus, doctor

abilitat în filologie, director-fondator al Institutului de Cercetări Filologice și Interculturale (ULIM), titrat cercetător și universitar, aflați la Paris cu prilejul desfășurării Salonului de Carte. Programul întâlnirii a inclus prezentarea Antologiei de proză scurtă „Nouvelles de Moldavie” (Paris: Editura Non-Lieu, 2013), o culegere de texte ale autorilor moldoveni în versiune franceză, realizată de Jean-Louis Courriol. Promotor cu mare experiență în traducerea literaturii române, în general, și a celei din Moldova, în particular, traducătorul a propus publicului francofon o selecție a scriitorilor Moldovei din diferite generații, selecția autorilor fiind realizată de Lucreția Bârlădeanu. Textele sunt variate, abordează stiluri diferite, prefigurând diverse profiluri de scriitori. De remarcat că antologia beneficiază de notițe bibliografice ale scriitorilor prezenți în volum.

S-a afirmat despre Jean-Louis Courriol că el poate vorbi despre români mult mai frumos și plastic decât însăși românii, traducătorul considerând cu fermitate că literatura română urmează să devină în viitorul apropiat mult mai cunoscută în lume. Concomitent, Domnia sa subliniază importanța caracteristicilor personale, pe care scriitorii le introduc în scrierile lor, reflecțiile proprii asupra timpului, organizarea intrigii, multiplicarea revenirii în actualitate, poezia sentimentelor în momentele cele mai problematice, cu reminiscențe culturale implicite sau evocate în mod direct.

Jean-Louis Courriol enumeră componentele nodale descoperite în aceste texte (expresivitatea, dramatismul și tragismul situațiilor), exemplificând prin situațiile concrete desprinse din textele antologiei: naiitatea soțului femeii care lucrează la negru în Grecia, plăcerea unui tânăr citind lecțiile de literatură ale lui Nabokov în așteptare febrilă ca vecinii de palier să se întoarcă pentru a încălzi cazanul care va aduce în mod automat apa caldă și în locuința sa, soarta „femeii tomberoanelor” etc. Traducătorul pătrunde cu acribie în „miezul” literaturii basarabene, în problematica socială ardentă. Jean-Louis Courriol își exprimă convingerea că textele propuse cititorului vor satisface gusturile unui public foarte larg, exigent și doritor să descopere aceste creații variate și pline de introvertire.

Jean-Louis Courriol încurajează și apreciază creația scriitorilor români din Republica Moldova, diseminând-o în lumea francofonă, contribuind la circulația internațională a valorilor literaturii din acest spațiu geografic, invitând cititorii să „guste” din plin din aceste valori, exprimându-și speranța că efortul său nu va fi în van. În acest scop, J.-L. Courriol formulează importanța sugestii pentru fiecare traducător în parte, fie debutant sau profesionist, prin care își exprimă pasiunea și implicit onoarea de a îndeplini această misiune, marcată nu numai de satisfacții, ci și de inerente dificultăți. Mirabilă această misiune, fiindcă secondează scriitorii Moldovei să-și dezvăluie măsura intrinsecă a valorii literare, mai ales că literatura în discuție este încă prea puțin cunoscută în afară. În atare situație, traducătorul francez știe admirabil să-și potențeze interesul, să identifice cuvintele potrivite pentru a exprima originalitatea literaturii române din Basarabia. Apoi, știe să elaboreze punctual modele de analiză a textelor traduse din română în franceză, rămânând un fidel promotor al conceptelor traductologice, propunând regularități axiologice în procesul de traducere, care servesc drept ghid deopotrivă pentru traducătorii debutanți și profesioniști.

Textele traduse de Jean-Louis Courriol dezvoltă un vast material de analiză, de o pregnantă importanță pentru cei care caută febril cuvântul potrivit

ajustat situațiilor artistice concrete. Analiza contrastivă sumară a unei nuvele traduse denotă, în comparație cu textul original, considerația traducătorului pentru autorul textului, responsabilitatea de a facilita accesul cititorului francofon la această creație.

Regularitățile procesului de traducere

Procesul de sistematizare a actului de traducere impune adoptarea mai multor factori-regularități, cel mai pregnant fiind devierea condiționată de cerințele receptorului, destinatarului textului tradus. Drept exemplu poate servi nuvela scriitorului Vladimir Beșleagă "Tiiiimpul..."/Le Teeeemps... cu un profund conținut filosofic și psihologic, cu o structură originală, marcată de continuitate, „instaurarea” timpului general, universal, timpului individual, timpului personal, supus unei transformări structurale. În consecință, traducătorul segmentează textul în mai multe alineate (față de original), tocmai pentru a facilita decodificarea textului de către cititorul francez și francofon, fără a diminua însă, prin aceasta, conținutul și originalitatea textului scris în limba română. Un atare traducător cunoaște prea bine fenomenul „autocenzurii”, iată de ce mnemotehnicile sale au ținut cont de faptul că Vladimir Beșleagă este un inventator rapace de formulări lingvistice, de invenții combinatorice și polilexeme pline de conținut neordinar, care nu figurează nici într-un dicționar, pe care traducătorul a reușit să le transmită cu mare fidelitate, impunând originalitatea invențiilor autorului, creând echivalente neologice și în limba franceză:

tiiiimpul/ le teeemps; eu-cel- care- gândesc/le moi-qui-pense; am sus-pi-nat-ge-mut cuvântul/j'ai sou-pi-ré-gémi ce mot; dimensiune-componentă/dimension-composante; direcție-componentă/ directions-composantes; linii-direcții/lignes-directions; zbor-cad-lunec- je volechute-glisse; un tabiet snobo-sicofantic/une manie snobo-sycophantique, Timpului-Arc/le Temps-Arc etc.

Traducătorul a soluționat perfect problema analitismelor preferate de autorul textului original de dimensiuni neordinare.

Reputatul exeget Sean Cotter, în „Istoria traducerilor și Lucian Blaga”, menționează expres că „structurile, înclinările, ticurile stilistice caracteristice unui poet pot fi studiate mai ales în legătură cu traducerile făcute de acesta” (http://www.observatorcultural.ro/Istoria-traducerilor-si-Lucian-Blaga*articleID_3022-articles_details.html). Afirmație perfect valabilă, deși nu e cazul unui text poetic, și în cazul nuvelei lui Vl. Beșleagă. Traducătorul Jean-Louis Courriol a reliefat anume acest tip de caracteristici și inovații, recurgând la multiple echivalente lexicale, evitându-le pe cele tradiționale, înregistrate în dicționar, fapt ce ilustrează responsabilitatea și talentul traducătorului, plăcerea de a efectua actul de traducere nedisimulat, dar și predilecția de a contribui la extinderea „universului” lexical al ambelor limbi: *fire de nisip/grains de sable; arraché des profondeurs de ton être/s-a rupt din adâncul ființei tale; un ce insignifiant vis-à-vis de l'infini/un rien insignifiant par rapport à l'infini.*

Totodată, traducătorul aplică procedee de sinonimizare, de reformulare, de reexprimare plastică a aceluiași conținut. Unitățile lexicale din original sunt redată prin echivalente, reflectând opulența lexicală a limbii franceze:

salariul e mic /le salaire est modeste, a întreține familia/faire face aux dépenses de la famille; se vede de la o poștă/on voit comme le nez dans la figure; își vinde pe rând cerceii/ vend tous ses bijoux, les uns après les autres; să putem exista/ [...] nous puissions continuer à vivre; a deveni mici (hainele)/nos vêtements rapetissent; mesele sărăcite/nos repas sont toujours plus chiches; țoale/fringues; indivizi răsăriți peste noapte nu se știe de unde/individus sortis de nulle part, un beau matin; razii nocturne/descentes de nuit; a duce cu zăhărelul/être mené par le bout du nez; repatria cu forța basarabeni/“rapatrier” les Bessarabiens; pe ce căi/par quels réseaux; se putea vedea ce înseamnă solidaritatea/on mesurait alors la solidarité [...]; localnici/habitants; năpăstuiți/persécutés; riscându-și libertatea proprie (mulți cetățeni)/ au prix de leur propre liberté; nivelul de trai/ le niveau de vie; localnici/ceux qui habitaient là depuis longtemps.

Înregistrarea acestor exemple în dicționarele bilingve ar contribui eminamente la perfecționarea lexicografiei bilingve și la dezvoltarea strategiilor în munca traducătorilor care vor efectua traduceri din limba română. Așadar, textele literare presupun multe „surprize” lexicale în procesul de traducere, luând în considerație faptul că ele trebuie să faciliteze cunoașterea exemplară a unei literaturi, să configureze o panoramă viabilă, să dureze o monodiviziune, să exprime o cultură inedită, un univers civilizațional intrinsec. Traducerile au menirea de a descoperi, prin excelență, modalitățile de exprimare și de interpretare sui-generis a realității.

Referințe bibliografice

- Aștirbei, Carmen-Ecaterina. « Traduire la littérature ou „aller à la rencontre de l’Autre”. » *La France et la Francophonie: stéréotypes et réalités. Image de soi, regard de l’autre.* Actes du colloque international Journées de la Francophonie, XVI éd., Iași, 25 mars 2011.
- Bantoș, Ana. „Lou souleu me fai canta”. *Limba Română*, N 11-12, 2008.
- Ciopraga, Constantin. „Cuvînt înainte (Florea D.).” *Mihail Sadoveanu sau magia rostirii.* București: Editura Cartea Românească, 1996.
- Cotter, Sean. „Istoria traducerilor și Lucian Blaga”. *Observatorul cultural*, nr. 121, 2002. (http://www.observatorcultural.ro/Istoria-traducerilor-si-Lucian-Blaga*articleID_3022-articles_details.html)
- Courriol, Jean-Louis. *Nouvelles de Moldavie.* Paris : Non-Lieu, 2013.
- Danilenco-Crăciun, Mariane. *La poésie bessarabienne contemporaine et la quête de l’identité culturelle.* Paris : Connaissances et savoirs, 2005.
- Pohilă, Vlad. „Și totuși, și la noi se mai citește”. *Biblio Poliss*, vol. 32, nr. 4 (serie nouă), 2009. (<http://bibliopolis.hasdeu.md/index.php?bpa=1694>)
- Stroot, Margareta. « Le Septieme Kafana dans quatre grandes villes suisses », *Horizons Francophones Des Balkans au Caucase.* Organisation internationale de la Francophonie, 2010.
- Prus, Elena. „Traducătorii profesioniști ar putea contribui la promovarea imaginii Republicii Moldova”, Interviu realizat de Vasile Gârneț, *Contrafort XIX*, nr. 1-2 (219-220) ianuarie-octombrie 2013, p.16.

THE TERMINOLOGICAL AND PHRASEOLOGICAL ASPECTS OF A SPECIALIZED MEDICAL TRANSLATION

Viorica CAZAC, Liuba MAXIAN, Marcela SIMANSKI
State University of Medicine and Pharmacy "Nicolae Testimianu"

Medical language belongs to the so-called languages for specialists. It differs from everyday language in the specification of terminology and partially overlaps over the everyday usage due to its constant development. Medical terminology is one of the most complicated and contradictory languages where medical errors can be deadly serious and lead to life-threatening situations.

When translating medical information should the specialized translator use the medical term or the lay term for a medical condition, diagnosis, treatment or drug label? Actually the choice of terminology depends on its target audience, whether it is used by professionals or common population. This term-duality comes up frequently in the Romanian language, too. Having a clear understanding the translation purpose will help facilitate the process of specialized translation.

Keywords: *medical language, specialized terms, specialized translation, globalization.*

Introduction

In the era of globalization and technological development when the dominance of English language has significantly increased over other major languages, there is still a demand for specialized translation. Specialized translation refers to any of non-literary texts. It has developed along with high level of modernization that is in the field of science, economics, politics, law and, of course, medicine. The system of health care is constantly advancing, thus there is a continuous increase for a good qualitative translation of medical information. Most of medical translations concern general medical material, instructions for medical devices, information for health care professionals and patients, questionnaires, and articles from medical journals. Although the translators are not professionals in this specialized field, they need to know how to cope with many translating problems. In this paper we present in some details the strategy and multilingual semantic implementation for supporting of specialized medical translations. In attempt to get a balance between theory and practice the translator may encounter different problems of interpreting the specialized content. In this article we investigate terminological and phraseological aspects of these problems.

Terminological Aspect

Perhaps, medical together with religious translations are the oldest fields of research since early times. The scientific methods that are related to our modern medical translations may be dated since the period of ancient Greece, when first attempts were made by Hippocrates to distinguish between the divine and logical reasoning. Almost for nine centuries, Latin was the specialized language for the

European universities and physicians, thus most of medical terminology is made up of Latin and Greek affixes and roots. Although many terms have retained a Greco-Latin core, English has become the *lingua franca* for medical translation. It is obvious that the predominance of a unique language is so important for interpreting medical content, that most of English specialized terms have been imported into different languages. It is no doubt, easier to be an expert in medicine, pharmacy or stomatology but more often translators are not specialists in these domains and seek for new ways of learning the language of medicine. One issue that comes up in medical translation is the terminology proper relating to pathological anatomy, names or diagnoses of diseases, names of substances or chemicals and so on. Despite the Greco-Latin origin of most terms like for ex. /osteo / (bone),/ hem/ (blood),/cardio/(heart),/ chrom/(color) these commonly result in forming hybrids of Greco-Latin and English words (i.e /haemoglobin/,/osteoporosis/). Changes in spelling, prefixes and suffixes or parallel forms (as for ex./ venae/Latin and /veins/) also commonly occur. Moreover, the English influence is so strong that sometimes translators borrow entirely unchanged words rather than find a native equivalent for these terms (i.e /clearance/, /screening/, /cholesterol/, /abscess/, /scanning/, /symptom/, /test/, /craniotabes/ etc. This is due to such major factors as globalization and technology advance, thus a tendency to standardization for many languages. Romanian is being the case, too. Standardization will certainly facilitate many issues, such as doctor-patient communication, as well as between medical professionals, translation of medical documents, prospects, lab researches and drug prospects.

Another aspect of medical terminology is that it encloses an amount of daily words that have gained a certain medical status. A common –speech word with a medical connotation has been the word ‘history’, which medically speaking denotes “past medical history”, whereas in Romanian it cannot be translated as ‘istorie’, unlike Russian “история болезни”. The Romanian translator will opt for “anamneza” or “antecedente”. Or for example the common word /conditon/ has a different connotation within the medical context and will be translated in Romanian “starea sănătății” .

The same occurs with the word “tender” or “drug” which have nothing to do with Romanian , ”loving and kind” or “narcotics” but will refer to English “painful when touched” and “medicine “. Thus an expert in translation will choose “dureros la atingere” and “medicament”.

There is also a synonymous aspect of specialized language. There can appear numerous names of the same word, which are related to one, but may be used differently according to whether they derive from anatomical, pathogenic, descriptive connotation. As examples may serve the words “coagulation /clotting”, “pruritus/itching”, “myopia/shortsightedness”, “haemorage/bleeding”, “holycistitis/bad breath”, “symptom/syndrome”, “cyanosis/blueness”, For example, synonymous terms, such as “heart attack” and “myocardial infarction”, share the same meaning, but completely differ lexically. Furthermore, similar documents may contain conceptually similar terms, but not necessarily the same. For example, two terms referring to arterial diseases, such as “carotid artery disease” and “coronary artery disease”, are conceptually and lexically similar, since they both

refer to arterial diseases, but they are not the same, since they refer to two different subtypes of the disease.

In addition to said above one and the same meaning may take two versions of spelling like /urethra / or /ureter/, plural for /fungi/ or /funguses/, /arthritis/ or /arteritis/, /venae/or/vein/.

Other major problems in translating specialized terminology are the abbreviations and acronyms (the full name should be mentioned at least once throughout the translation), the names of medicines (the generic terms should also be used) and the so-called vague or ambiguous terms. Medical terms, symbols and abbreviations are used to express information in a standardized and concise way. The abbreviations are easier to comprehend once familiar with medical terms, as they too are rooted in Greek and Latin like i.e IM (intramuscular), AV (atrioventricular). There also might be a confusion among various names of drugs which actually differ from country to country. That's why there has been created an International Drug Name Database which contains information about medications found in 185 countries around the world. The database contains more than 40,000 medication names marketed outside the USA and presented in multiple languages. Many abbreviations and acronyms may cause a real challenge to the translating specialists. As we know, they are formed of the initial letters of the compound word having a specific word order. Thus, during the process of translation into Romanian the word order may undergo severe modifications. The problem is to identify the correct module structure so as not to alienate from the generic term i.e. /RCT/ (Root Canal Therapy), /URI/ (upper respiratory infection), /STD/ (sexual transmitted disease), /UTI/ (urinary tract infection).

There is, yet another characteristic of medical terminology, which may bring in order to the confusing world of synonyms, acronyms and abbreviations. The use of specific nomenclatures have highly increased the precision of medical language. As a result, the WHO (World Health Organization) lists, as well as the Paris Nomina Anatomica were approved as being a support for effective international communication regarding anatomical terms. Moreover, there derived specific classification as SNOMED (Systemized Nomenclature of Medicine) relevant to pathologic reports; ICD (International Classification of the Diseases); MedDra which is available for use in registration, documentation and safety monitoring of medical products. All these nomenclature lists facilitate sharing specialized information and thus the translation too.

Unclear or ambiguous terms can weaken medical documentation and confuse the reader. Physical exam findings such as “appears anxious,” “teeth in fair repair,” “quiet precordium” or “distant breath sounds” leave generous room for interpretation. An example of a vague term may serve the word “should” in a medicine label which may cause confusion in translation. It may be interpreted as /must/ which means a strong obligation or /it is recommended/ which has a milder connotation. Research suggested that words such as “should” must be avoided in guideline recommendations because of concern over potential legal implications. Examples of unspecified terms may serve words such as “moderate”, “elderly” and “adequate”. There may appear confusion in identifying the strength degree of interpreting these terms. In addition, the word /cranial/, which in Romanian might

be used as “cranian” relating to the bones or “cerebral” related to the brain. In such cases, we should clarify and choose only one meaning.

In their attempts to interpret the medical context right, the translators may use synonyms, acronyms, related words, which sometimes are not enough to make a readable and meaningful translation. There is yet another aspect, which is worth discussing and understanding.

Phraseological Aspect

Any translation “domesticates foreign texts, inscribing them with linguistic and cultural values that are intelligible to specific domestic constituencies” (Venuti 1998: 67). So far, we have described the medical terminology as individual units. Nevertheless, medical language is full of various idioms, phrases and medical jargons that otherwise may get a wrong decoding. Mistranslation of different medical articles and documentary may be explained by the differences between English and Romanian culture, use of specific concepts and phrases. There is a series of conventional phrases used for example in filling in the case, clinical reports, medical documentation that eventually would sound strange in everyday speech. These conventional phrases if not used properly may lead to mistranslation or sound less professional. All these specific conventions are context dependent and cannot be generalized. Let’s for example take a conventional phrase used to describe a medical procedure like “the post-operative course ended uneventfully”, which cannot be literally translated as “...ended routinely...”. This may be translated as “without complications or recurrences” which are used to describe a particular medical situation or procedure.

Examples of phrases that qualify recommendations are “it is prudent to recommend” and “is recommended as probably effective”. Both are rather unclear in specifying definite recommendations. The guideline of medicine including both of the phrases “present data are insufficient to support the use of [drug A]” and “there are no data to support the use of [drug B]” may serve also as an example of misunderstanding. Both statements are considered understandable and right if taken separately. However, if they are presented together, the reader cannot determine whether there is more evidence supporting the use of drug A or B, or that both are equally not recommended.

Phraseological units may change instantaneously within a single language but they also change if they are transferred into different languages. For example, most case reports open with a standard sentence, such as “A 32-year-old Caucasian female presented with a three-month history of severe episodic wheezing, cough and extreme dyspnea associated [...]”.

The target English language has its conventional phrases, whereas clinical reports differ considerably when written by a doctor in the USA and Moldova i.e. “patient-centered disease management should address all patient-relevant issues in an individualized, system- oriented and multidisciplinary approach [...]”.

Apart from the mastery of translation methodology, extralinguistic knowledge has to be accompanied by linguistic competence, which in the case of the translation of specialised texts might seemingly play a minor role, which means

that a professional in the field of medicine might perform a better translation than a translator who lacks scientific knowledge in the field (*ibidem*: 285).

Conclusions

The need for terminology internationalization keeps growing as, on the one hand, controlled medical vocabularies evolve into international standards and, on the other hand, the health systems in many countries reach a level of information technology where the requirement for extended vocabularies makes them consider using international standards. A foreign-language reader of any type of literature be it literary or specialized should be unaware that he is reading a translated material. While reading he should not meet some turned down phrases, odd meanings, some unknown or unfamiliar background material. In this work we focused mainly on the two aspects of specialized translation and the problems interpreters may encounter due to rapid growth of technology and such major factor as globalization. We have concluded that in constant search for standardization of some new medical words and terms, English has been ranked among one of the most imported languages of all, together with Latin and Greek. Today all the most influential medical journals are published in English, together with the international medical conference.

“For linguists the language of medicine is fascinating for the flow of concepts and words from one tongue to another. For medical doctors, an appreciation of the history and original meaning of words offers a new dimension to their professional language.”¹

Notes

¹ *The language of medicine*. Henrik R. Wulff.

Bibliographical References

- American Journal of Case Reports*, www.amjcaserep.com.
 Butiurca Doina. *Limbajul medical. Influența engleză*.
http://www.philippide.ro/distorsionari_2008/043-051%20Butiurca%20-%20Limbajul%20medical%20cor.pdf.
 Deléger, Louise, Merkel, Magnus, and Pierre, Zweigenbaum. *Contribution to Terminology Internationalization by Word Alignment in Parallel Corpora*.
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1839560/>.
Get Your Doctor to Stop Using Medical Jargon, http://www.huffingtonpost.com/richard-c-senelick-md/medical-jargon_b_1450797.html
 Grief, Samuel N. “Avoiding Ambiguous Documentation”. *MD, CCFP, FCFP Fam Pract Manag*. 2005 May,14(5): 60.
<http://ocw.unican.es/ciencias-de-la-salud/ingles/materiales-de-clase-1/unit-5.-some-common-medical-or-health-related>
 Lee, Kap No et al. “Standardization of Terminology in Laboratory Medicine II”. *Journal of Korean Medical Science*, 2008, 23(4): 711-713,

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2526413/?tool=pmcentrez>, viewed March 31 2012

O'Neill, Marla. "Who Makes a Better Medical Translator: The Medically Knowledgeable Linguist or the Linguistically Knowledgeable Medical Professional?" *A Physician's Perspective in Translation and Medicine*, Vol. X, Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, Fischbach, Henry (ed.), 1998.

Rusu, Valeriu. *Dicționar medical*. București: Editura Medicală, 2004.

The Merriam Webster dictionary. Springfield, MA, USA: Merriam-Webster, Inc., 1994.

Writing and Editing for Biomedical Publication. <http://www.icmje.org/>

PARTICULARITÉS DE TRADUCTION DANS LA PUBLICITÉ

Elena DRAGAN*Institut de Relations Internationales de Moldova*

This article focuses on wordplays in the translation of advertisements from French into Romanian. Our intention is to analyze the linguistic and socio-cultural aspects of this issue. Translation of wordplays is of great interest to linguists due to the advance of globalization, which has penetrated all the fields, including language. Advertisements become international, as well, consequently, there is a need to convey information about the products to the whole world. Language through translation can carry out this linguistic adaptation.

The presence of wordplay in the advertisement makes the translator's task more difficult, as its meaning depends on both the signifier and the signified, while the translation from the Source Language into the Target Language requires creativity and special skills, which are usually necessary to translate a poem or any other literary work. Often, in order to translate wordplays the translator resorts to rewording, though, trying to preserve the wordplay, where possible.

Keywords: *translation, translatability, wordplay, signifier, signified, Source Language, Target Language, adaptation, rewording, interlocutor, addressee, creativity, meaning in language, meaning in use.*

Le règne absolu de la communication ne fait que commencer. La radio et la télévision nous ont fait entrer depuis longtemps dans l'ère de la communication de masse. Le marketing global est en voie de généralisation. Il s'adresse au consommateur universel et tente d'homogénéiser les modalités et les contenus à l'échelle du globe. La publicité internationale marque une étape importante dans le processus de globalisation en cours. Pour rendre un produit universel et unique seule la langue est capable à cette entreprise globale de standardisation et d'adaptation linguistique.

La communication par le langage, comme toute autre communication, implique au moins deux participants : l'un qui s'exprime et l'autre qui écoute. Le message publicitaire est de même une communication entre le rédacteur du message et le récepteur; il peut être entendu et alors il a du succès, ou il peut rester gagé sans valeur dans le cerveau du récepteur.

A l'heure de la démocratisation des voyages et des nouvelles technologies, qui nous met en contact avec les langues les plus diverses, la traduction non seulement s'étend mais se diversifie pour prendre de nouvelles formes, qu'il est indispensable de prendre en compte. Le domaine de la traduction n'est pas réservé seulement aux spécialistes, en réalité c'est un domaine plus vaste qui présente une opération fondamentale du langage. Donc, la traduction est vue comme une opération mentale qui s'inscrit dans le cadre d'un acte de communication ayant un émetteur et un destinataire » (Hagege 140).

Les différentes manières de traduire, aussi bien que les cadres théoriques sont d'une très grande diversité, d'où l'importance de cette activité créatrice.

La traduction, dans le sens strict du mot, c'est la transformation du texte exprimé par les moyens de la langue de départ en texte exprimé par les moyens de la langue d'arrivée. Toutefois, l'opération traduisante ne consiste pas seulement à transposer les signifiés d'une langue dans une autre, mais à exprimer avec d'autres moyens un même vouloir dire. Cela ne peut être perçu dans le seul énoncé verbal sans la prise en compte des autres paramètres de l'acte de communication que sont le contexte extralinguistique et le bagage cognitif du sujet percevant.

Un des points essentiels de la théorie de D. Seleskovitch et M. Lederer réside dans le fait que la traduction doit rendre le sens du texte original. « Le sens considéré est la somme des significations linguistiques des mots ou structures du texte de départ » (Seleskovitch 85). Le traducteur doit rendre le sens qui se propage et qui se détache des unités lexicales ou syntaxiques en tenant compte du contexte qui se tisse et d'autres éléments extérieurs au texte.

Ce qu'il faut prendre en compte pendant l'opération traduisante c'est la compréhension. Selon D. Seleskovitch la compréhension c'est le processus par lequel il est possible de dégager un sens déverbalisé d'une chaîne sonore ou visuelle (*ibidem* : 239). La déverbalisation consiste à laisser tomber le moule de l'original pour exprimer le message dans la langue cible en fonction de ses habitudes et du contexte cognitif et non à partir de correspondances linguistiques préétablies entre les idiomes. La déverbalisation ne se limite pas à dissocier le message de son vecteur, mais elle consiste aussi à dégager du matériel sonore toutes les valeurs sur lesquelles se fonde la physionomie du texte. A ce propos, Salah et Meta affirment que « [...] l'art et la littérature ne se fondent pas sur des absolus, mais restent des faits de civilisation, dont l'origine est à la fois ethnique et historique » (Salah 414). Par conséquent, un texte quel qu'il soit ne peut être envisagé comme un simple assemblage de mots. Ainsi, tout transfert suppose une décontextualisation et engendre inévitablement un processus d'acculturation pour que soit assurée, dans un réseau de relations autre que le contexte de production, la lisibilité du texte. De ce point de vue, la traduction « [...] reste un acte d'interprétation hautement subjectif qui conditionne à son tour, dans une très large mesure, la perception ultérieure de l'œuvre par le public (Lederer 179). Bref, on ne traduit pas de langue à langue, mais de texte à texte et pour cela on transpose un système de normes dans un autre.

Parfois, le jeu verbal est si intense que l'effort de reformulation doit se faire aux dépens de contenu notionnel et le processus traductif devient, alors selon les termes de R. Jakobson, « une transposition créatrice (Jakobson 39).

La traduction est tantôt définie à partir du texte, tantôt à partir de l'acte de la communication et de l'activité cognitive. De là les définitions de cette activité sont les plus diverses.

La traduction n'est pas une simple opération linguistique : les langues sont inséparables de la diversité culturelle qu'on veut défendre afin d'éviter la prolifération de conflits dus au choc des cultures en ce XXIème siècle. « Pour le linguiste comme pour l'utilisateur ordinaire du langage, le sens d'un mot n'est rien d'autre que sa traduction par un autre signe qui peut lui être substitué », affirme Roman Jakobson (*ibidem* : 116).

En traduction on ne peut pas traduire les mots isolément les uns des autres. À ce propos, Vinay affirme que « l'unité de traduction est le plus petit segment de

l'énoncé dont la cohésion des signes est telle qu'ils ne doivent pas être traduits séparément » (Vinay 226). Il dit encore « Traduire signifie passer d'une LA vers une LB pour exprimer la même réalité (*ibidem* : 56).

Seleskovitch conteste la définition de Vinay et Darbelnet, en affirmant que « traduire signifie transmettre le sens du message que contient le texte et non pas traduire en une autre langue ». Il ajoute que « [...] la traduction est un acte de communication et non pas de linguistique » (Seleskovitch 246).

Donc, la traduction n'est pas un processus de comparaison entre les langues, c'est plutôt un processus de transformation interprétatif-herméneutique.

La traduction se trouve au croisement des sciences, car le processus de la traduction vise une approche interdisciplinaire. G. Genette affirme que c'est un peu savoir-faire, discipline, art ou science et bien plus encore. « Elle emprunte l'apparence tantôt de l'une, tantôt de l'autre, selon le contexte dans lequel se déroule l'activité traduisante : pratique, enseignement ou recherche » (Genette 59).

La traduction offre en même temps un poste d'observation privilégié pour l'étude du fonctionnement de la communication humaine et aussi, un instrument très efficace d'acquisition des connaissances linguistiques et culturelles. Chaque langue possède cette propriété singulière d'être une sémiotique dans laquelle toutes les autres sémiotiques peuvent être traduites.

Dans le cas de la traduction des jeux de mots dans la publicité comme dans la poétique, la forme devient un élément primordial dans l'élaboration du message au point que souvent le dire compte autant sinon plus que le dit. Les deux faces du signe linguistique, la forme et l'idée se complètent et fusionnent pour donner ce que Valéry appelle « une composition indissoluble de son et de sens ». A ce propos, Lederer affirme que « l'exactitude de l'information compte moins que la création d'un effet propre à susciter une réaction affective, une émotion esthétique voisines de celles qu'engendre le contact avec l'original » (Lederer 148).

Si la théorie du sens admet que la forme puisse être signifiante, elle envisage cependant le plus souvent l'organisation de la chaîne sonore dans les textes pragmatiques comme étant moins un objet en soi que le support de la communication. D'où l'importance accordée au processus de la déverbalisation qui accompagne la compréhension du discours (texte). Si le texte est compris, le sens trouve sa place dans la mémoire parmi les connaissances et les mots par lesquels il a été exprimé.

Certes, il n'est pas question de contester le primat de la forme dans le processus de la traduction créatrice, ni de privilégier le contenu notionnel, en oubliant le rôle revenant à la chaîne sonore. Mais il ne faut non plus, à l'inverse, la considérer comme un absolu et négliger son caractère fonctionnel. Mieux vaut l'aborder comme un ensemble de valeurs affectives, expressives et esthétiques, participant à la création du sens et de l'effet (Israël 365). Comme le souligne Catford « Ce qui est difficile à restituer, à transposer, à traduire, ce n'est presque jamais le fait linguistique, c'est la part de beauté que comporte une phrase » (46).

Dans le calembour ou le poème, par exemple, il y a « hésitation prolongée entre le son et le sens », l'allusion repose sur la similitude des mots [...], le processus traductif devenant, selon les termes de R. Jakobson, « transposition créatrice » (Jakobson 39).

Les auteurs qui abordent la question de la traduction des jeux de mots dans la publicité la rattachent fréquemment à celle de la traduction de la poésie en soulevant le problème des parties de langue dans lesquelles fond et forme ont une grande importance.

Une des grandes raisons, pour lesquelles certains auteurs jugent que les jeux de mots sont intraduisibles, relève de la linguistique. Les arguments qui touchent à l'évolution des langues, consistent généralement à dire que les jeux de mots sont des accidents de la langue, autrement dit, que la similitude ou la ressemblance phonique de deux termes est un fait du hasard qui ne peut se produire pour les termes correspondants dans une autre langue.

Dans deux langues génétiquement proches l'une de l'autre, on peut observer que les mots désignant un même référent sont identiques ou presque. Il existe une catégorie de termes semblables dans ces langues, qui sont susceptibles à permettre de conserver, en traduction, le même jeu de mots que celui de la langue de départ. Sigmund Freud affirmait, citant K. Fischer que « le calembour est le mauvais jeu de mots car il ne joue pas avec le mot en tant que mot, mais en tant que sonorité » (Freud 206).

Il est clair que « le mot en tant que mot » est vu comme le signifié, le message, l'idée et que le son est considéré comme un élément qui ne fait pas partie de ce qu'est « le vrai mot ».

Il est à noter que la traduisibilité est vue comme le principal critère de détermination de la qualité d'un mot. Un bon mot, qui est une pensée, un trait d'esprit, serait traduisible sans perte, alors que le jeu de mots, aboutissant à une équivoque ou à un calembour, interdirait la traduction. Le raisonnement logique de cette idée suppose que les calembours portent sur les signifiants, c'est-à-dire les sons, la forme et, comme dans la majorité des cas, dans différentes langues les signifiants sont différents, leur traduction serait impossible. A ce propos, Claude Hagège disait que « [...] quant aux jeux de mots verbaux, ils sont par définition intraduisibles, sauf évidemment quand les contextes culturels sont assez proches et les contacts assez anciens ou les lexiques assez voisins pour que les calques soient interprétables. En dehors de ces cas, les traductions, dans leur imperturbable assurance, risquent de demeurer opaques » (Hagège 132).

Toutes les langues autorisent le jeu de mots, mais les traits sur lesquels s'appuient ces jeux peuvent être distribués différemment, c'est pourquoi d'une langue à l'autre la traduction n'est presque jamais possible. Certains auteurs qui se sont prononcés sur la traduction des jeux de mots, proposent de les rendre par équivalence, mais il apparaît que la confusion règne en matière de terminologie et qu'il faut chaque fois s'interroger sur ce qui est entendu par tel ou tel terme. D'autres encore admettent implicitement que l'on peut rendre les jeux de mots par transcodage et que l'équivalence, elle, est possible, mais il est clair qu'ils ne la considèrent pas comme une véritable traduction.

Luc Etienne écrivait dans un article sur les jeux de mots : « [...] les jeux de langage étant par nature intraduisibles, il est difficile de donner au public une idée de ceux-ci (37). Edmond Cary, qui plaide pour la traduisibilité universelle, écrit : « la traduction n'est pas une question des mots isolés, mais des textes (26).

Les linguistes ont souligné l'impossibilité d'un tel processus, partant des extensions sémantiques différentes des termes dans deux langues différentes.

Autrement dit, le traducteur ne cherche pas à établir des correspondances linguistiques entre les structures classifiées que sont les mots, les phrases et les agencements syntaxiques. Pour un bon traducteur ça signifierait à rendre l'original mot-à-mot ou mieux expression par expression, mais traduire n'est pas transcoder, ni produire une série de calques. Un texte, ainsi traduit, ne serait qu'un collage et manquerait de cohésion interne, aussi bien au niveau notionnel, qu'à celui émotionnel.

En outre, l'émetteur a une raison de formuler un message à l'intention du tiers aussi potentiel comme c'est le cas d'un livre. Cette communication se fait dans un lieu donné, à un moment donné. Tous les éléments extralinguistiques, qui définissent la situation de communication, doivent être pris en compte par le traducteur.

En partant du fait que la création publicitaire est un art, et surtout celle où les jeux de mots sont de prise, son adaptation à une autre langue pose assez de problèmes.

Cf. : C'est comme sac! (Elle, 05/2008).

C'est un slogan tout à fait intéressant, puisqu'il provoque dès le début une ambiguïté sur le plan sonor. L'interlocuteur n'est pas sûr de ce qu'il entend, car l'expression habituelle est : « C'est comme ça ». Donc, l'ambiguïté résulte de la paronymie *ça/sac*, ce qui forme un jeu de mots. Ce slogan fait publicité à un type spécifique de sacs que les stars américains ont commencé à porter. Pour le traduire, le traducteur doit penser avant tout si dans sa langue existe un équivalent pertinent à l'expression de base *C'est comme ça*. En roumain existe l'expression *iată așa*, mais ça ne convient pas au sens exploité par le créateur du slogan. En roumain on pourrait donner l'équivalent suivant : *E ca o geantă* ou *Iată o geantă*.

À part la paronymie, le jeu de mots est créé ici par l'enchaînement *c'est et sac*, enchaînement basé sur le son *s*.

Par cette traduction approximative nous perdons le jeu de mots présent dans l'original, qui produisait l'effet du slogan. Dans la traduction on n'a ni paronymie, ni enchaînement, ce qui fait de la variante roumaine un slogan non intéressant. Le traducteur se voit obligé de recourir à la réécriture comme procédé de traduction, étant guidé par la recherche d'une meilleure variante : *Mmm, ce geantă!* ou *vai, ce geantă!*

Cf.:Mini noire pour maxi gloire! (Elle, 07/2007).

Ce message publicitaire est dès la première audition ou visualisation un message positif et joyeux. Le procédé mis à la base de la formation du jeu de mots ici c'est l'enchaînement qui fait la rime entre les mots *mini/maxi* et *noire/gloire*, la rime étant en général un procédé très utilisé dans la publicité, grâce aux effets qu'elle produit. Un deuxième procédé employé dans ce message c'est l'antonymie entre les formes *mini/maxi* qui forment un jeu de mots très intéressant. En plus, dans la première partie du slogan, le mot *mini* est un nom (jupe ou robe très courte), *maxi* – un adjectif, respectivement *noire* est un adjectif et *gloire* est un nom. Donc, la structure du slogan est la suivante: N+Adj.+Prép+Adj.+N. A l'aide de l'inversion, l'enchaînement et l'antonymie, on crée un jeu de mots très captivant, mais qui donne des maux de tête au traducteur, qui doit toujours recourir à la réécriture pour trouver un équivalent plus ou moins adéquat: *Negre fustițe pentru dulci fetițe*. Dans la variante roumaine, le traducteur garde la rime pour

rendre le message plus attractif. Le fait, que la rime d'un message publicitaire peut être gardée dans la variante de traduction, est confirmé par l'exemple qui suit.

Cf.: Fixation structurée. Sensation assurée (Nivea) (Femme Actuelle, 26/10/2009). Ce slogan se caractérise par une double rime comme résultat de l'enchaînement *fixation/sensation* et *structuré/assuré*. Le slogan est composé de deux phrases elliptiques, ayant la même structure *N.fém+Adj.fém*. Le procédé de traduction auquel recourt le traducteur c'est l'adaptation, gardant intactes la rime et la structure du jeu de mots: *Fixație structurată. Senzație asigurată*.

Il y a des slogans publicitaires auxquels on ne pourrait appliquer aucun procédé de traduction, parce que le jeu de mots de la variante originale est obtenu en base des sons qui forment les mots, en langue d'arrivée les sons se rangeant d'une manière tout à fait distincte de la langue d'origine.

Cf.: Et votre chevelure retrouve l'allure de sa jeunesse (Dessange) (Femme Actuelle, 26/10/2009).

Dans la langue d'arrivée le jeu de mots se perd, le traducteur trouvant un équivalent parfait lors de sa traduction en roumain. Le jeu de mots dans la langue d'origine étant obtenu par la rime des mots *chevelure/allure*, dont les équivalents roumains sont *păr/alură*, dans lesquels la rime disparaît. On pourrait employer à la place du mot *păr/coafură* comme dans la variante de traduction : *Și coafura voastră ia alura tinereții*.

Mais il serait plus réussi de traduire : *Și părul dumneavoastră devine din ce în ce mai tânăr* ou *Și părul dumneavoastră arată ca în tinerețe*, étant bien conscient de la perte du jeu des mots.

Il y a des cas où le traducteur a recours à la réécriture tout en gardant les mêmes principes qui se trouvent à la base du jeu de mots dans la langue d'origine.

Cf.: En voilà un violet! (Un sac violet), (Avantage, 07/2009).

Ce slogan confère lui aussi une attitude très positive, se présentant comme une poésie pour les petits, qui sont charmés par la rime et les mots courts, le son *v* qui s'y répète, étant lui aussi très chaud. Donc, le jeu de mots est créé ici par la répétition du son *v* et par les paronymes *voilà/violet* qui contiennent ce son. En roumain les équivalents de ces deux mots sont *iată/violet* qui ne contiennent que la consonne *t*, mais qui ne peut pas être à la base d'un jeu de mots, c'est pourquoi le traducteur va recourir aussi à la réécriture pour transposer ce jeu de mots en roumain, tout en tâchant de maintenir le son *v* dans la langue d'arrivée, gardant de cette façon le jeu de mots : *Vai ce violet vioi!*

Cf. : Tant qu'il y aura des femmes, il y aura des formes, tant qu'il y aura des formes, il y aura Bestform (Lingerie), (Marie Claire, 05/2009).

La publicité de la lingerie est toujours faite avec une subtilité spécifique, car la lingerie représente la féminité et la légèreté. Le créateur de ce slogan publicitaire a choisi de ne pas créer seulement un slogan occasionnel, mais de donner une vérité générale. En adoptant le principe des poupées gigognes, on obtient un slogan publicitaire très simple, mais à la fois très profond, dans lequel le jeu de mots consiste dans l'enchaînement des mots et des expressions ayant la même structure. En plus on emploie le mot *forme* qui fait partie de la dénomination du produit lancé : *forme/Bestform*. En conséquence, on pourrait se servir de l'adaptation pour le transférer en roumain : *Atât cât vor exista femeile, vor exista forme, atât cât vor exista forme, va exista Bestform*.

Cf. : *C'est délicieux d'être méchant!* (Halloween), (Marie Claire, 09/2009).

À la première vue, cette publicité paraît être un paradoxe, car elle nous invite à être méchants. La fête américaine de Halloween explique tout. Il faut se masquer, il faut faire semblant d'être méchant pour s'amuser. Le jeu de mots est basé ici sur l'emploi de l'oxymoron *délicieux/méchant*, qui fait tout le charme. En adaptant ce slogan à la langue d'arrivée, on pourrait garder l'oxymoron et donc le jeu de mots : *E delicios să fii oribil* ou *Răutatea este o plăcere*.

Cf. : La plus chaude des boissons froides (Gini), (www.slogandepub.fr).

Ce slogan publicitaire impressionne par la présence de deux antonymes absolus *chaud/froid*, qui constituent le charme du message publicitaire. Ce qui est intéressant c'est l'emploi du premier adjectif *chaud* au superlatif. Le créateur du slogan a considéré que l'emploi de l'adjectif à cette forme grammaticale produira l'effet désiré. Il a employé le superlatif pour mettre en évidence le goût unique et la spécificité du produit lancé. C'est une stratégie fréquente de la publicité de parler d'un produit comme étant le meilleur. Le jeu de mots est basé sur l'antonymie et il peut facilement être transposé dans la langue d'arrivée par l'adaptation : *Cea mai caldă din băuturile reci*.

À la suite de l'analyse entreprise, on pourrait faire quelques conclusions visant la spécificité des jeux de mots employés dans la publicité française.

Les types de jeux de mots les plus préférés par les agences publicitaires d'aujourd'hui ce sont ceux basés sur l'enchaînement et la substitution. L'enchaînement est un procédé qui n'impose pas trop de rigueurs aux créateurs des slogans publicitaires, c'est pourquoi il est très exploité. La substitution est aussi un procédé productif, parce que les journalistes ont souvent recours à des synonymes, antonymes, homonymes, paronymes pour attirer l'attention des clients potentiels. En ce qui concerne le transfert des slogans d'une langue à une autre, il faut dire qu'on ne peut pas calquer les slogans de la langue de départ dans la langue d'arrivée, sauf quelques produits renommés sur le marché international – *Nike*, *Coca-Cola*, *Windows* qui permettent la transposition directe sans aucune modification dans la variante traduite. Les opérations, les plus employées pendant la traduction, sont l'adaptation et la réécriture.

Dans la majorité des cas, les synonymes mentaux, physiques, psychologiques sont inséparables de l'activité langagière de traduction.

Pour les slogans publicitaires qui contiennent des jeux de mots, la réécriture est le procédé le plus productif, car pour obtenir dans la variante traduite aussi un jeu de mots, il est nécessaire de modifier la structure du slogan et de même de changer le vocabulaire initial.

Références bibliographiques

- Cary, Edmond. *Comment faut-il traduire?* Lille : Presses Universitaires de Lille, 1986.
 Catford, Jean C. *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford : University Press, 1965.
 Etienne, Luc. *L'art de la Charade à Tiroirs*. Livre de poche, 1972.
 Freud, Sigmund. *Le mot d'esprit et ses rapports avec l'inconscient*. Paris : Gallimard, 1930.
 Genette, Gérard. *Nouveau discours du récit*. Paris : Éditions du Seuil, 1983.
 Hagege, Claude. *Combat pour le français*. Paris : Odile Jacob, 2006.
 Israël, Fortunato, Lederer, Marianne. *Le sens en traduction*. Paris : Minard, 2006.

Jacobson, Roman. *Essai de linguistique générale : Les fondations du langage*. Paris : Les Éditions de Minuit 1991.

Lederer, Marianne. *La traduction aujourd'hui – Le modèle interprétatif*. Paris : Hachette, Coll. Références, 1994.

Salah, Mejri. « Traduction, poésie, figement et jeux de mots ». *Meta : journal des traducteurs*, vol. 45, no3, 2000.

Seleskovitch, Danica. *L'interprète dans les conférences internationales – problèmes de langage et de communication*. Paris : Minard, 1983.

Vinay, Jean-Paul, Darbelnet, Jean. *Stylistique comparée du français et de l'anglais*. Paris : Didier, 1977.

[www. slogandepub.fr](http://www.slogandepub.fr)

EMOȚIE, SIMȚ SAU SENTIMENT ȘI ECHIVALENTELE LOR ÎN ENGLEZĂ ȘI RUSĂ

Viorica LIFARI

Universitatea de Stat din Moldova

For a long period of time linguists had different opinions concerning the study of the emotive function of the language. A part of them thought that the dominant function of the language is the cognitive one thus excluding the possibility of researching the emotional component of the language. In the late 70s of the previous century emotiology as the direction in linguistics began to appear. Many professors such as V. V. Shakhovsky, A. Wierzbicka, T. V. Larina dealt in the field of emotiology and studied the expression of emotions in cross-cultural communication. Some of them state that emotions are universal and can be identified in every country, others conclude that the lack of the term denoting a certain emotion in a certain language speaks about the fact that cultures differ emotionally.

In this study we try to identify the terminology used in a research of this kind and clarify whether emotions are culturally dependent or not. The working languages are English, Romanian and Russian and their corresponding cultures – English, Moldovan and Russian.

Keywords: *culture, emotion, equivalents, feeling, sense, term.*

Emoțiile sunt reacții psihologice specifice și intense față de un eveniment. Emoțiile care, deseori, se mai numesc sentimente sau simțuri (*feelings* în limba engleză), includ astfel de manifestări precum *dragostea, ura, furia, încrederea, panica, frica, durerea etc.* Cercetătorii până în prezent nu au un răspuns echivoc ce sunt emoțiile, însă cu toții sunt de acord că emoțiile se formează din trăiri subiective, reacții psihologice și comportament expresiv (www.damaideparte.ro/index.php/emotiile-si-inteligenta-emotionala/7214).

În cartea „The Handbook of Emotions” autorii căreia sunt M. D. Lewis, J. M. Laviland-Jones și L. F. Barret (books.google.md/books; Wierzbicka, 1986: 584-594) întâlnim renumita metaforă despre „stăpân și sclav” (“master and slave”) care face referință la *rațiune* și *emoție*, unde prima corespunde pozitivului și puternicului, pe când cea de-a doua e negativă și neputincioasă, deși H. David, un sceptic scoțian din secolul XVIII consideră că *rațiunea* trebuie să fie sclavul *emoției*. Plato în „Symposium” susține că *emoțiile* sunt cuprinse în *rațiune* (books.google.md/books; Ларина), pe când E. Bedford a observat că societatea aristoteliană de la Londra comitea greșeli, considerând *emoțiile* egale cu *sentimentele*. Această greșală se atestă și astăzi în lingvistica modernă engleză, iar unii savanți vin cu observații vis-a-vis de acest fapt. Bunăoară A. Wierzbicka, în lucrările sale dedicate lingvisticii emotive, evidențiază acest fapt: multor psihologi le este mai confortabil termenul *emoție* (*emotion*) decât *sentiment/simț* (*feeling*) deoarece primul apare să fie mai obiectiv și se presupune că doar partea obiectivă este reală și maleabilă pentru un studiu riguros. Într-adevăr deseori se presupune că emoțiile posedă o bază biologică și pot fi studiate în mod obiectiv, pe când sentimentele sunt subiective (1999: 23).

Mulți antropologi, de asemenea, preferă să vorbească despre emoții mai degrabă decât despre sentimente – nu pentru că primele au o bază biologică obiectivă, dar din motivul bazei lor sociale obiective. Englezescul *emotion* (emoție) îmbină în semnificația sa *sentimentul/simțul* și face referință la trăirile emoționale cognitive, la simțul corporal de plăcere, durere etc. De exemplu, un individ poate să vorbească despre *simțul de foame* (*a feeling of hunger*), sau *un simț al inimei frânte* (*a feeling of heartburn*), și nu **an emotion of heartburn*, sau **an emotion of hunger*, deoarece simțurile date (în engleză *feelings*) nu se referă la cogniție, dar la simțul fizic al individului. De asemenea putem spune *a feeling of loneliness* (*simțul singurătății*) și *a feeling of alienation* (*simțul de alinare*); **an emotion of loneliness* și **an emotion of alienation* sună absurd; chiar dacă aceste simțuri se referă la procesul cognitiv ele nu implică manifestările fiziologice ale corpului omenesc precum ridicarea tensiunii arteriale, apariția lacrimilor etc. Totuși englezescul *emotion* care cuprinde cele trei elemente (simț/sentiment și emoție) nu are echivalente exacte în alte limbi (Wierzbicka, 1999: 24), deci cum să vorbim în alte limbi despre termenul *emotion*?

Emotion vine din latinescul *emovere* și semnifică starea emoțională sau neliniștită a unui individ (www.nlp-evolutiv.ro/nlp/sentimente-si-emoții). Consultând dicționarul Collins Cobuild observăm că *emotion is a feeling* (*emoția e un simț*), (englezescul *feeling* are și semnificația de *sentiment*), precum *frica*, *dragostea*, *ura*, *furia* sau *gelozia*, stări care pot fi cauzate de situații în care vă găsiți sau de oamenii cu care contactați. Al doilea sens presupune o trăsătură a caracterului omenesc ce constă din simțuri și sentimente (în engleză *feelings*) în opoziție cu gândurile sau cogniția lor, bunăoară hotarul dintre rațiune și emoție (Collins 461). Consultând dicționarul pentru a găsi explicația cuvântului *feeling*, găsim aproximativ aceeași definiție ca și pentru *emotion*: *a feeling is an emotion such as anger or happiness* (*sentimentul este o emoție precum furia sau fericirea*), în limba română nu vorbim despre *fericire* ca o emoție, însă *furia* nu e altceva decât o emoție de o durată scurtă. De asemenea dicționarul englezesc dă o serie de expresii ca, de pildă: *a strong feeling of jealousy* (*un sentiment puternic de gelozie*), *a feeling of panic* (*un simț de panică*), *guilty feeling* (*simț de vinovăție*), *mutual feeling* (*sentiment reciproc*). Al doilea sens al acestui cuvânt este modalitatea de a gândi și reacționa la lucruri emoționale și spontane mai degrabă decât logice și raționale, și a treia semnificație este *simțul de foame* (*a feeling of hunger*), cel de *oboseală* (*a feeling of tiredness*) etc., ceea ce înseamnă o senzație fizică pe care o simțim (Wierzbicka, 1986: 525).

Echivalentul din limba română a cuvântului *feeling* este *sentiment*. Definiția vocabulei de față explică semnificația acestuia ca un proces afectiv special care exprimă atitudinea (emoțională) a individului față de realitate, sinonimele acestui cuvânt sunt: *afect*, *simțire*, *pasiune*, *impresie*, *senzație* și *părere* (dexonline.ro/definitie/sentiment). Cuvântul *emoție* este sinonimul lui *feeling* (*sentiment*) în idiomul român de asemenea, însă nici unul dintre ele nu include senzațiile corpului, pe care le cuprinde englezescul *emotion* după cum a menționat A. Wierzbicka (vezi mai sus). Pentru a reda această semnificație în română folosim cuvântul *simț* sau *simțire*, bunăoară: *a simți foame* sau *frig*, sau folosind verbul de legătură *a fi* conjugat la persoana respectivă și urmat de adjectivul ce denumește starea corpului: *mii frig*, *mii foame*, *mii cald*, dar și *mii dor*; pe când în engleză

facem uz de verbul *to feel*: *I feel cold, I feel hungry, I feel hot*, dar *I miss something* pentru *a fi dor*. Totuși construcțiile cu predicat nominal se întâlnesc și în engleză: *I am hungry, I am thirsty, I am sick*; acestea funcționând în funcție de expresiile existente și combinabilitatea lor semantică și sintactică, sau, cu alte cuvinte, în dependență de frame-ul acestora. Românescul *a simți* (lat. *sentire*) denotă mai multe sensuri, bunăoară: 1) a avea, prin intermediul organelor de simț, senzația sau percepția unui lucru, a unui fapt, a unei calități, a percepe efectul unei excitații; a prezenta sensibilitate, a-ți da seama de propria stare fizică; 2) a băga de seamă, a prinde de veste, a observa prezența unei ființe sau o acțiune a acesteia, mai mult pe baza unui reflex la o excitație a simțurilor decât cu ajutorul judecății; 3) a-ți da seama, a fi conștient, a înțelege, a bănui o acțiune, o situație etc., bazându-se atât pe informații cu elemente logice, cât și pe intuiție, instinct sau legături afective cu altă persoană, a fi conștient de o însușire, de o dispoziție sau de o stare proprie: a se simți în stare (de ceva sau să facă ceva); 4) a avea, a da dovadă de bun-simț; a fi un om simțit. De aici observăm legătura acestui cuvânt cu englezescul *sense* în cazul *bunului simț* (*common sense*) și al rusescului (*здравый смысл*), care diferă de românescul *sens* (*semnificație, meaning, смысл*).

Românescul *simți* mai comportă și alte conotații coroborate cu starea psihicului individului sau a necesităților spirituale, precum 5) a fi cuprins de o stare afectivă, a încerca un sentiment, o emoție etc.; a fi mișcat, impresionat, tulburat de ceva, de exemplu: a simți lipsa, a simți nevoia să...; 6) a avea impresia că..., a încerca sentimentul că...: *a se simți la (sau în) largul lui sau (ca) acasă (la el)*, în engleză fiind traduse prin *to feel like at home* (<http://www.dex.ro>).

Analizând acești termeni în engleză și română putem concluziona, că verbul *a simți* (*simți*) este mai aproape după structura sa semantică de englezescul *to feel* îmbinând ca și ultimul semnificația de senzație a corpului, dar și de trăire emoțională, referindu-se atât la trup cât și la suflet.

Odată ce scopul lucrării noastre este de a analiza categoria *affectuum* în limbile engleză, română și rusă este binevenit momentul, de a consulta dicționarul rusesc, pentru a vedea cum operează lingvistica de specialitate cu terminologia respectivă. Limba rusă face uz de cuvântul *чувства* pentru a semnifica stări emoționale stabile ale individului, care apar în procesul de manifestare a atitudinii lui față de lume. În comparație cu afectivele și *emotions*, *чувства* (*sentimente și simți*) sunt situaționale. Mai mult, ele (*чувства*) sunt subiective, ceea ce explică importanța anumitor evenimente pentru diferiți oameni (www.psychologies.ru/glossary/dict/15/). Expresiile lingvistice din limba rusă, ce conțin acest termen, sunt similare cu cele din limbile engleză și română, bunăoară: *чувство горя* (*a feeling of sadness*), (*un sentiment de nechez*), ~ *удовольствия* (*a feeling of pleasure*), (*un simț al plăcerii*), ~ *голода* (*a feeling of hunger*), (*un simț de foame*), ~ *холода* (*to feel cold*), (*a-ți fi frig*).

Observăm echivalentul englezesc *feeling/to feel* pentru rusescul *чувство*, care include în semantica sa atât referința la simțul corpului, cât și cel al trăirilor afective/emoționale, însă rusescul *чувство* se întâlnește și în expresia *чувство юмора* (*sense of humour*), (*simț al umorului*), unde fiecare idiom utilizează un echivalent specific indicând talentul înnăscut al omului. Rusescul *чувство* include semul [+sense], [+simț] în structura sa semantică, având un sens mai enciclopedic decât echivalentele lui din alte idiomuri. Pluralul *чувства* se referă la *sentiment*

(*feelings*), pe când singularul *чувство* indică senzațiile corpului. În literatura de specialitate limba rusă face uz de termenul *эмоции*, care reprezintă un tip special de procese psihologice sau stări ale individului, ce pot fi identificate în anumite situații de bucurie, frică, plăcere etc., pe când *sentimentele* sunt stări complexe ale *emoțiilor*.

Se consideră că noțiunea *feelings* (*sentimente, simț, чувства*) este universală, iar conceptul *emotions* (*emoții, эмоции*) este specific fiecărei culturi. Savantul Izard în mod explicit susține că emoțiile conțin componentul cognitiv (*apud Шаховский 26*). Dacă anterior *emoțiile* (*emotions*) nu erau studiate de compartimentul lingvisticii, în ziua de azi este demonstrat că emoțiile compun baza motivațională a conștiinței noastre, a cogniției și a comportamentului (*ibidem: 16*). Lingvistul susține părerea savantei A. Wierzbicka, că emoțiile sunt universale și pot fi identificate în orice cultură (*ibidem: 17*). Biologic emoțiile pot fi asemănătoare, dar social, cultural și individual ele diferă. Mulți cercetători susțin idea că emoțiile sunt cel mai bine exprimate prin mijloace non-verbale, cu ce suntem de acord. Totuși, scriitorul francez V. Hugo menționează că „Sentimentul/emoția e întotdeauna nouă în timp ce cuvântul a fost utilizat anterior, de aceea nu putem să exprimăm emoțiile verbal.” Despre opiniile altor savanți la această temă am scris anterior și opiniile lor sunt similare, doar exprimate în alte cuvinte.

În pofida acestui fapt, în jur de 30 de ani în urmă apare *Lingvistica emoțiilor sau despre emoții*, ca o direcție nouă în știința dată. Savantul V. Shakhovsky care a contribuit enorm la studiul lingvistic al emoțiilor numește această știință *emotiologie* (22).

Chiar dacă țările vorbitoare de limbă engleză au demonstrat distanță, rezervare și indiferență printre ei și față de alte popoare în secolele XIX și XX, ele s-au schimbat spre a manifesta compătimire, nepolitete și atenție în secolul XXI. În ziua de astăzi normele de conduită și limbajul diferă. Savanta T. Larina (387) aduce exemple interesante, care ilustrează utilizarea lexicului ilicit de către indivizii din pătura socială de intelectuali ai societății engleze. Acest fapt este caracteristic pentru tot tineretul din lume din cauza procesului de globalizare. Un tânăr de 20 de ani al cui tată este profesor respectabil în științe filologice face uz de lexic ilicit precum *fuck* și derivatele acestuia în prezența tatălui său și a doamnei profesor T. Larina fără jenă, sau un adult adresându-i-se soției sale, în prezența dnei T. Larina, de asemenea folosește lexicul ilicit, bunăoară: (1) *I can't park here because of that fucker*. Din motivul schimbărilor tehnologice rapide, din cauza rapidității operațiunilor din Internet oamenii devin nerăbdători și nervoși în conversații de zi cu zi, exprimându-și emoțiile sau atitudinile sale în public cu ajutorul afectivelor, precum înjurături sau interjecții, care sunt și la modă în unele conversații cu funcțiile fatică, așa numitul *small talk* din engleză, care nu are nici un sens decât cel pragmatic de a nu tăcea.

Conform profesorului V. Shakhovsky termenul *emotion* poate fi exprimat psihologic (zâmbind, plângând, tremurând) și verbal (numit, exprimat și descris) astfel denumind mijloacele verbale și cele non-verbale (29). Fiecare limbă are funcția emotivă astfel, fiecare limbă conține semne speciale de redare a emotivității, care sunt o parte din structura cognitiv-emotivă al codului său cultural lingvistic. Categoria emotivității e prezentă în orice limbă la toate nivelurile

sistemului ei: fonetic, lexical, frazeologic, de formare a cuvintelor, morfologic, sintactic, stilistic, supra frazal și textual (*ibidem*: 28).

În pofida faptului că emoțiile sunt redade diferit în variate culturi, fiind condiționate de normele și regulile lingvistice naționale specifice, esența emoțională a individului e considerată psihologic universală de cognitologie (*ibidem*).

Într-un act discursiv componenta emoțională este întotdeauna însoțită de cea expresivă și apreciativă a vorbitorului, în timp ce expresivitatea și aprecierea nu sunt necesar însoțite de componenta emotivă. Emoțiile și exprimarea lor depinde de situație și de mijloacele verbale sau de cele non-verbale. Sociologii arată că întreaga activitate de comunicare este stereotipică sau creativă, cea din urmă bazându-se pe prima. Când se nasc, copiii își dezvoltă imaginea emoțională în timp ce gândesc și o folosesc pentru a cunoaște lumea sau rolul său în lume. Astfel dezvoltându-și competența de inteligență emoțională despre care am vorbit anterior.

Acestea fiind spuse vom demara analiza unor exemple de mijloace lingvistice din limbile engleză, română și rusă pentru a confirma că emoțiile sunt specifice cultural, (prin cultură avem în vedere apartenența individului la o etnie). Vom aplica metoda analizei preluate de la savanta A. Wierzbicka care încearcă să explice diferențele dintre cuvântul polonez *teşknota* (rusescul – *мощка*, românescul – *dor*, englezescul – fără echivalent (adăugat de V. L.)) și *tesknic* (rusescul – *московать*, românescul – *a fi dor*, și englezescul – *to miss* (adăugat de V. L.)) și *to miss*.

Dacă descompunem cuvintele în părți mai mici care au echivalente în limba engleză observăm că X *teşkni* față de Y= (X simte ‘teşknota’ pentru Y; X este departe de Y; X se gândește la Y; X simte ceva frumos față de Y; X vrea să fie împreună cu Y; X știe că nu poate fi împreună cu Y; X se simte prost din cauza această. În același timp englezescul *to miss* nu implică nici *suferință*, și nici *distanță* în semnificația sa (Wierzbicka, 1986: 587). Vom pune la îndoială această concluzie, deoarece dicționarul Collins Cobuild oferă următoarea explicație pentru cuvântul *to miss*: 1) cineva regretă că altcineva nu mai e cu ei, deoarece ei se plac sau se simt singuratici fără ei (*you regret that they are no longer with you because you like them very much or feel lonely without them*). De exemplu (2) *The two boys miss their father a great deal*, în care observăm lipsa tatălui, ceea ce implică *distanță* și *dorul băieților*, ceea ce indică *suferință*. A doua semnificație a cuvântului *to miss* este *to notice that they are not present* (de a observa că ei nu sunt prezenți) (924), ceea ce înseamnă că A. Wierzbicka folosește doar cea de-a 2-a semnificație la analiza sensului verbului *to miss*. Un exemplu foarte bun de a arăta diferența dintre cele două sensuri ale verbului *to miss* este rusescul *московать* și *скучать*. Primul cuvânt este foarte aproape de polonezul *tesknic* și implică faptul că X cunoaște că nu poate fi cu Y, în timp ce al doilea sens este mai pozitiv și nu conține sensul imposibilității de realizare a acțiunii, fiind mai aproape de englezescul *to miss*.

Românescul *a fi dor* poate fi descompus în următoarele seme: 1) o dorință puternică de a vedea pe cineva din nou, nostalgie; 2) suferința în urma dragostei pentru cineva care e departe, deci românescul *a fi dor* implică *distanță* și *suferință*

precum cuvintele din limbile poloneză și rusă; în engleză se indică doar *regretul* față de o situație imposibilă, *suferința* fiind opțională.

Concluzionând cele spuse mai sus vom relata că atât antropologii, cât și lingviștii au aceeaș părere față de obiectivitatea emoțiilor și subiectivitatea sentimentelor, utilizând termenul *emotion* și nu *feeling* în lucrări științifice, limba rusă preluând termenul *эмотивность*. Englezescul *emotions* se referă la cele trei componente care cuprind sentimentele, simțurile și gândurile sau cogniția. Termenul a fost preluat în alte limbi pentru a acoperi diferențele culturale specifice ale cuvintelor care denumesc *emoții sentimente și simțuri*. Din exemplele analizate am observat că termenul *feeling* este utilizat în limbajul uzual englez, *simț* apare în variate expresii din limba română și *чувство/а* exprimă sentimente și simțuri în idiomul rus.

Categoria emotivității ca una lingvistică este exprimată la fiecare nivel al limbii. Emoțiile pot fi numite, exprimate și descrise. Necesitatea de a studia emoțiile a dat naștere unui nou curent sau direcție în lingvistică, numită emotiologie, iar psihologii au venit cu teoria despre inteligența emoțională.

Analiza cuvântului englez *to miss* și a echivalentelor sale în română și rusă au arătat că englezescul *to miss* devine foarte aproape de echivalentele sale în alte limbi, implicând distanță și regret, dar nu și suferință. Acest fenomen, încă o dată, accentuează procesul de globalizare, în care engleza e folosită de purtătorii variatelor culturi și care, utilizând-o, schimbă semnificația unor cuvinte, în cazul de față a lui *to miss*.

Referințe bibliografice

- books.google.md/books (accesat la 13.04.2013)
 Collins Cobuild Dictionary. The University of Birmingham, Collins: London and Glasgow, 1990, 1703 p.
 dexonline.ro/definitie/sentiment (accesat la 1.04.2013)
 http://www.dex.ro/ accesat (accesat la 8.02.2015)
 Wierzbicka A. "Emotional Universals". *Language Design*, nr. 2, 1999, p. 23-69.
 elies.rediris.es/Language_Design/LD2/wierzbicka.pdf (accesat la 28.03.2013)
 ---. "Human Emotions: Universal or Culture-Specific?" *American Anthropologist*, New Series, vol. 88, nr. 3, Sep., 1986, p. 584-594.
 www.damaidepart.ro/index.php/emotiile-si-inteligenta-emotionala/7214/ (accesat la 12.04.2013)
 www.nlp-evolutiv.ro/nlp/sentimente-si-emoții (accesat la 1.04.2013.)
 www.psychologies.ru/glossary/dict/15/ (accesat la 1.04.2013.)
 Ларина Т. В. *Категория вежливости и стиль коммуникации. Сопоставление английских и русских лингво-культурных традиций*. Москва: Рукописные памятники древней Руси, 2009, 512 с.
 Шаховский В.И. *Лингвистическая теория эмоций*. Москва: Гнозис, 2008, 416 с.

**A CONTRASTIVE STUDY OF ASPECTUALITY
IN ENGLISH AND ROMANIAN**

Olesea BODEAN-VOZIAN
State University of Moldova

The paper focuses on ways how the category of aspect is represented in the lexico-grammar of the English and Romanian languages on the example of the class of motion verbs. English displays a much more complex system of grammaticalized aspectuality than the Romanian language and on the cognitive level there are different approaches in the conceptualization of aspectuality as a category in these languages. The analysis helps elucidate the origins of difficulties for the natives of Romanian, who study English as a L2, to comprehend the features peculiar to this category. Furthermore, the goal is to reveal to which extent the capacity of the Romanian language translators capture the different aspectual dimensions of motion verbs impacts on their skilfulness to express the style of the original texts.

Keywords: *time, tense, aspect, aspectuality, translation, English, Romanian.*

With the very fast scaling-up of the globalization, intercultural communication has become more and more important internationally. In order to achieve mutual understanding between nations and languages, various tools are put in practice, translation being one of the most crucial. This is an intricate process involving linguistic, cultural, and other types of factors which produce impacts not only on translation. Time is one of these factors, being in the same time a major cognitive concept in a language. To indicate time from a grammatical standpoint, languages apply two related and yet distinct linguistic categories – tense and aspect, which can be expressed lexically or morpho-syntactically (Shi 2).

Languages have developed various means for characterizing temporal intervals and the relations between them. Essentially, these means can be broken down into five types:

- Grammaticalized verbal categories; these are the notions of tense and aspect in particular,
- Temporal adverbials, such as *at the same time*,
- Phrasal verb constructions, such as *to begin to work*,
- Inherent temporal features of verb meanings (Aktionsart, situation aspect, lexical aspect); the best-known classification of these inherent temporal properties is the four Vendler types (1976): *states, activities, accomplishments, and achievements*. Many other classifications have been proposed, especially for the Slavic languages where the formation of new Aktionsarten via prefixes plays an eminent role,
- Discourse principles such as the well-known *Principle of Natural Order* (PNO), which says that in the normal case, events are reported in the order in which they occurred. This principle plays an important role in natural discourse, for example in narratives, and thus also in the expression of sequentiality and simultaneity (Schmiedtová 22-23).

In this paper, we specifically focus on the analysis of grammaticalized verbal categories which are the notions of tense and aspect. As a specific category of verb the tense „places temporally the action, sets events’ chronology and their duration and provides coherence to a text, playing a decisive role in its organization” (Sporiș 976), while aspect is a grammatical way to describe the internal temporal structure of events, states or actions in a specific situation (Dekel 31).

It is often specified that such terms like time and tense, aspect and aspectuality, grammatical and lexical aspects are mixed up in the literature and this leads to some fundamental misconceptions in the theoretical description of different aspectual systems as well as in L1 and L2 acquisition studies (Schmiedtová 1). Moreover, we researched the issue of aspectuality/aspect from the perspective of its application with regard to English, which has a very rich and complex temporal and aspectual system to mark aspectual notions and Romanian, which has a verbal system where the temporal component prevails and there are special means to express the aspect.

The research on aspectuality affected the tradition that provides a central role to temporality. Currently, the reflections over the aspectuality go beyond the Slavic languages, which served as the first field of research (Wilmet, 2003) and there is a tendency to consider the concept universal.

Nearly two centuries ago, a general concept of aspect was distinguished from tense, and in 1908, Sigurd Agrell, author of a comprehensive analysis of the Polish verb, proposed the notion of *aspectology*. Drawing on ideas from both the Germanic and Slavic traditions, he distinguished aspect¹ from Aktionsart in essentially the manner used today (Młynarczyk 33-67). Aspect and Aktionsart are concerned with the temporal semantics of an utterance in terms of the time intervals conceptualized in the construal of the situation expressed by that utterance. The fundamental criterion is the inclusion or non-inclusion of starting points and / or end-points (boundaries) in the conceptualization of that situation (Sasse 535).

Aspect is one of the three major verbal categories along tense and modality. Despite a very rich literature and a high interest for the notion of aspect, there is no generally accepted definition and the linguistic phenomena considered by the linguists as aspectual, differ from one author to another. The term *aspect* refers to *situation aspect* (also known as *lexical aspect* or *Aktionsart*), *viewpoint aspect* (also called *verbal aspect* or *grammatical aspect*) and *phasic aspect*. Some scholars (Verkuyt, 1996) call aspectual phenomena in general *aspectuality*, as opposed to *aspects*, the specific aspectual categories. Some, like (Dik, 1997), use *aspectuality* as a cover term for situation and viewpoint aspect.

Usually, the linguistic theories on temporality focus on morphological and syntactic markings of temporality, which are the tense and aspect. Analysing various definitions, we should state that despite rigorous research on the category of aspect, there is still a vivid discussion concerning this grammatical category. Normally, the category of aspect is understood to be different from the category of tense, which is defined as the “grammaticalized expression of location in time” (Comrie 9). Most linguistic theories of tense and aspect recognize two kinds of aspect: lexical aspect, which refers to the inherent temporal meanings of a verb and

grammatical aspect, which refers to a particular viewpoint towards the described situation. For example, whether the verb characterizes a situation as having a temporal boundary or an end result is a matter of lexical aspect, whereas whether the sentence presents a situation as ongoing (progressive/imperfective) or completed (perfective) is a matter of grammatical aspect (Li 1).

To simplify the distinction between aspect and aspectuality, the notions of *verbal aspect* and *temporary aspect* were introduced. Thus, cognitive theories describe *the former* as an inner trait of the verb which can be called “objective”, i.e. it cannot be modified by the speaker, while *the latter* describes the verb from the perspective of the relation between the reference interval and the process interval (Ilie 6). Linguists like B. Comrie and C. Smith, developed several systems to capture lexical aspect and grammatical aspect. It is to mention that very often the difference between these two is seen as one between lexical and grammatical means of expression. Brinton (3) summarizes as follows: “Aspect is grammatical because, broadly speaking it is expressed by verbal inflectional morphology and periphrases, Aktionsart by the lexical meaning of verbs and verbal derivational morphology.” Chilton (96) has emphasized on a similar position, stating that Aktionsart refers to a “relatively stable conceptual schema” encoded in verbal meanings, whereas aspect refers “to operations on verbal meanings (a crucial part of which is their Aktionsart meaning) that occur through a speaker’s choice of verb morphology and adverbials”.

Therefore, grammatical aspect is related to aspectual distinctions which are often marked explicitly by linguistic devices, such as the **inflectional suffixes** and **auxiliaries** in English. It is also known as the ‘viewpoint aspect’ which refers to a particular point of view towards the situation being talked about. According to Comrie (1976), there are two major categories of grammatical aspect: imperfective and perfective. Imperfective aspect presents a situation with an internal point of view, often as ongoing (progressive) or enduring (continuous), whereas perfective aspect presents a situation with an external perspective, often as completed.

Lexical aspect, on the other hand, refers to the characteristics inherent in the temporal meanings of a verb, for example, whether the verb encodes an inherent end point of a situation, or whether the verb is inherently stative (i.e., continuous and homogeneous) or punctual (i.e., momentary and instantaneous). Lexical aspect is also labelled as inherent aspect, situational aspect, Aktionsart, and semantic aspect (Hou 4). Most researchers adopt Vendler’s (1957) classification as the standard treatment of inherent semantics of verbs, which involves four categories: activities, accomplishments, achievements, and states (Zhao 1075). On the other hand, Comrie pointed out three binary distinct features of the lexical aspect: *stative vs. dynamic*; *atelic vs. telic*; and *durative vs. punctual*. Vendler’s classification schema was developed further by Dowty (1979) and Mourelatos (1981), while Anderson (1989, 1991) was the first to map Comrie’s three binary distinctions plan onto Vendler’s four way classification, and adopted this framework in second language acquisition research (Hou 5).

In English as well as in many other languages, lexical aspect is typically encoded by verb semantics, whereas grammatical aspect is encoded by morphological markers (English suffixes – *ing* and – *ed*). The imperfective-perfective contrast is realized in the difference between the progressive – *ing* and

the past perfective – *ed*. (Li 1). The simple form can be used for depicting of the perfective, while the progressive – *ing* form denotes the imperfective, the perfect form stands for perfect aspect, and the *be going to* construction for prospective.

Regarding the case of motion verbs, the term aspect can be applied with the meaning of a movement which is viewed as continuing, starting or ending (Cehan 120). There are specific means in which the English aspect is indicated:

a) Combination of a verb with grammatical lexemes, like in the next example which expresses duration: (1) *Mary is driving*.

b) Combination of a verb with non-grammatical lexemes: (2) *Mary continued driving*. In this example, we witness the continuity of the motion that is not oriented towards any end point.

c) By the verb denoting an egressive (terminative action) or ingressive (inceptive) value: (3) *Mary arrived at home* or (4) *Mary started driving*.

Cehan A. (121) argues that many verbs in English, among which *run*, *fly*, *walk* or *swim* refer to movement as one that can be continued indefinitely or terminated at any moment. Other verbs like *wander* or *roam* refer to a movement that shall continue for some time: (5) *Andrew wandered in the park for some time then he jumped into the car, and left for good*. Additionally, there are verbs which refer to a momentary action: *drop*, *jump*, and *leap*: (6) *Jenn's eyes were roving the apartment, as if she expected vampires to leap from the shadows*.

Romance languages are not viewed as languages where aspectuality plays an overwhelming role among other verbal categories. Romanian², for instance, did not inherit the Latin grammatical category of aspect. However, the Slavic influence introduced the possibility to express aspectual values through prefixes. The process did not become productive in Romanian (Borș 51). Romanian lacks morphemes that can express the category of aspect, but some modes and tenses can express durational actions and to express the inchoate action or perfective actions, there are aspectual verbs or semi auxiliaries. Additionally, aspectual nuances can be expressed through verbal phrases.

There are several ways of expressing aspect in Romanian (Borș 53-54), like for instance through lexical means - (7) *Sam simți pământul de dedesubt că începe să se zguduie*; through prefixes – *a dormi/a adormi*: - (8) *Nu mai simțea nici dorința, nici nevoia de a dormi, ci mai curând de a sta treaz / În clipa următoare adormi buștean*; through phrases expressing the idea of beginning, continuance and end - (9) *Lumina stă să piară*; through certain values of tenses - (10) *Noi vom merge mai departe*/ - (11) *Și iată că acum mergeau ca niște bărbați în toată firea*; through a series of short adverbs indicating a certain modality of performing the action or even adding aspectual values to the verb: *mai* (repetition, continuity), *și* (addition), *tot* (continuity), *nu prea* (low intensity). As a rule these adverbs are placed before the actual verb - (12) *Și tot cântă. Nu mai cântă. Iar cântă*, through repetition, mainly the repetition of some verbs in the indicative mood - (13) *Frodo scăpa și fugea împreună cu servitorul său Sam cel înțelept*; through future subjunctive - (14) *Dacă ar avea aripi, ar zbura și ar zbura neconținut*; through verbal interjections, since some of them express physical rapid and momentaneous actions - (15) *Eu atunci ha! de coș și fugii de scăpărau picioarele*.

In *Sinteze de limba română*, Th. Hristea stated that Romanian lacks a grammaticalized system to mark the aspectual values and this logical reality is rendered either by lexical means - (16) *Comisia de revizuire a Constituției începe să lucreze în ritm intens*; - (17) *Echipa termină de alergat tocmai după miezul nopții* or by the meaning of different lexical units – durative: “*a merge*”, situational: “*a ajunge*” (Hristea 201). With reference to Hristea’s work, M. Borș points out that the author does not include aspect while enumerating the nine grammatical categories, because he considers that being a grammatical category, aspect is a very abstract content unit acquired through two or several values marked through grammatical means (Borș 53). D. Irimia is one of the Romanian linguists who were in favour of recognizing the category of aspect. He studied a linguistic issue quite neglected by previous Romanian authors of grammar handbooks³, i.e. the expression of the temporal development of an action, from the point of view of the speaker, inside the relevant relationship *statement - enunciation* (Irimia 211).

Romanian displays the oppositions (Arhip 4-5): finished / unfinished, perfective / imperfective, known / unknown. This category is strongly related to that of the tense and can be discussed only for the Indicative Mood. The imperfective aspect is usually associated with imperfect tense - (18) *Când am întâlnit-o, lucra într-o companie străină*, and the perfective aspect is specific for past tenses such as: simple perfect tense: - (19) *Traversai grăbit strada*, compound perfect tense - (20) *Am traversat grăbit strada*, and past perfect tense - (21) *Traversasem grăbit strada*. Other connotations expressed by this category are: frequentative, ingressive, continuity, or the opposition momentary/continued action. Sometimes, all these may be conveyed with the help of semi-auxiliary verbs or adverbs: - (22) *Începe - Întunecimea lui începe să se risipească în lumea defărară* / - (23) *Prinde - Inelul prinde să se răcească și pare că se face mai mic.* / - (24) *Continuă - Ziua rămase la fel de cenușie, căci Orodruin continua să scuipe vălătuci de fum.*

The 3rd edition of the “Gramatica Academiei” states that the expression of aspect through tense is the only grammaticalized means of the aspect, the aspectual opposition perfective/non-perfective being expressed through specialized forms. A different approach could be found in “Gramatica de bază a limbii române” by I. Coteanu (160-162). There, the author does not make any reference to the category of aspect, instead, he points out the classification of verbs into different groups. Thus, the verbs can be grouped into six categories, based on the way the action takes place:

- a) Durative: (25) *Apa curge numai la vale* – denotes an uninterrupted action which occurs over a longer period of time.
- b) Semelfactive: (26) *El smulse cartea și o zbughi* – compared to the first type, it denotes an action which occurred at a particular point in time.
- c) Iterative: (27) *Bâjbâi în întuneric până găsi lumânarea* – expresses the performance of a repeated action.
- d) Eventive: (28) *Bietul om înmărmurise de spaimă* – with a past perfect, it denotes an action which is seen as ongoing at the time of the utterance and shows that during the action, the agent becomes what the verb has pointed to.

e) Causative: (29) *Minte de-ngheață apele* – showing that the subject causes the action to take place.

f) Dynamic: (30) *Se bucură de succesele colegilor săi* – rendering a progressive mental action occurring over time, with no specification of the end point. Moreover, the stress is put on the fact that the agent is intensely taking part in the action, expressing an obvious interest.

As far as it concerns the issue of aspect acquisition, studies of language acquisition focused on the interplay between lexical aspect and grammatical aspect in child language and in adult second language learning (Li and Shirai). Slabakova (151) states that generally, learners are able to acquire properties of the L2 that are not present in their L1 solely on the basis of the positive L2 linguistic input. As a rule, the most difficult learning problems occur in the cases where two languages under comparison are different and therefore, there is a need for a particular emphasis in teaching, whereas it would not be necessary to teach the similar patterns (Ringbom 737-738).

At the cognitive level, the learning strategies (Ellis 537-538) that can be applied for acquisition could be:

a) Repetition - Imitating a language model, including overt practice and silent rehearsal.

b) Translation - Using first language as a base for understanding and/ or producing the second language.

c) Deduction - Consciously applying rules to produce or understand the second language.

d) Transfer - Using previously acquired linguistic and/ or conceptual knowledge to facilitate a new language learning task.

Conclusions

The grammatical category of aspect is very common in English, but not in Romanian. Contrary to Romanian, the English aspect is grammaticalized. In Romanian, the aspect is expressed periphrastically, morphologically with temporal values, very seldom by prefixes, on the contrary, quite often by adverbs. Despite the fact that Romanian linguists deny the existence of such a category because of the lack of grammatical markers, there are authors who recognize its presence in the language.

Notes

¹ The term ‘aspect’ appeared in English in 1853, but aspectual distinctions were familiar to Greek and Roman philosophers.

² The Romanian verb marks the aspect synthetically (by inflection) and analytically (by periphrases), see *The Grammar of Romanian*, edited by Gabriela Pană Dindelegan.

³ However, certain linguists stated, among whom Gh. Ivanescu, that the “opposition perfective-imperfective is required in any language” (Ivănescu, 1985: 9-15).

Bibliographical References

- Arhip, Odette. *Modern Aspects of D. Irimia's Contribution to the Development of Romanian Grammar and Stylistics* 2011, http://www.researchgate.net/publication/236269877_Modern_Aspects_of_D._Irimia%27s_Contribution_to_the_Development_of_Romanian_Grammar_and_Stylistics.
- Borș, Monica. "Categoria gramaticală a aspectului în limba română". *Revista Transilvania*. nr.7, *Științe ale limbajului*, 2006, p.51-55.
- Brinton, Laurel. *Development of English Aspectual Systems and Post-Verbal Particles*. Cambridge: Cambridge University press, 1988.
- Cehan, Ana. *The Semantic Field of English Motion Verbs*. București: Matrix Rom, 2000.
- Chilton, Paul. "Geometrical concepts at the interface of formal and cognitive models Aktionsart, aspect, and the English progressive". Saussure, Louis de and Peter J. Schulz (eds.), *Pragmatic Interfaces*. 2007, p. 91-114.
- Comrie, Bernard. *Aspect*. Cambridge: Cambridge University Press, 1976.
- Coteanu, Ion. *Gramatica de bază a limbii romane*. București: Editura Albatros, 1982.
- Dekel, Nurit. *A matter of time: tense, mood and aspect in spontaneous Spoken Israeli Hebrew*. Amsterdam: University of Amsterdam, 2010.
- Ellis, Rod. *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: UP, 1994.
- Hou, Yuan. *The Acquisition of Tense-Aspect Morphology: A Cross-Sectional Study of The Chinese Native Esol Learners' Interlanguage*. Athens: Georgia, 2005.
- Hristea, Theodor. *Sinteze de limba română*. București: Editura Albatros, 1981, 279 p.
- Ilie, Ana-Mona. *Aspect și contrastivitate. Studiu semantico-sintactic al verbelor de experiență subiectivă*. Teză de doctor, București, 2008.
- Irimia, Dumitru. *Morfo-sintaxa verbului românesc*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1997.
- Li, Ping. "The acquisition of lexical and grammatical aspect in a self-organising feature-map model". Gleitman, L. and A. K. Joshi (eds.) *Proceedings of the 22nd Annual Conference of the Cognitive Science Society*, Mahwah NJ: Lawrence Erlbaum, 2000.
- Młynarczyk, Anna Katarzyna. *Aspectual Pairing in Polish*. Utrecht: Universiteit Utrecht, 2004.
- Ringbom, Hakan. "Contrastive Analysis". *Asher*, p. 737-742, 1994.
- Sasse, H.-J. "Aspect and Aktionsart". E. K. Brown (ed.), *Encyclopedia of language and linguistics*, vol. 1, Boston: Elsevier, 2006, p. 535-538.
- Schmiedtová, Barbara. *At the same time... The expression of simultaneity in learner varieties*. PhD Thesis, Radboud University Nijmegen, Nijmegen, 2004.
- Schmiedtová, Barbara, Flecken, Monique. "Aspectual concepts across languages: some considerations for second language learning". *Applications of Cognitive Linguistics*, vol. 9, 2008.
- Shi, Mimi. *A Corpus-based Contrastive Approach for the Analysis of Tense and Aspect in Translation from English into Mandarin Chinese*, 2011, <http://d-nb.info/101793441X/34>.
- Slabakova, Roumyana. *Telicity in the Second Language*. John Benjamins, 2001.
- Sporiș, Valerica. *Valente semantico-stilistice ale timpurilor verbale în limba română. Prezentul și viitorul indicativului*. Sibiu: Universitatea „Lucian Blaga”, 2012.
- Zhao, Xiaoei, Li, Ping. "Acquisition of aspect in self-organizing connectionist models. *Linguistics*, 47/5, Walter de Gruyter, 2009, p. 1075-1112.

INTERCULTURAL COMMUNICATION IN TRANSLATING JOURNALISTIC DISCOURSE: A ROMANIAN VIEW

Andi SÂSÂIAC

“Al. I. Cuza” University of Iași, Romania

Adrian BRUNELLO

“Apollonia” University of Iași, Romania

The purpose of this paper is to draw attention on the relationship between the media and translation, a link which represents nowadays a veritable challenge. Even though their emergence as disciplines of study is fairly recent, by virtue of journalism and translation studies, we now have well prepared professionals. Despite the exceptions that confirm the general rule, journalists and translators are working well, but they are doing it separately. Intercultural communication represents a touchstone for translators, and the situation becomes even more delicate for the journalist who does not have a translator's preparation, even if he/she masters the source language. We shall analyze, by the means of two case studies, the way in which translations from the Romanian articles deal with cultural boundaries (and the specific strategies of journalistic translation) while addressing an anglophone and francophone public, with the purpose of envisaging certain methodological suggestions, using the principles of comparative stylistics.

Keywords: *interculturality, globalization, translation, transfer, media, editing.*

Introduction

At the beginning of his article on translation and journalism, former New York Times editor Bill Keller stated that *while we try to assign correspondents overseas who are fluent in the relevant language, there is no way that a paper as serious about international news as The Times can operate without interpreters. Many, many interpreters* (2007). Although their emergence as study disciplines is quite recent, thanks to journalism and translation studies, we now have well prepared professionals. Despite numerous exceptions that confirm the general rule, journalists and translators are working well, but they are doing it separately. The main feature that links the activity of the two professionals is their common purpose, that of producing journalistic discourse. Translation scholars sometimes even offer practical advice to journalistic translators, such as keeping the text short, clear and appealing, only using acronyms after having given the full title, making the headlines appealing by means of metaphor, paradox or surprise effect etc. (Meertens, 2008). In fewer words, the translator's product is no different from that of the journalist.

A consequence of technologies meant to reduce the costs of communication, globalization has impacted on translation, a change which led to the emergence of a new kind of economy radically altering the context for translation activity. This process also led to the rise of English as the international *lingua franca*. In order to have a clearer image of the way English developed in this context, we may consider the fact that in 1981, according to Bielsa and Bassnett (2009), books originally written in English accounted for 42% of translations

worldwide, followed by the ones written in Russian (13,5%) and French (11,4%). Therefore, there are voices claiming that translation will soon no longer be necessary and that the discipline of translation studies will lose its object, as globalization creates the need for common languages. However, statistics indicate a continuous rise in the number of translations worldwide, which is the exact outcome of the much wider range of possible consumers one producer can now address and reach, consumers with personal, local, regional, national or cultural specific necessities.

According to Bielsa & Bassnett (2009), globalization makes our world appear smaller and more homogeneous. The idea of global flows and the World Wide Web suggest that local species are becoming less important. However, we can notice a revival of local interests which gain a global dimension, such as the proliferation of regional conflict zones. Therefore, understanding local differences is of utmost importance and the role of the translator becomes central.

Media scholars agree that journalists rarely admit “outsiders” as being one of their own. This explains why the media photographer was only recently acknowledged as such and not just as a mere photographer, why the cameraman’s activity was finally acknowledged as being journalistic. We may well state that the translator’s position in the media institution is even more restricted to the status of “auxiliary personnel”, as in the media articles, the translator is rather “invisible”. Nevertheless, the journalist-translator is likely to become a freestanding professional, as the activity involved implies specific skills in both domains.

Intercultural communication represents a touchstone for translators, and the situation becomes even more delicate for the journalist who has no preparation as a translator, even if he/she masters the source language. We shall regard, in our case studies, the way in which translations of Romanian articles deal with cultural borders, thus making some methodological suggestions.

Intercultural Competence in Approaching Journalistic Translation

The principles of intercultural communication guide the information exchange process that crosses cultural borders, in a manner which maintains mutual respect and minimizes antagonism. Members of different cultures encode and decode messages differently and this fact increases the chances of misunderstanding, which often causes frustration within one or both cultures involved in the exchange. Culture shock, as explained by C. Cucoș, refers to the emotional intercultural experience of those who, being accidentally or deliberately outside their initial sociocultural context, experience a state of discomfort or existential stress (Gavreliuc). The possible reactions of those facing culture shock may vary, from frustration or repudiation to surprise or fascination. Culture shock is often sought by media makers in order to make an article appealing. Experience shows that, for the same reason, these forms of culture clash are most frequently emphasized by translators.

Media is an essential element of culture. A means of reaching a large public, media nowadays are both, an instrument and a consequence of globalization, a continuous process through which economies, societies and cultures integrate into a global network of communication and exchange. The

enlargement, thoroughness and acceleration of the world wide interdependence in every aspect (including cultural) of the social life (*apud* Bielsa & Bassnett), the consolidation of the global communication system that distributes images and texts in every corner of the world, to which it is necessary to add the development of English as a lingua franca, make translation an indispensable instrument of the media. Umberto Eco's statement, saying that translators are negotiators between cultures, is undoubtedly applicable to journalistic text translators. The media plays an indispensable role in exchanges between different cultures, and translation is a vehicle for intercultural dialogues. According to Guo Xiaoyong, Vice Chairman of the Translation Association of China (http://www.china.org.cn/culture/2008-07/01/content_15915328.htm), translation has a close relationship with the media, since the translator has the same objective as the journalist: to promote people's mutual understanding and communication; to document human civilization and culture; to record the progress and development of human society.

The understanding of the different media systems enables the journalist translator to take a knowledgeable decision concerning translation solutions, according to different factors. In this respect, Chartier (2000) talks about several useful *tools* which the translator of journalistic discourse has ready at hand, as they are provided by the media itself. One of these tools consists in *being aware of the ideological orientations of the target media station which has to precede the choice of certain stylistic solutions*. Knowing the *political tendencies* and *editorial customs* of a certain newspaper, for instance, can help the translator save the time necessary to get up-to-date with these aspects, which are otherwise decisive in what concerns the shape and content of the translation. One other significant aid for the translator of journalistic texts is being up-to-date with the recent and ongoing events, an aid which enables the global understanding of a certain article.

Cultural Aspects in the Production and Translation of Journalistic Texts

The following examples illustrate, on the one hand, the fondness of Romanians for metaphor in journalistic style (as well) and the possible problems caused in translation by extra-linguistic factors relating to culture, such as geographical, political and administrative terms. While analyzing these examples of press articles we will also anticipate some translation devices, using the theoretical framework of comparative stylistics (Vinay and Darbelnet, cited in Dimitriu, 2002).

Case study 1

ST: Cea mai electorală comună din România: 72 de candidați din 141 de locuitori

22 Mai 2008 Cotidianul

Într-o așezare uitată de vreme și ocolită de civilizație, pierdută undeva în munții Poiana Ruscă, între drumul de la Deva spre Lugoj, mai bine de jumătate dintre săteni candidează la alegerile locale. În comuna Bătrâna se poate ajunge doar cu o mașină 4x4, singura ce poate străbate drumul forestier nămolos, iar localnicii

așteaptă și acum electricitatea. Campania electorală a ajuns însă în ascunzișul muntelui, iar mai bine de jumătate dintre localnicii Bătrânei speră să prindă un loc în Consiliul Local. Promisiunile electorale ale partidelor se dezbat în curtea singurului birt de pe o rază de 50 de kilometri și aproape la fiecare poartă scoate capul dintre garduri un candidat.

Situata la o altitudine de 1000 metri, comuna Bătrâna din județul Hunedoara este izolată din toate punctele de vedere. Drumul forestier care face legătura cu lumea este impracticabil, astfel că autobuzul n-a mai trecut pe aici din comunism. Medic n-au văzut sătenii niciodată, iar cel mai apropiat spital este la 70 de kilometri depărtare, la Deva. Școală există, dar degeaba, că e părăsită, pentru că aici nu se mai nasc copii, iar populația este formată majoritar din bătrâni. În ciuda acestor realități, localnicii sunt în plină campanie electorală: dintre cele 141 de suflete ale Bătrânei, 72 candidează la un post de primar sau de consilier local. Mulți dintre localnici habar nu au că sunt candidați sau că fac parte dintr-un partid, a venit un sătean pe la poartă și le-a cerut buletinul, iar ei n-au pus prea multe întrebări. Dar cei mai mulți dintre ei vor să devină consilieri locali pentru salariul de un milion de lei vechi pe lună, care i-ar tămădui de sărăcie.

Miercuri, la amiază, e mare adunare la birt: e ziua din săptămână în care sosește mașina de aprovizionare și unul dintre momentele prielnice de desfășurare a programului electoral. „Suntem izolați aici, niște suflete rătăcite în munți. Viitorul primar trebuie să ne facă drumul, că noi nici nu mai știm de când nu am coborât“, spune o bătrână, uitându-se în jos, de unde toată valea păduroasă se deschide ca-n povești. „Păi, noi n-avem un doctor dacă ni se face rău, că ambulanța nu are cum ajunge aici“, zice altul. „Am vinde și noi o vacă, o oaie, un animal, dar dacă nu se încumetă nimeni să urce [...]”

Acuzele și contrele nu lipsesc, și e și normal, la o adică, la atâția candidați. Vicele, Cornel Moldovan, candidat pe listele PD-L la funcția de consilier județean, povestește: „Zilele trecute m-a înjurat unul de la PC foarte urât de față cu oamenii. A zis că n-am făcut nimic și că o să vină el să facă”. Actualul primar, Radu Herciu, e ocupat și el cu conflictele electorale. „Eram aici, la birt, și cineva de la PRM mi-a reproșat că n-am făcut grădiniță în comună. Păi pentru ce să fac, dacă în Bătrâna este un singur nou-născut?”

Herciu este proaspăt membru PD-L, s-a înscris fix la începutul campaniei pentru că se săturase de promisiunile deșarte ale PSD. „Am trecut la ei pentru că mi-au dat asigurări că ne ajută cu drumul. Asta e tot ce îi trebuie comunei pentru ca oamenii să trăiască decent. Și, bineînțeles, electricitate”, își prezintă primarul promisiunile din campanie.

Restul de 69 de contracandidați își fac și ei campanie cum pot. Printre garduri, la păscut caprele, la fântână sau pur și simplu bătând în poarta vecinului, țărani din Bătrâna nu pierd nici o clipă. Maria Pascuteț, de exemplu, candidează pe listele PC, dar nu singură, ci împreună cu soțul și cu băiatul de 40 și ceva de ani. E puțin cam ocupată și nu prea are conturat programul electoral în cap. „Am de lucru c-un stup de albine, că m-a roit. Da, candidez și io. Păi, de ce, ca să fie mai bine.” Peste drum de familia Pascuteț șade strategic „concreta”: familia lui Radu Corciuc, candidatul PSD la Primărie. Momentan lipsește, dar bunica lui, candidată și ea pe listele PSD pentru Consiliul Local, nu. „M-au pus și pe mine acolo, nu știu, așa a zis nepotu-meu că e bine. Ar fi bine să iasă primar, poate o să avem și noi

bani”, spune bătrâna înlăcrimată. Fața i se luminează însă când se uită într-un pătuț. Alexandra Maria Petronela este, la vârsta de o lună, singurul nou-născut și unicul copil al comunei Bătrâna. Astfel, străbunica ei are un avantaj vizibil în fața contracandidaților de peste drum. Dar pentru că se dușmănesc electoral, trebuie să fie extrem de circumspectă. „Avem o căprioară de-am prins-o la izvor. Am vrea s-o tăiem la botezul fetei, da’ poți de ăștia?”

Familia lui Aron Achim, adică el și nevastă-sa, este pe listele PSD la Consiliul Local. „Domnule, nu avem drum, nu se poate așa ceva, nu suntem animale. Eu am șapte vaci, da’ laptele îl arunc la porci, iar animalele n-am cui să le vând. Cred că eu pot schimba ceva”, spune inimos Aron, cu furca în mână. Nevastă-sa, mai timidă din fire, candidează și ea, chiar dacă, momentan, le dă de mâncare porcilor. Ea crede tot ce crede și bărbatu-său, dar presa îi place în mod special. „A mai venit cineva de la televizor și, tot așa, cu porcii, am fost dată”, zice râzând de după un dinte lipsă.

Primarul spune că s-a ajuns să candideze aproape toată comuna pentru că fiecare partid și-a umplut listele cu câte 12 candidați. „I-au pus pe majoritatea de umplutură, ca să completeze listele, că doar ei cam știu cine iese” zice râzând primarul. Și oamenii par să știe cine le va fi viitorul primar: „Păi știți cât ne-a ajutat omul ășta?”, se aude într-un glas la birt. „Pe câți nu i-a dus cu mașina primăriei la spital?”, spune unul. „Da, și pe mine m-a dezăpezit odată”, spune altul. „Îl votez, că mie mi-a reparat televizorul”, spune o bătrână norocoasă cu generator de curent. Când e vorba despre primarul lor, oamenii uită de partide și de programe, sunt convinși că mai bine decât a făcut el nu poate să mai facă nimeni.

TT1: En Roumanie : 141 habitants, 72 candidats

29.05.2008 Courier International

A Batrana (La Vieille), il n’y a toujours pas d’électricité, mais ce ne sont pas les candidats qui manquent. Dans cette petite commune roumaine des Carpates, la moitié des habitants se présentent aux élections municipales, rapporte *Cotidianul*. La campagne bat son plein dans l’unique bar à 50 kilomètres à la ronde. Deux points font l’unanimité : le désenclavement du village, quasi inaccessible sans 4 x 4, et surtout le salaire de conseiller – 1 million de lei (soit environ 27 euros) –, une vraie manne pour les habitants de cette localité déshéritée à la population vieillissante.

The first characteristic that we notice when comparing these two texts is the predominance of figures of speech in the Romanian source text. Although acceptable in the journalistic genre of *feature report*, their striking abundance reveals a certain tendency of the Romanian text producers towards metaphor, which sometimes goes further into baffle gab. Constructions such as *intr-o așezare uitată de vreme și ocolită de civilizație, pierdută undeva în munți* (*in a settlement forgotten by time and ignored by civilization, lost somewhere in the mountains*) are not found in the target text which shifts towards a standard journalistic register.

We notice in the target text that the translator took the liberty of changing the title, dropping the construction *cea mai electorală comună* (*the most electoral village*) possibly because the adjective *electoral* does not normally have a degree of comparison either in French or in Romanian. Probably due to space constraints and

considering the fact that the situation described may serve only as a curiosity for the target audience, the translator summarized the information, eliminating redundancies, which is perfectly acceptable, as the task of the translator in this particular genre also involves journalistic editing. The procedure of *gist translation*, which refers to keeping from the source text only what is important from the commissioner's / audience's viewpoint, and which is often noticeable in news translation, enhances, in this case, the focus on the social aspect of the story rather than the political one, unlike the source text (the procedure is also referred to as *gatekeeping* – Hursti, 2001). Thus, we find no reference, in the target text, to the political background of the candidates, although all of the political parties represented in the Romanian Parliament at that time (and not only then), were involved in the struggle to achieve power. On the other hand, the toponym *Bătrâna* was translated, as it does have both a cultural and a situational relevance. The message *mai bine de jumătate dintre săteni candidează* (*more than half of the villagers run for the elections*) was modulated by transforming an affirmative sentence into a negative one – *ce ne sont pas les candidats qui manquent*, a cliché specific for the French language. The geographical position of the village, *undeva în munții Poiana Ruscă* (*somewhere in the Poiana Rusca mountains*) was lexically modulated using the whole for the part: *petite commune roumaine des Carpates*. The translator dealt with the cultural aspect of the administrative organization, more precisely with the concept of *alegeri locale* by means of naturalization: *élections municipales*. However, a more source culture bound solution such as *élections locales* would not have been inappropriate. In the case of the culture bound term *birt*, describing a small and modest saloon, the translator used the strategy of substitution by means of partial synonymy, using the international *bar*. The last cultural item which may have caused problems is *1 milion de lei*, which was translated through cultural explicitation: *1 million de lei (soit environ 27 euros)*. Modulated transposition is also used in rendering the construction *i-ar tămădui de sărăcie* – *une vraie manne pour les habitants*.

The translator of the Romanian text obviously laid stress on the culture shock which the information is likely to generate among the French readers. We may well add that the culture shock is the main (if not only) feature that makes the information appealing.

Bearing in mind these journalistic aspects concerning space and register as well as the cultural and translational aspects, we will draw up a possible English version for the quoted text:

TT2: 72 candidates out of 141 inhabitants in Romanian local elections

The inhabitants of Batrana (a small Romanian village located in the Carpathian Mountains) have never experienced the benefits of electricity and their community is unaccessible without an SUV. The name of the place, translatable as The Old Lady, well describes the ageing population which makes a school building unnecessary. The villagers can hardly reach a doctor, yet more than half of the locals run for a place in the local council, according to the Romanian newspaper *Cotidianul*. All the electoral debates take place in the only bar to be found on a range of 25 miles. Two main goals are shared by all of the candidates: breaking the

village out of isolation and, above all, 1 million LEI (about £20) local councillor income, a heaven-sent fortune for the peasants.

This suggested translation preserves more details concerning the given situation than the French version. This choice is however subjected to (inevitable) space constraints in an imaginary British newspaper, given the ‘impact’ of the news. If we compare the English to the French translation of the source text, there are several differences. We took the liberty of changing the order of sentences through journalistic editing. The text also features slight alterations of meaning which are meant to achieve a higher degree of sensationalism, through the exaggeration of the modest conditions of the community – *inhabitants have never experienced the benefits of electricity* – for the French version *il n’y a toujours pas d’électricité; unaccessible for quasi inaccessible; heaven-sent fortune for manne*. The cultural issue concerning the local administration was solved by means of literal translation – *local council / councillor* – *lexical items* which are understandable for the target readership. One can also notice the conversions that had to be made in order to achieve cultural acceptability, such as the explicitation *1 million LEI (about £20)* or the shift of systems of measurement (*50 kilometri/ kilomètres - 25 miles*). For the same purpose of facilitating comprehension, we have chosen to use the noun *peasants*, which is today sometimes used in a pejorative sense for impoverished farmers, at the end of the text. On the other hand, the main focus of the suggested translation concerns, similarly to the French version, the social aspect of the situation. The strategies that we used were also meant to preserve the culture shock.

Case study 2

Our second case study highlights the translation solutions that were chosen in order to present a story about the parade of militants for the homosexuals’ rights. The difference, in this case, is that both the source and the target text are provided by the same publisher, who is consciously addressing two different audiences and acts consequently. The two texts are, therefore, designed to meet the requirements of both a national and a foreign public and deal, therefore, with certain cultural issues from the very beginning. The two texts were published by the Romanian press agency *Mediafax* (which is often cited by foreign publications) on the 22nd of May 2010.

ST: Miting pentru normalitate al Noii Drepte, la București și Timișoara

Aproximativ 150 de persoane au participat, sâmbătă, la mitingul pentru normalitate organizat de Noua Dreaptă în semn de protest față de Parada diversității Gayfest programată să se desfășoare de la ora 17.00 în Capitală.

Marșul se desfășoară pe traseul Ateneul Român – Calea Victoriei, până la Dealul Mitropoliei.

Participanții la miting, care au plecat la 11.30 de la Ateneul Român, au drapele naționale și steaguri cu însemnele organizației. Ei scandează “vrem

normalitate, nu diversitate”, “gay pe stradă, curve în Parlament”, “românii sunt curați, nu homosexuali spurcați”, “România nu-i Sodoma”.

Și la Timișoara circa 70 de persoane, membre ale Organizației Noua Dreaptă, au participat sâmbătă la un marș prin centrul municipiului, în semn de protest față de Parada diversității Gayfest care va avea loc la București.

Manifestanții s-au strâns în jurul orei 13.00 în Parcul Doina din Timișoara, de unde au pornit într-un marș până la Catedrala Mitropolitană din municipiu.

Participanții la marș au purtat steaguri tricolore și steaguri negre. Ei au scandat “România nu-i Sodoma”, “Nu vrem să fim un neam de poponari” și “Salvați familia tradițională”.

Potrivit liderului Organizației Noua Dreaptă Timiș, Goran Mrakici, marșul este unul de solidaritate cu manifestația similară anti homosexualitate de la București.

“Este un miting de solidaritate cu acțiunea colegilor noștri de la București, care au organizat un marș anti homosexualitate. Din păcate, astăzi (sâmbătă - n.r.) la București are loc o paradă gay”, a spus Mrakici.

Mrakici a afirmat că marșul a fost autorizat de Primăria Timișoara și a durat până în jurul orei 14.00, când s-a încheiat fără incidente, punctul final al manifestării fiind Catedrala Mitropolitană.

TT: Anti-Gay “March For Normalcy” Held By Far-Right Group In Romanian Capital

Around 150 people took part Saturday in a “march for normalcy,” organized by the Romanian far-right organization Noua Dreapta in protest to the annual gay pride parade GayFest, scheduled to begin at 5 p.m. local time in Bucharest.

The march started at 11.30 a.m. from the Romanian Athenaeum. Participants carried national flags and banners depicting the organization's symbols, and chanted slogans such as “We want normalcy, not diversity” and “Romania is not Sodom.” The rally came to a peaceful end at Dealul Mitropoliei, the headquarters of the Romanian Orthodox Church Patriarchy.

Around 70 members of Noua Dreapta marched through the center of the western city of Timisoara, in solidarity with their colleagues in the capital. Carrying national flags and black banners, they chanted “Save the traditional family.” The rally lasted from 1 p.m. until 2 p.m., coming to an end at the Metropolitan Cathedral, without incident.

The titles are the first sequence of the two texts in which we notice culture-oriented translation solutions. We see that the toponym *București* is replaced in the target text by the culturally explicit construction *Romanian capital*, while *Timișoara* is completely dropped. This change may be justified by the fact that, not realizing where exactly the action takes place, the public may well choose not to read the article. In the same manner, *Noua Dreaptă* (roughly translated as *The New Rightwing*) is replaced with *Far-Right Group*. One aspect which is particularly interesting is the use, in the Romanian version, of the neologistic noun *Miting*, which is translated by using the more explicit *Anti-Gay March*. The lead is mostly literally translated, the only exceptions being *Noua Dreaptă*, which is this time

loan transferred, and *Bucharest*, the established form of rendering the name of the Romanian capital by means of slight orthographic adaptation. In this target text too, the translator took the liberty of changing the order of sentences. When describing the manifestants' itinerary, the translator used the technique of cultural explicitation/intratextual gloss (*Dealul Mitropoliei, the headquarters of the Romanian Church Patriarchy*), as the choice of this scene is illustrative in what concerns the values that the manifesting organization (which aims to continue the policy of the *Archangel Michael's Legion*, a fascist group which held the Romanian Government between 1940 and 1941) wants to highlight. In the second part of the TT, we find another cultural explicitation (*the western city of Timisoara*).

The TT dropped, probably for reasons of decency and political correctness, a series of imperatives that constituted the manifestants' demands, although these imprecations (as obscene as they may be), were kept in the ST. This gives the impression that, indeed, domestic policy is one thing, and foreign policy is another. Furthermore, the TT only summarizes the statements of one of the organization's local leaders, probably because this particular individual is not an authority and therefore, a quotation of his allegation would be redundant. Moreover, the general manner in which the article has been translated since to aim at reducing culture shock. This could be explainable by the fact that it is the same (Romanian) publication that addresses the foreign public (a foreign public that, unlike our first case study, is not so well defined in terms of country or culture). Therefore, the approach is rather neutral.

Conclusion

Our investigation on the translation and production of the journalistic discourse has (inevitably) led us to a number of conclusions with regard to this topic. As we have seen, a journalistic translation may be intended either for a foreign publication quoting a domestic one dealing with a domestic event, or for a domestic publication addressing a domestic event intended for an international audience. Alternately, it may present the viewpoint of different publications concerning international events. Regardless of its purpose, the translation has to be culturally acceptable for the target audience. For this, besides the *sine qua non* linguistic competence, being aware of the mechanisms of the media environment addressing the target audience is a helpful tool for this enterprise. The cultural issues that (could) have caused problems in translation were, or could have been solved, in the texts that we analyzed, through translation strategies such as those suggested by the *comparative stylistics*.

The translation strategies, as well as the associated linguistic devices, are different in the case of journalistic translation than in other fields of translation. News translation is subjected to (trans)editing, to gist translation and to gatekeeping. Textual intervention of the translator at the level of summarizing information, elimination of unnecessary information, addition of important backgrounds, changes of word, sentence or even paragraph order are not only acceptable but, quite often, current features of journalistic translations. Moreover, the role of semantics in journalistic translation is similar, in many ways, to the one

it plays in literary translation. Except, maybe, for the *genre* of religion, there is no other field in which the use of certain lexical devices may cause shifts in meaning, and still be acceptable in translation.

In the end, although it is well-known that the journalistic translation made its way into the curricula of many translation undergraduate and graduate programs, we fully agree with Lavault-Olléon and Sauron (8), who claim that this discipline should be part of the future journalists' training in universities, as this would draw their attention to language and translation issues.

Bibliographical References

- Bielsa, Esperança and Susan, Bassnett. *Translation in Global News*. London: Routledge, 2009.
- Chartier, Delphine. *La traduction journalistique Anglais – Français*. Toulouse : Presses Universitaires du Mirail, 2000.
- Dimitriu, Rodica. *Theories and Practice of Translation*, Iași: Institutul European, 2002.
- Gavreliuc, Alin. *Psihologie interculturală*. Iași: Polirom, 2011.
- Hursti, Kristian. *An insider's view on transformation and transfer in international news communication*, 2001. http://www.eng.helsinki.fi/hes/translation/insiders_view.htm (accessed on 15.04.2014).
- Keller, Bill. "Translation and Journalism". *The New York Times Blog*, 2007, <http://readingroom.blogs.nytimes.com/2007/10/31/translation-and-journalism/> (accessed on 15.03.2014).
- Lavault-Olléon, Elisabeth and Véronique, Sauron. « Journaliste et traducteur: deux métiers, deux réalités ». *ILCEA*, nr. 11, 2009, p.13-17.
- Meertens, René. *La traduction des textes journalistiques*. <http://www.foreignword.com/fr/articles/meertens/default.htm> (accessed on 15.03.2014).
- Xiaoyong, Guo. *Translation and the Media: a happy marriage to embrace cultural diversity*. http://www.china.org.cn/culture/2008-07/01/content_15915328.htm, accessed on 15.03.2014
- Cotidianul*. "Cea mai electorală comună din România: 72 de candidați din 141 de locuitori". http://old.cotidianul.ro/cea_mai_electoral_a_comuna_din_romania_72_de_candidati_din_141_de_locuitori-46622.html
- Courrier International*. *En Roumanie : 141 habitants, 72 candidats*. <http://www.courrierinternational.com/article/2008/05/29/en-roumanie-141-habitants-72-candidats>
- Mediafax*. *Anti-Gay "March For Normalcy" Held By Far-Right Group In Romanian Capital*. <http://www.mediafax.ro/english/anti-gay-march-for-normalcy-held-by-far-right-group-in-romanian-capital-6152091>
- Mediafax*. "Miting pentru normalitate al Noii Drepte, la București și Timișoara". <http://www.mediafax.ro/social/miting-pentru-normalitate-al-noii-drepte-la-bucuresti-si-timisoara-galerie-foto-6149455>.

CHALLENGES OF LITERARY TRANSLATION: PRAGMATIC APPROACH

Ina COLENCIUC

Free International University of Moldova (ULIM)

Literary translation plays an important role in increasing awareness among different cultures and nations. It deals with literary texts, works of fiction or poetry whose main function is to make an emotional or aesthetic effect on the reader. Literary works fall into a number of genres and each genre calls for specific artistic means to impress the reader. In this regard it is natural that the translator, based on his/her experience and talent, should be able to combine maximum equivalence and high literary merit.

Last two decades have seen an increasing interest in approaching literary translation from pragmatic perspective as both pragmatics and translation are concerned with communicative situations. Pragmatic relations in literary translation are superimposed on semantic relations and play an equally important role in analyzing the original text and in producing an equivalent text in the target language. The pragmatic adaption of translation must make it possible for the target receptor to understand the implications of the message and to be aware of its figurative and situational meaning.

Pragmatic problems in this article are analyzed applying pragmatic principles such as speech acts, presuppositions, implications, deictic expressions and politeness formulas.

Keywords: *literary translation, pragmatic problems, speech acts, presuppositions, implications, deictic expressions and politeness formulas.*

The main function of literary translation is to enhance understanding among cultures and nations. According to the American Professor Rainer Schulte, "Literary translation bridges the delicate emotional connections between cultures and languages and furthers the understanding of human beings across national borders. In the act of literary translation the soul of another culture becomes transparent, and the translator recreates the refined sensibilities of foreign countries and their people through the linguistic, musical, rhythmic and visual possibilities of the new language" (Schulte 37).

A literary translator deals with a text which involves linguistic, pragmatic and cultural elements. Ganesh Devy summarizes the characteristics of literary translation: expressive, connotative, symbolic, focusing on both form and content, subjective, allowing multiple interpretations, timeless and universal, using special devices to heighten the communicative effect and tendency to deviate from the language norms (Devy 112). Lindsey Gutt stresses that while translating a literary work one should preserve the style of the original text. In accordance with him, "this wider stylistic dimension of communication is, of course, of special interest to literary studies, and so it is not surprising that theorists concerned with literary translation have paid considerable attention to the preservation of the stylistic properties of texts" (Hatim 23).

In the last two decades there has been an increasing interest in approaching literary translation from pragmatic perspective as both pragmatics and translation are concerned with communicative situations. Pragmatic relations in

literary translation are superimposed on semantic relations and play an equally important role in analyzing the original text and in producing an equivalent text in the target language. According to Komissarov and Koralova, words as semiotic signs are not indifferent label of objects, they may acquire definite implications, become associated with certain theories, beliefs, likes and dislikes, and people develop certain attitudes to them (Комиссаров 43).

The pragmatic implications of the word are an important part of the meaning that produces a certain effect upon the receptor. Every act of speech communication is meant for a certain receptor as it is aimed to produce a certain effect on him or her. In this respect “any communication is an exercise in pragmatics” (Riazi). Semantically equivalent messages do not necessarily mean the same thing to the source-and-target language receptors that is why pragmatics of the original literary text requires important changes in the transmitted message. The translator should be aware of whether the message is a statement of fact, a request, a command, an entreaty or a joke. Very often the sender’s communicative intent differs from what the message seems to say. For example, a phrase as *I don't know* may be rendered as *Я не знаю* (the statement of fact) or *Да как вам сказать?* (expression of hesitation).

The pragmatic adaptation of the translation must make it possible for the target receptor to understand the implications of the message and to be aware of its figurative and situational meaning. English scholar Basil Hatim describes pragmatics in terms of situationality, intentionality and acceptability. Thus, the pragmatic approach can be said to apply these three important features in literary translation (Hassan 11).

Situationality refers to the appropriate use of a statement in a particular situation. Without a contextual situation an utterance could not be interpreted. Understanding is got by associating and connecting the new information verbalized in the text with knowledge of the world or of a particular situation. This process of “concrete occurrence” in a context is called actualization by Stephen Levinson (34).

In the novel *The Moon and Sixpence* by William Somerset Maugham, while describing Strickland’s wife, a woman interested in literature and inviting writers to her place, one of the characters says: *She finds them amusing. She wants to be in the movement.* Here the word *movement* has a contextual or situational meaning “to keep up with fashion” (Maugham 27). It would be appropriate to translate it as *Она не хочет отставать от моды.* If we consult English- Russian dictionary; we can see that the word *movement* can be translated as *движение, перемещение, передвижение.* We can't use either of these meanings, because our word-for-word translation will sound ambiguous.

Intentionality refers to the intention of the producer. In a successful literary translation the receiver's interpretation should coincide with the sender's intention. Even if the form of an utterance does not correspond to the intended function, the receiver recognizes the sender's intention. This is true because the sender and the receiver know each other. They share common background knowledge. In translation the writer and TL reader rarely share background knowledge. Therefore, the role of translator is to mediate between the writer and

the reader. According to the pragmatic approach, intention should be preserved in translation (Riazi).

Acceptability refers to the effect of SL text on TL receptor. When a reader receives a literary text, she/he associates it with his/her background knowledge. The impression the reader gets when she/he reads is defined as the effect. The effect of the target text on the target language reader should be equivalent to that of the source language reader.

Pragmatic problems appear when the SL and TL have different pragmatic principles. Different languages employ different pragmatic principles in the same communication behaviour: what is polite in one community may be impolite in another. A cooperative principle in one community may be uncooperative in another.

Fawcett considers this pragmatic difference as a part of the translator's competence. The translator has to identify the area of pragmatic interference between the two languages. Pragmatic competence is defined as "the ability to use language effectively in order to achieve a specific purpose and understand the language in the context". He argues that pragmatic failure occurs when utterance fails to achieve the sender's goal. It results in misunderstanding and even cross-cultural communication breakdown (Hassan 18). Pragmatic problems will be evident in case of applying pragmatic principles such as speech acts, presupposition, implicatures, deictic expressions and politeness formulae in translation.

First, preserving the force of speech acts may be problematic. Mistranslating speech acts is due to the difference between the sense of the force of utterance, in other words locutionary and illocutionary acts. Politeness as a sociocultural phenomenon can be seen as one of the basic guidelines of human interaction. The goal of politeness can be described as reflecting or realizing the social or interpersonal relations designed to facilitate interaction by minimizing the potential for conflict and confrontation inherent in human interchange. Studies examine various speech acts in different languages have provided valuable insights into culture-specific features of politeness and difficulties foreign language learners have in recognizing and adhering to the politeness norms of the target language. Polite requests are central to Levinson's theory and the most frequently studied speech act in cross-cultural and interlanguage pragmatics (Levinson 66).

It can be appropriate in both English and Russian to use the imperative *Tell me* as an opening request for information as in the following extract from *The Dead*, one of the short stories in *Dubliners* by James Joyce. Gabriel, a middle-aged friend of the family is about to start a conversation with the teenage Lily. E.g. *-Tell me, Lily, he said in a friendly tone, do you still go to school -O no, sir, she answered. I'm done with schooling this year and more* (Joyce 194).

Professional translator Olga Holmskaia suggests the following translation:

Скажи-ка, Лили, - спросил он дружеским тоном, - ты все еще ходишь в школу? - Что вы, сэр, - ответила она, - я уже год как окончила школу, даже больше (Джойс 81).

This imperative sentence "Tell me" should not be understood as a coercive one, or as a threatening act. The same speech act in another context can be translated differently.

Second, translating implicit meaning may be problematic for translators. Implicit meaning includes presuppositions and implicatures. Presuppositions depend on shared knowledge between the reader and the writer. In translation it may happen that the writer and the TL reader do not share this kind of knowledge. Hassan suggests that translating presuppositions as assertions will distort meaning (Hassan 32). Presuppositions should be preserved in the target text.

Translating implicatures may also cause problems. Some implied meaning is inferred beyond what is said. For example, the title of the novel *Crooked House* by Agatha Christie was translated into Russian as *Кривой домик* where the additional lexical emotive implication of crookedness (wretchedness) was matched by emotive suffix *-ушко*, one of the numerous emotive suffixes so characteristic of the Russian lexical system.

As for a deictic expression, in linguistics it refers to the phenomenon when understanding the meaning of certain words and phrases in an utterance requires contextual information. English has a wide variety of expressions that are commonly analyzed as deictics: personal pronouns such as *I* and *you*, spatial adverbs such as *here* and *there*, demonstratives such as *now*, *then*, *today*, *ago*, and recently motion verbs such as *come* and *go*, and tense morphemes such as the future auxiliary *will* and the past tense suffix *-ed*. In addition, grammatical constructions such as the imperative and vocative are often characterized as deictics. Other linguistic elements can be used deictically if they are combined with a genuine deictic or some other referential means. For example, a noun such as *tree* may refer to a concrete entity in the situational context if it is accompanied by a demonstrative that relates the concept of *tree* to a concrete entity in the surrounding situation (that tree).

Alternatively, content words can be grounded in the speech situation by nonlinguistic means such as gesture, eye-gaze, or the presentation of an object. In general, as Levinson has pointed out, just about any nominative expression can be used deictically if it is accompanied by communicative device that indicates a direct referential link between language and context (Levinson 54).

The old man was dead. I removed the bed and examined the corpse. Yes, he was stone, stone dead. I placed my hand upon the heart and held it there many minutes. There was no pulsation. He was stone dead. His eye would trouble me no more (Edgar Allen Poe: *The tell tale heart*).

In the story the deictic expressions such as *I* and *there* do not refer to the author and entities in the surrounding situation, but to the I- narrator and elements in the universe of discourse. It is well-rendered by the Russian translator Hinkins:

Старик был мертв. Я оттащил кровать и осмотрел труп. Да, он был навеки, навеки мертв. Я приложил руку к его груди, против сердца, и держал так долгие минуты. Сердце не билось. Он был навеки мертв. Его глаз больше не потревожит меня (По 141).

Summing up, I would say that the attention given to pragmatic facts and principles in the course of literary translation can enhance the understanding of translation. A good literary translation is not simply concerned with transferring the

prepositional content of the source language text but also with its pragmatic features. Pragmatic task of literary translation aims at ensuring maximal equivalence with the original. It is also important to emphasize the translator's background knowledge of history, culture and language.

Bibliographical References

- Devy, Ganesh, N. *Literary Criticism: Theory and Interpretation*. London: Longman, 2002.
- Hatim, Basil. *Communication across Cultures: Translation Theory and Contrastive Text Linguistics*. Exeter: University of Exeter, 1990.
- Hassan, Bahaa-Eddin. *Literary Translation: Aspect of Pragmatic Meaning*. Cambridge: Cambridge University, 2011.
- Joyce, James. *Dubliners*. London: Headline, 2011.
- Levinson, Stephen C. *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984.
- Maugham, William S. *The Moon and Sixpence*. London: Penguin Classics, 2002.
- Poe, Edgar A. *The tell tale heart*. [http:// www.xroads. Virginia.edu/hyper/poe/telltale.html](http://www.xroads.Virginia.edu/hyper/poe/telltale.html).2013.
- Riazi, Alexander. *The invisible in translation*. [http:// www accurapid.com/jurnal/24structure.htm](http://www accurapid.com/jurnal/24structure.htm). 2003.
- Schulte Rainer. *Theories of Translation*. Chicago: Chicago University Press, 1992.
- Джойс, Джеймс. *Дублинцы*. Москва: Художественная литература, 1989.
- Комиссаров, В. Н., Коралова, А. Л. *Практикум по переводу с английского языка на русский*. Москва: Высшая школа, 1990.
- По, Эдгар Аллан. *Проза*. Москва: Художественная литература, 1981.

ANNOTATING LEGAL DOCUMENTS**Nicoleta BAGHICI***State University of Moldova*

Nowadays, the information and the knowledge field challenge many domains, including the terminological one. The challenges cover an exponential increasing of the number of available specialized data which contain terms, number of terms and recently introduced concepts being far from our manual abilities. A promising solution of this “informational” overload could be the creation of automatic and semi-automatic procedures for individuals and/or little groups in order to allow the efficient terminological translation, of high quality, from own sources. The personalized tools for the techniques of annotating the discourse are very exact and can save time during the processing of the terminology. Nevertheless, they are not perfect: a reason could be the fact that they are considering many terms as independent lexical unities which have certain criteria, when these terms are actually integrating parts of a coherent system (a terminological field). Annotating of the discourse phenomenon represents a difficult task which can be realized with the help of annotating utensils. In this article we are presenting an adjustable and transparent annotation (PALinkA).

Keywords: *terminology, terms, legal discourse, PALinkA, corpus, case study.*

The common language of the law or legal jargon is not the product of the necessity, precedent, convention, or economy, but the product of sloth, confusion, hurry, cowardice, ignorance, neglect, and cultural poverty.
/Judge Lynn N. Hughes/

Advanced methods for retrieving documents based on their contents are becoming more and more important in many application areas. Today, information about any topic is accessible in digital form through digital libraries – many of which are accessible over the web. It is common knowledge in the digital library community that semantic annotations of documents in terms of keywords are the key to successful search because they wield the problems of standard information retrieval methods.

In particular, they solve the problem of synonyms by explicitly representing information about synonymous terms and relating them to a preferred term that is used to describe the content of a document.

Most current trends in terminology processing rely heavily on the aid of computational tools. Frequently, these tools comprise different systems for terminology database management. The organization of terminology in databases vastly facilitates the retrieval of information stored in terminological records and enables the user to group terms according to common features. Terminological databases of this kind usually allow the user to archive bibliographical references for the sources of the terms included in the database, as well as other information such as definitions, contexts of occurrence, variants of the term and equivalences in other languages. Other functions that are incorporated into the terminology work flow, and are also an important part of the process, are the utilities for the

constitution and exploration of specialized textual corpora, including tools for the extraction of concordances, corpus statistical analyses and automatic terminology extraction.

Annotation of discourse phenomena is a difficult task which cannot be carried out without the help of annotation tools. Here, we will try to present an annotation tool employed which captures various discourse phenomena. Even though the annotation is done by humans, its features facilitate the process (Walker).

In recent years the need to produce reusable corpora led to an increasing use of XML encoding in annotation. As a result, the annotation cannot be applied using simple text editors. In addition, the discourse annotation is usually complicated requiring specialized tools. An annotation tool needs to be easy to use; with a minimum time required to learn how it works. It should also hide unnecessary details from the annotator (e.g. XML tags which are not directly linked to the task).

Usually the annotators are linguists with little or no experience of computers or annotation schemes. Because of this, an annotation tool has to be designed so that humans provide the information in a very simple and friendly way. In addition, the tool needs to ensure that no illegal information is introduced during the process (Garside).

Last, but not least, it is desirable that a tool can be used for more than one task, so the annotators do not need to learn a new tool every time the task is changed. Moreover, in projects which build corpora in several languages, one way to ensure consistency between the annotations in the different languages is by using the same tool. Therefore, it is desired that a tool is language independent.

PALinkA, the tool presented in this paper meets all these requirements, being appropriate for discourse annotation. The underlying idea of PALinkA is that it is possible to decompose most of the annotation tasks using three types of basic operations:

- Insertion of information not explicitly marked in the text (e.g. ellipsis, zero pronouns);
- Marking of the elements in a text (e.g. noun phrases, utterances, sentences);
- Marking the links between the elements (e.g. creator links).

We should emphasize that these three operations do not correspond to only three XML tags. The number of tags which can be inserted in a text is unlimited, for each one being possible to specify its name and attributes. However, for each tag it is necessary to define the type of operation attached to it, so that the tool will know how to handle it. For example, for missing information the tool will insert a marker in the text, whereas for a link it will ask the annotator to specify the referred element. The set of tags which can be used to annotate is loaded from a preferences file. **Figure 1** shows a small part of a preferences file used to annotate creator. It could look complicated for a non-expert in computers, but its syntax relies on a limited number of rules which are described in the documentation (Orăsan 310).

```
[MARKER]
NAME: Creator
```

BGCOLOR:255,0,0
 FGColor:255,255,255
 ATTR:ID=# ;defines an unique id for each tag
 PREFIX:C
 PUT_IN_TREE:1
 HOT_KEY:F2

Figure 1. Part of the file that is used to annotate the creator.

As can be seen in Figure 2 in the main screen of the tool does not display the XML tags, so the text can be easily read. In order to identify the tags present in the text, the user can specify colors to display the annotated text and can require explicitly marked boundaries. PALinkA can be used to add annotation to files which already contain some sort of annotation. However, if the existing annotation is not relevant for the task, it does not appear on the screen at all.

Figure 2. The main screen when annotating a document.

The annotation process is as simple as possible, the boundaries of tags and the links between them are being indicated with the help of the mouse. The tags which need to be linked require a unique ID. These IDs are generated and managed by the program allowing the annotator to concentrate on the annotation process. In addition to this, the tool has all the normal operations an annotation tool has: it can insert, delete or change tags (Orăsan 309).

The output of the program is a well-formed XML, the tool making sure that the human annotator does not produce invalid XML constructions. At present the tool supports only in-line annotation, but in the long term, we intend to offer the possibility of producing stand-off annotation.

PALinkA is implemented in Java it is platform independent, running on any computer with a Virtual Java Machine installed. The tool is also language

independent. In order to keep the tool as flexible as possible, it does not have a tokeniser. Instead, the tokens in the input text have to be explicitly marked using XML.¹

Based on the discourse entities in a text and the way in which they are introduced (Grosz 203), the annotating theory was developed and demonstrated on simple texts. The main difficulty when annotating centering comes from the number of embedded tags which have to be marked. Each utterance contains several centers, some of these also embedding other centers. Given this richness of tags the main advantage of using PALinkA is that it hides the XML tags, using colors for each tag. In addition to this, it is possible to configure the program to mark the beginning and end of each tag using a character chosen by the user. It is possible to notice it in Figure 2. The user friendly interface facilitates the annotation process and does not distract the annotator with technical details.

This article presents a multipurpose annotation tool which annotates the structure of discourse.²

Notes

¹ <http://www.isi.edu/~marcu/discourse/AnnotationSoftware.html>

² <http://clg.wlv.ac.uk/projects/PALinkA/>

Bibliographical References

Garside, Roger, Rayson, Paul. "Higher-level annotation tools". Roger Garside, Geoffrey Leech, and Anthony McEnery (eds.). *Corpus Annotation: Linguistic Information from Computer Text Corpora*, Addison Wesley Longman, 1997, p. 179-193.

Grosz, Barbara J., Joshi, Aravind K., and Scott Weinstein. "Centering: A framework for modelling the local coherence of discourse". *Computational Linguistics*, 21(2), 1995, p. 203-225.

<http://www.isi.edu/~marcu/discourse/AnnotationSoftware.html>

Marcu, Daniel. *RSTTool. RST Annotation Tool*.

Marilyn, A. Walker, Aravind, K. Joshi, and Ellen Prince (eds.). *Centering Theory in Discourse*. Oxford University Press, 1998.

Orăsan Constantin, Hasler, Laura, and Ruslan Mitkov. "Building better corpora for summarization". *Proceedings of Corpus Linguistics*, Lancaster, UK, March, 2003, p. 309-319.

TRADUCĂTOR *VERSUS* INTERPRET: CONSEMĂRI PRACTICE

Valeriu OSTAFII*Universitatea Liberă Internațională din Moldova*

As any other occupation, the profession of translator and interpreter has its strong and weak points. The interpretation is more stressful, and any made mistake can be noticed immediately, often without the possibility to be corrected. The job of an interpreter is however better paid. In a perfect situation, the translator can give more time to the expression he would like to use. He has the chance to check the product of his own creation. Nevertheless, the activity of the translator is much more isolated and solitary. It would be ideally if one could be able to combine both occupations. Though, I personally share the opinion according to which being a good translator does not necessarily mean being a good interpreter and vice versa.

Keywords: *translator, interpreter, similarities, differences.*

Voi încerca să reflectez în cele ce urmează asupra profesiei de traducător și interpret, pe care am profesat-o cu dăruire odată cu terminarea studiilor la facultatea de limbi străine a Universității de Stat din Moldova, în anul 1984. Voi aborda acest subiect dintr-o perspectivă mai mult personală, încercând să creionez, în baza experienței acumulate de-a lungul anilor, unele observații și sugestii, care ar putea fi utile colegilor mei de breaslă, dar mai ales specialiștilor tineri. Doresc să reiterez din start un lucru cunoscut: chiar dacă munca unui traducător și cea a unui interpret sunt diverse ca formă, acestea sunt totuși foarte apropiate ca conținut. Și aici aș vrea să remarc, pe de o parte, că traducătorul este în același timp un interpret, această caracteristică importantă fiind de altfel cea care face ca munca lor să se deosebească de cea a așa-zișilor „traducători automatizați”, tot mai la modă în ultima vreme, ce nu fac altceva decât să înșire cuvinte mai mult sau mai puțin echivalente ale unui text din limba sursă (limba textului original) în limba țintă (limba în care se traduce un text), fără a gândi asupra contextului, nuanțelor sau realităților, și asta deoarece pe cât de performanți nu ar fi cei din urmă, un lucru le lipsește - competența practică și de experiență, prin urmare le scapă inclusiv sensul metaforic pe care îl ascunde o frază sau alta, uneori fără replică de a putea fi tradusă chiar și de unii specialiști consacrați, considerent din care adesea se utilizează, într-un context anume, în limba originalului.

Traducătorul și interpretul sunt, așadar, cei care dau sens cuvintelor și frazelor, plasându-le în contextul adecvat limbii în care este realizată traducerea sau interpretarea. În același timp, interpretul este un traducător, deoarece are nevoie și el în mod cert de un anumit vocabular activ, precum și de ample cunoștințe în domeniul lingvisticii, ceea ce îi permite să reproducă cu ușurință informația dintr-o limbă în alta, păstrând la maximum bogăția și splendoarea discursului inițial pe care îl ascultă, fie în cazul interpretării simultane, fie în cel al interpretării consecutive. Cu toate acestea, după cum anticipam mai sus, aceste două antrenante activități, pe lângă faptul că au multe lucruri în comun, mai au și multe altele care le fac să fie considerate totuși diferite. În comun au, desigur, nevoia de a cunoaște bine, dacă nu chiar la perfecție ambele limbi în care se lucrează. Stăpânirea unei

limbi nu se limitează doar la o simplă cunoaștere a dicționarelor. Dincolo de o bună cunoaștere a dicționarelor și a lucrului de căutare/cercetare, astăzi mult mai accesibil grație posibilităților enorme pe care ni le oferă internetul, este necesar de a cunoaște de asemenea în profunzime mediul cultural din care provin limbile respective. În acest fel, una din calitățile fundamentale pe care trebuie să o aibă în mod obligatoriu un traducător sau interpret, fără de care este practic imposibil ca acesta să-și desfășoare și perfecționeze activitatea, este, pe cât nu s-ar părea de straniu, dorința de a cunoaște, adică curiozitatea. Curiozitatea față de cultura care se ascunde în spatele cuvintelor.

Totuși, după cum menționam mai sus, între aceste două meserii există și diferențe, unele dintre ele fiind destul de semnificative. Astfel, traducătorul are întotdeauna în fața sa un text, de regulă bine elaborat și definitivat, care nu poate fi consultat, cu excepția rarelor ocazii când mai există posibilități de a aborda unele îndoieli cu autorul. El dispune de suficient timp pentru a-și face munca, chiar și în cazul unor termene restrânse, având posibilitatea de a se documenta din diverse surse asupra eventualelor dubii. În același timp, traducătorul poate verifica de mai multe ori cele scrise, calitatea unei traduceri depinzând în mare măsură de dăruirea și consacrarea pe care le manifestă.

Pe de altă parte, interpretul nu poate face nimic din cele specificate mai sus. Unicul lucru pe care și-l poate permite interpretul, este de a se pregăti cât mai bine de munca pe care urmează să o realizeze, dar nici aici calitatea pregătirii sale nu depinde întru totul doar de el. Atât în cazul unei interpretări consecutive, cât și cel al unei interpretări simultane, interpretul se pomenește de multe ori în situația când află subiectele despre care se va vorbi în cadrul unui eveniment cu puțin timp înainte de începutul propriu-zis al acestuia. Prin urmare, ceea ce de ce nu prea dispune un interpret în munca sa de zi cu zi este timpul. Viteza de a transmite calitativ și pe înțelesul tuturor cele puse în discuție, este aspectul ce distinge cel mai mult munca unui interpret de cea a unui traducător, pentru aceasta fiind necesare astfel de calități ca capacitatea de a analiza și sintetiza cele auzite, necesară pentru a putea lua decizii rapide, dar și capacitatea de a putea simplifica în unele situații sau generaliza elementele discursului.

Pentru un interpret este fundamentală capacitatea de concentrare. Acesta trebuie să fie în stare să-și distribuie atenția în așa fel, încât să poată concomitent asculta, pătrunde în esența celor auzite, analiza, memora și vorbi – în cazul interpretării simultane, sau face notițe – în cazul celei consecutive. Memoria bună pe termen scurt, mediu și lung, capacitatea de a deduce sensul și de a anticipa mesajul vorbitorului, corectitudinea, simțul diplomatic dezvoltat, autocontrolul stării emoționale, capacitatea de a improviza – sunt alte calități indispensabile, care îl ajută pe interpret să reproducă prompt, adecvat și calitativ mesajul unui discurs.

Un bun traducător trebuie să fie, așa dar, un profesionist dotat cu multă răbdare, perseverent și disciplinat, în timp ce un interpret bun trebuie în primul rând să dispună de o reacție rapidă, să fie spontan pentru a găsi prompt o alternativă valabilă unui termen pe care nu și-l poate aminti într-un moment anume, dispus să muncească atât cât o va cere situația. Și dacă traducătorul își poate permite să se ghideze în activitatea sa de un program stabil, relativ bine pus la punct, bucurându-se de rând cu reprezentanții altor profesii de zile libere și de

sărbători, munca unui interpret nu poate fi niciodată amânată sau lăsată pentru o altă dată.

După toți acești ani de activitate profesională în calitate de traducător și interpret: în Republica Cuba – unde am fost detașat imediat după terminarea studiilor universitare și unde am trecut primul meu așa-zis „botez” profesional; în cadrul redacției spaniole a Departamentului „Radio Moldova Internațional” – la începuturile căreia am stat împreună cu alți câțiva colegi entuziaști în primăvara anului 1992, imediat după declararea independenței, unde de altfel am preluat unii de la alții multe lucruri utile, ne-am completat și perfecționat împreună; în timpul multiplelor deplasări pe care le-am tot realizat ulterior de-a lungul anilor în Spania și Portugalia, în compania trupei Teatrului Național de Operă și Balet – în timpul cărora am reușit să descopăr lucruri până atunci puțin cunoscute despre inegalabila lume a artei, culturii și tradițiilor spaniole; în cadrul Ambasadei Republicii Moldova în Republica Portugheză – unde am avut absolut o cu totul altă misiune, dar unde nu m-am despărțit nici pentru o clipă de „prima mea mare dragoste”, având posibilitatea de a-mi desăvârși cunoștințele în domeniu, inclusiv prin studierea limbii și culturii portugheze; și mai recent, în cadrul Universiadei sportive de vară din Kazan – unde am avut minunata ocazie să pătrund în secretele tehnologiilor informaționale avansate și să cunosc oportunitățile nelimitate pe care ni le oferă acestea, fiind incorporat on-line în cadrul Centrului Internațional de Contacte al acestui prestigios for sportiv, îndrăznesc să afirm cu toată certitudinea că munca de traducător și cea de interpret este cu adevărat un act de dăruire de sine, de abnegație și de sacrificiu. Căci ce altceva înseamnă să-ți pierzi liniștea până în clipa în care reușești să traduci cum se cuvine un anumit pasaj, stând uneori ore în șir „pironit în scaun, cu ochii în tavan, în căutarea frazei salvatoare, ferfenițând dicționarele în vederea identificării unei soluții optime, sfidând problemele pe care ni le creează ochilor ecranul monitorului, atunci când trebuie consultate cuvânt cu cuvânt marile dicționare de limbă de pe internet” (Chitoroagă 97-102).

Revenind la diferențele ce există între cele două activități traductologice mă voi referi succint în continuare la situația acestora pe piața muncii. Astfel, traducătorul, mai ales în cazul anumitor limbi, trebuie să țină cont în permanență de globalizarea care este din ce în ce mai intensă. Spre deosebire de un traducător autorizat, activitatea căruia cere prezența lui pentru semnarea unui document sau pentru aplicarea ștampilei, recunoscută doar într-o zonă geografică restrânsă, traducătorul în sine poate fi astăzi ușor substituit cu un altul din oricare colț al lumii, din varii motive: fie că este mai rapid și mai bun, fie că nu este neapărat mai bun, dar în mod cert este mai puțin costisitor.

Acest fenomen este din ce în ce mai comun, astăzi devenind tot mai frecvente cazurile când clienți din diverse țări occidentale și nu numai recurg, spre exemplu, la serviciile agențiilor de traduceri sau cele ale traducătorilor privați din țările Europei de Est. Și nu neapărat pentru că aceștia ar fi mai buni, deși ne-am bucura nespun dacă ar fi anume așa, ci pentru că sunt în mod cert mai ieftini. Este de la sine înțeles că dacă agențiile din această regiune geografică ar concura sau ar încerca să concureze cu cele din țările Europei de Vest în privința prețurilor, și-ar urgenta ele însele eșecul. Prin urmare, acestora nu le rămâne decât o singură alternativă: cea de a se impune prin asigurarea unei calități foarte înalte și

specializarea pe domenii cât mai concrete. Pentru că, în opinia mea, nu există nimic mai suspect decât să întâlnești pe paginile web ale unor agenții anunțuri de tipul: „Realizăm traduceri din orice limbă sursă în orice limbă țintă”. Consider că cei care plasează asemenea informații în rețea nu fac nimic altceva decât să-și compromită ei înșiși activitatea. Sunt sigur că există și vor exista și de acum încolo clienți interesați în primul rând de preț, dar vreau să cred că aceștia pot și trebuie convinși doar prin calitate. Chiar dacă pentru aceasta va fi nevoie, probabil, de mult timp și de răbdare.

Cât privește interpretii, condiționările negative ale pieței sunt și ele legate de globalizare, dar, totodată, și de așa-zisa tendință de a economisi. În cazul interpretilor, situația privind consecințele globalizării este, în opinia mea, puțin mai bună decât cea a traducătorilor, acest lucru datorându-se caracterului prezențial obligatoriu pe care îl poartă profesia respectivă. Totuși, constat cu regret că aici în Moldova, interpretii ce lucrează cu alte limbi decât engleza, se văd din ce în ce mai strâmtorați din cauza impactului în creștere al limbii engleze ca limbă vehiculară. Și acest lucru se întâmplă desigur în primul rând din considerente economice, organizatorii evenimentelor de amploare cu caracter internațional de la noi din țară, dar nu numai ei, recurgând adesea la substituirea limbilor așa-zisilor „participanți minoritari”, limba principală de lucru a căroră este alta decât engleza, tocmai prin engleză, cei din urmă fiind obligați să accepte condițiile stabilite.

Și pentru a releva importanța muncii traducătorului, în final voi reproduce opinia scriitorului și eseistului francez de origine cehă Milan Kundera, pe care o exprimă în acest sens: „Gândirea comună europeană este opera colosală a traducătorilor. Fără traducători nu ar exista Europa, nu ar exista literatura mondială [...]” (Frosin 669-673). Nu putem să nu fim de acord cu această afirmație. Fără traducători omenirea nu i-ar fi cunoscut pe Miguel de Cervantes, Lope de Vega, Federico García Lorca, Gabriel García Márquez și atâția alții, precum nu ar fi avut frumoasa ocazie de a-l cunoaște pe marele nostru poet național Mihai Eminescu.

Referințe bibliografice

- Chitoroagă, Valentina. „Index translationum – repertoriu bibliografic mondial de traduceri în sprijinul informării și cercetării.” Anuarul *Symposia Investigatio Bibliotheca*, Chișinău: ULIM, DIB, 2011. <http://library.ulim.md/pdf/symp_ives_bibl/Symposia_2011.pdf>
- Frosin, Constantin. „Traducerea – componentă de bază a dialogului intercultural.” Universitatea Danubius, Actele Conferinței internaționale *EIRP Proceedings*, vol. 3, Galați: 2008. <<http://www.proceedings.univ-danubius.ro/index.php/eirp/article/view/1124/1042>>

CARACTERISTICILE ARGUMENTATIVE ALE UNITĂȚILOR FRAZEOLOGICE DIN LIMBA FRANCEZĂ

Mariana RADAUȚA

Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți

We argue every day, every time we talk, to support a particular view or make excuses for a situation in which we are at a moment. When we argue, we often use the opinion of a person that we consider an authority, whether it is an older relative, a close friend or a person known to all, or whether it is the community in which we live view expressed by a maxim, a proverb or a phraseological unit. But every time we argue our point of view we do it with the intention of making the receiver to accept our position and agree with what we are saying, or with the intention to make the receiver to do something or to act in a certain way. Phraseological units, like proverbs, have a role in argumentative discourse. We will try to present phraseological units as arguments to support a certain opinion, a point of view. We will also try to present argumentative features of phraseological units in French language.

Keywords: *argumentation, argument, authority's argument, argumentative situation, speaker, receiver, phraseological unit.*

Argumentarea face parte din formele prin care o persoană poate influența o altă persoană sau mediul social în care se află. Este un fenomen care pătrunde în toate domeniile activității umane, de la comunicarea cotidiană la dezbaterile științifice și, de aceea a devenit indispensabilă în viața omului. Alături de Dragan Stoianovici noi considerăm că „argumentarea presupune minimum două enunțuri – unul exprimând teza, celălalt un argument în favoarea ei” (32). Vom numi *teză* sau *concluzie*, opinia argumentatorului înaintată interlocutorului. În același timp, *argumentele* sunt enunțurile argumentatorului expuse pentru a susține, a întemeia și a întări teza înaintată. Argumentul poate fi nominalizat prin diferite tehnici argumentative. Noi considerăm că argumentatorul poate actualiza o unitate frazeologică în calitate de argument sau teză. Frazeologismul are un potențial argumentativ, mai mult sau mai puțin evident, fapt ce îi permite să amplifice nivelul de convingere al adversarului.

Pentru a vedea căror argumente li se atribuie unitățile frazeologice, vom prezenta mai întâi tipologia argumentelor. Printre cele mai relevante tipologii se evidențiază clasificarea propusă de Chaim Perelman și Lucie Olbrechts-Tyteca. Chaim Perelman și Lucie Olbrechts-Tyteca diferențiază două tipuri de tehnici ale argumentării: *procedeele de legătură* și *procedeele disocierii*. Procedeele de legătură, la rândul lor, se împart în următoarele categorii de argumente: *argumente cvasi-logice*, *argumente bazate pe structura realului* și *argumente care întemeiază structura realului* (231). Argumentele cvasi-logice sunt clasificate de Ch. Perelman și L. Olbrechts-Tyteca în două subcategorii: *argumente în legătură cu structurile logice*, din care fac parte: *identitatea*, *tranzitivitatea*, *contradicția*; și *argumente în legătură cu relații matematice*: *argumente bazate pe raportul parte-întreg*, *raportul mare-mic* și *raportul de frecvență* (*ibidem*: 238).

Din argumentele bazate pe structura realului fac parte: *relațiile de succesiune și relațiile de coexistență*. După părerea autorilor, prima subcategorie a argumentelor bazate pe structura realului conțin următoarele tipuri: *legătura cauzală, argumentul pragmatic, argumentul bazat pe mijloace și scopuri, argumentul risipei, argumentul direcției, argumentul depășirii*. Chaim Perelman și Lucie Olbrechts-Tyteca atribuie următoarele argumente la subcategoria relațiilor de coexistență: *argumentul de autoritate, argumentul bazat pe legătura simbolică și argumentul dublei ierarhii (ibidem: 320-426)*. Argumentele care întemeiază structura realului, la rândul lor conțin pe de o parte întemeierea prin cazul particular: *argumentul prin exemplu, argumentul prin ilustrare și argumentul prin model* și pe de altă parte *argumentul prin analogie și metafora (ibidem: 427-499)*.

O altă tipologie este propusă de Jacques Colson. Bazându-se pe clasificarea realizată de retorica clasică autorul „regrupează argumentele în două clase: *raționale și emotive*” (71-78). În prima clasă sunt incluse: *definiția, legătura cauză-efect, argumentul prin ilustrare, argumentul prin comparație, argumentul prin analogie, argumentul prin diferențiere, argumentul a fortiori, argumentul a minori, argumentul a pari, argumentul a contrario, argumentul prin absurd, argumentul prin extremă, argumentul „logica și retorica”, argumentul tăcerii, argumentul autorității, argumentul prin fapte*. În clasa argumentelor emotive autorul include următoarele tipuri: *argumentul ad hominem, argumentul ad personam, ironia, sofismul și paralogismul (ibidem: 71-78)*.

Dorina Roman, la rândul său, distinge trei categorii de argumente (45-84):

1. **argumente logice (bazate pe rațiune):** a) *reciprocitate, b) tranzitivitate/incluziune, c) argumentul a contrario, d) argumentele divizării (argumente inductive și decuctive); argumente inductive și decuctive*).

2. **argumente bazate pe structura realului**, care includ următoarele tipuri: a) *cauzalitate (cauză – consecință): științifică, particulară, statistică, explicită, implicită; b) respingere cauzei: cauză fără efect, efect fără cauză, efectul produs de cauză, respingerea cauzei; c) argumentul prin semn; d) argumentul prin generalizare; e) argumentul prin analogie; f) argumentul bazat pe motive personale; g) argumentul bazat pe definiție sau esență, (definiția poate fi: normativă, descriptivă, condensată sau metaforică); h) argumentul ad personam; i) argumentul ad ignorantiam; j) argumentul martorului fictiv*.

3. **argumente bazate pe cultură și experiența de viață**, clasificate în felul următor: a) *opinia comună: toposuri, teme, motive, maxime, proverbe, dictoni, sentințe, locuri comune, slogane; b) argumentul autorității, c) argumentul prin exemplu, d) comparația și metafora, e) argumentul prin anecdocă, f) ilustrarea*.

După cum observăm aceste tipologii ale argumentelor au contiguități și delimitări. O asemănare asupra căreia vom insista este prezența *argumentului autorității* în fiecare dintre aceste clasificări. La această etapă ne interesează argumentele ce țin de părerea comunității. De aceea vom considera argumentul autorității fără să ne oprim asupra altor tipuri de argumente. Ch. Perelman și L. Olbrechts-Tyteca analizează detaliat argumentul autorității. În opinia autorilor acest tip de argument „utilizează acte sau judecăți ale unei persoane sau ale unui grup de persoane drept mijloc de probă în favoarea unei teze” (373). În concepția autorilor, „autoritățile invocate sunt foarte variabile”. Astfel ei difereanțiază *opinia comună, opinia unei categorii de oameni (savantii, filosofii, Părinții Bisericii,*

profeții), autoritatea impersonală (fizica, doctrina, religia, Biblia) și autorități desemnate anume” (375).

La Jacques Colson argumentul autorității reprezintă „apelul la o autoritate”, care este un tip de „argument folosit destul de des, ce nu poate fi separat de mărturie și a cărui valoare variază considerabil” (74).

Dorina Roman consideră că „argumentul autorității constă în a recurge la exemplul unei persoane, a unei categorii de oameni, sau a unei autorități impersonale, ale căror acțiuni, opinii sau vorbe sunt acceptate de către locutor și de către destinatar, de asemenea, drept valoroase și convingătoare în domeniu” (57). Tot la D. Roman găsim caracteristica autorității: „persoana poate fi un savant, un filosof, un politician etc., desemnată prin numele său, sau prin aluzie la opiniile sale, printr-o citație pusă între ghilimele, sau în stilul indirect, indirect liber. Argumentul poate fi reprezentat, de asemenea, o categorie de oameni competenți într-un domeniu, de obicei strămoșii, savanții, teologicienii, la fel ca și o autoritate impersonală, cum ar fi Biblia, Antichitatea, Codul penal etc., sau o persoană oarecare” (*ibidem*: 57-58).

O caracteristică a argumentului autorității asemănătoare celei propuse de D. Roman, o găsim la Florentina Leucăția: „în argumentare, o autoritate trebuie să aibă, pe lângă atributul competenței într-un domeniu, și pe acele al recunoașterii acestei competențe de către interlocutor. Acest lucru este valabil și în cazul în care sunt invocate ca autorități *persoanele* (experți, specialiști), *instituțiile* (Biserica, Școala), *valorile* (adevărul, binele, dreptatea, credința, libertatea)” (Borchin 233). Tot Florentina Leucăția este cea care prezintă caracteristicile argumentului autorității în diferite domenii, astfel „în domeniul literaturii, argumentele bazate pe autoritatea persoanei apar alături de cele bazate pe autoritatea valorii” (*ibidem*).

Spre deosebire de D. Roman, care diferențiază argumentul autorității de opinia comună, noi considerăm că acestea sunt unul și același tip de argumente, așa cum comunitatea este și aceasta o autoritate pentru argumentator și adversar. Astfel subscriem opiniei lui Ch. Perelman și L. Olbrechts-Tyteca referitor la argumentul autorității.

După cum vedem, argumentul autorității este părerea unei persoane, a unei comunități, sau o valoare a umanității. Noi suntem de părerea că argumentul autorității invocate prin opinia comună poate fi actualizat nu doar prin maxime, citate, și proverbe, ci și cu ajutorul unităților frazeologice, care, de asemenea reprezintă părerea comunității. Așa cum unitățile frazeologice, la fel ca proverbele și maximele, fac parte din citat, adică sunt unități intertextuale, fiind utilizate în argumentare, noi le atribuim argumentelor autorității, deoarece citarea „are rolul de a întări ceea ce se spune prin greutatea unei autorități” (Perelman 220).

Astfel, utilizând o unitate frazeologică, argumentatorul apelează la părerea comunității, care este acceptată, în prealabil, de toți participanții la discuție, fapt ce îl face pe interlocutor, să fie predispus mai mult să accepte teza susținută. Unitățile frazeologice ne preocupă doar din perspectiva argumentării. De aceea ne propunem să prezentăm unele caracteristici argumentative ale frazeologismelor. Înainte de a caracteriza unitățile frazeologice, vom defini, totuși, conceptul dat, pentru a exclude eventualele neînțelegeri. În opinia lui Ioan Simionica „grupul frazeologic este o unitate lingvistică intermediară între cuvânt și propoziție. Prin structura sa, acesta se apropie de propoziție, deoarece este format din mai multe cuvinte, însă

prin funcția sa, este echivalentul unui cuvânt, fiindcă exprimă o singură noțiune și are rolul unui singur termen în propoziție” (252).

Ne alăturăm părerii lingvistului Theodor Hristea și considerăm că „ceea ce au în comun toate unitățile frazeologice dintr-o limbă dată e faptul că sunt combinații stabile de două sau mai multe cuvinte, cu un sens unitar. Aceasta înseamnă că ele denumesc un singur obiect, o singură însușire, o singură acțiune, un proces sau un fenomen unic etc.” (139). În funcție de nivelul de expresivitate, Th. Hristea clasifică frazeologismele în locuțiuni și expresii. Astfel, „cu cât o îmbinare stabilă de cuvinte este mai *expresivă* (deci are o mai pronunțată încărcătură afectivă), cu atât suntem mai îndreptățiți s-o considerăm expresie. Când, însă, expresivitatea a dispărut complet (ori în cea mai mare măsură) grupul frazeologic a devenit „împietrit” sau cât mai bine sudat, atunci putem vorbi de locuțiuni fără teama de a greși” (142).

După părerea noastră, unitățile frazeologice (o bună parte) posedă un potențial de persuasiune în sine și, fiind actualizate într-un discurs, acestea capătă o nuanță argumentativă pe care o vom numi *forță argumentativă*. Bineînțeles că nivelul de convingere este diferit, în dependență de tipurile de unități frazeologice actualizate. Forța argumentativă, însă, depinde și de nivelul de încredere al argumentatorului, de raporturile graduale dintre participanții la discuție (fie că se află într-un raport de egalitate, fie că unul dintre interlocutori este în raport de superioritate / inferioritate față de celălalt), fapt ce poate fi observat din contextul situației argumentative. Expresivitatea unităților frazeologice influențează asupra potențialului de convingere pe care îl dețin. În dependență de gradul potențialului de convingere, noi clasificăm unitățile frazeologice în felul următor:

- unități frazeologice cu *potențial de convingere înalt*, dintre acestea fac parte unitățile frazeologice cu o încărcătură afectivă pronunțată (spre exemplu: *abandoner le pavé à qn. – a lăsa câmp liber de acțiune cuiva; avoir le pouce rond – a fi îndemânatic; donner vent – a da frâu liber, a da deplină libertate de acțiune cuiva; enfermer le loup dans la bergerie – a închide lupul în stână; être au plus mal – a fi pe moarte, ne pas être dans son assiette – a nu fi în apele sale; ne pas savoir sur quel pied danser – a da din colț în colț, a nu mai ști încotro s-o apuci; etc.);*
- unități frazeologice cu *potențial de convingere mediu* – reprezentate de locuțiunile care păstrează sensul propriu al cuvintelor, (cum sunt: *avoir la vie sauve – a scăpa cu viață; blanc comme (la) neige – alb ca zăpada; être digne de – a fi demn de; travailler coude à coude – a lucra cot la cot; trembler comme une feuille – a tremura ca varga; prendre souci – a-și face griji; rendre coup pour coup – a plăti cu aceeași monedă; etc.);*
- și frazeologisme cu *potențial de convingere zero* – acestea includ locuțiunile convenționale (*à bientôt! – pe curând; à bref délai – în curând; à un moment donné – la un moment dat; jour après jour – zi după zi; jusqu’au bout – până la capăt; prendre place – a lua loc; etc.).*

Vom insista asupra analizei unităților frazeologice cu un potențial de convingere înalt sau mediu, ignorându-le pe cele cu nivelul de convingere zero. După părerea noastră, unitățile frazeologice actualizate în argumentare au o anumită „forță” specifică argumentelor, în funcție de potențialul de convingere pe care îl dețin. La Ch. Perelman și L. Olbrechts-Tyteca, întâlnim noțiunea de „forță a

argumentului” care „se manifestă atât prin dificultatea care ar exista în a-l respinge, cât și prin propriile sale calități” (556). În acest context autorii diferențiază „argumente puternice și argumente slabe” (*ibidem*: 560). Noi însă preferăm noțiunea de *forță argumentativă* deoarece o atribuim nu doar argumentelor ci întregii argumentări. În așa mod, vom clasifica unitățile frazeologice după *forța argumentativă* pe care o dețin și după rolul acestora într-o situație argumentativă.

În prima clasificare diferențiem unități frazeologice cu o *forță argumentativă* medie și înaltă. Cu cât este mai mare nivelul de expresivitate al unităților frazeologice și respectiv este mai înalt potențialul lor de convingere, cu atât mai mult crește *forța argumentativă* a acestora. În așa mod, o locuțiune are o *forță* medie de argumentare, iar o expresie, datorită expresivității sale și potențialului de convingere înalt, o *forță argumentativă* mai înaltă.

O altă categorisire a unităților frazeologice, pe care o considerăm la fel de importantă, constă în rolul acestora într-o situație argumentativă. În opinia noastră, unitățile frazeologice pot fi actualizate în calitate de argumente sau în calitate de teză. Atunci când emițătorul folosește o unitate frazeologică, acesta face apel nu doar la semnificația expresiei (metaforice, de multe ori), ci și la părerea comunității căreia îi aparține expresia. Astfel această unitate frazeologică, devine un argument al autorității, pro sau contra unei opinii, sau a unei acțiuni care, după părerea argumentatorului, trebuie îndeplinită. Emițătorul susține părerea sa folosind o unitate frazeologică în calitate de argument. În același timp, susținând o opinie, adică o teză, argumentatorul poate actualiza din nou o unitate frazeologică. Acest fapt ajută la amplificarea *forței argumentative* și a nivelului de convingere a interlocutorului.

O unitate frazeologică poate avea rolul unui argument, al unui contraargument, sau al unei concluzii, acestea din urmă posedând o *forță argumentativă* înaltă sau medie. Vom încerca să prezentăm tipurile de unități frazeologice menționate mai sus, actualizate în situații argumentative din opera lui Hervé Bazin. Considerăm important de menționat că nu ne vom opri asupra altor argumente care nu conțin unități frazeologice, deși acestea joacă un rol important în demersul argumentării. Noi vom considera celelalte argumente, drept *contextul situației argumentative*, care ne ajută să vedem care este finalul argumentării: fie că e vorba de acordul interlocutorului (adeziunea receptorului la părerea susținută sau acțiunea receptorului în dependență de opinia argumentată de către emițător) sau de dezacordul lui.

Ne-am propus să analizăm niște situații de dialog în cadrul cărora participanții, la un moment dat, folosesc unități frazeologice în replicile lor. După părerea noastră, anume unitatea frazeologică oferă o nuanță argumentativă replicii interlocutorului. În cadrul analizei exemplelor, considerăm important de menționat că vom prezenta spre atenția cititorului replicile care conțin unități frazeologice, uneori însoțite de context, pentru a face mai clară înțelegerea situației argumentative. În exemplul ce urmează, unitatea frazeologică este introdusă în situația argumentativă cu rolul de Teză: argumentatorul, în acest caz – medicul, care este autoritar în raport cu pacienta sa, confirmă părerea pacientei referitor la starea de sănătate:

[...] *Mais elle continuait à déclarer, catégorique:*
– *Je ne mourrai pas.*

Et finalement, le chirurgien confirma cette intention:

– *Le cas de Mme Rezeau est grave, et, s'il ne s'agissait pas d'elle, je l'eusse condamnée. Mais, avec une pareille volonté, on arrive toujours à se tirer d'affaire* (Bazin 72-23).

Astfel unitatea frazeologică *se tirer d'affaire*, marchează concluzia pentru argumentul pacientei referitor la faptul că ea nu va muri. Frazeologismul dat îl întâlnim în Dicționarul de expresii și locuțiuni într-o formă mai nouă: *être hors d'affaire*, și sinonimul învechit pentru acesta fiind *être tiré d'affaire* cu semnificația *être sorti d'une situation difficile*, iar traducerea în română a acestei expresii este *a scăpa din încurcătură, a ieși basma curată*. Această unitate frazeologică are un potențial de convingere înalt, datorită expresivității sale, și respectiv o forță argumentativă înaltă. Un alt exemplu ce actualizează unitatea frazeologică cu rolul de teză, este prezentă în replica abatelui Traquet către Jean Rezeau:

– *Vous êtes injuste. Je crois savoir ce que vous lui reprocherez. Madame votre mère m'a mis au courant de tout dès mon arrivée. Ce n'est nullement sur les indications de votre benjamin, mais par hasard, que le pot aux roses a été découvert. Au reste, de quoi vous mêlez-vous? Cette affaire regarde votre aîné [...]* (Bazin 97).

Unitatea frazeologică *découvrir le pot aux roses* are următoarea semnificație *dévoiler un secret, une réalité cachée*, în limba franceză, iar echivalentul în limba română fiind *a prinde firul, a descoperi secretul*. Cum am menționat mai sus, acest frazeologism este introdus în situația argumentativă în calitate de concluzie și are o forță argumentativă înaltă, datorită potențialului de convingere ridicat care i se atribuie.

Următorul exemplu conține unități frazeologice actualizate atât în calitate de concluzie cât și în calitate de argument. Vom analiza dialogul dintre M. Rezeau și Mme Rezeau (în text întâlnim porecla „Folcoche”) din următorul exemplu:

[...]– *Non, mais, Paule! Est-ce que tu vas nous foutre la paix, oui!*

– *Vous dites?*

Folcoche restait pétrifiée. Papa ne se contrôlait plus. Ce lymphatique devint violet.

– *Je dis que tu nous casses les oreilles. Laisse ces enfants tranquilles et fous-moi le camp dans ta chambre.*

Nous jubilions. Mais l'excès même de cette colère de faible, bien douce à nos tympanes, nuisait à notre cause. Folcoche connaissait son métier. Elle ne bougea pas d'un centimètre, se statufia dans le genre noble.

– *Mon pauvre Jacques, dans quel état te mets-tu... devant tes enfant! Tu dois être souffrant.*

Déjà M. Rezeau regrettait ses cris [...] (Bazin 48-49).

Actualizând în replica sa unitatea frazeologică *foutre la paix* – varianta populară pentru *ficher la paix* (cu echivalentul în română: *lasă-mă în pace*), M. Rezeau tinde să amplifice nivelul de convingere, ceea ce nu ar fi posibil cu ajutorul termenului fără o nuanță expresivă. Dacă substituim unitatea frazeologică cu explicația acesteia din dicționar, acest fapt se observă mai clar. Astfel, *Est-ce que*

tu vas nous foutre la paix, oui! diferă de *Est-ce que tu vas nous laisser tranquilles, oui!* sau *Est-ce que tu vas cesser de nous importuner, oui!* nu atât prin conținut, cât prin expresivitate și prin forța argumentativă pe care îl au. În primul caz, în care este folosită unitatea frazeologică avem un potențialul de convingere mai mare, în timp ce în al doilea caz – nivelul de convingere este zero. Și pentru că uneori nu este suficientă o singură unitate frazeologică pentru a convinge interlocutorul, în cazul dat pe Mme Rezeau, M. Rezeau mai aduce altele cu scopul de a o persuadea pe soția sa. După cum vedem în exemplul de mai sus, argumentatorul introduce în replica sa încă două unități frazeologice: *tu nous casses les oreilles* și *fous-moi le camp*. Prima expresie are un potențial de convingere înalt și respectiv o forță argumentativă înaltă. În dicționar găsim următoarea formă: *casser les oreilles à quelqu'un*, cu semnificația: *fatiguer quelqu'un par ses paroles, plaintes* în franceză, iar echivalentul în română este: *a-i roade cuiva urechile*; în timp ce a doua se aseamănă ca formă cu *foutre la paix*, fiind înlocuit doar substantivul (*la paix – le camp*): *foutre le camp* este varianta populară pentru *ficher le camp* are semnificația: *s'en aller, partir* în limba franceză și echivalentul în română: *a o șterge, a spăla putina*. Această din urmă unitate frazeologică are o forță argumentativă medie, datorită potențialului de convingere pe care îl deține.

În acest exemplul, expresiile *foutre la paix* și *foutre le camp* sunt prezentate în calitate de Teză, pe care argumentatorul o susține, în timp ce *casser les oreilles à quelqu'un* este folosită în calitate de argument pentru întemeierea Tezei. Cu toate acestea din context înțelegem că în acest caz nu este suficientă folosirea unităților frazeologice în calitate de argumente și/sau concluzie. În această situație argumentativă observăm și gradul de autoritate pe care îl au participanții la discuție, deși fiind soț și soție, Mme Rezeau este o persoană mai impunătoare, și respectiv cu un nivel de autoritate mai înalt în cadrul familiei, fapt ce poate fi remarcat din contextul situației și anume prin faptul că „ultimul cuvânt” este spus de ea.

Un alt exemplu conține replicile doar a unui participant, M. Rezeau – argumentatorul, iar interlocutorul fiind implicit (fapt ce poate fi observat prin adresarea: *Mes pauvres enfants*), cu toate acestea, situația dată este una argumentativă, deoarece tatăl argumentează starea gravă în care se află soția lui și respectiv mama copiilor. În afară de relația tată – copii, care implică „diferența de grad” în ceea ce privește „ierarhiile” (Perelman104), care are în sine o valoare argumentativă, faptul că personajul actualizează unitățile frazeologice în replicile sale, oferă spuselor o nuanță argumentativă și amplifică nivelul de convingere privind părerea lui:

– *Mes pauvres enfants, votre mère est au plus mal: il est possible qu'elle ne passe pas la semaine. Je lui ai proposé de recevoir...*

– *... la sainte extrême-onction, acheva l'oblat.*

– *Mais elle a refusé, disant que les médecins se faisaient des illusions sur son état et qu'elle rentrerait bientôt. Je n'ai pas voulu lui révéler toute la gravité de son cas. Allons, bonsoir, mes petits! Je vais me coucher. Pour changer, j'ai la couronne de fer.*

Il s'en fut, suivi de l'oblat, sincèrement ému à l'idée que Mme Rezeau pourrait décéder sans sacrements [...] (Bazin 72).

Astfel unitatea frazeologică *est au plus mal*, marcată în Dicționarul de expresii și locuțiuni la modul infinitiv (de fapt ca orice altă expresie): *être au plus mal*, are semnificația următoare: *être à la dernière extrémité, moribond* în limba franceză și echivalentul: *a fi pe moarte* în limba română. Această unitate frazeologică este, în situația dată, o teză susținută de argumentator, cu o forță argumentativă înaltă. Fraza, prezentată în calitate de argument înaintat pentru susținerea tezei, care actualizează frazeologismul *on ne va pas passer (une période de fête) là-dessus* sau *on ne va pas passer l'hiver, la nuit* apare în text într-o formă modificată (fapt ce nu îi schimbă semnificația): *elle ne passe pas la semaine*. Forța argumentativă a acestei unități frazeologice este una medie, datorită potențialului de convingere pe care îl are. Această unitate frazeologică are semnificația *on ne va pas s'y attarder outre mesure*, iar echivalentul în limba română fiind: *a nu scăpa de greutăți*.

În exemplul ce urmează, avem un caz asemănător celui precedent, o situația argumentativă în care interlocutorul este implicit. Vom prezenta doar replica argumentatorului care actualizează uniteafrazeologică pentru a amplifica forța argumentului:

[...] *Quand je réapparâitrai au bas de la falaise, tous les Ladourd dégringolèrent en hale le raidillon, viendront me palper des mains, des yeux et de la voix.*

– *Qu'est-ce qui t'arrive?... Comme tu nous a fait peur!... Maman est aux cents coups.*

[...] (Bazin 172).

Frazeologismul *être aux cents coups* prezintă în situația argumentativă: *est aux cents coups* are semnificația: *être dans un état d'extrême inquiétude* și este tradusă: *a fi pradă unei mari neliniști*. În exemplul menționat avem o unitate frazeologică cu rolul unui argument în situația argumentativă, cu un potențial de convingere mare care i se atribuie unităților frazeologice și respectiv are o forță argumentativă înaltă.

Exemplul ce urmează este o discuție dintre frații Rezeau, care reprezintă o situație argumentativă complexă și conține mai multe unități frazeologice atât în calitate de argumente (pro sau contra), cât și în calitate de concluzie:

Frédie ne partageait peut-être pas ce sentiment d'une manière aussi vive.

– *Elle en crèverait de dépit, la vieille, si elle pouvait nous voir! disais-je à tout propos.*

– *Pour une fois que nous ne l'avons pas sur notre dos, fiche-nous donc la paix avec cette femme! Tu gueules toujours contre elle, mais, ma parole! on dirait que tu ne peut pas t'en passer.*

– *Effectivement. Jouer avec le feu, manier délicatement la vipère, n'était-ce point depuis longtemps ma joie favorite? Folcoche m'était devenue indispensable comme la rente du mutilé qui vit de sa blessure* (Bazin 92).

În exemplul de mai sus, întâlnim următoarele unități frazeologice:

- *crèverait de dépit* – în dicționar are următoarea formă: *crever de dépit* – este o unitate frazeologică cu echivalentul în română: *a-i crăpa cuiva fierea de necaz, a muri / a plesni de ciudă*. În limba franceză întâlnim locuțiunea

prepozitivă *En dépit de...* care folosește cuvântul *dépit* cu sensul său învechit *mépris*;

- *ne l'avons pas sur notre dos* – unitate frazeologică, ce o găsim în dicționarul de expresii și locuțiuni în următoarea formă: *avoir qqn à dos* – cu semnificația *supporter son hostilité* și *être sur le dos de qqn – le veiller sans cesse*, iar echivalentul în română fiind: *a duce în cârcă pe cineva*;

- *fiche-nous donc la paix* din motiv că am analizat această unitate frazeologică anterior, nu ne vom opri decât să menționăm că în situația argumentativă dată, această unitate frazeologică este actualizată în calitate de concluzie și are o forță argumentativă medie;

- *ma parole!* cu explicația următoare: *exclamation exprimant l'étonnement, etc. et invoquant le témoignage parlé, la prise à témoin, (syn. parole d'honneur)*, iar traducerea în română fiind: *pe cuvântul meu, pe cuvânt de onoare*;

- *tu ne peut pas t'en passer*, în text, acest frazeologism este modificat și are următoarea formă în dicționar: *En passer par – être forcé de subir*, fiind tradus în română: *a se lipsi de ceva, a renunța sau a se dispensa de cineva / de ceva*;

- *Jouer avec le feu*, semnifică *jouer avec le danger, se montrer imprudent*, iar echivalentul în română este: *a se juca cu focul*.

În situația argumentativă de mai sus, unitatea frazeologică *crèverait de dépit* are rolul unei teze. Așa cum aceasta deține un potențial de convingere mare, forța argumentativă este înaltă. Frazeologismul *ne l'avons pas sur notre dos* este introdus în situația argumentativă în calitate de contraargument pentru unitatea frazeologică anterioară (deoarece este un argument al interlocutorului care, fiind nominalizat, atenuază forța argumentativă a concluziei înaintate de primul argumentor) și, în același timp, are rolul unui argument pentru a susține teza actualizată prin *fiche-nous donc la paix*. Ultimile două frazeologisme au o forță argumentativă medie. Argumentatorul (al doilea, fiind inițial adversar, dar, așa cum înaintează o teză și o întărește cu ajutorul argumentelor, a devenit la rândul său argumentator) mai aduce încă un argument - *ma parole!* în favoarea opiniei sale - *tu ne peut pas t'en passer* (această unitate frazeologică are rolul unei teze). La această ultimă remarcă, interlocutorul acceptă părerea emițătorului și întemeiază concluzia dată cu un argument ce actualizează unitatea frazeologică: *Jouer avec le feu*, ce este caracterizată printr-o forță argumentativă înaltă.

În opinia noastră forța argumentativă a unităților frazeologice diferă de la un exemplu la altul, deoarece este influențată de contextul situației argumentative. Reieșind din cele expuse anterior, constatăm că unitățile frazeologice sunt actualizate în text, fie în varianța originală, așa cum o găsim în dicționar, fie într-o formă mai mult sau mai puțin modificată, după cum am evidențiat mai sus, spre exemplu în cazul frazeologismelor: *elle ne passe pas la semaine, est au plus mal, tu nous casses les oreilles, fous-moi le camp, etc.*

Analizând exemplele de mai sus, putem afirma că unitățile frazeologice actualizate în situațiile argumentative analizate sunt întrebunțate în calitate de concluzie (*le pot aux roses a été découvert, se tirer d'affaire, foutre le camp, foutre la paix, être au plus mal, etc.*), argument (*casser les oreilles à quelqu'un, elle ne passe pas la semaine, est aux cents coups etc.*) sau contraargument (*nous ne l'avons pas sur notre dos*). Fie că sunt actualizate în vorbire în calitate de

argumente sau în calitate de concluzie (teză), acestea amplifică nivelul de convingere al opiniei argumentatorului. Bineînțeles că aderarea interlocutorului la părerea argumentatorului nu se datorează doar întrebunțării în discurs a unităților frazeologice și actualizarea unităților frazeologice nu garantează faptul că adversarul va accepta opinia argumentatorului, însă acestea joacă un rol primordial în prezentarea argumentelor într-o formă expresivă și la actualizarea implicită a argumentului autorității.

Oricare ar fi rolul frazeologismului într-o situație argumentativă anumită, acesta are o forță argumentativă mai mult sau mai puțin evidentă și un potențial de convingere implicit. Acest potențial de convingere se datorează faptului că frazeologismele sunt niște unități intertextuale și fac aluzie la părerea comunității în care au apărut, adică actualizează indirect argumentul autorității. Astfel, noi considerăm argumentul prezentat printr-o unitate frazeologică un argument al autorității implicite, invocate prin opinia comună.

Referințe bibliografice

- Borchin, Mirela-Ioana. *Comunicare și aplicare. Teorie și aplicații*. Timișoara: Excelsior Art.
- Colson, Jacques. *Le dissertoire. De Boeck*. Bruxelles : Université de Paris, 1996.
- Gorunescu, Elena. *Dicționar frazeologic francez-român, român-francez*. București: Teora, 2005.
- Hervé, Bazin. *Vipère aux poings*. Moscou : Éditions du Progrès, 1979.
- Hristea, Theodor. „Introducere în studiul frazeologiei”, *Sinteze de limbă română*, București: Editura Albatros, 1984.
- Negreanu, Aristia. *Dicționar de expresii francez-român: DICEX* . Ed. a III-a, București: ALL Educațional, 1999, 2007.
- Perelman, Ch., Olbrechts-Tyteca, L. *Tratat de argumentare. Noua retorică*. Traducere: Stoica A. Iași: Ed. Universității „Al. I. Cuza”, 2012.
- Rey, Alain, Chantreau, Sophie. *Dictionnaire des Expressions et Locutions*. Paris : Le Robert, 2007.
- Roman, Dorina. *L'argumentation fonctionnelle*. Cluj-Napoca: Napoca Star, 2000.
- Simionica, Ioan. *Limba franceză contemporană. Lexicologie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1970.
- Stoianovici, Drăgan. *Argumentare și gândire critică*. București: Ed. Universității din București, 2005.

COMPETENȚELE TRADUCĂTORULUI DE TERMINOLOGIE ELECTRONICĂ ȘI ELECTROTEHNICĂ

Nadejda STRICOVA

Universitatea Tehnică din Moldova

The modern society solicits continuously the translators and interpreters services, challenging the colleges which train the future specialists to prepare more and more specialists of the given domain. Nowadays a good and qualitative translation depends on the translator competence to take into account the peculiarity of every type of translation. The translators should know an enormous volume of information from different fields: technical, legal, economical, scientific, medical, etc. Every industrial, commercial, international activity is assisted by language activity, mainly translational activity based on an adequate terminology. Translational services should use bilingual and multilingual dictionaries to edit technical notes, advertising texts, technical instructions etc. Thus, this article focuses on the competences of the translator who deals with electronic and electro-technic terminology.

Keywords: *translator competence, specialist, electronic and electro-technic terminology, technical texts.*

Noțiunea de competență este definită drept „capacitate a cuiva de a se pronunța asupra unui lucru, pe temeiul unei cunoașteri adânci a problemei în discuție [...]” (Bell 203). Pentru a stabili sensul „competenței unui traducător” este necesară punctarea următorului aspect: traducătorul procesează texte. La fel ca orice participant la actul comunicării, el trebuie să posede anumite cunoștințe și abilități proprii tuturor celor ce comunică, deoarece traducerea este o comunicare specială, care se realizează în cel puțin două limbi diferite (Dosca).

Societatea contemporană recurge masiv la serviciile traducătorilor și interpreților, punând astfel în fața școlilor ce formează traducători și interpreți problema pregătirii într-un număr tot mai mare a specialiștilor din domeniul profesional respectiv. La momentul actual se accentuează necesitatea unei traduceri de o calitate înaltă ținând cont și de specificul fiecărui tip de traducere. Este vorba, în primul rând, despre volumul enorm de informații din diverse domenii de specialitate: tehnic, juridic, economic, științific, medical, etc. care trebuie traduse în numeroase limbi. Orice activitate industrială sau comercială, internațională sau multinațională este asistată de o activitate de limbă, mai exact, o activitate de traducere bazată pe o terminologie adecvată. Serviciile de traducere ale companiilor multinaționale trebuie să utilizeze surse bi- și multilingve pentru a redacta notițe tehnice, plachete publicitare, caiete de sarcini, instrucțiuni tehnice etc.

Faptele expuse mai sus ne permit să menționăm competențele și capacitățile de care trebuie să dea dovadă un traducător profesionist (în domeniul textului de specialitate):

- cunoașterea cât mai avansată a mai multor limbi străine de diferit grad de circulație internațională;
- cunoașterea foarte bună a limbii materne;

- cunoașterea tehnicilor de comunicare informatizată și a posibilității aplicării lor la procesul de traducere;
- capacitatea lucrului în echipă (împreună cu terminologi, redactori, documentariști, specialiști din diferite domenii);
- acumularea de cunoștințe de ordin civilizațional caracteristice limbilor utilizate în cadrul traducerilor;
- capacitatea de a-și apăra interesele argumentând prin articole ale legilor, ordonanțe etc.;
- capacitatea de a se perfecționa permanent în domeniul profesional, lărgind domeniile de activitate, aplicând tehnici noi etc. (Zbanț).

Nivelul competențelor acumulate de un tânăr absolvent al unei școli de traducere depinde și de strategiile formării profesionale valabile în fiecare instituție academică, de rolul traducerii pe piața internă a societății respective, fapt ce motivează sau nu viitorul specialist din domeniul profesional al traducerii pentru a se perfecționa în permanență.

Pentru a livra un serviciu calitativ clienților, se lucrează cu traducători experimentați în diferitele sectoare specializate, traducători care stăpânesc atât competențele lingvistice cât și terminologice pe care sectoarele traducerilor specializate le presupun.

Documentele specializate din sectorul traducerilor pentru electronică și electrotehnică provin din cele mai variate domenii ale industriei, acoperind de la fazele de design ale produselor, până la cele de producție, distribuție și interacțiune cu clienții, depășind manualele de utilizare și ajungând chiar la interfețele produselor propriu-zise:

- *Interferențe pentru televizoare, monitoare și alte tipuri de aparatură pentru redare video;*
- *Interferențe pentru aparate GPS și calculatoare;*
- *Manualele de utilizare pentru produse electronice și electrotehnice;*
- *Proceduri și instrucțiuni de producție;*
- *Instrucțiuni de service etc.*

Acestea sunt doar câteva tipuri de documente din domeniul electronicii și electrotehnicii care presupun intervenția unei echipe de lingviști pentru ca documentația să fie făcută disponibilă unei audiențe internaționale. Toată aparatura electronică disponibilă la ora actuală pe piață are în spate și o muncă de traducere. Pentru a realiza o traducere specializată la un nivel de calitate superioară, nu este suficient ca traducătorul să stăpânească doar limbile implicate în traducere, ci să fie și un specialist cu experiență în domeniul acesteia.

Sectorul traducerii specializate electronică și electrotehnică este unul important deoarece se adresează companiilor din domeniul electronicii și electrotehnicii din două perspective. O primă perspectivă este traducerea documentelor interne, utilizate la nivelul echipelor din cadrul companiilor de profil, iar o a doua perspectivă este cea de interacțiune cu utilizatorul direct al aparatului. Aparatura electronica actuala presupune o muncă minuțioasă de traducere, odată în ceea ce privește modul de producție dar și în ceea ce privește modul de utilizare. Aparatele electronice utilizate la scară largă au nevoie de documente clare și redactate într-un limbaj care să nu abuzeze de termeni tehnici. Astfel utilizatorul final al unui frigider, calculator, televizor sau orice fel de produs electronic sau

electrocasnic are, cel puțin, un manual de utilizare în mai multe limbi care oferă toate instrucțiunile astfel încât aparatul să dea dovadă de cele mai bune performanțe și să aibă o perioadă de exploatare îndelungată.

Traducătorii specializați în electronică și electrotehnică au nevoie atât de competențe lingvistice în limbă străină, cât și de cunoștințe terminologice din domeniul pentru care lucrează. Astfel, se asigură clienților un serviciu de traducere rapid și de calitate. Cunoștințele din domeniul electronicii și electrotehnicii, le permit traducătorilor să vină cu sugestii și propuneri cu ajutorul cărora să fie construită o bază terminologică pentru proiectele la care lucrează. Glosarul terminologic construit de ei sau asigurat de client contribuie decisiv la gradul de precizie al textului țintă. Odată construită, baza terminologică va putea fi dezvoltată și utilizată în proiectele viitoare ale clientului, ceea ce va oferi traducătorului un suport important care se va materializa în timpul realizării proiectului.

Generalizând, putem sublinia că traducătorii care execută traducerea textelor specializate trebuie să posede o experiență în traducerea documentelor destinate atât utilizatorului final al produsului, cât și a documentelor interne ale industriei care se referă la instrucțiuni și proceduri complexe din etapele de dezvoltare și producție a produselor specifice industriei. Diferența între aceste tipuri de situații este una majoră și intervine la nivelul limbajului utilizat. Menționăm faptul că, dacă în documentele destinate industriei limbajul este unul strict tehnic, în cele destinate utilizatorului final registrul folosit diferă, fiind mult simplificat astfel încât instrucțiunile de utilizare și întreținere să fie cât mai clare și ușor de parcurs. Un traducător specializat în acest domeniu va ști întotdeauna să diferențieze cele două registre și să abordeze proiectul în funcție de publicul țintă.

Referințe bibliografice

- Bell, Roger T. *Teoria și practica traducerii*. București: Editura Polirom, 2000.
- DEX. *Dicționarul explicativ al limbii române*. Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Ediția a II-a, București: Univers Enciclopedic, 1998.
- Dosca, Aliona. „Competențele traducătorului de terminologie juridică abordări și concepții”. *Revista Limba Română*, nr. 7, 2006.
- Ungureanu, V. *Teoria traducerii*. Bălți: Universitatea de Stat “Alec Russo”, 2013.
- Zbanț, Ludmila. *Noi tendințe în formarea traducătorilor în contextul internațional*. Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, 31.03.2007, Chișinău, USM, 2008.

**TERMINOLOGY AND VOCABULARY
INTERFERENCES**

**TERMINOLOGIE ȘI INTERFERENȚE
DE VOCABULAR**

ÎMPRUMUTURILE ÎN TERMINOLOGIA FRANCEZĂ A TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE ȘI INTERNETULUI

Ana GUȚU

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

The article treats the dialectical phenomenon of meta-language of informational technologies and internet which manages the borrowings from English. Nowadays, according to the most recent discoveries from the United States, the *lingua franca* of the IT meta-language represents unquestionably the English language. The first source for the borrowings for specialized language of ICT is English. The universality of these borrowings became obvious/evident when other Roman languages, except French, as the Romanian for example did the same thing. Besides the direct borrowings of IT terms, French uses equally the calques of terminological structures – another variety of the borrowing. The given phenomenon is generalized, it waits to see if the policy of “purifying” the ICT terminology would be a viable idea.

Keywords: *borrowings, Anglicisms, terminological structures, calques, IT meta-language, ICT terminology.*

Printre cauzele împrumuturilor din limbile străine în terminologii se evidențiază cele de origine lingvistică și extralingvistică.

Cauzele lingvistice ale împrumuturilor sunt:

- încărcătura semantică pronunțată a cuvintelor limbii originale;
- perceperea facilă a împrumuturilor în virtutea elementelor lingvistice internaționale;
- caracterul succint al termenilor împrumutați;
- capacitatea derivațională prolifică în limba originală și posibilitățile morfematice combinatorii organic compatibile;
- simbolismul împrumuturilor (elementele articulate ale cuvântului sunt percepute ca ceva mult mai integrat decât în limba originală, având o predilecție pentru formațiuni derivate).

Cauza extralingvistică a împrumuturilor este grefarea în limba originală (maternă) nu doar a cuvântului împrumutat, ci a noțiunii pe care o exprimă, aceasta luând naștere anume în limba împrumutului. Pe de altă parte, împrumutul comportă și alte priorități: cuvântul împrumutat este monosemantic, el are un singur referent, fapt destul de important pentru volumul semantic al termenului.

Anglicismele în terminologia franceză a tehnologiilor informaționale.

Analiza sistemică-diacronică a terminologiei franceze a tehnologiilor informaționale și internetului denotă prezența la diferite etape ale dezvoltării sale un număr important de împrumuturi, la început de origine greco-latină, iar în prezent – de origine engleză (Lerat; Hong; Lexikologie 2002, 2003). Evoluția anglicismelor prezintă un interes deosebit pentru studierea proceselor lingvistice și extralingvistice în terminologia franceză contemporană.

Sfârșitul secolului XX a schimbat radical rolul limbii engleze în dezvoltarea sferei terminologice a telecomunicațiilor nu doar în interiorul limbii engleze însăși, ci și în raport cu alte limbi. Limba engleză a căpătat statutul limbii *lingua franca*, fapt despre care ne mărturisește cantitatea importantă a termenilor

englezești în terminologia telecomunicațiilor și tehnologiilor informaționale/internetului în alte terminologii tehnico-științifice în limbile lumii. Expansiunea limbii engleze în spațiul mondial transformă astăzi anglicismele, mai exact fie spus, americanismele, în internaționalisme.

Tabelul 1. *Dinamica împrumuturilor internaționalismelor în terminologia telecomunicațiilor* (100% se raportă la numărul general al termenilor în fiecare perioadă studiată).

	Anii 1790- 1830	Anii 1831- 1881	Anii 1881- 1949	Anii 1949- 1969	Anii 1969- 1988	Anii 1989- 2006
Anglicisme	-	-	1 %	0,5 %	0,7 %	4,6 %

Procesul de internaționalizare a sferei terminologice a tehnologiilor informaționale și internetului este condiționat, în primul rând, de următorii factori extralingvistici:

- 1) factorul economic, esența căruia constă în aceea că SUA și sateliții săi deține poziția de lider pe piața tehnologiilor mobile și comunicațiilor Internet;
- 2) factorul cultural, și anume cunoașterea de către vorbitorii limbii materne (în cazul nostru a limbii franceze) a limbii-surse a împrumuturilor;
- 3) factorul socio-psihologic – tendința vorbitorilor limbii receptoare de a utiliza vocabular prestigios, deoarece un număr mare de internaționalisme se atestă în domeniile referențiale ale științei și tehnicii, care au un rating înalt.

Împrumuturile în limba franceză din engleză sunt facilitate și de similitudinile genetice ale ambelor limbi (Rey, Delesalle).

Termenii-anglicisme apăreau permanent în terminologia franceză a telecomunicațiilor, să exemplificăm: împrumuturile de la mijlocul secolului trecut *broadcasting* – emisie radio, *speaker* – dictator ș.a. Dar anume răspândirea panmondială a tehnologiilor telefoniei mobile și a comunicațiilor prin Internet, ale căror mijloc este limba engleză, a dus la invazia termenilor englezești-neologisme (vezi tabelul).

Internaționalismele își păstrează preponderent apanajul grafic și sonor în limba-receptoare, în cazul dat în limba franceză. *PocketPC* – computer personal de buzunar; *Smartphone* – telefon deștept (telefon mobil cu funcții adiacente); *mailbomb* – copierea secretă a cărții de adrese și transmiterea mesajelor din numele proprietarului calculatorului; *chat* – corespondență prin internet în regimul timpului real; *spam* – trimiterea mesajelor electronice și a celor publicitare posesorilor de adrese electronice fără permisiunea acestora; *notebook* – computer portativ; *roaming* – roaming, telecomunicare prin telefonie mobilă în afara frontierelor țării în baza contractelor companiei ce activează la nivel național cu alți agenți economici din străinătate; *hacker* – hacker, spărgător de coduri electronice; *TabletPC* – computer mobil –planșetă.

Totodată, împrumuturile din limba engleză pot fi asimilate și pot suferi schimbări fonetice și morfologice prin adaptare: de exemplu, englezescul *organizer* a dat în franceză *organiseur* – computer de buzunar; englezescul *scanner* a dat în franceză *scanneur*, iar termenul *processor* a devenit în franceză *processeur*.

Este necesar de accentuat faptul că în limbile engleză și franceză se întâlnesc cuvinte echivalente din punct de vedere etimologic, construite în baza morfemelor grecești și latinești. Aceste cuvinte sunt identice după formă (cu excepția accentelor) și conținut semantic în terminologia telecomunicațiilor: *domaine, mobile, portable, paquet, site, icône, message électronique, numérique; protocoles* ș.a.

Unele cuvinte englezești au devenit sursă de îmbogățire a arsenalului morfematic al limbii franceze. Devin productive elementele englezești e- (< eng. electronic), i- (< eng. internet), Web (< eng. World Wide Web), care deja au căpătat materializare grafică-fonetică /lexico-gramaticală constantă în limba franceză, de exemplu: *e-mail* – poșta electronică; *e-commerce* – comerț electronic, activitate comercială prin Internet; *e-comescope* – cameră digitală cu posibilitatea redactării la computerul personal; *i-mode* – funcția acces Internet de la telefonul mobil; *i-shot* – transmisia datelor din Internet la telefonul mobil; *Webmail* – poștă electronică; *Webcam* – cameră video Internet; *Webphone* – telefon video cu acces la Internet.

Anglicismele își manifestă activ posibilitățile derivaționale în baza limbii franceze. De exemplu, *palmeur* (derivat de la Palm – numele firmei producătoare de calculatoare de buzunar); *cliquer, clic* – de la englezescul to clic; *surfer* – (sur Internet) – a naviga pe Internet, *surfeur* – cel care navighează pe Internet, *surf* – navigare pe Internet (de la englezescul to surf); *emailer* (de exemplu, *emaillez-moi votre réponse*) – trimite răspuns prin e-mail (de la englezescul e-mail); *chatter* – a vorbi prin chat (de la englezescul chat); derivatele de la englezescul spam (trimiterea mesajelor electronice și a celor publicitare posesorilor de adrese electronice fără permisiunea acestora) – *spammer, spammé, spammeur, spamming* sau sintagma terminologică *logiciel antisipam* – programă antisipam.

Extrem de active sunt abrevierile englezești provenite de la literele inițiale ale termenilor: *CD* (Compact Disk) – disc compact; *FM* (*frequency modulation/frequence modulation*) – frecvență radio; *PAL* (*Phase Alternating Line*), *SECAM* (*Sequential Colour A Memory*) – sisteme ale televiziunii în culori; *VHF* (*Very High Frequency*) frecvență foarte înaltă; *IP* (*Internet Protocol*) – Internet Protocol; *WAP* (*Wireless Application Protocol*) – tehnologia accesului Internet prin telefonul mobil; *DVD* (*Digital Video Disk*) – disc video, disc DVD; *WWW* (*World Wide Web*) – Internet; *SMS* (*Short Messaging Service*) – mesaje textuale scurte (telefonie mobilă); *MMS* (*Multimedia Messaging Service*) – mesaje multimedia (telefonie mobilă), *GSM* (*Global System for Mobile communication*) – sistem global de telefonie mobilă; *GPS* (*Global Positioning System*) – sistem global de căutare prin poziționare și abrevierile: *videotex* (*Videocommunication Teleprinter Exchange*) – videotex, videografie dialogată; *teletex* (*Telecommunication Teleprinter Exchange*) – teletex, videografie emițătoare.

Sunt utilizați și termenii-simboluri, care reprezintă construcții terminologice complexe constituite din sigle și cifre: *MP3* (format numeric de comprimare a sunetului), *POP3* (protocol de pompare a poștei), *IMAP4* (lucrul cu poșta electronică la server în regimul timpului real), @ (arobase) – simbolul adresei pentru poșta electronică.

Abreviaturile englezești sunt utilizate frecvent în componența construcțiilor terminologice: *adresse IP, adresse Web* – adresă Internet; *message SMS* – mesaj SMS; *document Web* – document Web; *serveur Web* – server Web; *recepteur GPS*

– receptor GPS; *PC de poche* – computer personal de buzunar; *lecteur de MP3* – dispozitiv de citire a fișierelor MP3; *radio FM* – radio FM; *carte SIM* – cartelă SIM.

În calitate de contra-balanță a fenomenului de împrumut terminologic din engleză în franceza telecomunicațiilor, în Franța se intensifică procesul de creare a propriilor echivalente. Acest proces este rezultatul politicii promovate de guvernul francez în direcția activizării dezvoltării limbii franceze în condițiile pluralismului cultural: eng.fax – fr.*télécopie* – fax; eng : computer – fr.*ordinateur*, calculator; eng.walkman – fr.*baladeur*, magnetofon portativ cu auriculare; eng.hacker – fr. *Pirate*, hacker; eng.DVD – fr. *vidéodisque*, DVD; eng.organizer – fr.*micro-ordinateur*, micro-computer; eng.emoticon, smiley – fr.*frimousse*, mutrișoară zâmbitoare; eng.newsgroup – fr.*forum*, forum, grup de discuții; eng.Web – fr. *Toile*, Web, pânză; eng.chat – fr.*messagerie instantanée* – corespondența prin Internet în regimul timpului real, chat.

Totuși, creativitatea terminologică franceză duce la fenomenul non-popularității unor termeni: de exemplu, franțuzescul *courriel* (abreviere de la *courrier électronique*) - poșta electronică, *mél* (abreviere de la *m/essagerie él/ectronique*, prin analogie cu *tél.*), care indică pe cărțile de vizită adresa electronică, totuși, cedează englezescului e-mail sau simbolului arobase @; englezescul spam pentru care francezii au propus *pourriel* (*pou/belle/ + /cou/rriel*) este și el mai des utilizat; același algoritm de funcționare îl au și termenii *World Wide Web* în locul franțuzescului *toile d'araignée mondiale T.A.M.* (pânză mondială); PC (computer personal) în locul franțuzescului *OP* (*Ordinateur Personnel*), abreviatura PC formând la rândul său un construcții terminologice noi: *PC de poche* – computer de buzunar; *PC de bureau* – computer de birou.

Interanglicismele – calchieri. O altă formă de influență interenglezească asupra terminologiei franceze a telecomunicațiilor este calchiera. Cel mai mare număr de calchieri în terminologia franceză a telecomunicațiilor se atestă la etapa modernă de dezvoltare a ei. Termenii englezi sunt utilizați ca model de formare a termenilor francezi, legați de Internet și telefonია mobilă. De exemplu, eng. *very high frequency* / fr. *très haute fréquence* – frecvență foarte înaltă: eng. *buzzer* / fr. *ronfleur* – zumer, întrerupător automat; eng. *Network*/fr.*réseau* – rețea; eng.*data*/fr.*données* – date; eng.*display*/fr.*affichage* – afișare pe ecran; eng.*window*/fr.*fenêtre* – fereastră de dialogare; eng.*password*/fr.*mot de passe* – parolă; eng.*mailbox*/fr.*boîte à lettres* – cutie poștală electronică; eng.*handsfree*/fr.*mains-libres* – utilizarea telefonului mobil fără a ocupa mâinile – mâini libere; eng.*newsgroup*/fr.*groupe de discussion* - grup de discuții; eng.*on line*/fr.*en ligne, on-line*; eng.*viewer*/fr.*visionneur* – program pentru vizionare; eng. *frequently asked questions, FAQ* / fr.*foire aux questions* – FAQ, întrebări frecvente.

Astfel, sunt calchiați nu doar termenii, ci și construcțiile terminologice, care în limba franceză își schimbă structura – ordinea rema-tematică (R-T) englezească în structura tema-rematică (T-R) franțuzească: eng. *electronic money* (P-T) > fr. *monnaie électronique* (T-P). În mod analogic sunt compuse și alte unități terminologice complexe: eng. *home page* > fr. *page d'accueil* – pagina acasă; eng. *electronic mail* > fr. *courrier électronique* – poșta electronică; eng. *information highway* > fr. *autoroute de l'information* – rută informațională; eng.

hard disk > fr. *disque dur* – *disc tare*; eng. *access provider* > fr. *fournisseur d'accès* – *provaider*.

La nivelul funcționării termenii împrumutați și termenii calchiați pot avea diferențe de valențe. De exemplu, *envoyer l'e-mail* (se utilizează interanglicismul e-mail) – a trimite un mesaj electronic; dar *regarder le courrier électronique* – a consulta poșta electronică (se utilizează termenul francez calchiat din engleză).

Astfel, terminologia franceză a tehnologiilor informaționale și internetului se adeverește a fi, aidoma altor terminologii tehnico-științifice, destul de transparentă pentru pătrunderea anglicismelor și mai ales, pentru calchierea termenilor anglo-americani simpli și complecși. Rămâne de văzut dacă o politică de ”purificare” a terminologiei tehnologiilor informaționale și internetului în limba franceză ar avea loc în condițiile procesului dinamic de simbioză între aspectul material – inovațiile științifice din domeniu și aspectul ideal – semioza metalimbajului respectiv.

Referințe bibliografice

- Dictionnaire d'internet, de l'informatique et des télécommunications*. Anglais-Français. Gouvernement du Québec, Québec, 2001, 1445 p.
- Dictionnaire des techniques et technologies modernes. Modern dictionary of engineering and technology*. Anglais-Français, Forbes J. R. 2-e éd. rev. et augm., Paris : Technique & documentation Lavoisier; Secaucus (N.J.): Lavoisier, cop. 1993. [6], 594 p.
- Dictionnaire d'informatique*. Anglais-Français. Bureautique, télématique, micro-informatique, Ginguay M. 11-e éd., rev. et augm. Paris : Masson, 1992. [4], 286 p.
- Dictionary of Standardized Electrotechnical Terminology*. English-Romanian. Working Group of National Romanian Committee for International Electrotechnical Commission (NRC-IEC) for Electrotechnical Terminology Thesaurus. 539 p. *Dictionarul Terminologiei Electrotehnice Standardizate*. Român-Englez. / Grupul de Lucru al CNR-CEI pentru elaborarea tezaurului terminologiei electrotehnice, București: Editura Tehnică, 1996, 489 p.
- Hong, Cheol-Hoon. « Tendances de la néologie par dérivation et par formation au moyen d'éléments gréco-latins ». *La linguistique*, vol. 33. Fascicule 2, 1997, p. 107-116.
- Haspelmath, Martin, König, Ekkehard, Oesterreicher, Wulf and Wolfgang Raible (eds.) *Language Typology and Language Universals / Sprachtypologie and sprachliche Universalien*. An International Handbook. 2 Volumes, vol. 1: 2001, 854 p. ; vol. 2: 2001, 941 p., Berlin - New York: Walter de Gruyter.
- Lerat, P. « Dérivation lexicale et dérive terminologique ». *META*, vol. 39 № 4, 1994, p. 581-588.
- . *Les langues spécialisées*. Paris : PUF, Collection « Linguistique nouvelle », 1995.
- Lexikologie/Lexicology*. An International Handbook on the Nature and Structure of Words and Vocabularies. vol. 1 - 2. Berlin - New York: Mouton - de Gruyter, 2005.
- Rey, A., Delesalle, S. « Problèmes et conflits lexicographiques. » *Langue française*, № 43 (Dictionnaire, sémantique et culture), Paris, p. 4-26.

NÉOLOGISMES LEXICAUX ET NÉOLOGISMES SÉMANTIQUES, CRÉATIONS NÉOLOGIQUES-TERMES ET NÉOLOGISMES STYLISTIQUES COMME SUJET DE LA LEXICOGRAPHIE

Ion MANOLI

Université Libre Internationale de Moldova (ULIM)

Lexicography as a science, as much as it is modernized, it always is late (sometimes it is late more, sometimes less) with the fixation of the units, recently appeared in the language. The lexicographer deals with denotative neologisms: newly coined words, which belong to one author and an individual context. Semantic neologisms are frequent as metalanguage units and they can be found in belles-lettres contexts.

The present article is a short essay about the classification barriers, fixation barriers and definition barriers of neologisms with their full diversity. Nowadays, French lexicography reaches high realizations in editing special dictionaries of stylistic neologisms and individual lexical creations including contextual semantic neologisms.

Keywords: *lexicography, neologism, stylistic neologism, semantic neologism, metalanguage.*

En 1972 l'auteur de cet article avait présenté devant le Conseil Scientifique de l'Institut des Langues Étrangères de Moscou « Maurice Thorez » (МГПИИЯ им. Мориса Тореца) la thèse ayant comme sujet d'investigation le problème de la néologie stylistique. C'était en vue d'obtenir le titre de docteur ès lettres en philologie française (кандидат филологических наук по спец. 10.02.05 – романские языки). Nous avons soutenu cette dissertation sans grande difficulté grâce avant tout à l'actualité du sujet abordé : la créativité lexicale et la créativité sémantique comme deux branches indispensables de la néologie de l'auteur, de la néologie connotative restait encore un sujet peu abordé. Nous sommes déjà en 2015 à une distance de plus de 40 ans de l'événement philologique d'une importance mineure, mais l'actualité du sujet d'antan reste toujours en vogue pour lexicologues et lexicographes, grammairiens, stylistes et stylisticiens, pour informaticiens et chercheurs de métalangages, car nous vivons dans une ère néologique ouverte et active dans l'idéologie du moment.

Le mouvement de la langue est saisissable par le décalage qui s'institue entre le langage d'une génération et celui de la génération ou de générations précédentes. La lecture des textes modernes nous fait buter contre des termes ou des lexèmes simples ou composés que nous sentons comme néologiques, inconnus, hors dictionnaires parfois ceux-ci sont incompréhensibles : comme c'est le cas de *mèragosse* (H. Bazin) ; *métaphumiste* (J. Perret) ; *moechialogie* (J. Peladan).

La néologie relève avant tout non de l'évolution, mais de la création : à ce titre, elle se manifeste essentiellement par la formation d'un terme nouveau, qui vient enrichir une série lexicale ou la série des emplois d'un mot, sans que la base lexicale ou les emplois antérieurs du mot disparaissent du même coup. Il se produit une augmentation des formes linguistiques disponibles, mais il se produit aussi un croisement des valeurs connotatives neuves, inconnues et rarement fixées par des sources lexicographiques.

Le concept de néologie ne peut donc s'analyser seulement sous la forme d'une simple accumulation de néologismes (termes nouveaux en différentes branches scientifiques, mais aussi des créations individuelles ayant aussi une forme néologique chez les écrivains, journalistes, personnes de création).

Le concept se définit mieux en synchronie, c'est-à-dire dans la perspective du rapport des éléments du système linguistique entre eux. Tandis que la création des locuteurs en synchronie n'est limitée par aucune interdiction, le lexicographe, au contraire, il est presque toujours en retard avec la fixation, la définition et l'exemplification du phénomène.

Si nous voulons préciser le caractère du dynamisme créateur de la langue (lexical et celui sémantique), nous sommes amené à l'examiner à la lumière de différentes dichotomies, trichotomies ou oppositions : *langues – parole ; langue parlée – langue écrite ; usage – langue littéraire ; synchronie – diachronie ; langue – parole – histoire ; etc.*

C'est aussi à cause de manque des études fondamentales sur la typologie des néologismes que le lexicographe retarde dans son labeur. Jusqu'à présent nous n'avons pas d'études détaillées sur la néologie phonologique, syntaxique, sémantique, l'emprunt, sur la néologie graphique, celle dénomminative et celle connotative.

L'étude des conditions d'acceptabilité du néologisme et de sa diffusion est l'aspect complémentaire nécessaire de celle de sa création et de sa fixation lexicographique.

À cette époque lointaine de 1972 il n'y avait pas encore de grands chercheurs visant la néologie, surtout celle stylistique. Mais les Matériaux du Congrès de l'Association Internationale des études françaises (juillet 1972), Les Cahiers de l'Association étaient publiés dans le nr. 25, mai « Les Belles-lettres », 1973. Ces Cahiers contiennent la communication de M. Louis Guilbert (Paris-Nanterre) au XIVème Congrès de l'Association (le 24 juillet 1972) sous le titre « Théorie du néologisme » qui jusqu'à présent reste comme un modèle de définition du concept de néologie, comme meilleure classification des néologismes dans le cadre de différentes dichotomies. Quelques moments de l'exposé ont un caractère axiomatique comme par exemple celui-ci : Ainsi la formation du néologisme n'est pas seulement un acte de la parole, elle est destinée à être aussi un phénomène de langue stricto modo (Guilbert 13).

D'autres noms d'envergure présentés dans les « Cahiers » sont ceux de M. Raymond Lebèche (Institut de France), de M. Francis Bar (Caen), de Michael Riffaterre (Université Columbia), et d'autres.

Seule la communication de M. Christian Angelet (Louvain et Gand) a touché le néologisme comme fait caractéristique du style. Il a soumis à l'analyse le néologisme d'André Gide, dans le cadre de la linguistique de l'auteur, il a examiné des aspects très divers de l'oeuvre de ce géant de la littérature française. C'était pour la première fois qu'un linguiste a posé une question assez difficile et délicate : dans quelle mesure la néologie d'André Gide nous renseigne-t-elle sur l'originalité de son style ? C'était une question à laquelle il a fourni une réponse digne d'admiration en analysant un seul phénomène, celui de la création individuelle.

Presque un demi-siècle s'est écoulé depuis et nous avons l'intention de voir où sont arrivés les chercheurs de la néologie au jour où nous sommes, quels

moments les plus importants sont parvenus dans la théorie, mais aussi dans la pratique lexicographique du sujet en discussion.

C'est à la première vue que le terme néologisme est tout à fait simple et monosémantique : mot nouveau ; sens nouveau d'un mot. Mais combien dure-t-elle la nouveauté, quand celle-ci cesse d'être et devient traditionalisme, archaïsme, banalité, cliché, coutume linguistique, ancienneté ? Personne jusqu'à présent n'a réussi d'y trouver une réponse objective.

La plupart des créations rabelaisiennes de son œuvre Gargantua (1534) et Pantagruel (1532) sont acceptées et traitées comme néologismes d'auteur, même si la distance temporelle est presque de cinq siècles tandis que les mots récemment apparus comme *ballet(t)omane* n.m.f. (1958) ; *homme-grenouille* (1960), *privaliser* v.tran. (1960) ne sont plus néologiques.

En général, l'invention verbale de Rabelais c'est un cas presque unique dans l'écriture du XVIème siècle. On demeure encore confondu devant la richesse néologique de son vocabulaire : il emprunte à toutes les langues technique : agriculture, médecine, navigation, guerre, religion, commerce, littérature ; il puise dans les langues mortes, les langues étrangères, les dialectes provinciaux et il donne libre cours à la créativité lexicale ; il forge des mots, déforme les termes existants, crée des onomatopées individuelles. Il se grise lui-même de cette extraordinaire fécondité : au lieu d'un terme normatif, c'est dix, vingt, qui viennent sous sa plume, tous connotatifs, expressifs. Pour les traducteurs ces créations constituent de véritables difficultés.

Le terme *néologisme stylistique* connaît un grand nombre de synonymes, expressions synonymiques, pseudo-termes. Voici quelques-uns les plus répandus à l'heure actuelle : *néologisme d'auteur*, *création individuelle*, *néologisme littéraire*, *mot rare* ; *mot sauvage* (M. Rheims), *création littéraire marginale*, *néologisme poétique*, *néologisme contextuel*, *mot inventé*, *mots récents*, *mot-météore*, *égologisme*, *occasionalisme*, *hapax (legomenon)*, etc. Cette liste n'est point exhaustive.

Le but de ces néologismes stylistiques est unique : l'écrivain, le journaliste se soucie de frapper l'attention du lecteur, de produire un effet de surprise dans la communication, au lieu de couler sa pensée dans les structures les plus communément productives du système ou dans les mots déjà adoptés. Mais du même coup ses créations sont interprétées, acceptées comme éphémères. Elles ont leur vie, leur signification, leur connotation dans le contexte où elles apparaissent et vivent singulièrement. Oui, il y arrive des cas quand ces créations rompent avec leur contexte individuel et passent dans la norme. Mais ces cas sont assez rares.

La décision d'acceptation ou de refus du néologisme stylistique ne se situe pas au niveau du système linguistique qui détermine seulement sa création. L'usage n'est pas une fonction imminente à une langue. Il est le résultat d'un ensemble de conventions : ses règles varient selon le modèle socio-culturel de la société et elles s'imposent aux sujets parlants qu'en prennent plus ou moins conscience selon leur degré de culture.

En 1969 dans la lexicographie française fait son apparition un dictionnaire unique de Maurice Rheims « Dictionnaire des mots sauvages (écrivains des XIXème et XXème siècles) » qui, en suivant le temps a connu plusieurs rééditions sous de différents titres : *Les Mots Sauvages* (1989) ; *Abracadabrantisque!* (2004). Il y a recueillis des centaines de mots rares, singuliers et souvent fortement

connotatifs, expressifs, émotifs ou affectifs : mots forgés, précieux ou cocasses, mots utiles inventés pour pallier la carence des lexiques, mots anciens ou régionaux tombés en désuétude et relevés par des auteurs modernes. Il s'agit ici d'un superlangage employé inopinément pour donner de consistance stylistique aux images poétiques. Le lecteur curieux y trouvera encore de nos jours de surprenantes créations : noms et adjectifs, verbes et adverbes, mots simples et composés, télescopages et unités d'origine étrangère francisées à l'aide des préfixes ou de suffixes, des créations formées à l'aide de noms propres et dont la plupart se démodent lors de la disparition de l'individu. Heureusement, l'auteur s'est écarté des langages de types « Jaguar » ou « Auguste » chers surtout à Jean Tardieu en motivant le geste qu'il s'agissait-là d'une harmonie imitative et humoristique du français de base (Rheims, 1969 : 15).

Enfin, M. Rheims s'est imposé de ne faire figurer dans son dictionnaire, sauf à de très rares exceptions que des « phénomènes langagiers individuels » utilisés à des fins littéraires. C'est probablement pourquoi il n'avait pas conservé les néologismes glanés dans la presse et fabriqués à brûle-pourpoint pour répondre aux nécessités de l'actualité. Mais remarquons ici qu'un dictionnaire des néologismes stylistiques appartenant en exclusivité à la presse contemporaine ferait une bonne concurrence lexicographique à celui déjà existant.

Il est à remarquer que dans le domaine de l'enrichissement du vocabulaire par la voie néologique il y a un seul concept accepté par la plupart des linguistes. On y distingue *la néologie lexicale* quand on crée des mots nouveaux d'après la forme et d'après le contenu *dithyramber* (Jean Lorrain) – Faire un dithyrambe, un éloge enthousiaste, voire exagéré ; *donjuaner* (Joseph Delleil) – Séduire, avec une nuance péjorative ; empiricité (Jean d'Ormesson). Le mot a été inventé pour éviter *empirisme* qui a un sens bien différent.

La seconde forme est celle de la néologie *sémantique* quand on crée de sens nouveaux, quand le sujet parlant/écrivain disposant du matériel lexical existant de la langue, choisit un terme auquel il confère, selon une motivation d'abord purement personnelle, une signification nouvelle. Tels sont les emplois métaphoriques et figurés au stade du premier emploi : en cas en exclusivité tout à fait rares, uniques :

Déconnecter v.tr. Fig. Séparer ;

Intoxiquer v.tr. Fig. Politique : agir sur l'opinion publique par l'intoxication ;

Frigidaire n.m. Emplois figurés : Mettre quelque chose au frigidaire ; mettre en attente, de côté, délaisser pendant un certain temps.

On en arrive ainsi à distinguer d'une part la néologie comme mouvement d'évolution qui anime la langue dans son système phonologique, grammatical et syntaxique, et la néologie lexicale qui consiste dans les créations individuelles de mots. Suite à ce qu'on vient de dire, on proposera une définition du terme néologisme, néologisme stylistique que voici :

On appelle néologisme toute création traditionnelle d'après la forme et nouvelle d'après le contenu ou nouvelle d'après la forme et le contenu ayant toujours une valeur ou dénotative ou connotative. Le néologisme stylistique est toujours déterminé par le micro- ou macrocontexte.

Les néologismes stylistiques traditionnels d'après la forme et nouveaux d'après le contenu sont encore nommés créations individuelles sémantiques. Par

exemple, *Dans la forêt d'une cime coexistent des futaies de pensées, des fourrés de désirs, vingt essences différentes* (R. Rolland), *Un fauteuil délicieux, hostile et scandalisé* (M. Proust).

Ce sont des créations sémantiques au caractère néologique qui, en principe, appartiennent à un ou quelques auteurs et ne sont pas encore entrés ni dans la norme ; ni dans la langue. Toute métaphore, méthonymie, épithète, personnification, etc. créée par un auteur peut s'appeler néologisme stylistique.

Du point de vue du rapport entre l'univers du monde et de la pensée et l'expression linguistique, le néologisme est un catalyseur de signification parce que, d'une part, il sert à dénommer, donc à signifier à lui seul, et que, d'autre part il fournit un élément nouveau de combinaison pour exprimer une signification qui dépasse le cadre de sa forme. C'est justement ce que F. de Saussure a dit du signe linguistique, de ses aspects contradictoires et complémentaires de mutabilité et d'immutabilité, qui s'applique parfaitement au mot, en tant que forme, et s'étend même aux formes construites du mot ; en tant qu'élément signifiant, le mot est voué à la néologie par la disproportion numérique entre les formes signifiantes et les choses à signifier, et par l'infinie variété des motivations des locuteurs qui le font entrer dans leurs phrases.

La nécessité de rajeunir un dictionnaire alphabétique et analogique se fait sentir d'une façon permanente, elle se fait ressentir encore aujourd'hui au XXIème siècle qu'au siècle dernier. Il y a eu, certes *néologie, créativité lexicale* à tous les instants de la langue, mais aucune époque n'avait connu, avant celle-ci, cette bousculade de mots nouveaux que la Presse, la Radio et la Télévision déversent à longueur de journée jusque dans l'intérieur de chaque foyer. La publicité, elle aussi fait son ouvrage : elle invente des mots, des expressions, elle contamine, compose, recompose. Pareille invasion porte, sans doute, en soi quelques remèdes, à voir la vie éphémère d'une foule de formes néologiques qui, à peine entrées dans un certain usage, se perdent dans l'oubli, de sorte que le lexicographe peut, tout naturellement, les passer sous silence. Comment faut-il procéder dans les pareilles situations ?

Alain Rey, longtemps secrétaire général de la rédaction Le Robert, donne une réponse parfaite à cette question. Il considère que tout dictionnaire est une architecture. Dans la masse inépuisable des phrases écrites et prononcées, de celles qui disent ou vont se dire, le lexicographe choisit, élabore, construit un modèle de la langue ? Sa tâche est ingrate.

La formation des mots ou morphologie relève aussi d'une grammaire ; des régularités s'y manifestent ou la variation des formes, suffixes, préfixes, composition des mots correspond assez bien à la variation des significations. Si l'on tire d'une base verbale un nom d'action à l'aide du suffixe **-ation** ou **-ement**, un adjectif de possibilité à l'aide du suffixe **-able** on forme un mot nouveau peut-être, mais qui existait en puissance dans le système. C'est le temps qui fera son devoir. Depuis l'antiquité, on a réfléchi sur ce problème : la langue est un système fait de règles sans quoi nous ne pourrions jamais former et comprendre, comme nous le faisons, une infinité de phrases nouvelles ; et pourtant les unités qui servent de signes à nos pensées sont imprévisibles, irrégulières. Le lexique, pour les grammairiens grecs et latins, c'est formidablement l'anomalie (Anomalia), qui vient informer et perturber l'ordre, la régularité (Analogia).

Ce qui rend la tâche difficile au lexicographe, c'est le mouvement permanent du lexique, le changement du système connotatif. On pense immédiatement aux créations néologiques, aux unités stylistiquement marquées, aux emprunts suscités par des réalités nouvelles ou par les besoins de la vie intellectuelle. Ce n'est pas là le plus délicat. Le désespoir du lexicographe vient plutôt de la déformation interne du modèle lexical, avec ses passages d'un niveau de langue à l'autre, d'un domaine socio-culturel particulier à l'usage général.

Quand *artiflot* n.m reste confiné à l'argot, un dictionnaire général de français peut l'omettre ; s'il passe dans la langue familière commune, il faut l'inclure. Maurice Rheims le fixe et le présente dans un contexte poétique de G. Apollinaire :

As-tu connu Guy au galop / Du temps qu'il était militaire/

As-tu connu Guy galop/ Du temps qu'il était artiflot (Calligrammes, « Case d'Armon »).

Le mot vient de l'argot militaire de la fin du XIXe siècle et de la Première Guerre mondiale dans laquelle Apollinaire a pris part. Il signifie *artilleur* n.m. C'est le mot *artilleur* abrégé, coupé et suffixé sur le modèle de *fiplot* – fantassin.

Avant de se répandre dans le reste de la France, le verbe *pitrogner* était dans le Lyonnais au sens de *tripoter* (Rheims, 1969 : 446).

Les exemples sont innombrables, où chaque modification se répercute sur une partie du système. Si *hospitalisme* n.m. (1965. Troubles provoqués chez un enfant par un séjour à l'hôpital) sort des laboratoires médicaux et devient mot courant, c'est en acquérant un signifié (« maladie infantine »).

Les anglicismes s'implantent et font tache d'huile dans la langue contemporaine, malgré les efforts courageux mais inefficaces des défenseurs du « bon usage », les modes déversent des milliers de mots nouveaux aux oreilles complices de la jeunesse ; enfin les besoins de la création littéraire exploitent les virtualités du système à un rythme inconnu aux siècles classiques.

Planning n.m. – 1953 ; *planning – familial* ~1960 ; *play (-) back*; *pop-corn* n.m.; *pressing* n.m.; *pressurisation* ~ 1953; *public relations* n.f.pl. *punch* n.m. Ce ne sont que quelques vocables d'origine anglaise entrés dans l'usage sans grande réticence. Tous ces mots sont enregistrés et lexicographiquement expliqués par P. Gilbert (Dictionnaire, 1971) comme créations néologiques qui ne le sont plus de nos jours.

Aujourd'hui les tabous sont enfreints ; certain mot de trois lettres, qu'on n'osait écrire alors même qu'on l'entendait partout se rencontre sous la plume d'écrivains notoires et d'académiciens même !

On trouve aujourd'hui *con* n.m. dans le sens d'*imbécile*, d'*idiot* dans les contextes appartenant à B.Vian, R. Merle, J. Dutourd, et même chez S. Beauvoir.

Sans crainte d'effaroucher qui que soit, Queneau, par exemple, n'hésite pas à enrichir la famille de certains mots. Si *con*, *connasse* et *déconner* sont déjà devenus banals, dans l'oeuvre de Queneau on pourrait noter une recherche incontestable : *conne*, *connement*, le retour à *connil* peut-être légèrement euphémique, mais voici des composés : *déconnage*, *déconomane*, *recon* et même *archicon* (Dopagne 99).

Le néologisme de langue comme celui de la parole est à la fin des fins un signe linguistique par excellence et il ne peut pas être considéré comme une unité de signification minimale. Elle résulte de la combinaison d'éléments plus simples

existant dans la langue. La création réside alors dans le mode de relation établie entre ces éléments.

La création du néologisme ne peut pas être dissociée du discours tenu par le créateur-individu intégré à une communauté, s'exprimant dans une situation donnée.

Le néologisme présente un aspect oral et un écrit. Les modifications graphiques comme le masculin *vedet*, ou un forgé sur TCRP – *técéherrpiste*, ou un *librepensrice* doivent donc être considérés comme relevant de la néologie.

En principe le lexicographe moderne ne doit pas s'écarter de ces créations ayant un caractère isolé, comme on ne doit pas négliger les termes populaires ou régionaux diffusés peu. Les grands dictionnaires doivent inclure aussi les dérivés venus des noms propres comme par ex :

goncourtiser v.tr. (D-F. Céline) - pratiquer l' «écriture artiste » et ne pas hésiter à faire sa cour à l'Académie ;

léonardesque adj. (R. Rolland) - sourire léonardesque, sourire indéchiffrable ;

françoisier n.m. (J. Delteil) - disciple laïc, voire athée de Saint François, et qui en épouse les idées et le genre de vie, à l'exception des choses religieuses (J. Delteil) ;

fragonard adj. (D.-P. Fargue). Digne du climat de galanterie fraîche et spirituelle qui émane des tableaux, et tout particulièrement des créations féminines, de Jean Honoré Fragonard, peintre français (1732-1806).

Il arrive des cas (assez rares) quand le mot « très sauvage » d'après plusieurs caractéristiques rompt avec son contexte strictement individuel et se fait employé par des autres « culturilistateurs ». C'est le cas de l'*abracadabrantisque* (1871) de Rimbaud, dont la forme agressive et tourmentée exprime à merveille le contenu, il a été déjà plusieurs fois réemployé : il n'est plus présent en exclusivité dans le dictionnaire de M. Rheims (1969 : 32 ; 1989 : 22 ; 2004 : 22), il est présent aujourd'hui dans Le Supplément du Robert (1976 : 3) pour ces réemplois, qui aujourd'hui en font un mot littéraire vivant, et non plus une création unique. Nous l'y présentons dans quelques contextes des auteurs connus et vénérés :

Cette harmonie constitue un des éléments nouveaux des toujours délicieusement abracadabrantiques compositions de Waroquier [...] (A. Artaud, Littérature et art plastique, 1921. Œuvres complètes, t. II, p. 216, éd. Gallimard) ; Même le titre de l'ouvrage lexicographique de M. Rheims, III-ème édition porte le titre Abracadabrantisque ! (Rheims, 2004).

D'ailleurs, la plupart de ces inventions strictement individuelles, nombreuses chez Céline, Michaux, Queneau, Vian ou Perret, par exemple, sont conformes au système morphologique du français et posent aux lexicographes un nouveau problème.

Alain Rey se demande : « Faut-il donc enregistrer chaque adverbe en – **ment**, chaque verbe en – **oter**, chaque composé en – **anti** ou en – **in** rencontré dans nos sources? » (Rey XII).

Et il répond d'une façon tout à fait explicite : « Ce serait s'engager dans une course vers un horizon fuyant et inaccessible. Chacun des nous peut former de nouveaux mots, s'il connaît les règles de la grammaire interne » (*ibidem*) : on en a vu un exemple caricatural avec le foisonnement des composés en – **mini**, ces dernières années ; chaque numéro de journal en fournissait de nouveaux : *mini-*

basket n.m., *mini-cassette* n.f., *mini-court* adj, *mini-golf* n.m., *mini-robe* n.f., *mini-chaîne* n.f., *mini-vedette* n.f.

Les linguistes appellent ces mots virtuels. Nous les avons appelés « mots potentiels à valeur stylistique ». Nous avons présenté une deuxième thèse à ce sujet encore en 1987. Ce sont des unités de discours ; *écrivaineux* n.m. pl. – dérivé – péjoratif de *écrivain*, *écrivaineté* n.f.- qui se présente comme le dérivé normal d'*écrivain* à l'aide du suffixe de qualité – *ité* – ce sont des mots véritables dans la phrase, mais de « discours », car ils n'appartiennent pas encore au système de la langue. C'est normal que les dictionnaires classiques ne les fixent pas, mais les dictionnaires spéciaux doivent le faire. Le Robert ne veut pas être tout à fait classique, voilà pourquoi Le Supplément fixe des mots « à l'état naissant » avec les préfixes et les suffixes qui servent à les former. Ce procédé nouveau pour la lexicographie moderne a permis à l'Equipe de Robert de donner au lecteur une idée des tendances actuelle de la morphologie française (par exemple, la productivité des préfixes *anti-*, *dé-*, *in-*, *re-*, mais aussi des suffixes *-ard*, *-ette*, *-aille*, *-ure*, *-erie*, etc.

En conclusion à ce petit essai nous pouvons constater que les lexicographes contemporains doivent tenir compte des innombrables néologismes de forme ou de sens créés pour faire face à l'évolution du monde contemporain, à la dénomination de toutes les inventions scientifiques et techniques. Ce sont des néologismes de langue. C'est justement cette forme de néologie que D. Guilbert appelle néologie dénomminative (1972). Aujourd'hui nous avons des dizaines des sources lexicographiques qui nous informent sur les plus diverses branches de la science.

Il existe une autre forme de néologie fondée sur la recherche de l'expressivité, de l'émotivité et de l'affectivité pour traduire des pensées anciennes d'une manière nouvelle ou pour donner leur nom à des modes de penser ou de sentir inédits. Cette néologie s'appelle stylistique.

Elle est liée à l'originalité du locuteur, pleine de résonances connotatives, psychologiques, régionales. Il s'agit alors de la néologie connotative, stylistique. La délimitation entre la forme dénomminative et connotative de la néologie n'est pas toujours aisée. Mais l'écrivain, le journaliste est souvent présenté comme le spécialiste de la création néologique : c'est un droit que lui appartient, un privilège professionnel. Voilà pourquoi l'ouvrage de M. Rheims a un caractère exclusif, unique, individuel. On attend avec impatience la suite de cette recherche lexicographique pour se convaincre ne fois de plus que tout ce qu'il y a dans la langue il y a aussi dans la parole, mais pas tout ce qu'il y a dans la parole il y en a dans la langue.

La création du néologisme stylistique ne peut être dissociée de la parole, du discours tenu (écrit) par le créateur – individu ; intégré à une école, à un courant, à une direction littéraire, à un style et à une stylistique de l'auteur.

Les modifications graphiques si chères à Queneau, Audiberti, Vian, Ionesco doivent être considérées comme fait relevant de la néologie stylistique. Comment pourrait-on s'en passer des pareilles créations comme *aiguesistence*, *eggwistence*, *eksistence*, *alguesistence*, *âcresistence*, *hoecistence* de R. Queneau ; comment ne pas admirer les trucs d'orthographe de Ionesco ou e Perret.

Pour tenir de classer et de lexicographier les différentes espèces de néologisme, il nous faut partir d'un certain nombre de postulats tirés de l'observation du fonctionnement de la dichotomie « langue – langage » et de la

trichotomie « *langue – langage – parole* » qui nous permettront d'être plus objectif et fidèle à la nature de la néologie dans toute sa complexité.

Références bibliographiques

- Angelet, Christian. « Le néologisme d'André Gide. » Communication. Congrès de l'Association Internationale des études françaises (juillet 1972), *Cahiers de l'Association*, 1972, N25, mai, p. 77-90.
- Bar, Francis. « Les néologismes chez les burlesques du XVIIème siècle. » Communication. Congrès de l'Association Internationale des études françaises (juillet 1972), *Cahiers de l'Association*, 1972, N25, mai, p. 45-58.
- Doppagne, Albert. « Le néologisme chez Raymond Queneau. » Communication. Congrès de l'Association Internationale des études françaises (juillet 1972), *Cahiers de l'Association*, 1972, N25, mai, p. 91-107.
- Guilbert, Louis. *Dictionnaire des mots nouveaux*. Paris : Hachette-Tchou, 1971.
- . *La créativité lexicale*. Paris : Larousse, 1975.
- . « Théorie de néologisme. » Communication Congrès de l'Association Internationale des études françaises (juillet 1972), *Cahiers de l'Association*, 1973, N25, mai, p. 9-29.
- Lebèche, Raymond. « Dépérissement et mort du néologisme (d'Henri II à Louis XIII). » Communication. Congrès de l'Association Internationale des études françaises (juillet 1972), *Cahiers de l'Association*, 1972, nr. 25, mai, p.31-44.
- Manoli, Ion. *Dictionnaire des termes stylistiques et poétiques*. Chisinau : Epigraf, 2012.
- Rey, Alain. « Présentation du Supplément. » *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française : Les mots et les associations d'idées*, Paris : Le Robert, 1970, 1976.
- Rheims, Maurice. *Abracadabrantésque !* Paris : Larousse, 2004, 357 p.
- . *Dictionnaire des mots sauvages (écrivains des XIXème et XXème siècles)*. Paris : Larousse, 1969.
- . *Les Mots Sauvages*. Paris : Larousse, 1989.
- Riffaterre, Michael. « Poétique du néologisme. » Communication. Congrès de l'Association Internationale des études françaises (juillet 1972), *Cahiers de l'Association*, 1972, N25, mai, p. 59-76.
- Wagner, R. L. *Préface au Dictionnaire des mots sauvages de Maurice Rheims*. Paris : Larousse, 1969, p. 5-11.

**TEMA RELIGIEI ÎN MOȘTENIREA SCRITORICEASCĂ
A LUI ALEXANDRU STURDZA
(aspecte de traducere/traductologie)**

Nicolae CHIRICENCU

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Anatol LENȚA

Universitatea de Stat din Moldova

The article focuses on the public polemic of Alexandre Stourdza, who was promoting the idea that the Orthodoxy could fully satisfy the religious requirements of Europe, against Joseph Maistre the author and promoter of the theory of the ecumenical feature of the Catholicism. In this context the author analyses the ways of forming the religious terminology.

The given field of terminology is studied through the theory of translation because of the necessity to translate into Romanian the works of Alexandre Stourdza written in French, German, Italian and Russian. Alexandre Stourdza was a Moldavian nobleman, the state counselor of the Russian Emperor Alexander I, the official of the diplomatic corps of the Russian Empire and an excellent promoter and philosopher of the Christian orthodoxy.

Keywords: *terminological diachrony, source language, target language, lexical norm, linguistic calque, lexical borrowings, technical orthodox terminology, cultural orthodox terminology.*

Alexandru Sturdza (18.09.1791–13.06.1854) a fost fiul vornicului Scarlat Sturdza și al Sultanei, fiica domnitorului Moldovei Constantin Moruzi. Pentru atașamentul său față de Rusia și în condițiile repetatelor conflicte turco-ruso-austriece din epocă Scarlat Sturdza a decis lichidarea proprietăților sale din Moldova și emigrarea în Rusia (la începutul anului 1792), unde își achiziționează o moșie la Moghiliov. În anii 1812-1813 Scarlat Sturdza a fost primul guvernator civil al Basarabiei (unicul dintre băștinași). El a asigurat copiilor săi în casa părintească o educație primară cu distinși instructori. Aici copiilor li s-a cultivat interesul față de tot ceea ce e spiritualitate. Intenționând să desăvârșască pregătirea intelectuală a copiilor, Scarlat Sturdza a decis abandonarea moșiei sale din Moghiliov pentru Sankt Petersburg.

Alexandru Scarlat Sturdza (Sturza), moldovean după tată și grec după mamă, a fost un intelectual rafinat și un poliglot erudit. Născut la Iași, dar instruit și educat în familia unui simpatizant al Rusiei, apropiat familiei țarului Alexandru I, Alexandru Sturdza vorbea germana și franceza, româna și neogreaca, italiana și rusa, cunoștea limbile latină, slavona bisericească și greaca veche. Limbile română, rusă și neogreacă le cunoștea de la părinți. Și germana a studiat-o, îndemnat fiind tot de tatăl său care în tinerețe făcuse studii la Leipzig. Alexandru, după educația din sânul familiei, și-a urmat studiile în universitățile din Germania, fiind îndemnat de asemenea de tatăl său. Fusese căsătorit și cu o nemțoaică (cu Ecaterina, iar după decesul acesteia, cu Elisabeta Cr. W. Hufeland). Limbile franceză, latină și greaca veche le învățase de la profesorul casei Jean Joseph Dopagne. În rezultatul călătoriilor întreprinse în Italia și în urma lecturilor făcute vorbea și italiana. Ne mai vorbind că în activitatea sa diplomatica a locuit îndelung la Viena și Florența.

Pe lângă deosebita instruire în diverse domenii și buna creștere, pe care au primit-o copiii lui Scarlat în familie, Alexandru a primit și o deosebită educație religioasă, începând cu străduințele dădăcii, care din frageda copilărie i-a cultivat o deosebită pietate față de religia creștină ortodoxă, și încheind cu influența teologilor ortodocși greci – arhiepiscopul Nikiphoros Theotokis și Eleutherios Bulgaris, buni prieteni al tatălui său.

Carierea sa diplomatică și de om de litere și-o începe de timpuriu. În anul 1809, la vârsta de numai 18 ani, în urma unui stagiu, intră în serviciul departamentului de externe al Rusiei. Peste câteva luni i se cere să întocmească, conform datelor de arhivă, un raport referitor la relațiile diplomatice dintre Rusia și Ordinul de Malta începând cu anul 1768 și până la întronarea lui Alexandru I. Îndeplinind cu succes această sarcină, devine funcționar pentru misiuni extraordinare. Dat fiind că vorbea mai multe limbi, din anul 1811 este numit în funcția de dragoman (traducător). În anul 1812 în postura de secretar și traducător al comandantului suprem al armatei Dunărene P. V. Ciceagov a participat la marșul din Lituania împotriva lui Napoleon. Revenit la Sankt Petersburg, nu se reține mult timp, deoarece în anul 1814 serviciile lui erau necesare la lucrările Congresului de la Viena, iar în anul următor ca secretar personal al contelui Capodistria, ministru de externe, pleacă la Paris. Anume aici el scrie prima sa lucrare consacrată problemelor Bisericii Ortodoxe *Considerations sur la doctrine de l'esprit et l'eglise orthodoxe*, publicată în anul 1816 la Stuttgart. Tânărul apologet al ortodoxiei creștine era atât de sigur de veridicitatea doctrinei sale religioase, încât a expediat câte un exemplar, la care a anexat amănunțite comentarii în limba greacă, Înalt-preasfințiților Patriarhi: Chiril, Patriarh al Constantinopolului, și Policarp, Patriarh al Ierusalimului.

După sfârșitul războiului din 1812 și a campaniei din anii 1813-1815 lui Alexandru Sturdza, consilierul de stat al împăratului Alexandru I, pe lângă participarea la perfectarea conceptului de Sfânta Alianță îi revine și o altă sarcină – să apere onoarea Bisericii Ortodoxe Ruse, în situația în care printre rândurile aristocratice ruse se răspândește un val de tainice convertiri la catolicism. Această stare de lucruri a relevat lipsa de conștientizare în domeniul istoriei bisericii și a dogmaticii nu numai în rândurile nobilimii din Sankt Petersburg, dar și în alte părți ale societății. Și dacă pe umerii mitropolitului Filaret a fost pusă responsabilitatea pentru elaborarea și editarea literaturii catehetice, apoi pe seama scriitorilor laici, care știau și iubeau Ortodoxia, a rămas sarcina de a vorbi despre acest sentiment astfel încât să trezească la publicul larg interesul pentru lectură, interesul de a studia tradițiile, de a peregrina la locurile sfinte. Conta mult și capacitatea de a purta o dispută cu un public laic în propria limbă, abilitatea de discurs filosofic, deoarece în „dialogurile” iezuiților argumente filozofice au jucat un important rol. Anume în această situație formarea multilaterală a lui Alexandru Scarlat Sturdza s-a dovedit a fi cât se poate de binevenită. În studiul cercetătorului Ioan Irimia *Opera religioasă a lui Al. S. Sturza* se menționează că „din cercetarea operei religioase a lui A. Sturdza se desprind două idei, pe care le-a urmărit totdeauna, și de care sub o formă sau alta era călăuzit. Prima idee constă în a dovedi superioritatea Ortodoxiei din punct de vedere dogmatic și deci implicit combaterea celorlalte confesiuni [...] cealaltă idee călăuzitoare constă în a dovedi că nu se poate ajunge la dirijarea credincioșilor spre limanul mântuirii, decât după ce va exista un cler bine pregătit, creându-se un tip de preot apostol, prin o cultură

teologică superioară, prin o trăire profundă și conștientă a misiunii preoțești, ce va fi cu atât mai roditoare cu cât preotul va fi mai conștient de datoria sa” (Irimia 258). Atât în timpul vieții, cât și în prima perioadă de după moarte, opera lui a fost pe larg publicată, citită și apreciată, îndeosebi în Franța și în Rusia. Însă odată cu instaurarea la guvernare în fostul Imperiul Rus a dictaturii proletariatului, roadele activității sale filosofice, diplomatice, religioase au fost amenințate de pericolul de a fi date uitării. În această perioadă el era prezentat superficial și unilateral. În cazurile când ideile sale erau în radicală contradicție cu doctrina ideologică a marxism-leninismului – el era calificat drept reacționar și obscurantist. Pentru salvarea moștenirii literare a lui Sturdza enorm de important a fost faptul, că studiile și articolele filosofului nostrum religios, care, după cum se știe, au fost scrise în limbile rusă, greacă, franceză și germană, au fost adunate, aproape integral, în patru volume și publicate la Editura *Dentu*, din Paris, sub titlul *Oeuvres posthumes religieuses, historiques, philosophiques et littéraires*. Aceasta a facilitat cercetările ulterioare ale operei multilingve sturziene.

În activitatea scriitoricească pe teme religioase Sturdza se străduia să propage în Europa Occidentală date corecte despre biserica ortodoxă și polemiza mereu cu apărătorii altor confesiuni creștine. Strategia lui Sturdza era ca stăpânirea politică să îmbrace vestimentele orientale ale ortodoxismului, la fel precum altădată procedase Occidentul utilizând ca pretext catolicismul. De altfel, Alexandru Sturdza pe marginea acestui subiect a întreținut o serioasă polemică cu Joseph de Maistre. Soarta a dorit ca tânărul diplomat A. Sturdza să se confrunte într-o polemică publicistică cu experimentatul polemist, personalitate de o erudiție enciclopedică, scriitor bine cunoscut și favorit al publicului aristocrat din saloanele Sankt Peterburgului Joseph de Maistre. Forțele erau evident neegale, însă A. Sturdza, în aparență neexperimentat, în acest domeniu era destul de versat, deoarece, după cum am mai menționat, primise o deosebită educație religioasă. Obiectivul polemicii a devenit prioritatea confesiunii religioase creștine la care aparținea fiecare din ei. Joseph de Maistre a ripostat prin cartea *Du Pape*, apărută în 1819, la tractatul lui Alexandru Sturza *Considerations sur la doctrine de l'esprit et l'église orthodoxe* (Stuttgart, 1816), în care acesta își expusese concepția sa referitor la ortodoxia creștină.

Într-un interviu, realizat de binecunoscutul jurnalist Vasile Ernu, Stella Ghervas, autoarea monografiilor consacrate lui A. Sturdza, la întrebarea *Este oare Alexandru Sturdza un Joseph de Maistre al Orientului european și parte a unei linii anti-iluministe?* menționa: „Sigur, Sturdza apărea drept un echivalent al lui Maistre din Orientul european, deoarece scrierile sale au avut o influență asupra gândirii conservatoare în Rusia și în sud-estul Europei. Ambii erau monarhiști și susțineau legitimitatea suveranilor. Existau totuși diferențe între aceste două personaje. Sturdza părea inspirat de Iluminism: el respingea Revoluția franceză și excesele ei, el susținea legitimitatea regilor, dar în același timp căuta un compromis între tradiție și modernitate. El ar fi vrut să adapteze ideile lui Montesquieu, pentru a propune o viziune corespunzătoare creștinismului: el a redactat în special câteva proiecte de constituție pentru Principalele dunărene. Rezumând, se poate spune că Sturdza era un modernizator prudent. Joseph de Maistre, la rândul său, respingea compromisurile – întocmai ca alți gânditori catolici - și era mai degrabă favorabil unei întoarceri la trecut. În plus, Sturdza s-a arătat favorabil toleranței religioase în sânul creștinismului (chiar dacă el considera firesc că propria-i credință, ortodoxia,

era și cea mai autentică). Sturdza a susținut Sfânta Alianță, care era o alianță creștină a suveranilor catolici, protestanți și ortodocși. Însă pentru Maistre ideea de a pune în competiție credințele era insuportabilă, din rațiuni teologice: în ochii săi nu exista decât o singură Biserică (cea catolică), iar Papa de la Roma trebuia să fie arbitrul politic al Europei”. Moștenirea scriitoricească a lui Alexandru Sturdza reprezintă un deosebit interes, constituindu-se drept obiect de cercetare lingvistică din mai multe motive. Pentru faptul că a activat în calitate de dragoman (talmaci, interpret) în corpul diplomatic rus pe timpurile împăratului Alexandru I, și pentru că, fiind un poliglot și cosmopolit, și-a scris opera în mai multe limbi. Și nu în ultimul rând, de aceea că a profesat și ca traducător în scris al unor lucrări dintr-o limbă sursă într-o limbă țintă.

Activitatea de traducere a unui text dintr-o limbă în alta este una dintre cele mai timpurii activități în istoria civilizației omenești. Din cele mai vechi timpuri s-a făcut simțită necesitatea de transmitere a mesajelor în mai multe limbi. În situația globalizării de astăzi, traductologia exercită un rol tot mai important în transferul cultural și lingvistic. Să aruncăm o privire fugitivă asupra noțiunilor de *traducere* și *traducător*. Prin traducere se înțelege atât activitatea profesională de transfer a unui mesaj dintr-o limbă în alta, adică procesul transferului, cât și rezultatul acestei activități. Referitor la noțiunea de *traducător* situația este și mai interesantă. Rezultatul muncii de traducere din partea unei persoane specializate în traducerea textelor scrise din limba sursă în limba țintă îl concepem drept activitate de traducere, iar pe autorul versiunii traduse îl numim de obicei traducător/translator, ba chiar și talmaci. Un caracter distinct avea munca de traducător a lui A. Sturdza, bunăoară, pe când activa la birou în cadrul Colegiului de externe și cu totul altul, să zicem, pe când activa în calitate de secretar personal al contelui Capodistria sau mai târziu, în perioada 1828-1829, când a fost rechemat la munca diplomatică și trimis la București ca traducător în cancelaria de campanie a generalului Kiseleff. Desigur, textul-sursă este supus hermeneutic unei răstălmăciri prin propria-i viziune civică și conceptuală din partea autorului acestei traduceri. De pe poziția hermeneuticii textului, fiecare dintre viitorii cititori ai versiunii scrise în limba țintă, față în față cu acest text, vor deveni, în mod neapărat, interpreți aparte ai noului text-țintă. Această activitate este mai de curând a unui traducător/translator și interpret. Recunoaștem, de asemenea, că activitatea de traducere simultană prin viu grai este o activitate de interpret-mediator între două persoane care întrețin un dialog sau între oratorul de la tribună și auditoriul. O astfel de activitate este mai curând a unui traducător-interpret, sau a unui interpret-mediator. Translatorul, într-un proces de transfer simultan al mesajului din limba sursă în limba țintă, în mod evident devine traducător-interpretul mesajului recepționat și transmis prin viu grai (oral), el este concomitent și mesagerul mediator între oratorul de la tribună și auditoriu sau între conlocutorii unui dialog. Așadar, la Congresul din 1815 de la Viena sau mai apoi, când, în anii 1828-29, a fost rechemat la slujba diplomatică A. Sturdza nu activează în calitate de traducător, ci, mai de curând, este un mesager-mediator al participanților la disputele ce aveau loc între reprezentanții părților aflate în procesul de dialogare.

Terminologia religioasă ortodoxă în limba romană a apărut în rezultatul exercițiului de traducere a Sfintei Scripturi și a textelor liturgice. Începând cu prima traducere completă în limba română a Sfintei Scripturi, realizată între anii 1661-1668 de Nicolae Milescu Spătaru, având drept sursă *Septuaginta* de la Frankfurt

(1597) sau cu traducerea Bibliei de la București (1668), care a fructificat și traducerea lui Milescu, fiind prima publicare integrală în limba română a Sfintei Scripturi și încheind cu recente traduceri moderne (*Biblia Cornilescu revizuită* din 1989, o traducere care urmărește să fie cât mai apropiată de manuscrisele originale, într-o formă gramaticală corectată și adaptată evoluției limbii române moderne sau *Biblia Sfântului Sinod*, traducerea standard a Bisericii Ortodoxe Române, publicată cu binecuvântarea Patriarhului), a fost creat un perfect sistem terminologic. Încă înainte de traducerea *Bibliei de la București* s-au realizat alte traduceri parțiale *Român* (1551), *Tetraevanghelul* lui Coresi (1561), *Psaltirea* de la Brașov (1570), *Palia* de la Orăștie (1582), *Noul Testament* de la Alba Iulia (1648). Un traducător merituos a fost și Mitropolitul Dosoftei.

Deși în opera religioasă a lui A. Sturdza mai frecventă este terminologia din domeniul filosofiei teologice, este totuși destul de numeroasă și terminologia religioasă ortodoxă, care denumește noțiuni confesionale specifice Bisericii ortodoxe și din alte domenii: liturgice, culturale sau practice. Acceptând teoria structurării diacronice a unui sistem terminologic în conformitate cu stabilirea istorică a sistemului referențial al noțiunilor respective (Guțu, 2006a: 43-54; Guțu, 2006b: 264-273) și, de asemenea, funcționalitatea operațională a diadei terminologice *terminologie tehnică/terminologie culturală* (*apud.* Dumas 11), referitor la terminologia religioasă de origine ebraică din lucrările teologice ale lui A. Sturdza (și nu numai) este necesar să recunoaștem, că majoritatea termenilor de redacție ebraică numai în textul Vechiului Testament reprezintă prin sine sistemul unei terminologii tehnice. Numărul redus de termeni și expresii terminologice de origine ebraică din Septuaginta sau din Vulgata sunt deja împrumuturi lexicale a unui sistem terminologic cultural (a unei terminologii culturale, dar nu a unei terminologii tehnice). Astfel, expresiile terminologice *Alliluia/Aleluia*, *Amen/Amin*, pătrunse în limba română în rezultatul practicii de traducere a textului liturgic după modelul grecesc sau slavon, și-au păstrat intacte în textul românesc nu numai semnificația, ci și aspectul sonor al originalului ebraic.

Luând în considerație că terminologia bisericească/liturgică în limba română a apărut în rezultatul exercițiului de traducere a textelor liturgice, de cele mai multe ori, din limba greacă și/sau slavonă (paleobulgara bisericească), termenii liturgici foarte frecvent reprezintă împrumuturi lexicale de origine greacă sau calcuri după modelul grecesc. În limba română termenul bisericesc *canon* este de origine greacă. *Kanón* înseamnă regulă, normă, model, principiu. Sfântul Apostol Pavel folosește acest cuvânt în epistola a doua adresată creștinilor din Corint, în care le amintește de „canonul” ce i-a fost dat de a răspândi cuvântul Evangheliei până în cele mai îndepărtate regiuni. Cuvântul grec „*kanón*” derivă din ebraicul „*qaneh*” care indica un instrument, sau mai bine zis o trestie, folosit ca unitate de măsură pentru a măsura distanțe sau obiecte. Cu o astfel de semnificație e folosit termenul în cartea profetului Iezechiel (cap. 40,3 ș.u.), unde profetul descrie viziunea pe care a avut-o: [...] *un om a cărui înfățișare era ca înfățișarea aramei strălucitoare; el avea în mână o sfoară de in și o prăjină de măsurat și stătea la poartă*[...] *Omul acela a măsurat zidul* [...] *apoi a mers la poarta cea cu fața spre răsărit* [...] *și a măsurat pridvorul porții* [...].

Euharistie f. (din grec. *εὐ-χαριστία* = a aduce mulțumire). 1. Taină și act de venerație în Biserica creștină. Termenul este cunoscut și sub numele de Sfintele

Daruri, Dumnezeieștile Taine, Împărtașania sau Trupul și Sângele Domnului (termeni de origine latină și/sau slavonă).

Evangelhie (din grec. *Ευαγγέλιον* = Veste Bună). Pentru creștini vestea bună prezintă intervenția lui Dumnezeu în lume prin Isus Hristos. Termenul, folosit de Biserică după secolul I AD, se regăsește în Noul Testament. 1. Carte a Noului Testament, una dintre cele patru recunoscute drept canonice de Biserica creștină, care cuprinde vestea cea bună, întreaga învățătură transmisă de Hristos. 2. Fragment (pasaj, extras, pericop) dintr-o evanghelie care se citește în timpul liturghiei. 3. Cărțile ce conțin viața și învățăturile Mântuitorului. 4. Colecția celor patru Evanghelii, dar și *Evangelhiar*. Însă pentru noțiunea *sărbătoare creștină celebrată în data de 25 martie/7aprilie* în amintirea momentului anunțării Fecioarei Maria de către Arhanghelul Gabriel că va concepe și va deveni mama lui Iisus din Nazaret se folosește expresia terminologică de origine mixtă *Buna Vestire* sau chiar slavonismul *Blagoveștenie*.

Sfânta Liturghie (din grec. *Λειτουργία*) slujba principală și centrală slujbă euharistică a Bisericii Ortodoxe. Este compusă din trei părți: Proscomidia (sau *Prothesis*), slujba de pregătire a Sfințelor Daruri, *Liturghia* catehumenilor, numită și *Liturghia Cuvântului*, în timpul căreia sunt prezentate și comentate fragmente din Sfânta Scriptură, urmată de *Liturghia credincioșilor*, uneori numită și *Liturghia euharistică*, pe parcursul căreia Darurile de pâine și vin sunt aduse și sfințite. Biserica Ortodoxă ne învață că Darurile sfințite devin cu adevărat Trupul și Sângele Mântuitorului.

Proscomidia (din grec. *Προσκομιδή*) în ritul bizantin este o pregătire și punerea înainte (ofertoriu) a darurilor pentru Sfânta Liturghie, ce se îndeplinește la o măsura laterală în Firida din peretele de nord al altarului ce se cheamă proscomidia. Slujba Proscomidiei constă în alegerea, pregătirea și afierosirea de către preot a darurilor de pâine și vin aduse de credincioși la altar. Astfel darurile sunt ridicate la calitatea de Cinstite Daruri, gata pentru a fi sfințite și prefăcute în Trupul și Sângele Domnului în cadrul Sfintei Liturghii.

Acatist (din grec. *Ακαθιστος*) Imn de laudă, închinat lui Dumnezeu, Maicii Domnului sau unora dintre sfinți. Denumirea *ακαθιστος* în limba greacă provine prin adăugarea unui *a-* privativ la verbul *καθίζω*, *a sta jos*, *a șede*, pentru a se arăta că în timpul acestei cântări nu se stă jos, se cântă în picioare.

Unele lucrări pe tema religiei ale lui A. Sturza au fost traduse în limba română pe când autorul acestor lucrări era încă în viață. *Dicționarul teologilor români* de preotul și istoricul Mircea Păcurariu enumeră următoarele titluri (le atașăm întocmai cum sunt date în Dicționar): 1. Enhirid adecă Mânelnic al pravoslavnicului hristian, traducere din grecește de arhim. Eufrosin Poteca, București, 1832; 2. Epistolii sau scrisori despre datorii sfințitei direcții priuști, trad. din rusește de arhim. Filaret Scriban, 2 vol., Iași, 1843; 3. Învățături religioase, morale și istorice [...] traducere din franțuzește de arhim. Filaret Scriban, Iași, 1844; 4. Duplul paralel sau Biserica în fața papalității și a peformei veacului al XVI-lea [...] trad. din franțuzește de protos. Neofit Scriban, Iași, 1851; 5. Priviri istorice asupra învățământului și duhului Bisericii Ortodoxe (în traducerea de azi: „Considerații asupra doctrinei și spiritului Bisericii Ortodoxe”), trad. din franțuzește de Ilie Baleuță, Făgărai, 1831 etc.

Lui Sturza i se atribuie de asemenea și traduceri din rusește și grecește în limba franceză. S-a tradus, bunăoară, după cum urmează:

1. În limba franceză din arhiepiscopul Inochentie Borisov al Harkovului (Recueil d'homelies sur la premiere semaine de grand Careme, Paris, 1846), 2. Din mitropolitul Filaret Drozdov al Moscovei (Oriasons funebres, homelies et discours, Paris, 1849), 3. La Liturgie de Saint Jean Chrysostome (Paris, 1846); 4. Livre des prieres a l'usage du chretien de l'Eglise Orthodoxe d'Orient (Paris, 1852) etc.

Ne dăm bine seama că traduceri, efectuate aproape cu două secole în urmă, sunt într-o română arhaică și necesită noi versiuni în limba română actuală, după cum ar fi de dorit să avem în românește și întreaga operă religioasă sturziană, dacă nu este posibilă realizarea proiectului ce prevedea traducerea în limba română a operei integrale a filosofului nostru, proiect lansat în anul 2011 la Universitatea de Stat din Moldova și care din anumite motive a fost suspendat. Opera religioasă sturziană merită plener să fie tradusă în limba română, fapt care transpore și din numeroasele publicații ale notoriului cercetător și filozof religios, preotul Octavian Moșin.

Referințe bibliografice

- Dumas, Felicia. *Dicționar bilingv de termeni religioși ortodocși: român-francez*. Mitropolia Moldovei și Bucovinei, Iași: Editura Doxologia, 2010.
- Ghervas, Stella. *Alexandre Stourdza (1791-1854). Un intellectuel orthodoxe face à l'Occident*. Genève : Ed. Suzanne Hurter, 1999.
- . *Réinventer la tradition. Alexandre Stourdza et l'Europe de la Sainte-Alliance*. Paris : Honoré Champion, 2008.
- Guțu, Ana. „Diacronia structurală a sistemului terminologic: domeniul referențial al telecomunicațiilor (1790-1881)”. *La Francopolyphonie comme vecteur de la communication*. Chișinău: ULIM, 2006, p. 264-273.(b)
- . „Tipologia raporturilor structurale în arborescențele terminologiei tehnico-științifice franceze”. *Lecturi filologice*, nr. 1, Chișinău: ULIM, 2006, p. 43-54.(a)
- Irimia, Ioan. „Opera religioasă a lui Al. S. Sturza”. *Revista Sfântului Sinod Biserica Ortodoxă Română*, anul LXIV, București, 1946, nr. 4-6, p. 258-273.
- Moșin, Octavian. „Alexandru Sturza – continuator al filosofiei creștine”. *Studia universitatis*, Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, Seria științe umanistice, Chișinău: CEP USM, 2007, p. 62-65.
- . „Aportul lui Alexandru Sturza la dezvoltarea filosofiei creștine”. *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova*, Seria științe socioumaniste, vol. III, Chișinău: CEP USM, 2006, p. 177-181.
- Negrescu I. „Alexandru Sturza”. *Viața Basarabiei*, nr.1, 1933.
- Păcurariu, Mircea. „Sturza Alexandru Scaralt”. *Dicționarul teologilor români*, Ediția a doua, revăzută și întregită, București: Editura Enciclopedică, 2002, p. 465-466.
- Stourdza de, Alexandre. *Considerations sur la doctrine de l'esprit et l'eglise orthodoxe*. Stuttgart: Cotta, 1816.
- . *Ceuvres posthumes religieuses, historiques, philosophiques et littéraires*. Paris : Dentu, 1858-1861.

DIE AUSEINANDERSETZUNG MIT DEM TOD AUF IDIOMATISCHEM GEBIET¹

Casia ZAHARIA

Universität „Al. I. Cuza“ von Iași, Rumänien

One does not speak gladly about death, and this is why we feel sometimes even constrained to avoid some words. Death threatens the existence and takes from a person the very thing that he/she holds dear: the life. In life, we are used to find solutions, ways of escaping entanglements, while in dealing with death this is not possible anymore. Man's reaction is most of the time that of fear. Due to such feelings and due to imagination, each language has developed and is still developing collocations that come to describe this phenomenon, which is death. In the present paper we will follow the collocations developed in the German and Romanian culture. In both languages, the subjective attitude of the speakers has generated, and is still generating, fix phrases, the asymmetries deriving from the different development of some material and cultural activity in the geographic regions of the two nations.

Keywords: *death, life, earth, priest, tradition, collocation.*

Im kollektiven Gedächtnis einer Gesellschaft ist der Tod allgegenwärtig, auch wenn es sicherlich Momente gibt, wo man seine Omnipräsenz allzu gern verdrängen möchte, oder sich wissenschaftlicher Erkenntnisse bedient, um mit dem Gedanken unserer Vergänglichkeit zu Recht zu kommen. Der Tod ist durch seine Abstraktion Teil des Lebens jedes Individuums und der Mensch ist das sterbliche Wesen, das dessen bewusst ist.

Solange man gesund und womöglich noch jung ist, mag man vielleicht mit einer gewissen Leichtigkeit über das Sterben diskutieren – steht der Tod doch in noch so weiter Entfernung! Eigentlich hängt von jedem Einzelnen ab, ob und wie über das Ableben gesprochen wird, aber auch Zeit und Ort der Erörterung spielen eine Rolle.

Die Psyche des (modernen) Menschen neigt dazu, den Tod mit der Idee der Unsicherheit, der Angst zu assoziieren und man versucht demzufolge dessen Existenz abzustreiten. Sachlich betrachtet, hat niemand die reversible Erfahrung des Todes gemacht, um uns zu berichten, was er wohl erlebt haben mag. Und das bedeutet, dass jeder Sterbliche dem Exitus allein und doch unbeholfen gegenüber steht.

Da soll es uns nicht verwundern, dass der Mensch den Tod tabuisiert, ihn nach Möglichkeit (und oft allzu konsequent) verschweigt: *vom Tode spricht man nicht*. Das suggeriert, dass man sich von diesem Thema womöglich distanzieren will, und man möchte auch an keine Benennungen des furchterregenden Phänomens erinnert werden. Der Tod bedroht unsere Existenz und nimmt dem Menschen das wertvollste Weg, was er besitzt: das Leben. Der Tod ist unausweichlich, irreversibel und endgültig – und er wird auch dementsprechend als solcher empfunden. Er ist der Abschluss des Handelns und der Lebensplanung und irritiert den menschlichen Tatendrang gerade durch Endgültigkeit. Wir haben während unserer Existenz gelernt, Lösungen für die verschiedensten schwierigen Situationen zu finden und haben die Erfahrung gemacht: *das Leben geht weiter*, während das in der Auseinandersetzung mit dem Tod nicht mehr möglich ist. Das

Bild des Todes spricht vom Ende jeder Existenz und das löst im Menschen sehr unterschiedliche, meist trübe Empfindungen aus. Der Glaube an das „ewige Leben“ muss schon sehr stark sein, um über die Gewissheit des Todes hinweg zu trösten. Und den, der an das Leben nach dem Abgang glaubt, plagt dann oft die Angst, für seine Taten auf dieser Erde bestraft zu werden – nur Auserwählte würden womöglich belohnt werden.

Vieles was im Zusammenhang mit Unsicherheit und Unklarheit steht, führt über kurz oder lang zum Begriff Tod. Unsere Gesellschaft versucht, soweit es geht, diese Sorgen zu beseitigen. Den Tod und das Leben nach dem Tod nehmen in unserem täglichen Leben oft verschwommene Konturen an: der Tod ist anonym, der Gedanke an den Tod wird immer weiter vor sich hin geschoben. Die Todesangst beschleicht zuerst die Psyche als Angst vor dem Unbekannten, aber das Thema wird in der Gesellschaft nicht angesprochen und auf linguistischer Ebene wird auch nicht so oft direkt daran erinnert.

Wenn dieses Thema dann dennoch zur Debatte gestellt wird, wird der umschreibende Ausdruck für den Tod meistens metaphorisch gebraucht. Parallel dazu gibt es aber auch das Paradox der Existenz von Phraseologismen, die genau diese vermiedenen Wörter enthalten: *wer die Sonne gesehen hat, sieht auch den Tod*. In Phraseologismen sind sowohl die Angst vor dem Tod als auch die hyperbolische Angehensweise enthalten. Die Achtung und die Ehrfurcht führten dazu, dass den Tod betreffende Ausdrücke vermieden und unerwartete und oft phantasievolle Paraphrasen benutzt werden: *von der Bühne (des Lebens) abtreten*. So greift man zu metaphorischen Ausdrücken für das Ableben von Kranken, die viel gelitten haben: *die ewige Ruhe finden*, und der große Abschied erinnert an Reisen: *seine letzte Reise antreten* und ans Weiterziehen: *bei Petrus anknöpfen*.

Der Sinn für Humor und der Drang den Tod auf humorvolle Weise anzugehen hat zu witzigen parämiologischen Ausdrücken geführt wie: *die Radieschen von unten anschauen; ins Gras beißen; alles hat ein Ende, nur die Wurst hat zwei*. Mehr oder weniger Fett aufgetragene Ironie sollen den Tod demystifizieren, den Gedanken an das Ableben vielleicht irgendwie ertragbarer machen, denn sich über Unverständliches und/oder Furchterregendes lustig zu machen, hilft bisweilen.

Auch die aufmerksame Beobachtung verschiedener Rituale rund um Tod und Begräbnis führte zu idiomatischen Formulierungen wie: *a da ortul popii* – „ortul“ = alte Münze von niedrigem Wert, die der Priester für die Beerdigung bekam. Außerdem legte man „ortul“ auf die Brust des Verstorbenen, und das sollte ihm den Durchgang durch die Zölle („vămile“) helfen und ihm den Weg ins Jenseits erleichtern (Dumistrăcel 283). Es ist offensichtlich, dass diese Phraseologismen ursprünglich als freie Syntagmen benutzt wurden und erst allmählich ihre idiomatische Verwendung erfuhren.

Die Redewendungen *a fi oale și ulcele; a fi/a se face oale și ulcioare* (zu *Staub und Asche werden*) haben die Bedeutung von „seit langer Zeit verstorben sein“ und gehört zu den Wendungen mit imaginärer Bedeutung, die den Gang des Menschen durch das Leben bezeichnen – als Gegenstück zur Geburt. Aus der Sicht des Linguisten kann die Verbindung zwischen „Geburt“ und „Tod“ („die Rückkehr zur Erde“) durch den Hinweis auf die gemeinsame Wurzel der Wörter „Erde“ und „Menschen“ erfolgen. Dabei stammt *humus-homo* von einer gemeinsamen indoeuropäischen Wurzel.

Der Leitspruch, den die Priester bei den Beerdigungsfeiern erwähnen „Denn du bist Erde und sollst zur Erde werden“ (Genesis 3, 19) formt die Semantik alter Beerdigungsgewohnheiten um, in denen das gemeinsame Element 'Erde' als 'Erdboden', 'Lehm' oder 'Staub' aufzufinden ist (siehe Dumistrăcel 271-277).

Im Beerdigungsritual hat selbst der Topf eine besondere Bedeutung (für die Tradition des Töpferns siehe Iordache 15-198) gehabt. Die rumänische Sitte verlangte es, dass beim Durchgang des Verstorbenen über die Türschwelle, sowie am Grab ein Topf zerschlagen wurde, ein Symbol des Übergangs in die Welt der Verstorbenen (Marian 1892), was auch der Grund der Entstehung einer sehr gebräuchlichen Redewendung ist: (*cuiva*) *i s-a spart oala/i s-a frânt olul* (jemandes letzte Stunde hat geschlagen /ist gekommen). Ein schwer kranker Mensch, auf dem Sterbebett, *sună a oală* (*liegt im Sterben; er ist dem Tode nahe; er ist in den letzten Zügen*) (Zanne, IV: 25). Und als Almosen für die Seelen der Verstorbenen schenkt man auch heutzutage Töpfe, Tontöpfchen und Krüge. Dumistrăcel (273-274) hebt die Möglichkeit der Existenz der Redewendung, die die Präposition *de* (von) enthält, hervor: *a se face (a fi) de oale și ulcele* (*zu Staub und Asche werden*) "seit langer Zeit tot sein", indem er die Situationen erklärt: *wenn jemand im Sterben liegt (dem Tod nahe ist, in den letzten Zügen ist)* heißt *er ist auf dem Sterbebett*; wenn der Körper des Verstorbenen begraben wird, werden Gefäße mit Wein oder Schnaps ausgeteilt, damit der Verstorbene im anderen Leben nicht durstet. Nach der Beisetzung wird der Mensch im Laufe der Zeit der Stoff aus dem Töpfe und Krüge erstellt werden.

Hier könnte eine andere Interpretation berücksichtigt werden und zwar die der Einäscherung. Diese Gewohnheit war in der vorchristlichen Kultur im karpatisch-balkanischen Raum sehr verbreitet und das kollektive Gedächtnis hat wohl die Erinnerung behalten, dass der Topf, der am Grab zerbrochen wird, mit Asche gefüllt werden soll, was die Hypothese der Existenz der Präposition *von* in der Redewendung betont. „Unter dieser Voraussetzung könnte“ *a se face (a fi) de oale și ulcele* = (*zu Staub und Asche werden*) bis zur Durchsetzung des christlichen Beerdigungsrituals folgendes heißen: „sterben und zu Asche werden, die dann in einer Ascheurne beigesetzt wird“ (Dumistrăcel 274).

Der biblische Leitspruch ist ein Spruch, der die archaischen Ankündigungen zur Beisetzung der Asche der Verstorbenen wieder aufnimmt. Man sehe auch die Beisetzung der Körper (besonders von Kindern) in Gefäßen aus Lehm nach römischem Vorbild (von etruskischer Herkunft). Selbst die mögliche Übersetzung aus dem lateinischen *fractus est ei ollus* (Marian 268) der Redewendung *i s-a frânt olul* (im Sinne von „jemandes letzte Stunde hat geschlagen/ist gekommen“) unterstützt die mögliche Existenz der archaischen Gewohnheit der Einäscherung – und sogar der Beerdigung – in Gefäßen aus Lehm.

Im gleichen Sinne der erwähnten Hypothesen kann die Redewendung *a pune în oala pecineva* „jemanden in den Topf hineinlegen“ die Bedeutung „seinen Feind besiegen, überholen“, haben. Die Ähnlichkeit mit der Redewendung *a pune (a băga) în cofă* „jemanden in den Henkelkrug hineintun“ „jemanden durch Schlaueit oder Listigkeit besiegen“ ist unbestritten. Eigentlich ist *a pune în oală* „jemanden in den Topf hineinlegen“ nur von einem einzigen Forscher (Iordan 293) bescheinigt und ist angeblich von der Redewendung *a pune în cofă* „jemanden in den Henkelkrug hineintun“, „jemanden durch Schlaueit oder Listigkeit besiegen“ abgeleitet.

Seit der Vertreibung Adams und Eva aus dem Paradies ist das Schicksal ihrer Nachkommen von der Idee des Todes und der Rückkehr zur Erde, der sie entsprungen sind, geprägt: „Im Schweiß deines Angesichts sollst du dein Brot essen, bis dass du wieder zur Erde werdest, davon du genommen bist. Denn du bist Erde und sollst Erde werden“ (Genesis 3, 19).

Ergänzend kann man auch andere idiomatische Redewendungen aus der Semantik der Wendung "Rückkehr zur Erde" hinzufügen: *a se face (a ajunge) praș și pulbere; zu Staub werden; in den Reich der Schatten hinabsteigen; zugrunde gehen, in die Brüche gehen, in Auflösung begriffen sein, seinen Niedergang erleben*. Dabei können wir uns vorstellen, dass aus den später zu Lehm gewordenen Staubpartikeln, Töpfe hergestellt werden, aus denen man bei den Beerdigungsfeiern trinken wird und die eines Tages bei der Beerdigung erneut zerschlagen werden. Ähnlich kann man auch die Redewendung *a se alege praful (de pe urma cuiva/ceva)* „zu Staub werden, seinen Niedergang erleben, vernichtet, ruiniert werden, zu Grunde gehen“ deuten.

Die Personifizierung des Todes ist ein Versuch, etwas Irreales in die Wirklichkeit konkret umzusetzen: siehe schon im Altertum die Gestalt von Thanatos, dem Gott des Todes. Der Tod wird nicht nur wie weiter oben angedeutet demystifiziert, sondern auch mystifiziert, in derselben Hoffnung zu vermeiden, dass er als endgültiges Ende wahrgenommen wird. Im Mittelalter hat es eine Annäherung der zwei Richtungen gegeben, weil die Lebenshoffnung etwa 30 Jahre betrug und ein Kranker konnte noch darauf (oder auch nicht), noch gesund zu werden – nur wenn er nicht das Pech gehabt hatte, den Kuckuck zu hören: der Vogel ist in vielen Sprachen zum Verkünder des Todes gebracht: *der hört den Kuckuck nicht mehr rufen – n-are să-i mai cânte cucul*, im Sinne von „das nächste Lebensjahr nicht mehr erreichen“.

Die Wahrnehmung der Zeitzyklen ist keine idyllische Wahrnehmung. Das Leben, oft an der Existenzgrenze, wird oft von Katastrophen bedroht: von Hungersnot, Krankheiten, Hochwasser, Bränden usw. – es ist also fast unmöglich, Gefahren zu vermeiden. Das Verhältnis von Leben und Tod und derer Verbindung mit der zyklischen Wahrnehmung der Zeit ist in Wendungen wiederzufinden wie: *Zeit macht und tötet die Leute*, oder in idiomatischen Redewendungen wie: *i-a bătut ceasul – seine (letzte) Stunde hat geschlagen*. Diese letzte Redewendung beinhaltet den Zeitmesser Uhr: obwohl schon seit dem 15. Jahrhundert v.Ch. bekannt, erfuhr die Uhr aber erst spät im Mittelalter ihre verdiente Verbreitung – und gleichzeitig auch den Eingang in die Idiomatik.

Fazit ist, dass in der Phraseologie Traditionen, Sitten, geschichtliche Ereignisse oder verschiedene Aspekte des Lebens enthalten sind. Im Rumänischen und im Deutschen (um uns nur auf diese zwei Sprachen zu begrenzen) hat die subjektive Haltung der Sprecher zum Thema Tod und Vergänglichkeit zu phantasievollen idiomatischen Redewendungen geführt und die Verschiedenartigkeit – hervorgerufen von unterschiedlichen Entwicklungen mancher Tätigkeitsbereiche (auf materiellem, kulturellem, geistlichem Niveau) in den geographischen Räumen der zwei Sprachen – hat unter anderem Gelegenheit zur Entstehung von idiomatischen Redensarten mannigfaltigster Art geboten.

Anmerkungen

- ¹ Dieser Beitrag entsteht im Rahmen des Wissenschaftlich-Technischen Abkommens Österreich-Rumänien „DNATPRESA“.

Literaturangaben

- Bächthold-Stäubli, Hanns. *Handbuch des deutschen Aberglaubens*, vol. I-X. Berlin; Leipzig: Walter de Gruyter & Co, 1927-1942. Reproducere mecanică, Berlin; New York: Walter de Gruyter, 1987.
- Dumistrăcel, Stelian. *Pînă-n pînzele albe. Expresii românești. Biografii-motivații*. Iași: Institutul European, 2001.
- Ghinoiu, Ion. *Obiceiuri populare de peste ani*. Dicționar. București: Ed. Fundației Culturale Române, 1997.
- Jordan, Iorgu. *Stilistica limbii române*. Ediție definitivă. București: Ed. Științifică, 1975.
- Marian, Simion Florea. *Inmormântarea la români*. Studiu etnografic. București: Litotipografia Carol Göbel, 1892.
- Röhrich, Lutz. *Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten*, vol. I-V. Freiburg, Basel, Wien: Herder, 1995.
- Schemann, Hans. *Deutsche Idiomatik*. Die deutschen Redewendungen im Kontext. Stuttgart; Dresden: Ernst Klett, 1993.
- . *Deutsche Redensarten*. Stuttgart, Düsseldorf, Leipzig: Ernst Klett, 2001.
- Wander, Karl Friedrich Wilhelm (1867-1880): *Deutsches Sprichwörterlexikon*. Ein Hausschatz für das deutsche Volk, vol. I-V. Leipzig: F. A. Brockhaus [Reproducere mecanică, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1964 și Kettwig: Athenaion, 1987].
- Zaharia, Casia. *Expresiile idiomatice în procesul comunicării*. Studiu contrastiv româno-german. Iași: Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, 2004.
- Zanne, Iuliu A. *Proverbele românilor din România, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia*. Proverbe, zicători, povățuiri, cuvinte adevărate, asemănări, idiotisme și cimilituri cu un glosar româno-francez, vol. I-X. București: Editura Librăriei Socecu&Comp, 1895-1912.

О ПРИНЦИПАХ ПОСТРОЕНИЯ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ТЕЗАУРУСА ОТРАСЛЕВОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ (на примере англоязычной травматологической терминологии)

Инга СТОЯНОВА,

Международный Независимый Университет Молдовы (ULIM)

The article deals with the basic principles of formation and functioning of English traumatological terminology. Modern terminological field “Traumatology” represents a dimensional and hierarchical structure based on step subordination of micro-fields and terminological “nests”, the internal structure of the field being represented in the form of “nests”, as well as morphological and syntactic terminological units joined by paradigmatic and syntagmatic relations.

Keywords: *terminological field / nest, hyper-hyponymic relations, structural-semantic/semantic / “mixed” terminological nests, distinctive features.*

Термин, как слово специализированного языка, создаваемое для выражения определенного научного понятия, функционирует в конкретной научной области. Обладая рядом отличительных особенностей (системность, дефинитивность, независимость от контекста, точность, однозначность, эмоционально-экспрессивная нейтральность), термин может реализовать их только внутри терминологического поля. Теория поля охватывает по сути дела множество точек зрения, представляющих собой весьма значительные варианты общей идеи – идеи семантической связи слов. Теория поля оказалась результативной потому, что в понятии «поле» лингвистам удалось найти ту системную, структурную величину, которая формирует слово и в которой оно существует как член лексико-семантической системы.

Еще А. А. Реформатский подчеркнул, что терминологическая система служит для термина тем «терминологическим полем», в пределах которого он точен и однозначен; за пределами такого поля термин теряет свои свойства, становится членом другой терминологической системы или детерминируется (51).

В нашей работе мы следуем концепции С. Д. Шелова и Ю. И. Крюкова, которые определяют терминологическое поле как «часть понятийной структуры терминологии, относящуюся к данному термину и включающую понятийные отношения между данным термином и другими терминами» (Шелов 3). Интересна точка зрения о том, что поле, применительно к терминологии, это системная форма плана содержания; совокупность терминопля и системы образует двухстороннюю лингвистическую единицу, представляющую собой терминологическую лексико-семантическую систему, структура которой на содержательном уровне однородна (Пиотровский 70-71). Данная концепция положена в основу нашего исследования терминосистемы англоязычной травматологической (ТМТ) терминологии.

Англоязычная ТМТ терминология (как и любая другая научная терминология) представляет собой не просто совокупность терминов,

обозначающих понятия данной отрасли медицины, но и систему стандартизированных обозначений, построенную на взаимосвязи термилируемых понятий и имеющую собственные особенности, как в области семантики, так и в области структуры. План выражения исследуемой терминологии определяется структурой плана содержания, т.е. системой понятий, которая выступает когнитивной базой данной научной области.

Системное описание лексического состава англоязычной ТМТ терминологии стало возможным благодаря созданному нами тезаурусу. По определению С.Е. Никитиной, тезаурус представляет собой словарь с концептуальным (понятийным) входом терминов и фиксированными семантическими связями между его единицами, образующими единое терминологическое поле (52). Мы считаем актуальным использование метода терминополь для исследования англоязычных ТМТ терминов, поскольку в данном методе, как утверждает К. Шевчинская, активизируются разные таксономические параметры (деривационный, лексический, семантический и понятийно-категориальный) (цит. по: Козловская 39).

С целью выявления специфических особенностей терминологического поля «Травматология», его структуры и иерархии проводилось распределение исследованной терминологической лексики на термино-семантические группы по признаку семантического сходства. Под термино-семантической группой мы, вслед за Т. Ф. Троцюк, понимаем определенное множество терминологических лексических единиц, объединенных общей семой (12). Дальнейшая иерархическая структура терминологического поля строится на гиперо-гипонимных отношениях.

Ядром терминополь является название терминосистемы «Травматология», за которой следует его дефиниция: “*Traumatology - a branch of medicine, dealing with wounds and disabilities from injuries*” (Dorland’s 855). В качестве основного источника формирования терминологического поля «Травматология» использовалась электронная версия *Wheeless’ Textbook of Orthopedics* (www.wheelessonline.com); выборка корректировалась с помощью специализированных словарей (являвшихся источниками словарных дефиниций), реферативных журналов, а также согласно свидетельствам экспертов-медиков, осведомленных в достижениях данной области медицины и осознающих ее современное структурно-тематическое разбиение.

Далее мы исходили из того, что в англоязычной ТМТ терминологии функционирует некоторое ограниченное число терминов, семантика которых «пронизывает» остальные термины исследуемой терминосистемы.

Исследование терминополь английской ТМТ терминологии включало несколько этапов. На начальном этапе с помощью логико-дедуктивного метода, подразумевающего рассмотрение терминопонятий на основе словарных дефиниций, и метода компонентного анализа (выделение родовой и видовой семы) из общего фонда термино-семантических групп были выделены 6 терминов (*traumatism, patient’s examination, trauma, deformities, treatment, anatomic sites*), входящих в номинации соответствующих микрополей (МиП) научной области «Травматология»:

- МиП 1 - Classification of traumatism (классификация травматизма);
- МиП 2 - Examination of the patient (обследование пациента);

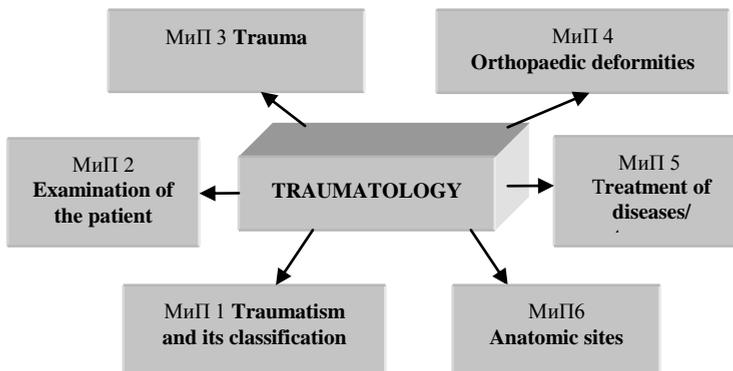
- МиП 3 - Trauma (травма);
- МиП 4 - Orthopaedic deformities (ортопедические деформации);
- МиП 5 - Treatment of diseases (лечение заболеваний);
- МиП 6 - Anatomic sites (анатомические части организма).

Под термином микрополе мы понимаем совокупность терминов высшего (нулевого) уровня, объединенных общностью содержания и отражающих смысловую близость специальных понятий на основе единого семантического признака.

Такое разбиение исследуемого терминополья представляется нам онтологически оправданным, поскольку травматология – это наука о повреждениях тела человека (т.е. травмах) в определенных условиях жизни, изучающая патогенез повреждений опорно-двигательного аппарата, а также неразрывно связанная с функциональными расстройствами и деформациями скелетно-мышечной системы (составляющими предмет исследования как травматологии, так и ортопедии), а также предусматривающая разработку методов лечения и профилактики нарушений функционирования опорно-двигательного аппарата. Разбиение терминополья на составляющие его микрополя графически отражены в схеме 1.

Схема 1

*Расположение микрополей (МиП),
образующих терминологическое поле «травматология»*

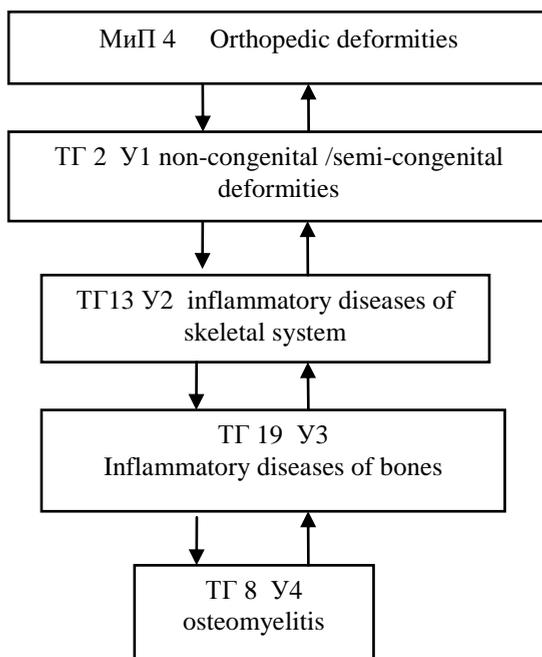

Каждый термин в англоязычной ТМТ терминологии является одновременно составной частью определенного терминологического МиП (на высшем - нулевом - уровне иерархии) и терминологического гнезда на том или ином уровне иерархии: от первого и ниже (до седьмого, самого низкого уровня). *Терминологическое гнездо* (ТГ), является разветвлением МиП на более низких уровнях и включает термино-семантические группы, объединенные на основании общности базового термина, который входит в качестве основной терминообразующей единицы в каждый отличительный термин гнезда. В целях систематизации терминов каждое ТГ получает свое название, номер в рамках схемы и код в рамках тезауруса. Рассмотрим для примера терминологическое гнездо *osteomyelitis*, обозначенное ТГ8,У4, где ТГ 8 указывает на порядковый номер гнезда, У4 обозначает иерархический уровень гнезда, а *МиП4* информирует о вхождении данного гнезда в соответствующее микрополе (в данном случае - ортопедические деформации). Тезаурусный код данного терминологического гнезда имеет

следующий вид: ТГ8 - 4.2.10.1.1. *osteomyelitis* (остеомиелит) (см. Схему 2) и расшифровывается следующим образом: цифра 4. – это номер микрополя (ортопедические деформации) в схеме ему соответствует индекс МиП4, цифра 2. указывает на приобретенный характер заболевания, т.к. гнездо восходит к ТГ 2 на первом уровне иерархии (ТГ 2, У1 - 4.2. *non-congenital deformities* - приобретенные деформации).

Схема 2

Схематическое представление терминологического гнезда *osteomyelitis* в разработанном тезаурусе

Проследивая гипо-гиперонимические связи в восходящем направлении: мы видим, что ТГ8, У4 восходит к ТГ19, У3 *inflammatory diseases of bones*, которое есть один из гипонимов к гиперониму *inflammatory diseases of skeletal system* ТГ13, У2. Данный термин, в свою очередь, гипо-гиперонимически подчинен термину *non-congenital deformities* ТГ2,У1. В тезаурусном коде эта информация передается следующим образом: цифра 10.- маркирует воспалительные заболевания костной системы (ТГ 13, У2, МиП 4 4.2.10. *inflammatory diseases of skeletal system* - воспалительные заболевания скелета). Последующая цифра 1. уточняет, что это воспалительные заболевания костей (ТГ19, У3 4.2.10.1. *inflammatory diseases of bones*), последняя цифра 1. является кодом остеомиелита как видового воспалительного заболевания костей (ТГ 19, У3 4.2.10.1. *inflammatory diseases of bones* – воспалительные заболевания костей).

Необходимо отметить, что чаще всего в качестве опорного терминоэлемента (т.е. термина-гиперонима) выступает составная терминоединица. Так образуются 232 ТГ (80% всех ТГ), в то же время на основе однословных терминов-гиперонимов создано всего 58 ТГ (20%). Следовательно, наибольшей активностью в построении ТГ терминополья «травматология» отличаются полилексемные термины-гиперонимы. Их дальнейшее дробление на гипонимичные терминоединицы осуществляется за 186

счет добавления к термину-гиперониму (моно- или полилексемному) дополнительных языковых единиц (слов или корневых морфем), квалифицирующих разнообразные признаки терминируемого медицинского феномена.

Так, терминологическое гнездо *foot fractures* (переломы стопы) ТГ 17, У4, МиП 3 объединяет термины, номинирующие разновидности перелома костей ноги на основе признака *локализации* ТМТ феномена, т.е. в данном случае перелома кости: *calcaneus/ navicular bone/ phalanges/ metatarsals/ cuboid fracture* (перелом пяточной/ ладьевидной кости/ плюсневых костей /перелом фаланг пальцев стопы/ кубовидной кости).

Или, например, терминологическое гнездо *therapy* (терапия) ТГ2, У3, МиП 5 включает термины, номинирующие различные виды терапии, которые используются при консервативном методе лечения ТМТ заболеваний. Иерархическая структуризация данного ТГ основывается на *родовидовых* (привативных) отношениях, существующих между термином-гиперонимом *therapy* и гипонимами ТГ: *mechanotherapy* (механотерапия), *work therapy* (трудотерапия), *thermotherapy* (термотерапия), *balneotherapy* (бальнеотерапия), *X ray treatment* (рентгенотерапия), *electric treatment* (электролечение), *climatotherapy* (климатотерапия).

Согласно результатам исследования, отраженным в таблице 1 «*Распределение терминологических гнезд и микрополей английской ТМТ терминосистемы по уровням*», число терминологических гнезд в микрополях варьирует от 1 (ТГ 4, У 4, МиП 2) до 33 (У 5, МиП 3). Как показывают данные таблицы, самым развернутым является 3-е микрополе «Траума», которое дробится на максимально возможное количество уровней - 7 и объединяет максимально возможное количество терминологических гнезд - 102 ТГ или 35% всей выборки. Следующим за ним идет МиП5 «*Methods of treatment*»: 6 уровней, 66 ТГ или 23% выборки, что еще раз подтверждает положение о том, что травматология – это прежде всего наука о травмах и методах их лечения.

Отметим, что 78% терминологических гнезд, входящих в МиП 1,3,4,5, объединяют собственно ТМТ термины, в то время как общемедицинские термины, сгруппированные в МиП 2 и 6, формируют всего 22% ТГ, что свидетельствует об узкоспециализированном характере номинации феноменов данной области медицины.

Таблица 1

Распределение терминологических гнезд и микрополей англоязычной ТМТ терминосистемы по уровням иерархии

Уровень	МиП 1	МиП 2	МиП 3	МиП 4	МиП 5	МиП 6	Вс его
	Classifi- cation of trauma- tism	Exami- nation of the patient	Trauma	Orthop e-dic defor- mities	Methods of treat- ment	Anato- mic sites	
1	3	3	7	2	2	7	24
2	2	13	10	14	7	9	55
3	-	4	12	23	26	20	85

4	-	1	27	8	18	7	61
5	-	-	33	6	11	-	50
6	-	-	9	-	2	-	11
7	-	-	4	-	-	-	3
Всего гнезд	5	21	102	53	66	43	290
Всего %	2	7	35	18	23	15	100

На втором этапе исследования осуществлялся анализ терминологических гнезд на основе эксплицитно или имплицитно выраженной инвариантной семы в словарных дефинициях ТМТ терминов. Данная методика, разработанная Е.В.Бессоновой, позволила выделить в микрополях английской ТМТ терминологии 3 типа терминологических гнезд, детально рассмотренных ниже.

Структурно-семантические терминологические гнезда, сформированные на основе общности плана выражения и плана содержания терминов. Например, ТГ3, У2, МиП3 *types of fracture* (виды переломов) объединяет термины, в плане выражения которых наличествует слово *fracture*. Следовательно, все они имеют общую инвариантную сему «механическое нарушение целостности плотной структуры», выраженную идентично, дифференциальные семы в каждом термине данной ТГ передают различные признаки, выраженные отличительным элементом термина: *spiral* – спиральный, *depressed* – вдавленный перелом, *impacted* – вколоченный, *complete* – полный перелом. Для терминов ТГ 4, У 2, МиП4 *scoliosis* (сколиоз) – *myopathic* (миопатический), *neurogenic* (неврогенный), *idiopathic* (идиопатический) и т.д.- инвариантной семой является «боковое искривление позвоночного столба», а дифференциальной – «этиология нарушения опорно-двигательного аппарата».

В ТГ19, У3, МиП4 *inflammatory diseases of bones* (воспалительные заболевания костей) инвариантная сема «воспалительное заболевание» выражена не однословным термином, как в вышеприведенных примерах, а суффиксом *-itis*, имеющим такую же семантическую нагрузку (*osteomyelitis* – остеомиелит, *osteitis* – остейт, *osteochondritis* – остеохондрит и т.д.).

Следовательно, инвариантная сема английских ТМТ терминов, относящихся к типу структурно-семантических ТГ, выражается как собственно ТМТ термином, так и словообразовательной морфемой. Отметим, что данный тип является самым распространенным в построении ТГ исследуемого терминопля, к нему относятся 204 терминологических гнезда (70% всех ТГ).

Семантические терминологические гнезда формируются на основе наличия инвариантной семы у всей группы терминов, входящих в данное гнездо. При общности их плана содержания отсутствует общность плана выражения. К данному типу принадлежат 67 терминологических гнезд (23%) терминопля английской ТМТ терминологии. Например, термины ТГ3, У4, МиП3 (*thorax injury* – повреждение грудной клетки) *subcutaneous emphysema* (подкожная эмфизема), *pneumothorax* (пневмоторакс), *hemothorax* (гемоторакс) в плане выражения представляют собой как однословные, так и двухсловные термины; в плане же содержания они объединены общей

инвариантной семой «присутствие газа или жидкости в грудной полости вследствие ее повреждения», которая выражается либо словом *emphysema*, либо морфемой *-thorax*.

Для терминов ТГ2, У2, МиП5 *therapy* (терапия), *massage* (массаж), *curing physical training* (лечебная физкультура), *traction* (вытяжение), *splints* (шины) инвариантной семой является «консервативный метод лечения нарушений опорно-двигательного аппарата». Следовательно, в отличие от структурно-семантических ТГ, характеризующихся идентичной формой выражения инвариантной семы, в семантических ТГ инвариантная сема выражена различными формальными средствами и идентифицируется на основе дефиниционного анализа.

«Смешанные» терминологические гнезда создаются на основе сочетания структурно-семантических и семантических показателей, т.е. часть терминов, входящих в гнездо, формируются на основе общности формальной структуры и семантики, в то время как у другой части терминов инвариантная сема имеет разные формы выражения. В исследуемом терминопле к данному типу относится сравнительно небольшая группа ТГ (19 ТГ, составляющие 7 % всех терминологических гнезд).

Например, в ТГ3, У2, МиП2 план выражения терминов *active range of motion* (объем активных движений) *passive range of motion* (объем пассивных движений) эксплицитно передает план содержания терминов на основе общей инвариантной семы «движение» (*motion*); в то время как в термине *rotation* (ротация) данная инвариантная сема недефференцированно встроена в форму терминоида, т.к. *rotation* – это движение вокруг продольной оси конечности.

Применение данной методики позволило выявить характер соотношения плана содержания и плана выражения при номинации научных медицинских понятий английскими ТМТ терминами.

Естественно, что в созданном тезаурусе деление столь семантически емких ТГ и МиП осуществлялось по нескольким признакам. Все термины внутри иерархических ТГ объединены согласно определенному признаку деления термина-гиперонима. При построении терминоплеа английской ТМТ терминологии значения терминов в гиперо-гипонимических ТГ дифференцировались по следующим признакам: видовой признак, признак локализации ТМТ феномена, степень тяжести протекания заболевания, этиология нарушений опорно-двигательного аппарата, направление смещения вывихов/ переломов, параллельный и временной признаки.

Видовой признак служит основанием для формирования 160 терминологических гнезд тезауруса. Например, ТГ1, У4, МиП4 *syndactyly* (синдактилия) образовано из терминов, понятийное содержание которых передает видовые формы данной деформации кисти: *skin* (кожная форма), *sponge* (перепончатая форма), *bony* (костная форма). ТГ1, У5, МиП3 *pneumothorax* (пневмоторакс) включает гипонимы, номинирующие такие понятия, как *open/closed /extern pneumothorax* (открытый/ закрытый/ внешний).

По признаку локализации ТМТ феномена сформировано 94 терминологических гнезда на всех уровнях тезауруса. Например, данный дифференциальный признак находится в основе гиперо-гипонимической

модели ТГ 12, У2, МиП 4 *osteoarthritis* (остеоартроз), включающей эквонимы *osteoarthritis of lower/ upper extremities of spinal column* (остеоартроз нижних /верхних конечностей позвоночного столба). Однако, в данном терминологическом гнезде один из гипонимов (*osteoarthritis of upper extremities*), в свою очередь, играет роль гиперонима для отдельной тематической группы - ТГ 17, У 3, МиП 4 и образует самостоятельное гнездо на основе того же локативного признака, однако уже более конкретного.

В качестве дифференциального признака разграничения терминов ТГ 8, У2, МиП 3 *burn etiology* служит признак этиологии нарушений опорно-двигательного аппарата (*radiation/ flash/ solar/ chemical burn* – лучевой/ световой/ солнечный/ химический ожог и т.д). В соответствии с этим признаком образовано 11 терминологических гнезд тезауруса.

Дифференциальный признак степени тяжести протекания заболевания является основанием для создания 8 терминологических гнезд тезауруса. Так, в ТГ10, У3, МиП3 данный признак передается отличительным элементом двухкомпонентных терминов-гипонимов, в качестве которого (отличительного элемента) выступает совокупность терминоида и элемента цифровой знаковой системы: гипероним *superficial burn* (поверхностный ожог) уточняется гипонимами *burn type 1* (ожог 1 степени), *burn type 2* (ожог 2 степени), *burn type 3* (ожог 3 степени).

Признак направления смещения (вывихов/переломов) не отличается продуктивностью в образовании ТГ тезауруса. Согласно данному признаку в разработанном тезаурусе создано всего 4 терминологических гнезда. Например, ТГ 30, У5, МиП 3 *side dislocation of the patella* (боковой вывих подколленника) объединяет такие термины-гипонимы *inwards/outwards dislocation of the patella* (боковой вывих при смещении надколленника внутрь /кнаружи), дифференциальное значение которых содержит указание на данный признак.

Согласно признаку «временной характер применения лечения» образовано 2 терминологических гнезда МиП 5. Например, в ТГ 8, У 4, МиП 5 (*general amputation* – общая ампутация) гипонимы *primary amputation* (первичная ампутация), *secondary amputation* (вторичная ампутация) разделены согласно данному дифференциальному признаку, т.к. *primary amputation* – это удаление нежизнеспособной конечности (сустава) в порядке оказания первой хирургической помощи, а *secondary amputation* производят в целях сохранения жизни больного, когда поврежденная конечность является источником инфекции.

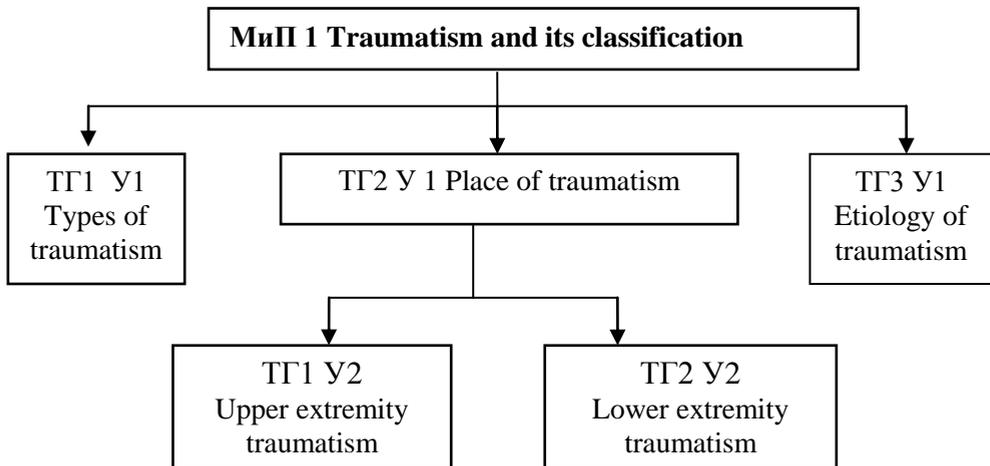
Использование параллельного признака имеет место в тех случаях, когда терминологическое гнездо формируется с учетом не одного, а нескольких признаков независимых по отношению друг к другу. В английской ТМТ терминосистеме такое явление наблюдается в формировании 11 терминологических гнезд различных уровней. Так, термин *contracture/ контрактура/* (ТГ 7, У2, МиП 4) подразумевает классификацию на основе вида контрактур */contracture types/* в зависимости от ограничения того или иного вида движения и этиологии контрактур/ *contracture etiology/* как результат патологических изменений в суставе и окружающих его тканях. Термины *contracture types* (виды контрактур) и *contracture etiology* (этиология контрактур), выполняя функцию гиперонимов, далее образуют собственные

ТГ (ТГ 14 -15, У3, МиП 4) на основе видового (*straightening/ bending contracture* – разгибательная /сгибательная контрактура и т.д.) и этиологического признака (*arthrogenic/ myogenic contracture* – артрогенная/ миогенная контрактура).

То же можно сказать и о ТГ 5, У1, МиП 3, где в качестве признака деления членов одного терминологического гнезда выступает: признак степени тяжести протекания заболевания (т.е. степень отморожения конечности - *degree of frostbites*) и видовой признак (т.е. виды отморожений - *types of frostbites*), формирующие на 2-ом уровне данного микрополя ТГ 9 -10 (*I - IV degree frostbites* – отморожение 1-ой – 4-ой степени и *shivering* - ознобление, *immersion foot* – траншейная стопа). Последний термин (*immersion foot*), выполняя функцию гиперонима, образует ТГ 12 на 3-ем уровне согласно признаку степени тяжести протекания данного заболевания как последствия отморожения (*immersion foot I, II, III, IV degree*).

Схема 3

Схематическое представление терминологического поля *Traumatism* в разработанном тезаурусе

Необходимо отметить, что частота применения вышеназванных дифференциальных признаков варьирует в построении терминологических гнезд тезауруса. Так, для МиП1 «Classification of traumatism», МиП3 «Trauma», и МиП6 «Anatomic sites» самым частотным является признак локализации ТМТ феномена, образуя 60%, 47% и 65% терминологических гнезд каждого микрополя, соответственно. Это объясняется тем, что понятийное содержание базовых терминов – гиперонимов, номинирующих обобщенные понятия травматологии (*traumatism, dislocation, fracture, injury*), расширяется и усложняется посредством введения в план выражения термина-гипонима отличительного элемента, точно указывающего на локализацию соответствующего ТМТ феномена: *traumatism (of what / where?)* – *pelvic traumatism* (травматизм таза), *thigh traumatism* (травматизм бедренной части ноги), *knee traumatism* (травматизм коленного сустава), *tarsal traumatism* (травматизм предплюсны) - ТГ2,У2, МиП1.

Деление терминов-гипонимов терминологических гнезд МиП 2 «Examination of the patient», МиП 4 «Orthopedic deformities», МиП5 «Methods

of treatment» осуществлено главным образом по видовому признаку. В МиП2 90% ТГ построены согласно данному признаку, в МиП4 - 66% ТГ, а в МиП5 – 78% ТГ. Например, в ТГ12, У2, МиП2 *tissue tests* (тканевые исследования) термины-гипонимы номинируют виды соответствующих исследований (*bone marrow test* - исследование костного мозга), *immunologic analysis* (иммунологические анализы), *synovial fluid analysis* (исследование синовиальной жидкости). В ТГ2, У 5, МиП5 *scissors' forms* включены термины, номинирующие видовые разновидности ножниц согласно форме (*blunt/ curved/ pointed scissors/ scissors- forceps* – тупоконечные/ изогнутые/ остроконечные ножницы/ ножницы-пинцет).

В таблице 2 представлено количественное распределение дифференциальных признаков в терминологических гнездах микрополей тезауруса англоязычной ТМТ терминологии.

Как показывают данные таблицы, в основе разделения ТГ чаще всего лежат видовой признак и признак локализации ТМТ феномена, вместе формирующие 87,5% всех терминологических гнезд тезауруса английской ТМТ терминологии.

Таблица 2

Распределение дифференциальных признаков при построении ТГ терминопоя англоязычной ТМТ терминологии

Наименование признака (п.)	МиП 1	МиП 2	МиП 3	МиП 4	МиП 5	МиП 6	Всего	%
Видовой п.	2	19	37	35	52	15	160	55,1
П. локализации ТМТ феномена	3	1	48	6	8	28	94	32,4
П. этиологии нарушений опорно-двигательного аппарата	-	-	1	10	-	-	11	3,8
Параллельный п.	-	-	5	2	4	-	11	3,8
П. степени тяжести заболевания	-	1	7	-	-	-	8	2,8
П. направления смещения	-	-	4	-	-	-	4	1,4
Временной п.	-	-	-	-	2	-	2	0,7
Итого	5	21	102	53	66	43	290	100

Следующим этапом нашего рассмотрения тезауруса английской ТМТ терминологии является исследование того, как вышеназванные семантические признаки формируют внутренние отношения между английскими ТМТ терминами в пределах терминологического гнезда и микрополя тезауруса.

Разделение терминологических гнезд по родовидовому признаку способствует наиболее подробному описанию исследуемых травматологических терминов. Мы считаем, что для точного раскрытия содержания какого-либо английского ТМТ термина, создания его адекватного определения необходимо выявить место данного термилируемого понятия, а, следовательно, и самого термина в целостной

системе и описать характер отношений, существующих между ними в рамках всей терминосистемы.

Как показало исследование, в терминопле английской ТМТ терминологии отношения между терминами обусловлены, прежде всего, отношениями между самими специализированными понятиями, для которых характерна строгая соотнесенность между собой и иерархичность. Между терминами поддерживаются два вида отношений: привативные (отношения между гиперонимом и гипонимом) и эквиполентные (отношения между эквонимами).

Например, для того, чтобы раскрыть содержание термина *bimanual palpation* (ТГ2, У 2, МиП2), необходимо установить для него ближайший родовой термин, т.е. гипероним. Им является более широкий термин *palpation*/ пальпация/, который дефинируется как *the process of examining part of the body by careful feeling with the hands and fingertips* (процесс обследования части тела посредством тщательного ощупывания с помощью рук и кончиков пальцев)». Следовательно, *palpation* выступает как гипероним по отношению к *bimanual palpation* (бимануальная пальпация), являющийся, в свою очередь, гипонимом по отношению к *palpation*. Однако данное терминологическое гнездо содержит и другие термины-гипонимы относительно *palpation* (*hand palpation* – пальпация кистью, *finger palpation* – пальпация концами пальцев, *thumb/ index finger palpation* – пальпация большим и указательными пальцами), являющиеся эквонимами по отношению друг к другу.

Таким образом, видим, что привативные отношения – это иерархические связи между членами ТГ по вертикали, т.е. отношения между терминами, обозначающими родовое и видовое подчиненные понятия. В английской ТМТ терминологии данный вид отношений поддерживается терминами на 7 уровнях. Например, для выявления существующих привативных отношений между гиперонимом *injury* и гипонимом *drop hand* (висячая кисть) необходимо «опуститься» на четвертый уровень иерархии, где термин *drop hand* является членом терминологического гнезда ТГ1,У4 *hand nerve injuries* (стрелка маркирует направление поуровневого «спуска»):

Soft tissue injuries (ТГ1,У1, МиП3) – повреждения мягких тканей

↓

place of injuries (ТГ2, У2) – место повреждения

↓

nerve injury (ТГ 4, У3) – повреждение нерва

↓

types of hand nerve injury (ТГ 1,У4) – виды повреждений нерва руки, в том числе *drop hand* – висячая кисть.

В процессе построения поля английской ТМТ терминологии при переходе с одного иерархического уровня на другой терминоединица меняет свой гипо-гиперонимичный статус, т.е. начиная с первого уровня иерархии терминологических гнезд до шестого уровня, включительно, термин является гипонимом по отношению к термину более высокого уровня и может являться гиперонимом по отношению к единице более низкого уровня. Терминальными уровнями оказываются, с одной стороны, название микрополя (нулевой уровень) и, с другой стороны, самый низкий уровень

членения терминологического гнезда. На этих уровнях двойственность статуса невозможна: имя микрополя выступает только гиперонимом (например, МиП 3 «Trauma» У1), а термины самого низкого уровня этого же микрополя функционируют исключительно как гипонимы: У6 «femur column fracture», «tibial condyles fractures», etc) или У7 «surgical neck fractures», «epicondylar fractures» и т.д. Все промежуточные уровни содержат единицы с релятивным гипер-гипонимическим статусом.

Например, ТГ 5, У3, МиП 3, в основе построения которого лежит дифференциальный признак локализации ТМТ феномена, построен на привативных отношениях, существующих между гиперонимом *other places of injuries* и его гипонимами *thorax* (повреждения грудной клетки), *foot injuries* (повреждения стопы), *pelvis injuries* (повреждения таза), которые являются эквонимами между собой. Данные эквонимы, в свою очередь, в проекции на нижеследующем уровне иерархии (У3→ У4→ У5) образуют новые гиперо-гипонимические связи с нижеследующими ТГ, по отношению к которым на этот раз выступают уже в качестве гиперонимов: *foot injuries* (ТГ4, У4), *thorax injuries* (ТГ3, У4), *pelvis injuries* (ТГ7, У4) по отношению к гипонимам *anterior/posterior pelvic injury* (повреждения передней/задней части таза – ТГ 4-5, У5), *lateral compression injury* (боковое компрессионное поражение стопы – ТГ6, У5), *pneumothorax* (пневмоторакс - ТГ1, У5), *hematothorax* (гемоторакс – ТГ2, У5)

Необходимо отметить, что явление двойного гипонимичного и гиперонимичного статуса одного и того же термина особенно распространено на верхних уровнях терминологических гнезд микрополей английской ТМТ терминологии. Из 270 терминологических гнезд, составляющих 93% от общего количества разработанных ТГ, образованных от терминов с двойственным статусом, 131 ТГ (48,5%) расположены на первом и втором уровнях микрополей англоязычной ТМТ терминологии.

Данное явление двойственного статуса ТМТ термина - гипонима/гиперонима схематически можно представить в виде развернутой цепи, где через знак ← обозначаем определяемость термина одного ТГ нижестоящего уровня через термин другого ТГ вышестоящего уровня. Например, термин *elbow X-ray* (ТГ 1, У 4) образует следующую цепь: название МиП *examination of the patient* (осмотр пациента) ← *physical examination* (собственно физический осмотр - ТГ2, У1) ← *X-ray* (рентгенологическое исследование - ТГ5, У2) ← *localization of X-ray* (локализация рентгенологических исследований - ТГ4, У3) ← *elbow X-ray* (рентген локтя – ТГ1, У4). Таким образом, гиперо-гипонимические отношения охватывают все уровни терминополья английской ТМТ терминологии.

Обращаясь к рассмотрению эквонимов, мы выделяем такой логический тип, как эквиполентность. Эквиполентные отношения (отношения пересечения) развиваются между терминами, имеющими общие признаки, но при этом ни один из них не отражает в себе понятийное содержание другого (Wright 93). Термины-гипонимы ТГ, поддерживающие отношения пересечения, характеризуются маркированностью, т.е. заключают в своих значениях дифференциальные семантические признаки, в отличие от гиперонима, который является немаркированным членом ТГ, содержащим только интегральные семантические признаки.

Например, в ТГ 5, У2, МиП 5 *bone surgery* (операции на костях) термины - эквонимы *osteotomy* (остеотомия), *osteoclasia* (остеоклазия), *resection* (резекция) и т.д. имеют в качестве интегрального семантического признака сему «оперативный метод лечения ТМТ заболеваний скелетной системы», однако их дифференциальные признаки исключают возможность взаимозаменяемости данных терминов, т.е. невозможно объяснить значение термина *osteotomy* через *osteoclasia*, *resection* посредством *osteosynthesis* (остеосинтез), так как *osteotomy* – это хирургическая операция, подразумевающая рассечение кости; *osteoclasia* – это хирургическая операция, при которой производят искусственный перелом кости для исправления ее деформации; *resection* – разъединение концов одной или обеих костей, образующих сустав; *osteosynthesis* – хирургический метод соединения костных отломков и устранения их подвижности с помощью фиксирующих приспособлений.

Таким образом, ТМТ термины, входящие в тезаурус английской ТМТ терминологии, прямо или косвенно (через посредство других терминов) понятийно соотнесены и структурно связаны друг с другом и с терминосистемой в целом. Созданный тезаурус позволяет четко представить архитектуру английской ТМТ терминосистемы, а также рассмотреть характер иерархических и категориальных отношений между терминами терминологических гнезд и микрополей.

Библиографические ссылки

- Dorland's Pocket Medical Dictionary*. Philadelphia: W. B. Saunders Comp., 2001.
- Wheelless Textbook of Orthopedics*// <http://www.wheellessonline.com/>(accessed 01.04.2014)
- Wright, Sue Ellen. «Representation of Concept Systems». *Handbook of Terminology Management*. Amsterdam: JBPС, 1997, p.89-98.
- Бессонова, Елена. *Семантика и структура русской общегеологической терминологии*. Автореф. дис. [...] канд. филол. наук: 10.02.01. Москва, 1984.
- Козловская, Ольга. *Когнитивные и структурно-семантические особенности морской терминологии* (на материале англ. и рус.яз.). Дис. [...] канд. филол. наук.: 10.02.20. Сакт-Петербург, 2005.
- Никитина, Серафима. *Семантический анализ языка науки*. Москва: Наука, 1987.
- Пиотровский, Раймонд. *Системное исследование лексики научного текста*. Кишинев: Штиинца, 1981.
- Реформатский, Александр. *Введение в языковедение*. Москва: Аспект Пресс, 1996.
- Троцюк, Тамара. *Основные аспекты номинации в отраслевой лексике*. Автореф. дис. [...] канд. филол. наук.: 10.02.04. Киев, 1986.
- Шелов, Сергей; Крюков, Юрий. «Понятийная структура терминологии: опыт выявления и представления». *Научно-техническая информация*, (№5), 2004: 1-14.

TERMS AND PROFESSIONALISMS IN FICTION

Tatiana PODOLIUC

Free International University of Moldova (ULIM)

In this article the role of terms and professionalisms in fiction is investigated. A terminological system is a set of terms and professionalisms used in different branches of science and technology. Inside each terminological system, all terms and professionalisms are regulated and standardized.

According to the traditional view a fiction book is a complex, multi-faceted creation that will be studied from different points of view and with different purposes. Dialectal words, terms, slang, colloquial words and expressions, neologisms, archaisms, foreign words, etc. are studied from the point of view of their interactions with different contexts. In the process of investigation the author analyzes the use of terms and professionalisms in A. Heiley's novel "Airport". The author comes to the conclusion that the use of terms and professionalisms is very important in fiction language because the words, and particularly terms, reveal their meaning in the context. All examples are taken in context – this helps understand the nature of terms and professionalisms inside the language system they're put in.

Keywords: *term, professionalism, text, subtext, context, associations, connotative, lexeme, relationship.*

As a part of evolution process, the stock of humanity knowledge is expanding and along with it it increases the need of new definitions for mastered concepts and for the new concepts, constantly appearing in new fields of science and technic. Therefore, the dictionary of science grows, mostly due to the appearance of new terms and professionalisms.

Whereas 'term' and its equivalents in other languages, is widely known, the notion of a 'science of terms' as distinct from a science of language, gained acceptance only in the second half of the eighteenth century. The modern use of 'term' without negative connotations appears to have developed in England. William Whewell's definition gave the word its scientific meaning (englishtips.org/1150877621-essays-on-terminology.html).

Particularly, different fields of science and industry contain many terms that appeared during the last few years; some of the existing terms gained new and additional meanings, some of them even went out of usage, becoming obsolete. All this influenced the terminological systems.

A terminological system is a set of terms and professionalisms which are regulated and standardized in different branches of science and technology.

Terms and professionalisms appear as linguistic expressions of a created concept. Studying the problem of their appearance, development, assimilation of knowledge cannot be successful without studying the problem of terminological aspects of this knowledge verbalization. The recognition of the connection between a term and its meaning allows raising the issue of a term being a result of human's cognitive activity. According to Professor Irina Arnold, the term system as used in present day lexicology denotes not merely the sum total of English words; it denotes a set of elements associated and functioning together according to certain

laws. It is a coherent homogeneous whole, constituted by interdependent elements of the same order related in certain specific ways (Arnold 94).

Recognizing the multidimensional character of terminological entities (concept => term=> communication unit) in the context of conveying specialized knowledge significantly influences the character of contemporary theory and practice of terminology and contributes to redefining the relationship between terminology and contemporary linguistics as well as technological and information sciences. Some of the changes involve such factors as standardization, commonly known from the technical and technological fields, the cognitive dimension, i.e. the organization of knowledge within a field of knowledge, and the linguistic dimension of terminological entities.

The current trend in the theory of terminology allows the existence of synonymic expressions and term variations. It has now been recognized that one concept – above and beyond the narrow context of standardization – can correspond to a variety of linguistic representations, which can serve various communication needs. Terminology today has adopted an approach to collecting lexical data that is based on corpora. According to Professor S. Barhudarov “by being studied in the context of communicative situations, terms are no longer seen as separate items in dictionaries or part of a semi-artificial language deliberately devoid of any of the functions of other functional items. The increasing tendency to analyze terminology in its communicative, i.e. linguistic context, leads to a number of new theoretical assumptions and also to new methods of compilation and representation” (Barhudarov 58).

The Differences between Terms and Professionalisms

Terms are special words, limited by their own meanings; words that tend to be monosemantic in expression concepts and naming things. This is necessary in science, technology, politics and diplomacy. Terms exist not just in a language, but inside a special system named terminology (Barhudarov 61).

Terminology constitutes the greatest part of every language vocabulary. Being a part of general language (outside of given terminology), the word can be polysemantic, but when reaching inside some terminology, it turns to be monosemantic. Term doesn't need a context, as a usual word, because it is a part of a certain terminology that tends to replace the context and it can be used separately. But it should be monosemantic not in the general language, but in frames of a given terminology.

The same term can be a part of different terminologies inside one language that creates international terminological homonymy, for example: term *reaction* can be met in 1) chemistry; 2) physiology; 3) politics; term *reduction* can be met in 1) philosophy; 2) jurisprudence; 3) phonetics; term *assimilation* can be met in 1) ethnography; 2) phonetics and so on. Thus, terminology is a set of terms used in a certain sphere of production, activity, knowledge, that forms a special section of lexis which is mostly accessible for conscious regulation and ordering (englishtips.org/1150877621-essays-on-terminology.html).

Professionalisms, also called the absolute terms or professional terms, as the terms themselves signify - are the words used in a definite trade, profession or calling by people connected by common interests both at work and at home. They

commonly designate some working process or implement of labor (Barhudarov 45).

The main feature of professionalism is its technicality. Professionalisms are special words in the non-literary layer of the English vocabulary whereas terms are a specialized group belonging to the literary layer of words. The semantic structure of the term is usually transparent and is therefore easily understood. The semantic structure of professionalisms is often dimmed by the image on which the meaning of the professionalism is based, particularly when the features of the object in question reflect the process of work metaphorically or metonymically. Like terms, professionalisms do not allow any polysemy; they are monosemantic. Some professionalisms, like certain terms, become popular and gradually lose their professional flavor. There are cases, of course, when words originating as professionalisms later on assume the dignity of special terms or pass on into general slang. The border lines are not always sharp and distinct. For example, the expression “be on the beam” was first used by pilots about the beam of the radio beacon indicating the proper course for the aircraft to follow. Then figuratively “be on the beam” came to mean “to be right”, whereas “be off the beam” came to mean “to be wrong” or “to be at a loss” (Barhudarov 250).

To the three dimensions already explained, it is possible to add a fourth one that is implicit at the beginning of this section, the communicative dimension (associated with a discursive aspect). According to this dimension, the terms are inserted in a discourse with the purpose of taking part in the message produced in a communicative event. From this communicative point of view, the sender of the message, the author of the text, uses each term with a sole meaning, regardless of whether it is the term’s meaning, one chosen among the different concepts and referents represented by a single polysemantic term, or an altered, modified or adulterated meaning that the author assigns to a term accidentally (essays). There occurs a continuous exchange between terms and non-terms: the general words, losing some of their characteristics, become terms (for example, such terms that originate in body parts names: *shoulder, knee, paw, finger, trunk, fang* and others). Vice versa, terms can be used in general language (for example: *to nose out, to track, to hound* – taken from hunting terminology).

When a word transforms into a term, its meaning becomes *specialized* and *limited*. The process of translating technical terms in its narrow sense involves finding for a source language term an equivalent term in the target language. Translating universal terms raises no serious problem.

The Terms and Professionalisms in Fiction

A fiction book is a complex, multi-faceted creation that shall be studied from different points of view and with different purposes.

In literary lexis, along with archaisms, terms form the next big group. Special lexis can be included in characters’ speech, showing their interests, profession and social status. Using some elements of science terminology in fiction can help to transfer significant information.

To do the analysis of the usage of terms and professionalisms in fiction we have taken the novel ‘Airport’ of Arthur Hailey. He is a famous British writer. Most of the novels are set within one major industry, such as hotels, banks or

airlines, and explore the particular human conflicts sparked-off by that environment. They are notable for their plain style, extreme realism, based on months of detailed research, and a sympathetic down-to-earth hero with whom the reader can easily identify. Hailey's style is clear and understandable. One of the characteristics of his novels is their terminological saturation

Terms in "Airport"

"Airport" is a famous Heiley's novel about a large metropolitan airport and the personalities of the people, who use, rely and suffer from its operation. The book presents an overview of the vast and complex operations involved in operating a major commercial airport. The novel is abandoned with specialist terms and professionalisms.

When using terms in fiction language, an important place takes the context because the words, and particularly terms, reveal their meaning in the context. That's why in this work we take examples in context – this helps us understand the nature of terms and professionalisms inside the language system they're put in. Examining the logical nature of terms' and professionalisms' semantics, we'll also pay attention to such linguistic characteristics as motivation, ambiguity and systemization. The following examples show us the use of terms in the novel.

Airport perimeter is a term: being a compound term it can be used in general lexis with meaning "периметр аэропорта", meaning the whole territory of airport. As a term it is translated as "лётное поле". Thematic group: Airport Ground Constructions. Close words: **airfield**, **flying field**. Their meanings are slightly different: while "airport perimeter" means specifically the airport territory that can be used for a takeoff or landing, "airfield" and "flying field" mean any area where a takeoff and landing can be performed. The motivation of this term is clear: "perimeter" here can be used for both general territory of airport and to determine its specific areas. "Airport perimeter" is polysemantic, it hasn't got a rigid correlation with its meaning and reflects a part of conceptual system in which it exists, therefore it can be determined as non-systematic.

*A United Air Lines food truck, loaded with two hundred dinners, was lost and presumably snowbound somewhere on the **airport perimeter** (<http://www.scribd.com/doc/7199222/Arthur-Hailey-Airport>).*

*Где-то на **лётном поле** затерялся в снегу «пикап» «Юнайтед Эйрлайнз» с обедами для двухсот пассажиров.*

There can also be used the term **aerodrome**. It is used in International Civil Aviation Organization (ICAO) documents, for example in the Annex to the ICAO Convention about aerodromes, their physical characteristics, and their operation.

Runway (runaway) as a term it is used in several other lexis fields and can be translated as "дорожка, ложе реки, помост" etc. Its translation in airplane thematic field is "взлётно-посадочная полоса". Its thematic group is Airport Ground Constructions. Close words: **airstrip**. Meaning of "airstrip" is closer to "airfield" or "aerodrome" than "runway". "Runway" is polysemantic, it hasn't got a rigid correlation with its meaning and reflects a part of conceptual system in which it exists, therefore it can be determined as non-systematic. Its motivation can

be explained in the following way: “run” means “бег, разбег, полёт”, “way” means “дорожка, путь.”

Out on the airfield, runway three zero was out of use, blocked by an Aero-Mexican jet - a “Boeing 707” - its wheels deeply mired in waterlogged ground beneath snow, near the runway's edge (<http://www.scribd.com/doc/7199222/Arthur-Hailey-Airport>).

На взлётном поле вышла из строя взлётно-посадочная полоса три-ноль: она была занята самолётом «Боинг-707» авиакомпании «Аэро-Мехикан», который при взлёте съехал с бетонированного покрытия на край взлётно-посадочной полосы и сразу застрял в раскисшей под снегом земле.

Air Traffic Control (ATC). This term is translated as “Управление воздушного движения” and may be used in general lexis with meaning “контроль воздушного трафика”. Its thematic group is Airport Services. As a close word there may be used “air traffic control tower”, but the difference is that “ATC” means the whole service, groups of people and buildings that are occupied in this, while “air traffic control tower” means only the tower where air traffic controllers are performing flow of air traffic in the global air traffic control system. **ATC** is polysemantic, but it has got a rigid correlation with its meaning and reflects a part of conceptual system in which it exists, therefore it can be determined as systematic.

Air Traffic Control, hampered by the loss of runway three zero, had instituted flow control procedures, limiting the volume of incoming traffic from adjoining air route centers at Minneapolis, Cleveland, Kansas City, Indianapolis, and Denver (<http://www.scribd.com/doc/7199222/Arthur-Hailey-Airport>).

Поскольку полоса три-ноль оказалась заблокированной, Управлению воздушного движения пришлось установить жёсткий контроль над воздухом и ограничить приём самолётов с близлежащих аэропортов Миннеаполиса, Кливленда, Канзас-Сити, Индианаполиса и Денвера.

Terminal gate is a term that can mean jetway bridges, air stairs, either built into the aircraft or from a mobile vehicle, mobile lounges, or leaving the aircraft via mobile steps and walking across the apron into or from the terminal building. Generally, the term is translated as “выходные ворота”. It can be met in nautical and space lexis. Its thematic group is Airport Ground Constructions. “Terminal gate” is monosemantic, but it hasn’t got a rigid correlation with its meaning and it partly reflects a part of conceptual system in which it exists, therefore it can be determined as non-systematic. Its motivation is as follows: “terminal” is “терминал, конечная станция” and “gate” is “ворота”.

Meanwhile, terminal gates, taxiways, and ground holding areas were increasingly crammed with waiting aircraft, many with engines running (<http://www.scribd.com/doc/7199222/Arthur-Hailey-Airport>).

Тем временем аэровокзал, рулѣжные дорожки и выходные ворота были переполнены множеством самолѣтов с запущенными двигателями, большинство из которых были уже готовы к взлѣту.

Freight supervisor is a term that may also be used in any dictionary connected with shipping. In aircraft, freight supervisor is “управляющий грузовыми перевозками” and its thematic group is Professions. Close words can be “freight manager” or “freight steward”, but the common used term is “freight supervisor”. Motivation of this term is very clear as it consists of words “freight” that means “погрузка” and “supervisor” that means “наблюдающий, управляющий”. This term is monosemantic and it has got a rigid correlation with its meaning; it doesn’t fully reflect a part of conceptual system in which it exists, therefore it can be determined to be non-systematic.

Freight supervisors were nervously watching perishables -hothouse flowers from Wyoming for New England; a ton of Pennsylvania cheese for Anchorage, Alaska; frozen peas for Iceland; live lobsters - transshipped from the east for a polar route flight - destination Europe (<http://www.scribd.com/doc/7199222/Arthur-Hailey-Airport>).

Управляющие грузовыми перевозками с волнением следили за состоянием скоропортящегося товара — оранжевых цветов, отправляемых из Вайоминга в Новую Англию; пенсильванского сыра для Аляски; замороженного зелёного горошка для Исландии; живых омаров, которых с Восточного побережья США пересылали через полюс в Европу.

Takeoff is a term that can be used in airport dictionary, ornithology, theater (with meaning “подражание, карикатура”). Close words can be “blast-off” or “start”, but their clear meaning is wider (in case of “start” as it can be used for any kind of action); specific (in case of “blast-off” that is mostly used in spaceships lexis). Term’s motivation is as follows: “take” can be translated “принимать, отнимать, уносить” and “off” is “от, с”. Together these words form a combination that is usually translated as “снять, убрать”. It’s thematic group is Airplanes. This term is monosemantic and it has got a rigid correlation with its meaning; it clearly reflects a part of conceptual system in which it exists, therefore it can be determined to be systematic.

*That particular trouble had begun shortly after dark when an Aero-Mexican captain, taxiing out for **takeoff**, mistakenly passed to the right instead of left of a blue taxi light (<http://www.scribd.com/doc/7199222/Arthur-Hailey-Airport>).*

Эта беда случилась, когда стемнело и пилот компании «Аэро-Мехикан», ведя машину к взлёту, взял по ошибке правее огней, ограждающих рулѐжную дорожку.

Pilot is a wide-used term that can be met in airport, marine, automotive and other dictionaries. Being a noun, “pilot” can be translated as “штурман, кормчий”, being an adjective - “пробный, вспомогательный”, it can also be a verb and in this case it can be translated as “вести, пилотировать”. Its thematic group is Professions. Close words for it are “driver”, “aviator”. Differences in translation: “driver” is mostly used in automotive dictionary and has a different shade of meaning; “aviator” in this case means any person who is connected to plane managing. You can call “aviator” a steward or mechanic in some cases. This term is monosemantic and it has got a very rigid correlation with its meaning; it

clearly reflects a part of conceptual system in which it exists, therefore it can be determined to be systematic.

How could anyone of reasonable intelligence, Mel wondered, expect a pilot, in tonight's violent weather, to chop back his power immediately after takeoff, and then go into a steeply banked turn on instruments - which was what noise abatement procedures called for (<http://www.scribd.com/doc/7199222/Arthur-Hailey-Airport>).

Ну как может здравомыслящий человек, подумал Мел, требовать, чтобы пилот в такую бурю, сразу после взлёта, снижал нагрузку на двигатели?

Stewardess is a term that is used in aircraft and in hotel lexis. In aircraft it is translated as “стюардесса, бортпроводница”. Its meaning is “member of an aircrew employed by airlines primarily to ensure the safety and comfort of passengers aboard commercial flights, on select business jet aircraft, and on some military aircraft.” Its thematic group is Professions. Closed words are “air hostess” or just “hostess”, but in the official dictionary this profession is called “stewardess”. More than this, sometimes “air hostess” can be considered to be an affront and therefore is not recommended to be used in official discussions. In the case when you need a synonym, you can use “flight attendant” or “cabin crew”. These both terms can be used for male and female representatives of this profession whereas “stewardess” regards only to female. Also, for male there can be used “steward”. Male steward is translated as “бортпроводник, стюард”. The motivation of this term is unclear. This term is monosemantic and it has got a very rigid correlation with its meaning; it clearly reflects a part of conceptual system in which it exists, therefore it can be determined to be systematic.

There was good reason for this. Both the stewardesses and male crew members whom they met - captains, and first and second officers - were, without exception, high-caliber people. All had reached their jobs, which many others coveted, through a tough, exacting process of elimination in which those less talented were totally eclipsed (<http://www.scribd.com/doc/7199222/Arthur-Hailey-Airport>).

На то была хорошая причина. И стюардессы и бортпроводники, которых они встречали, капитаны и пилоты первого и второго класса, были, все без исключения, людьми высокого полёта. Все они получили свою работу, которая для других была недостижимо желанной, проходя через жёсткий отбор, в котором менее талантливые люди просто уничтожались.

Apron is a term meaning a part of the airport field for airplane parking, passenger entrance, luggage and cargo loading and unloading, technical maintenance and fuelling. It is translated as “бетонированная площадка перед ангаром”. Outside the terminological system it can be translated as “фаргук, козырёк, попор”. Its thematic group is Airport ground constructions. Close words are “airdrome”, “airport perimeter” and others. Still *apron* is more specific and is used in a specific meaning. Motivation of this term is clear: the field named “apron” has a shape that is associated with apron in meaning “visor”; it’s also standing right before the hangar and is associated with “doorstep”. This term is

polysemantic as may be designated to a number of different meanings. It hasn't got a clear and rigid correlation with its meaning; it doesn't clearly reflect a part of conceptual system in which it exists, therefore it can be determined to be non-systematic.

*Mel hesitated. There was no reason, he supposed, why he need remain at the airport any longer tonight. Yet again, unaccountably, he had the same sense of foreboding which had disturbed him on the airfield. He remembered his conversation earlier with the tower watch chief, the line of waiting aircraft on the ramp **apron** outside. He made a spontaneous decision (<http://www.scribd.com/doc/7199222/Arthur-Hailey-Airport>).*

*Мел сомневался. Собственно, у него не было никаких оснований задерживаться дальше в аэропорту. И тем не менее предчувствие надвигающейся беды, возникшее на поле, почему-то не проходило. Он вспомнил о своём разговоре с руководителем полётов, о самолётах, дожидавшихся своей очереди, чтобы подойти к **бетонированным площадкам перед ангарами**. И неожиданно для себя решил.*

Luggage is a wide-used term that can be met in many others areas of activity. It is translated as “багаж”. Its thematic group is Passengers. Close words are “bag”, “baggage”, but the mostly common used is “luggage”. Motivation of this term is clear: “lug” is “тащить, нести” and “gage” can be translated as “сортамент”. This term is monosemantic as may be designated to one meaning. It got a clear and rigid correlation with its meaning; it clearly reflects a part of conceptual system in which it exists, therefore it can be determined to be non-systematic.

*Momentarily, Mel and Tanya separated as she dodged a hurrying, florid-faced man, followed by a redcap with a loaded **luggage** cart, topped by golf clubs and tennis rackets. Wherever that load was going, Tanya thought enviously, it was a long way south (<http://www.scribd.com/doc/7199222/Arthur-Hailey-Airport>).*

*Таня внезапно отскочила в сторону, уступая дорогу запыхавшемуся человеку, за которым следовал носильщик в красной фуражке, толкавший перед собой тележку для **багажа**, нагружённую чемоданами; поверх них лежали теннисные ракетки и палки для гольфа. «Летит куда-то на юг», — не без зависти подумала Таня.*

Professionalisms in “Airport”

Taxiway is a professionalism as it is not used in general lexis; translated as “рулѐжная дорожка”. Its thematic group is Airport Ground Constructions. Close terms: taxi strip. Difference of usage: taxi strip is a compound term and can be used in general lexis. Professionalism's motivation is clear: the verb “taxi” can be translated as “рулить” while “way” is “дорога, направляющая”. Being a professionalism, “taxiway” is monosemantic. This professionalism has a rigid correlation with its meaning and reflects a part of conceptual system in which it exists, therefore it can be determined as systematic.

It was a demonstration, Mel reflected, of how urgently the airport needed additional runways and taxiways

(<http://www.scribd.com/doc/7199222/Arthur-Hailey-Airport>).

Вот оно, наглядное доказательство того, сколь действительно нужны аэропорту дополнительные взлётно-посадочные полосы и рулёжные дорожки, подумал Мел.

Birdstrike is a professionalism meaning a collision between an aircraft and one or more birds. It is translated as “столкновение с птицами”. Its thematic group is Airplanes. There are no close words that can be used in such meaning, but there can be formed word combinations, such as “collision with birds”, “clash with birds”, but as far as these combinations are free-formed, the normative lexeme in this case will be “birdstrike”. Motivation of this professionalism is clear: “bird” is “птица” and “strike” is “бить, поражать, ударяться.” Being a professionalism, “birdstrike” is monosemantic. This professionalism has a rigid correlation with its meaning and reflects a part of conceptual system in which it exists, therefore it can be determined as systematic.

*Mel thought: maybe Keith was right. Perhaps it would take another big disaster to arouse public awareness, just as the 1956 Grand Canyon disaster had spurred President Eisenhower and the Eighty-fourth Congress to revamp the airways. Yet, ironically, there was seldom any difficulty in getting money for non-operational improvements. For **birdstrikes** prevention, for example[...]*

(<http://www.scribd.com/doc/7199222/Arthur-Hailey-Airport>).

*Мел подумал: может быть, Кейз и прав. Возможно, нужна крупная катастрофа, чтобы общественное мнение всполошилось, как это было в 1956 году, когда произошла авария в Большом каньоне, заставившая президента Эйзенхауэра и конгресс 85-го созыва выделить ассигнования для починки вентиляции в туннелях. Как ни странно, деньги на всякие улучшения, не связанные с оперативной деятельностью, можно было почти всегда получить. Например, на борьбу со **столкновениями с птицами**.*

Buffeting is a professionalism meaning a response of an aircraft structure to buffet, especially an irregular oscillation of the tail. It's translated as “бафтинг”. Close words can be “jolting”, “jiggle”, but both of them do not show the same sound harmony, reflecting the phenomenon of the response. Therefore, in official dictionary this is called “buffeting”. Motivation of this term lies in its sound harmony: the combination of sounds reflects the way this phenomenon is formed. ”. Being professionalism, “buffeting” is monosemantic. This professionalism has a rigid correlation with its meaning and reflects a part of conceptual system in which it exists; therefore it can be determined as systematic.

*Their present speed - two hundred and fifty knots - was far slower than they had been moving at the higher altitude, and Anson Harris was holding the speed down, in the hope of avoiding further structural damage. Unfortunately, even that involved a penalty. At their present low level of ten thousand feet there was considerable **buffeting** and turbulence from the storm, now all around them instead of far below*

(<http://www.scribd.com/doc/7199222/Arthur-Hailey-Airport>).

*Они летели со скоростью в двести пятьдесят узлов, то есть значительно медленнее, чем на большой высоте, и Энсон Хэррис продолжал снижать скорость, чтобы не усугублять повреждений. К несчастью, и это не облегчало их положения. На десяти тысячах футов началась **тряска (прим: бафтинг)** и появилась вибрация в хвостовой части. На этой высоте всё ещё бушевала снежная буря, для которой в более высоких слоях атмосферы самолёт был недостижим.*

Rudder power boost is a professionalism meaning a type of compressor. It is translated as “компрессор рулевой тяги”. Its thematic group is Airplanes. Close words are “booster”, “compressor”. Compressor cannot reflect the full meaning of this professionalism as it means a whole range of different equipment, while rudder power bust is special equipment used in aircraft. The same applies to booster – it’s just something that makes another object to act with more power. Motivation of this term is clear: “rudder” is “руль, направляющая”, “power” is “мощность” and “boost” is “усиление”. Being a professionalism, “rudder power bust” is monosemantic. This professionalism has a rigid correlation with its meaning and reflects a part of conceptual system in which it exists; therefore it can be determined as systematic.

*The intercom bell chimed and Demerest answered. It was Cy Jordan calling from the rear, shouting to make himself heard above a roar of wind. "Captain, there's a great hole back here, about six feet wide behind the rear door. Most else around the galley and toilets is a shambles. But as far as I can see, everything's holding together. The **rudder power boost** is blown to hell, but control cables look okay (<http://www.scribd.com/doc/7199222/Arthur-Hailey-Airport>).*

*Зазвонил телефон внутренней связи. Говорил Сай Джордан, стараясь перекричать рёв ветра: «Капитан, здесь большая пробоина, примерно в шесть футов, позади задней двери. Кухня, туалеты и всё вокруг завалено обломками, но, насколько я могу судить, машина пока не рассыпается. **Компрессор рулевой тяги** оторвало к чёрту, но тросы управления как будто в порядке.*

Conclusions

- terms are specialist words used in different branches of science and industry;
- the dictionary of science grows, mostly due to the appearance of new terms and professionalisms;
- a terminological system is a set of terms and professionalisms which is regulated and standardized in different branches of science and technology;
- terms and professionalisms appear as linguistic expressions of a created concept;
- the current trend in the theory of terminology allows the existence of synonymic expressions and term variations;
- the main feature of professionalism is its technicality;

- Arthur Hailey's books are famous for their terminological saturation;
- the terms and professionalisms used in the novel 'Airport' belong to the thematic groups connected with the airport ground constructions, passengers and professions.

Bibliographical References

Arnold, Irina. *Lexicology of Modern English Language: Manual for Foreign Students*, 3rd edition. Moscow: Science, 1986.

Barhudarov, Stepan. *Actual Lexicographic Issues in Terminology*. Lvov: Science, 1976.

Hailey Arthur. *Airport*. <http://www.scribd.com/doc/7199222/Arthur-Hailey-Airport>.

Lotte, Dmitrii. *Formation of the System of Scientific and Technological Terms*. Munich: BP, 1961.

Pearson, Diana J. *Terms in Context*. Amsterdam: John Benjamin's Publishing, 1998.

Rey, Alain. *Essays on Terminology*. englishtips.org/1150877621-essays-on-terminology.html.

**TRANSLATION OF BUSINESS –
RELATED TERMINOLOGICAL IDIOMS**

Ina COLENCIUC

Free International University of Moldova (ULIM)

Unlike Romanian and Russian, the English language is very rich in business-related terminological idioms which are recognized and frequently used in mass media, fiction and didactic literature in both Great Britain and the United States of America. The aim of the article is to present the problem of equivalence in the target language and to analyze the translation strategies which are used while dealing with idioms. The translator must be focused on conveying the emotional, stylistic and functional information of the original idiom.

Scholars generally distinguish the following translation strategies: completely preserving the meaning, expressivity and form of the original idiom, partly preserving them, changing the expressivity of the original idiom, and completely eliminating the expressivity of the original idiom.

Keywords: *idiom, business-related terminology, equivalent, meaning, translation strategy.*

Being imaginative set expressions that introduce colour and precision to the speech, idioms play a special role in the language. They embody imagination into vivacious images and contribute to the creation of the figurative picture of the world. An idiom is defined as a number of words which taken together mean something different from the individual words when they stand alone. The way in which the words are put together is often odd, illogical or even grammatically incorrect. According to Arany-Makkai “idioms are semantic entities whose constituent words do not, as a rule suggest the actual meaning, or do so misleadingly and only up to a certain extent” (Arany-Makkai 5). Mona Baker in her book *The Other Words* distinguishes an idiom from a collocation by the transparency of meaning and flexibility patterning. She defines idioms as “frozen patterns of language which allow little or no variation in form and often carry meaning which cannot be deduced from their individual components (Baker 63).

Being an analytical language, English is extremely rich in idioms, and although it is possible to converse correctly in non-idiomatic English, students with only a superficial knowledge of English idioms will find themselves at a serious disadvantage in their reading, and even more often when they take part in discussions and debates (Cowie 7).

Several scholars have emphasized that unlike other specialized texts, business discourse shows a high degree of emotive meaning and abstract processes like metaphors to bring about a rather wide variety of idioms. In this regard, it should be pointed out that English, unlike Romanian and Russian, is rich in business-related idioms, recognized and used in mass-media, fiction and didactic literature in both Great Britain and the USA.

A number of English idioms serve as specialized terms in specific business domains:

- a) advertising, e.g. *reply coupon* - a printed form that can be detached from a magazine page, a leaflet, etc. and used for advertised goods;

- b) accounting, e.g. *prudence concept* – an accounting principle in which expected losses are regarded at the highest possible rather than the lowest possible amount;
- c) banking and finance, e.g. *to cough up, to dub up, to fork over, to clear off* – meaning to pay. It is known that in Romanian and Russian there are no expressions of this kind;
- d) buying and selling, e.g. *hard sell* – a forceful way of getting people to buy things, *big seller* – a product that sells well;
- e) commerce, e.g. *price ring* – a group of sellers in the same industry who have agreed to fix a minimum price for a product, *halo effect* – when people think that a company is good because it is owned by or connected with another company that is famous and important;
- g) stock exchange, e.g. *hot money* – money that is passed quickly from country to country to take advantage of differences in interest rates and exchange rates;
- h) employment, e.g. *golden halo* – a large sum of money paid by an employer to a new employee to attract him or her from other possible employers (*Oxford Business*).

It was observed that the meaning of business-related idioms is motivated by a set of traditional symbols that refer to some well-known categories: machines (*screw* = *зарплата /оклад/первое значение «винт»*), liquids (*oil / palm oil* – money intended for bribery; bribe), human body (*headhunting* - «охота за головами») everyday life (*coffee-and-cake* = *минимальное; take-home pay* = *зарплата «чистыми»*, т.е. после вычетов), animals (*top dog- manager*), plants (*top banana- manager; melon* – profit to be divided, *первое значение «дыня»*), colours (*white-collar worker/black-coated worker/blackcoats* (BrE) – employee working in an office, *blue-collar worker* – manual worker in a factory, *pink-collar jobs* – jobs traditionally held by women of the middle class (teachers, doctors, secretaries), medicine (*to catch a cold* – *потерять деньги в деловой сделке*) , war (*ackers* – an absolutely immeasurable amount of money, originally used by the British troops in Egypt as name for *piaste*, *первое значение «зенитное оружие»*), sports and games (*ace-* a very small amount of money, *первое значение «очко»*) (*Oxford Business, Oxford Idioms Dictionary*).

The knowledge of these kinds of idioms is indispensable for students, as it:

- enriches their terminological vocabulary,
- expands the general vocabulary,
- illustrates everyday life realities of the country of origin,
- shows cross-cultural differences,
- widens the general world outlook.

The study of idioms stimulates students' cognitive activity and ensures emotional evaluation of the linguistic materials. It demonstrates the subtleties of business-related situations and differing attitudes of the speakers and writers to them (Dimo 83).

The challenge in translating English business-related idioms into Russian is already suggested by the traditional definition of an idiom as a complex linguistic expression whose total meaning may be different from that of the individual words that make up the expression. English idioms have an abstract meaning, a high semantic density that has to be transferred to the Russian

language. Besides that, these linguistic constructions are often created with the help of metaphors and other stylistic devices, based on association of meaning that have not been studied sufficiently.

The focus of the translation must be on conveying the meaning of the idiom. This can most effectively be done by trying to find “functional equivalence in translation. “Due to linguistic and cultural diversity, exact equivalence is hard to achieve, especially in the translation of terminological idioms, since they are heavily culture-laden [...]. If translated word-for-word, the version will be meaningless and it will lose the original flavour” (Seidle 18).

It is the responsibility of the translator to bridge the cultural gap. “Bridging different sociolinguistic contexts requires considerable research pertaining to the original communicational context. The new context spans considerable time and space and involves providing the missing pieces in order to allow that audience to make proper inferences upon which they can act in response to the message (Кунин 118).

The research has shown that, while dealing with idioms, the most prevailing translation strategy turns out to be translation by description, also there are examples of translation by applying exact equivalents and partial equivalents in the target language.

According to Vinogradov, if the form of the idiom is not essential in the context then the translator does not have to preserve the internal shape of the idiom. Therefore, he distinguishes the following translation strategies: translation by one word, translation by description and carbon paper translation. Translation by one word is possible when there are no equivalents in the target language or there is an equivalent but it is not suitable according to its emotional, stylistic and expressive function. Translation by description is when one translates using free sets of words. The last translation strategy is carbon paper translation. It is used rather seldom as word for word translation seems foreign in the target language. It may be useful when it is not important to transfer play of words of the original idiom (Виноградов 190).

According to Retsker, there are four main translation possibilities for transferring the meaning of idioms from Russian into English:

- 1) completely preserving the meaning, expressivity and form of the original idiom,
- 2) partly preserving the meaning, expressivity and form of the original idiom,
- 3) changing the expressivity of the original idiom,
- 4) completely eliminating the expressivity of the original idiom (Рецкер 32).

To the first translation strategy belong such idioms that have international features and can be transferred by the idioms with the same meaning but with the different form in the target language, for example, *the lion's share* – *львиная доля*.

The second translation strategy preserves the expressivity of the idiom, however with some change of its lexical and grammatical features, e.g. *blood money* – *шальные деньги*.

The third translation is applied when it is necessary to change the expressivity of the idiom, e.g. *to carry the can/ to sack/ kiss off* – *увольнять (служащего)*.

The last translation strategy is a complete elimination of the expressivity of the original idiom, e.g. *monkey/funny business* – *нечестная сделка*.

From the semantic point of view, Kunin suggests dividing idioms into three groups: 1) the idioms that preserved their initial meaning; 2) the idioms that partially lost their initial meaning; 3) the idioms that acquired new meaning (38).

To the first group belong such business-related idiomatic expressions as *to buy a pig in a poke* – *покупать что-либо без предварительной проверки* (the same meaning for the colloquial speech and for Business English), *to lean against the wind*, with the meaning *дуть против ветра*, while in the sphere of finance it refers to a countercyclical monetary policy where central banks take action to down inflationary boom or to boost growth when the economy is flagging, *to make a go of it* meaning *добиться успеха, преуспеть*, in business sphere this set expression has the identical meaning *добиться успеха в бизнесе*.

The second group includes the following idioms: *by leap and bounds*, which in the colloquial speech has the meaning *стремительно, сломя голову*, in Business English means *скачкообразно (о повышении цен)*; *bread and butter* in everyday English means *средства к существованию*, in Business English – *способ заработать на жизнь*. When the student encounters an idiomatic term with partial transference of meaning when some components are used in their direct meaning, he/she may find difficulty in understanding the expression. For example, the meaning of the word combination *a sleeping partner* does not imply any sexual intercourse. It means a certain kind of business dealings between individuals when the person who supplies money for the business and some other enterprise does not appear in public and does not take part in the meetings of the stock holders, but only received his share of profits.

The idiomatic expressions of the third group need special attention, as they acquire new meaning quite different from the one their components suggest. Thus, the idiomatic expression *it's raining cats and dogs* is not only used in the description of natural phenomenon as *дождь льет как из ведра*, but also when we speak about relations between people *they have cat-and dog life* – *они вечно ссорятся, живут как кошка с собакой*. In the sphere of finance the expression *cats and dogs* also has a negative connotation, meaning *сомнительные ценные бумаги, которые не могут служить обеспечением ссуды* (*Longman Business English Dictionary*, 108). The idiomatic expression *to catch a cold* in colloquial English has the meaning *заболеть, простудиться* and describe the state of human organism, in Business English this expression undergoing the second phraseological nomination has the meaning *потерять деньги в деловой сделке* (e.g. The price of shares has fallen heavily today and many investors are likely to *catch a cold*.)

The majority of business-related terminological idioms have only one meaning, for example, *dead capital* (accounting) – money that is not invested, or not invested profitably/ *деньги, которые не инвестируют или инвестируют в проекты, не приносящие дохода* (Unless you invest wisely you will end up with too much money as *dead capital* (*ibidem*: 118).

Nevertheless, in business sphere there are idiomatic terms that have two meanings and more. Oxford Dictionary of Business English includes 67 polisemantic terms which make 3% of the total. For example, *grey market* (stock exchange) 1) a situation, where goods are in short supply, but are traded legally (buy and sell on the *grey market*, pay *grey market* prices); 2) a situation where

shares are traded before they are officially issued: e.g. Water company shares gained up to 24 p. in *grey market* trading (*ibidem*: 187).

In the analyzed dictionary there are only six business terms which have more than two meanings, for example, *deal with someone/something* 1) to do business with a person or organization: *deal with overseas company*; I usually *deal* the sales manager. 2) to attend to a task or a problem: I've finished *dealing with* the correspondence. In this job you have to *deal with* a lot of angry customers. 3) discuss or to be concerned with a subject: This report *deals with* our sales prospects for the coming year.

It should be pointed out that some terminological idioms have different meanings as they refer to American or English economic realia. For example, *third market* 1) (UK) one of the trading sections of the International Stock Exchange. It deals in securities that are strictly listed than for the main market and are therefore more risky: invest in *the third market*, buy on *the third market*; 2) (USA) the market in which listed securities are bought and sold privately, without using a stock exchange: I bought the shares from a broker on *the third market* (*ibidem*: 429).

Becoming proficient in the use of idioms is not an easy task, since suggesting one thing they prove to mean something absolutely different thus causing much confusion. To sum up, I would also say that the ultimate practical way of teaching specialized translation is to help students to acquire complete mastery of the form and content of the language, so that they can correctly translate terminology. The English language is full of pitfalls for foreign students, but the most common problem lies in understanding and using the vast array of idioms. That is why the main target in teaching specialized translation is to special attention to the study of terms which are idiomatic in character.

Bibliographical References

Arany-Makkai, Agnes. *2001 Russian and English Idioms*. New York: Barons Educational Series, 2009.

Baker, Mona. *In Other Words: A Course Book on Translation*. London: Kindle Edition, 2011.

Cowie, Ashley. *Phraseology. Theory, Analysis and Application*. Oxford: Oxford University Press, 2001.

Dimo, Olga. "The World of Money in its Idiomatic Reflection." *Acta Didactica: Interconexiunea paradigmelor didactice și metodologice în predarea limbilor străine*, Materialele seminarului metodologic cu participare intern. (25.01.2011). Chișinău: ULIM, 2011, p. 83-90.

Seidle, John. *English Idioms and How to Use Them*. Oxford: Oxford Univ. Press, 2008.

Виноградов, Венедикт. *Перевод: общие и лексические вопросы*. Москва: Книжный дом, 2004.

Кунин, Владимир. *Курс фразеологии современного английского языка*. Москва: Высшая школа, 1996.

Рецкер, Яков. *Теория перевода и переводческая практика*. Москва: Р. Валент, 2007.

Oxford Business. Dicționar de business englez-român. București: ALL, 2009.

Oxford Idioms Dictionary. Oxford: OUP, 2001.

Longman Business English Dictionary. Harlow: Pearson Education Limited, 2007.

PRAGMATIC ASPECTS IN TRANSLATING THE ADVERTISING DISCOURSE

Galina PETREA

Free International University of Moldova (ULIM)

Pragmatics is a tool with a rich repertoire successfully used for discourse analysis allowing researchers to have an insight into explicit meanings (semantics) as well as hidden, implied, derived, decoded ones through a matrix of pragmatic concepts and categories in its capacity of philosophy of the language. It was applied in the case study of a promotional presentation of an Apple product contrasted with the Romanian translation. This is a multimodal sample, a versatile, dynamic hybrid of persuasive discourse. The foreignizing method of translation - subtitles is the least invasive as it allows the target audience to experience the full impact of the rich mode discourse. The deictic framework of the presentation discourse helps to scrutinize the personal, spacial, temporal, social coordinates which identify some non-correspondences. The semantic macro structures: Narration → Product Presentation → Consolidation, coincide with the psychological stages of audience involvement: Preatention, Focal Attention, Comprehension, Elaboration, which can be closely observed throughout the presentation. The dominant speech acts are the assertives, directives and expressives - the presentation is highly emotive, a declaration of proprietorship embedded with persuasive elements. Given the functional type of discourse it presents more inadequacies at the linguistic level, the grammatical structures do not have full equivalents, the other potential aspects for translation problems: pragmatic, cultural, text-specific are buffered and compensated by the high expertise of the audience in the domain of technologies, the message being focused on an innovation with a commercial offer.

Keywords: *discourse analysis, public colloquial style, translation brief, translation error.*

The object of the present study is the pragmatic-functional analysis – a case study of a famous Steve Jobs promotional presentation (his last one) of an Apple product – iPhone IV, as contrasted to the Romanian translation.

The advertising discourse in an era of global commercialization and consumerism is granted much attention from the part of different sciences, psychology, sociology, marketing, linguistics, but new forms of advertising are emerging and rapidly evolving at the pace with the new advanced technologies, new subtle forms of persuasion are being developed that range from information offer, reiteration, invitation to test, creating loyalty, promoting the image of a brand, changing patterns of behavior, mind control, manipulation, deception, distortion. Also the analysis tools are becoming very variegated with an adaptation and application of the newest theories from the domains that are concerned with the study of advertisements, I mean Discourse Analysis, Critical Discourse Analysis that are linguistic by nature but rely heavily on psychology, sociology. Not to mention the pragmatic analysis which is a fantastic domain and reveals so many hidden aspects and nuances that have to be decoded through a very complicated system of deconstruction and scrutiny.

An exclusively linguistic perspective would have been very scarce and deficient in the case of the polysystem and metadiscourse of advertising, which

compiles so many forms of execution which couldn't be entirely understood than in their interaction and interplay. The probable or even sought effects of advertising activities and campaigns are very well forecasted, predicted, quantified, calculated, calibrated, tested, verified, surveyed, analyzed, by the science and domain of marketing; as for the semantic-pragmatic-linguistic implications they are decidedly not conform to the rapidity of evolution of the interesting domain; that's why the recent works seek new perspectives of analysis. In what concerns the translation issues that the discourse of advertising would present, in the light of new translation theories that have been developed, also translation practical tools it becomes both, it could seem easier, more accessible to everyone to make a translation but on the other hand it arises a more imperative need of a cultural or functional adaptation of the ST, more knowledge and skills are required for a qualitative translation in addition, requirements for high ethical standards and integrity from the part of a translator or interpreter are needed.

The presentation discourse belongs to the promotional genres from the so-called *advertising colony* (Bhatia 219), serving a range of communicative purposes, having the main function the persuasive one.

There can be two main types of audiovisual translation: **dubbing** and **subtitling**; each of them interferes with the original text to a different extent. While dubbing is an invasive form of domestication with a serious alteration, modification of the original, the subtitling method consists in supplying a translation of the spoken source language dialogue into the target language in the form of synchronized captions, usually at the bottom of the screen. The latter one applied to our case study, is the form that alters the source text to the least possible extent and enables the target audience to experience the foreign and be aware of its "foreignness" at all times.

This case-study is a multimodal sample, a versatile, dynamic hybrid of persuasive discourse. The foreignizing method of translation - subtitles is the least invasive as it allows the target audience to experience the full impact of the rich mode discourse.

According to the Skopos Theory elaborated in the 1970s by Hans J. Vermeer with Katharina Reiss, every translation presupposes a *scopos*, a *commission*, or a *brief* which is largely determined by the commissioner or client - a person, a group, or an institution. The translator as the "expert" is responsible for the final translation. The skopos / purpose of TT determines translation strategies and methods, but one of the most important factors determining the purpose of a translation is the addressee. According to Christiane Nord, "translation brief" (Munday 82) should contain information about the intended text function both informative (giving information) and operative (promoting international image and reputation), the target audience, the medium for text transmission.

Deictic framework of the presentation discourse (Social-Personal coordinates).

The Addresser: one participant of the discourse is the presenter Steve Jobs, CEO, founder, stockholder, the main animator and innovator and on the stage - in the role of a promoter.

The Audience: immediately present at the event, is composed of the luckiest and most successful representatives from the field of advanced technologies, experts in different domains, competitors, stakeholders, clients,

representatives of mass media, and there could be guessed the presence of the internet community,

The speech is delivered in the I person plural: *WE* polite, academic *added*; *don't have time to; are going to; are introducing; we have [...]; we've got[...] if we look at / Noi am adăugat; nu avem timp să; intenționăm; prezentăm; avem[...];* as the speaker represents the corporation, speaks on behalf of the board of administration and group of researchers and developers. But there are many utterances in the I person singular *I/me*– *Eu/mă. I've got to cover [...]; stop me if [...]; believe me; I don't think [...]/ Eu / mă trebuie să [...]; opriți-mă dacă [...], credeți-mă; eu nu cred)*

Another specific feature of the discourse is the *You* form of address, in a particular moment the presentation looked like a casual conversation, dialogical style: *Believe me, you haven't seen this before. You've got to see this in person. You've got the most beautiful design, you have ever seen / Credeți-mă nu ați mai văzut aceasta. Trebuie să vedeți aceasta în persoană. Aveți cel mai frumos design pe care l-ați văzut vre-odată.*

This is a way to engage the audience, to create a friendly atmosphere. In Geoffrey Leech's (75) qualification, this is a slight deviation from the formal public speech the **public colloquial style**.

But we have in the text of the discourse a III-rd person singular **other** present (*Somebody would say, this doesn't seem like Apple/Cineva ar spune că nu seamănă cu Apple (the loggo or maybe absolutely new, not noticed up to then with Apple products)*); in terms of expert addresser – addressee, people from the industry who are supposed to know or infer the gradually introduced details; the unaware, uninformed or ignorant public, common people, a non-customer or an external person would be represented by a puzzled somebody, who was also reserved a place in the auditorium. Linguists broadly consider that the personal coordinates consist from two elements Ist and the IInd person. The IIIrd person represents the OTHERS-OTHERNESS in G. Leech's conception. From the CDA (critical discourse analysis) theory the concept of Otherness polarizes the society and creates conflict, as the Others are not simply the different ones, but the deviance from what is considered by them the norm, a threat or even a virus. This leads to discrimination.

Non-Verbal Codes. As already mentioned, the persuasive goal of TV advertising is supported and achieved by the coexistence and hybridization of the verbal and non-verbal codes. The non-verbal codes include acoustic and pictorial codes. The acoustic code is represented by what we hear: the spoken utterances, music and sound effects that are known as “acoustic graphics”, though we can also rank silence as a special type of sound. Also the eloquent silence is considered as a linguistic sign, able to fulfill the same functions within Roman Jakobson's communicative model as the verbal linguistic signs do.

The semantic macro-structures of the discourse can be graphically represented through a formula: Narration (historical background, evolution) → Product Presentation (with Arguments, Facts and 3D Demonstration of new features) → Consolidation (through Reiteration).

Antony Greenwald and Clark Leavitt (Greenwald 584) have determined that the advertising message is widely believed to be moderated by the audience

involvement. They identify „four levels of involvement from low to high; Preattention; Focal Attention; Comprehension and Elaboration.

We can observe the above mentioned factors in the discourse of the presentation and namely in the pre-attention phase, Steve Jobs offered an incursion into the history of the product iPhone the main turning point moments being fixed on the screen, presented progressively by year; smoothly the presenter introduces the task for the presentation. In the second stage the presenter starts to make more extensive use of visuals. In the third stage the progressive description of the new features is being illustrated by dynamic images, with the written text beside the image or pointed by arrows. The frame structure is deconstructed, demonstrated, explained the motives of the stainless steel band which turned out to be a built-in intelligent antenna system. The audience was very receptive, engaged and cheered with enthusiasm those really revolutionary moves from the domain of technologies. Thus, that third stage was comprehension oriented. The last stage was a rehearsal of all the newly presented features plus an invitation to self-reference, which in our case Steve Jobs reiterated his personal impression and opinion, evaluation.

According to J. Austin's Speech Acts theory we can trace in the case-study: **Assertives** as speech acts - the relevant, objective, utterances referring to existing facts, they are present in the discourse as it has an informative function first of all, and are predominant. There are also some playful which are not imperatives proper but some challenging tricks: *Let's get back to the iPhone; Stop me if everybody's seen this/Hai să revenim la iPhone; Opriți-mă, dacă cineva a văzut aceasta.* In the second example, the presenter used a trick to allude that up to the moment of official launch there had been pictures, information on specialized sites, so that many people came at the presentation equipped with a certain amount of information. The reaction to the provocation to dialogue was applause and laughter from an informed audience of highest class of hackers.

Expressives: represent by occasional phrases from the part of the presenter: *This is really hard/ Este într-adevăr dificil*, repeated; then the evaluation he gives is emotionally charged: his favourite one (*It was a revolution/A fost o revoluție; You've got the most beautiful design, you have ever seen. Yes it is beyond a doubt the most precise, beautiful thing we've ever made/ Aveți cel mai frumos design pe care l-ați văzut vre-odată. Da, este dincolo de orice dubii, cel mai precis și frumos lucru pe care l-am produs vre-odată.*

The escalating evaluation by reiteration and reinforcement is expressive and persuasive, it was echoed in the mass media headlines.

As is conventionally agreed, the *quantity and quality maxims* according to the Discourse Laws by P. Grice's and G. Leech's Pragmatic Maxims, that is mentioned in the Encyclopedic Dictionary of Pragmatics (Moeschler Jacques, Anne Reboul, "Dicționar Enciclopedic de Pragmatică" Echinoc: Cluj, 1999, 525 p.), are examined jointly as they are closely interrelated. In the discourse of the presentation we do have an adequate amount of veridical information. This is a presentation axed on perfection and constant excellence of the Apple products and not on deception or downgrading other similar brands.

We could witness moments of deep silence, evocative silence, which in the context of what the presenter was relevant, proved the profound respect and support from the part of the audience - thus the politeness agreement principles applied.

Word and above word level equivalence.

There are many technical terms, terminological phrases in the discourse of the presentation:

Abbreviations are either kept as in the original text or calqued:

LED flash - licărire LED – (DEL-diodă emițătoare de lumină); Bluetooth; Wi-Fi, GPS; UMTS; GSM; mike (abr.) – microphone- microfon; app/s- aplicații; Micro SIM Tray – cuvă pentru Micro SIM.

Among the attributive groups we have 15 phrases with two elements and 7 formed of three elements; the nature of the composing elements is: N+N-6; Adj+N-8; N+Adv-2; Adj+Adv-1. In order to correctly translate the attributive groups or clusters a componential analysis or analysis of immediate constituents is a must.

- *Volume controls – punctele de control a volumului - (N+N) → (N+de+N+NGenitiv).*
- *Volume up – volumul tare (N+ Adv) → (N+Adv); Volume down – volumul încet- (N+Adv) → (N+Adv).*
- *Home button – butonul de revenire / pornire- (N+N) → (N+de+N)*
- *Noise cancellation- neutralizarea zgomotului- (N+N) → (N+N dativ)*

Sleep-wake button – butonul hibernare-veghe- (N+N+N)→(N+N+N) – calque.

The main translation methods applied are word-for-word; explicitation; adaptation, modulation, word and above word level equivalence, grammatical structures equivalence, text level equivalence, pragmatic equivalence. Christiane Nord referred to in (Aveling 7) defines a “translation error” as “a failure to carry out the instructions implied in the translation brief”. Functional inadequacies may be:

- pragmatic translation errors;
- cultural translation errors;
- linguistic translation errors;
- text-specific translation errors.

The conditions for the success of this mission the translation of the product presentation are very advantageous as the text comes in a hybridized cluster of modes, there is the audio-video support of advanced technologies, and there is the personality of the presenter on the stage, the determinant factor of reaching a correct hierarchy of functions.

Bibliographical References

- Aveling, Harry. “Mistakes” in *Translation: A Functionalist Approach*. Australia: La Trobe University Melbourne, 2002, 10 p. (pdf).
- Bhatia, Vijay, K. “Methodological Issues in Genre Analysis”. *Hermes, Journal of Linguistics* no. 16/1996; p. 39-59.
- Greenwald, Anthony, G., Clark, Leavitt. “Audience Involvement in Advertising: Four Levels”. *Journal of Consumer Research*, Vol. I, 10 June 1984, 12 p.
- Leech, Geoffrey. *English in Advertising: A Linguistic Study of Advertising in Great Britain*. English Language Series. London: Longman, 1972.
- Moeschler, Jacques, Anne, Reboul. *Dicționar Enciclopedic de Pragmatică*. Cluj: Echinoc, 1999, 525 p.
- Munday, Jeremy. *Introducing Translation Studies Theories and Applications*. London and New York: Routledge, 2001, 253 p.
- WWDC 2010. Steve Jobs Unveils iPhone IV; flv

DEZVOLTAREA CONTINUĂ A VOCABULARULUI „IT”

Virgil-Constantin FĂTU

Universitatea „Petre Andrei” Iași, România

The necessity to add new terms in IT vocabulary is real due to the fact that the research fields and technological fields are advancing in very rapidly. The continuous renovation of the vocabulary of the given areas is adopted to a large scale in a common language. Such words as “tweet”, “cloud storage”, and “wiki” which define new actions or realities from the IT domain, are understood and used at the global level.

Keywords: *IT terms, IT vocabulary, adapted expressions, globalization, technology.*

Internetul a revoluționat întreaga lume, transformând-o într-o rețea globală de persoane, firme și guverne ce comunică și interacționează între ele printr-o varietate de canale. Noile tehnologii informaționale amplifică volumul informațiilor care circulă și reduc distanțele și timpul. Termenul „spațiul virtual” (cyber space) a apărut pentru a defini noțiunea unei lumi de informații prezente sau posibile în formă digitală.

Potențialul Internet-ului este în prezent limitat de viteza relativ lentă de transmitere a datelor și de managementul gestionării unei cantități atât de mare de informații, dar nimeni nu poate nega amploarea fără precedent și importanța sa globală, care reiese și din faptul că întotdeauna se folosește majuscula cu referire la fenomenul Internet.

Dezvoltarea limbajului specializat IT este coroborată cu elementele progresului cultural și social. Limba engleză are un avantaj istoric în relația cu Internetul, care a apărut în anii ‘60 în Statele Unite ale Americii sub forma unei rețele experimentale care a cunoscut o creștere rapidă, prin utilizatori din medii diferite: militari, federali, regionali, universități, precum și din mediul de afaceri.

În prezent, este cea mai mare rețea din lume, oferind o gamă tot mai vastă de servicii ce permite conectarea un număr vast de oameni prin intermediul poștei electronice (e-mail), a grupurilor de discuții (chat) și oferă „Pagini” digitale pe orice subiect.

Mediul electronic se prezintă ca un canal care facilitează și limitează capacitatea de a comunica în moduri care sunt fundamental diferite de alte situații semiotice. Multe din practicile utilizate în limba curentă, vorbită și scrisă, nu mai există. Comportamentul lingvistic folosit pe internet este revoluționar, consecință a evoluției mediului în care participă întreaga lume.

Utilizatorii trebuie să învețe regulile lingvistice ale comunicării prin e-mail, chat, mijloacele de a construi o pagina web eficientă, dar totuși nu există reguli *stricto modo*, în sensul de acord universal stabilit prin generații de utilizare. Comunicarea pe Internet este o comunicare fără bariere lingvistice, datorită existenței unui vocabular IT, limba oficială este engleza îmbogățită cu diverse abrevieri, acronime și chiar emoticoane. Odată cu globalizarea Internetului, prezența altor limbi a crescut constant. Unicitatea “Netspeaking”-ului rezultă din caracterul său, un mediu electronic, la nivel mondial și interactiv.

Vocabularul folosit în domeniul IT cunoaște o diseminare mondială în rezultatul revoluției tehnologice și apariției Comunicării mediate de calculator (CMC), care folosește semne grafice ale codului ASCII, fără diacritice sau umlaut. Este un limbaj în continuă dezvoltare, vibrant, dar care include, de asemenea, o varietate de elemente testate în timp din limba tradițională scrisă și vorbită. Este un hibrid al unei limbi care nu a fost folosită înainte la o scară atât de mare.

FAQ (Întrebări frecvente), MUD (Multi-User Domain), și URL-ul (Uniform Resource Locator) sunt unele dintre cele mai frecvente trei litere acronime. Abrevierile generale abundă de asemenea, în forme mai prietenoase și conversație propice, cum ar fi TIA (mulțumesc anticipat), BRB (mă întorc), BTW (apropo), și IMHO (după umila mea părere). Aceste abrevieri pot fi derutante pentru noii utilizatori, dar odată însușite constituie un mod prietenos și ușor de a comunica mai rapid.

Derivarea este o altă metodă prin care se formează mai multe cuvinte în acest domeniu. Cuvântul în sine Internet este format din cuvântul „net”, cu prefixul „inter” adăugat la acesta. Un alt exemplu interesant WWW (World Wide Web): WWW este format din milioane de pagini de text cu „hotlink”, care permit utilizatorului de a sări la o altă pagină cu informații diferite. „Hypertext”, derivat prin adăugarea prefixului „hyper” la cuvântul „text” reprezintă o metodă de stocare a datelor printr-un program de calculator cu referințe (hiperlinkuri) către alt text pe care cititorul poate imediat să-l acceseze, sau cu referințe ce pot dezvoltării în mod progresiv textul, pe mai multe niveluri de detaliu.

Multe cuvinte folosite în vocabularul IT sunt preluate din limba engleză tradițională, dar comportând alte sensuri. De exemplu, „gopher” (popândău) semnifică un program software conceput pentru a distribui, a căuta și a găsi o cantitate mare de informații, astfel încât utilizatorul poate găsi ceea ce caută. Un „server” nu este un chelner; un server este un alt calculator pe care rulează un program de aplicație care furnizează servicii altor aplicații aflate pe același calculator sau pe calculatoare diferite.

Schimbare funcțiilor este, de asemenea, folosită în vocabularul IT. De exemplu, „flame” (substantiv) semnifică un răspuns furios, ostil trimis către o altă persoană, folosit ca verb “to flame” semnifică trimiterea unui astfel de răspuns. În acest caz este și „gopher”, definit mai sus ca substantiv, iar ca verb semnifică set de informații. Aceste distincții fine sunt învățate în timp cu experiență pe Internet. Sensul este dat de context, dat fiind faptul că doar cuvintele stau la baza comunicării.

Pentru exprimarea emoțiilor și intenției, se utilizează un „emoticon”. Cei mai mulți utilizatori consideră aceste parte din vocabularul lor, chiar dacă nu se încadrează în normele tradiționale gramaticale. Emoticons nu sunt folosite în loc de cuvinte, ele sunt o încercare de exprimare a sentimentelor fără voce.

Vocabularul IT, format din termeni englezești este răspândit la nivel internațional. Cuvintele „Internet” și „cyberspace” sunt utilizate în întreaga lume, lucru ușor de remarcat la o simplă navigare pe net pe o pagină scrisă în întregime în norvegiană sau rusă. Singurele cuvinte străine pe care un vorbitor de limbă engleză le recunoaște cu ușurință sunt termenii utilizați în Netspeak.

Se remarcă apariția mutațiilor gramaticale și de vocabular în diferite limbi, inspirate de Netspeaking. Utilizatorii de internet italieni folosesc adesea verbe inexistente în limba nativă, precum „scrollare” cu sensul de “a derula” și

„deletare” pentru „a șterge”, în loc de varianta italiană „scorerre” și „cancellare”. De asemenea, verbul englezesc „to hack”, apare conjugat în mai multe limbi europene.

O altă preluare din vocabularul IT în comunicarea de zi cu zi este folosirea simbolului @ (arond), care face legătura între beneficiar și adresă. Acest simbol a fost ales de programatorul, Ray Tomlinson, în 1972, când a transmis primul e-mail. Simbolul de legătura nu putea fi unul deja folosit la scară largă de alte programe, altfel se creau confuzii între calculatoare. Ulterior, multe firme și organizații au înlocuit litera “a” sau “at” din numele cu @: @llgood, @tractions, @cafe, @Home.

Un caz similar este adăugarea prefixului „e-”, înaintea cuvântului cu sensul de a desemna livrarea online a unui serviciu sau produs, spre exemplu „e-management, e-government, e-newsletters, e-card”.

Deoarece tehnologiile și mediul online avansează foarte repede, vocabularul IT se va îmbogăți cu noi cuvinte, iar din ce în ce mai mulți oameni vor contribui la schimbarea și dezvoltarea sa. Tot mai multe cuvinte de specialitate își fac loc în dicționare, de unde rezultă că NetSpeaking-ul va deveni din ce în ce răspândită în comunicarea scrisă și vorbită, parte a conștiinței lingvistice populare. Toată lumea, nu doar utilizatorii de Net, va deveni familiară cu noile cuvinte, așa cum este deja evident din utilizarea tot mai mare a termenilor „networking” și „Cyber space”.

La continua dezvoltare a vocabularului IT contribuie și pătrunderea afacerilor, publicității și a divertismentului în mediul online. Acest limbaj dinamic reflectă dezvoltarea foarte rapidă a noilor concepte și necesitatea de a transmite aceste concepte.

Această nouă formă de limbaj se datorează, în mare parte, noilor tehnologii, iar cum toate limbile cunosc o anumită evoluție și acest nou limbaj va suferi o evoluție, care ține pasul cu dezvoltarea alertă a Internetului.

S-au identificat semne clare ale apariției unui soi distinctiv de limbaj, cu caracteristici strâns legate de proprietățile contextului tehnologic, precum și de interesele, activitățile și într-o anumită măsură personalitățile utilizatorilor. Dar Net-ul este doar o parte a lumii a limbajului mediat de computer. Multe dintre noile tehnologii anticipate vor integra Internetul cu alte situații de comunicare, iar acestea vor oferi matrici cu ajutorul cărora alte soiuri de limbă se vor dezvolta. Radio-ul a adus un nou tip de limbaj, cu o serie de subvarietăți (comentarii, știri, vreme); apoi televiziunea a adăugat încă o dimensiune, care a evoluat în mod similar în subvarietăți. Este dificil de aproximat câte soiuri de limbaj mediat de calculator vor exista, dar cert este un singur lucru – vor fi mult mai multe decât cele existente în prezent.

Viitorul înseamnă evoluție majoră a sistemele de livrare, putere de procesare și dispozitive de acces. Toate acestea vor comporta un impact asupra tipului de limbaj.

Ca un nou mediu lingvistic, Netspeaking-ul va crește fără îndoială în complexitatea sa socio-lingvistică și stilistică pentru a fi comparabil cu cel deja cunoscut în discursul tradițional și scris și chiar îl va depăși.

Capacitatea oamenilor de a învăța să-și adapteze vocabularul pentru a veni în întâmpinarea cerințelor impuse de situații noi, precum și să-și exploateze

potențialul noului mediu astfel creat, pentru a forma noi domenii de exprimare, asigură bunul mers al evoluției.

Referințe bibliografice

Block, David. "Globalization transnational communication and the Internet". *International Journal on Multicultural Societies*, 2004, p. 13-28. (http://portal.unesco.org/ci/en/files/16766/10917857471Globalization,_Transnational_Communication_and_the_Internet_Block.pdf)

Crystal David. *Language and the Internet*. Cambridge University Press, 2001.

---. *English as a Global Language*. Cambridge University Press, 2003.

---. *The Stories of English*. Cambridge University Press, 2004.

Danet, Brenda. *Cyberpl@: Communicating online*. Oxford Berg. Companion, 2001.

Gao, Liwey. "Digital age, digital English". *English Today*, 2001, p. 17-23.

DIFFICULTIES IN TRANSLATION OF GRAMMAR TRANSFORMATIONS

Alexandra RUSU

Free International University of Moldova (ULIM)

This article is devoted to the grammatical transformations. Here, I investigate the problem of articles which do not exist in the Russian language as well as the problem of non-finite forms of the verbs the system of which is richer in the English language than in the Russian language, the problems of the participle constructions and so on. In this article you will find a lot of examples from different sources to support all theoretical assumptions and translated them into the Russian language.

Keywords: *difficulties, grammar, transformations, constructions, sentence, article, participle.*

The term *equivalent* is conventionally used to characterize the definite types of conformity between lexical units of different languages, between grammatical forms and constructions, and not their absolute equivalence and equal functionality. Regarding this Eugene Nida writes that “there cannot be complete adequacy between correlative words in different languages; the principle of equivalence cannot be absolute either in dictionaries or in translations” (<http://omero.humnet.unipi.it/matdid/372/Nida,%20Principles%20of%20correspondence.pdf>).

Such understanding of equivalence proves the correlation character of the elements of the language, the possibility of translation from one language into another, but at the same time it does not take away and ignore the national peculiarities of different aspects of the English and Russian languages. Taking into account that there is no one-to-one relationship between stylistic, semantic, syntactic and morphological structure, the translators should master different types of transformations.

The words are connected according to certain grammatical requirements of this or that language. It is important to mention that the compatibility of the words may appear in case of compatibility of the notions which they denote. This compatibility in different languages may vary and if something may be possible in one language, it may be absolutely unacceptable for another language.

In most cases during the translation from English into Russian the Russian sentence does not repeat the English one, does not coincide with it according to its structure. The structure of the translated Russian sentence often differs completely from the structure of the English language. It has a different word order, order of positioning the clauses-principal, subordinate and introductory clauses. Sometimes the parts of speech of the English sentence are rendered by other parts of speech in the Russian sentence. The conciseness of speech in the English language due to a number of grammatical structures and forms requires decompression during translation- introduction of additional words and even sentences. For example in the Russian translation of *Prime Minister Tony Blair was hit by a tomato[...]*. The original Passive Voice construction is changed to an Active Voice construction: *в Британского премьера попал помидор[...]*.

The various forms that a verb can take fall under two main divisions: finite and non-finite. In the finite form the verb has the function of the predicate in the sentence. It is limited by or bound to some subject with which it agrees in person and number. The non-finite forms of a verb are three in number: the infinitive, the participle, the gerund.

The infinitive was originally a verbal noun, in the course of its development it has acquired some characteristics of the verb and is at present intermediate between verb and noun.

The infinitive in the function of an attribute- is usually rendered in Russian by an attributive clause with a modal verbal predicate with the meaning of possibility or necessity or by a verb-predicate in the future tense.

Russia today called for a top-level conference on disarmament to be held in the first six months of the next year (Зражевская 23).

Сегодня Россия призвала созвать конференцию по разоружению на высшем уровне, которая должна состояться (которая состоится) в первые шесть месяцев следующего года.

The infinitive is very often used in this function in newspaper headings due to the concise character of this construction (the predicate *is* is omitted before the infinitive)

A former minister (is) to be court-martialled for sedition. "Morning star, 1998"

Бывший министр предстанет перед военным трибуналом по обвинению в подстрекательстве к мятежу.

After ordinals and the word *the last* the infinitive is translated by means of:
a) a finite form of the verb in the same tense as the verb -predicate of the principle clause;

Jim Clark on Saturday became the first to win seven races in a world motor-racing Championship (ibidem).

В субботу Джим Кларк первым одержал победу в семи заездах в чемпионате по мото-кроссу.

b) a participle.

The first person to raise objections was the Minister himself.

Первым, выступившим с возражениями, был сам министр.

The shape of things to come is shown by the data obtained by the experts (ibidem: 24).

О характере предстоящих событий можно судить по данным, полученным специалистами.

The passive form of the infinitive in this function is rendered into Russian by means of an impersonal sentence.

There is a lot to be said for holding the conference on roads in London (ibidem).

Можно сказать многое в пользу проведения конференции по состоянию дорог в Лондоне.

Other cases of translation of the infinitive:

a) by a prepositional noun:

Britain's applications to join the Common Market will be again considered in Bruxelles today.

Заявление Англии о вступлении в общий рынок, будет снова рассматриваться сегодня в Брюсселе.

b) by a participle construction in which the modality is rendered lexically:

The items to be discussed at the next session were already agreed upon. Вопросы, подлежащие обсуждению на следующей сессии, были уже согласованы.

Infinitive constructions. “Nominative with the Infinitive”, or the Subject – Predicative Infinitive Construction, is broadly used in the newspaper style. The sentences with these constructions are rendered by means of:

1) complex sentences, in which the principal clause is an impersonal sentence, like “говорят, сообщают, известно”, etc.; the objective clause is introduced by such words as *что* и *как*, the infinitive is rendered by finite form of the verb in present or past tenses.

2) in some cases this construction may be rendered by a simple sentence.

Much greater economic tasks were seen to lie ahead. “Morning Star, 1988”.

Предстояли значительно более важные экономические задачи.

The equivalents of the following words used in the Nominative with the Infinitive construction are:

[...] (he) is reported to	передают, сообщается что он [...]
[...] is believed to	полагают, считают что [...]
[...] is considered to	считается что [...]
[...] is alleged to	говорят что он (якобы) [...]
[...] is heard to	имеются сведения [...]
[...] is likely to	по- видимому, по всей вероятности [...]

The Participle. *The function of the Participle.* The English participle is used in the sentence as an attribute (except perfect forms) and adverbial modifier (of time, of cause, of manner and attending circumstances). The context of the sentence usually allows to determine the character of adverbial relations.

-as an attribute the participle is usually translated by a present or past participle (corresponding to the Russian причастие настоящего или прошедшего времени) or by an attribute clause.

They passed a resolution calling for a world disarmament conference. “The Times, 1999”

Они приняли резолюцию, призывающую к созыву международной конференции по разоружению.

-As an adverbial modifier the participle may be rendered by a participle construction corresponding to *деепричастный оборот* in Russian, a subordinate clause or independent sentence (the latter is used when the participle has the function of an attending circumstance) or by other means depending on the words combining power in Russian.

Commenting last night on the plan he warned the Ministry of the critical situation which might develop.

Комментируя вчера вечером этот план (выступая вчера вечером с комментарием) он предупредил министерство о том, что может создаться критическое положение.

Participle II (sometimes Participle I), depending on the foregoing conjunction, may also express other adverbial meanings. Thus, for instance, in combination with the conjunction **if** or **unless** the participle has the meaning of the adverbial modifier of circumstance; after the conjunction **though** it has the meaning of concession. Such participle constructions are rendered in Russian by subordinate clauses.

If given the opportunity, this industry will rapidly develop.

Если этой отрасли промышленности предоставит благоприятные возможности, она будет быстро развиваться.

Participle Constructions:

- **The objective participle construction**, i.e. the combination of a noun in the common case or pronoun in oblique case with the participle (noun/pronoun+participle) having the function of a complex object, is usually translated into Russian by a subordinate clause introduced by such conjunction as **как, что** or **чтобы**.

They spent last Friday listening to the minister telling the trade union leaders that it is right for workers to hold back on wage claims. "The Times, 1999"

В прошлую пятницу они весь день слушали, как министр говорил профсоюзным лидерам, что рабочие правильно сделают, если воздержаться от требований о повышении заработной платы.

The British people want hydrogen and atomic weapons outlawed.

*Народ Англии хочет **что бы** водородное и атомное оружие было запрещено.*

- **The causative or incentive construction**. After the verbs **to have** and **to get** the objective participle construction (**have/get** +noun/pronoun+participle) forms a so-called causative or incentive construction, which means that the action is performed by someone else for the benefit of the person denoted by the subject of the sentence. In Russian there are not such construction or special means of expressing causativeness. Thus, such sentences are difficult to translate, especially because the concrete meaning of this construction depends on the context and may be very diverse.

We must treat this as a national emergency issue and must get this decision reversed.

*Мы должны рассматривать это как вопрос чрезвычайного значения для страны и должны добиваться, **чтобы** это решение было изменено.*

It should be remembered that the combination of the verb **to have** with an objective participle construction may have no causative meaning.

For the time being professional diplomats had their attention riveted on Washington (Зражевская 38).

В тот момент внимание профессиональных дипломатов было приковано к Вашингтону.

Bibliographical References

- Nida, Eugene. *Principles of Correspondence*. Available on: <http://omero.humnet.unipi.it/matdid/372/Nida,%20Principles%20of%20correspondence.pdf>
- Зражевская, Т. А., Беляева, Л. М. *Трудности перевода с английского на русский*. Москва: Междунар. отнош., 1972.
- Комиссаров, В. Н. *Практикум по переводу с английского на русский*. Москва: Высшая школа, 1965.
- Левицкая, Т. Р., Фитерман А. М. *Пособие по переводу с английского языка на русский*. Москва: Высшая школа, 1973.
- Пумпянский, А. Л. *Чтение и перевод английской научной и технической литературы*. Москва: Изд-во Академии наук СССР, 1962.
- <http://www.thetimes.co.uk/tto/news/>
- <https://www.morningstaronline.co.uk/>

EVENTS AND REVIEWS
EVENIMENTE ȘI RECENZII

ACADEMICIANUL VALERIU CANȚER: O NOTĂ ÎNALTĂ A MORALITĂȚII ÎN ȘTIINȚĂ

Elena PRUS

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Cercetarea reprezintă zona proactivă a științei, un model veritabil de gândire, valorificare a conceptelor și mentalităților. Chiar dacă progresul societății depinde de ipotezele și inovațiile savante, modernizarea cercetării este, mai ales în țara noastră, un proces condiționat de avantajele și dezavantajele interminabilei tranziții. În această antrenantă perioadă, am avut ocazia să activez în calitate de membru al Comisiei de Acreditare din cadrul CNAA, sub directa conducere a președintelui Valeriu Canțer. Etapa actuală este una majoră de raliere la dinamica cunoștințelor în plan național și a problemelor cercetării per ansamblu, de accedere la circuitul valorilor și rețelelor de cercetare internaționale. A abandona izolarea științifică, a beneficia de schimbul de experiență și dialogul transdisciplinar, a augmenta prezența cercetărilor pe plan local și vizibilitatea savanților pe plan internațional – acesta este credoul academicianului Valeriu Canțer.

Academicianul Valeriu Canțer contemplă știința din diferite perspective, dar, mai presus de toate, ca o cultură a cunoașterii. A reușit să ridice problemele de investigație și aplicație a științei la nivel de creație. CNNA este, sub conducerea sa, mereu conectat la un set de probleme relevante, sinteze actualizate, discuții de perspectivă, sugestii complementare. Prin această renovare permanentă a cunoștințelor, a sporit caracterul coerent al cercetării și au fost astfel sincronizate inovațiile naționale cu cele din exterior.

Personalitate notorie a mediului academic internațional, acad. Valeriu Canțer s-a impus ca un temerar apărător pentru pluralismul metodologic al viziunilor contra materiei dogmatice deterministe, dezrădăcinând sistematic mentalitățile depășite. Fiind un partener credibil în spațiul controverselor științifice, a fost afectat doar în sens pozitiv de sindromul realizărilor altor instituții. Preocupat în sens major de re poziționarea științei în societate, de a o scoate din conul de consumator și a o face atractivă, Domnia Sa este în căutarea modalităților de finanțare a științei și pătrundere pe marile piețe ale cunoașterii.

Vigoarea interogației, persistența, competența, profunzimea demersului analitic, impulsivitatea conținutului relațiilor în colectiv – calități deontologice de apreciat care îi marchează excelența de manager al științei - i-au adus grațitudinea și recunoștința celor cu care a colaborat.

Cu deferentă considerație, îi urăm, domnului academician Valeriu Canțer, inspirație pentru lucrurile deosebite pe care le realizează cu abnegație. La mulți ani, stimate domnule Președinte !

PREȘEDINTELE VASILE BURLUI: SPIRALELE GÂNDIRII REZONANTE

Elena PRUS

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Personalitate notorie a vieții academice și culturale ieșene, domnul Președinte Vasile Burlui este o prezență puternică, pe deplin angajată în viața socio-culturală a României. A ales să se investească (dar și să investească la propriu) cu multă pasiune și dăruire de sine în știință și educație, a devenit o veritabilă formulă a succesului demn de urmat pentru toți colegii și discipolii Domniei Sale. Găsindu-se de mult timp în avanscena vieții intelectuale a urbei, promovează studiile de calitate, cercetarea, cultura și arta. Parcursul său personal și instituțional, legat de Universitatea „Apollonia”, este unul ambițios și eficient, pe măsura lucrurilor consistente pe care le realizează progresiv.

Lucrând cu resurse umane cu viziuni diferite, uneori chiar discordante în noul context al tranziției, s-a regăsit și s-a impus ca un manager (ca să folosim concepte postmoderne) foarte eficient, stimulând performanțele instituției pe care o conduce. Universitatea „Apollonia” s-a impus ca o agoră a experiențelor, ca un sistem riguros pus la punct. O neliniște euristică îl motivează pe distinsul domn Președinte, îl face să propună și să accepte idei și perspective novatoare. Am recunoscut și am apreciat în Domnul Președinte Vasile Burlui misiunea unui intelectual care este cea de a fi critic, inclusiv față de propria instituție.

Activitatea prolifică a omagiatului s-a manifestat pe mai multe planuri, iar dovezi consistente sunt rezultatele activităților. În mod semnificativ, nu doar în funcțiile sale de Președinte și administrator, dar, în egală măsură, și în cele de profesor, cercetător și practician, atacă și valorifică frontal problematici pertinente.

Programul intelectual al Domnului Vasile Burlui este bazat pe o diversitate de demersuri. Esența expresivă a Domniei Sale acționează diapazoane diferite de ordin mental/formativ/senzitiv care amintește de ecuația bergsoniană ce întrunește Eul metafizic, Eul social și Eul psihologic. Iar toate aceste ipostaze converg spre una de profunzime, care este Eul creator, găsindu-și expresia în „cântecul sferelor” al versurilor sale. Textele sale, cu valențe afectiv-comunicative, mobilizează orizonturi interioare și exterioare. Intuiesc că poetul Vasile Burlui nu definește sensul creației doar în maniera emotivă, precum Camus, interpretarea sa se apropie mai mult de cea a unui alt filozof, Berdiaev, pentru care creația este comportamentul uman prin excelență și apropierea de Dumnezeu, or aceasta va duce și în poezia domnului Vasile Burlui la conceptul de creativitatea care cosmicizează.

Toate drumurile Domnului Președinte duc spre Universitatea „Apollonia”, în plan social, dar, mai presus de toate, duc spre sine, ceea ce per ansamblu, îl definește ca solitudine implicată și generos deschisă către alții.

Valorile pe care le configurează în dinamismul funcțional serpentinele intelectuale ale domnului Vasile Burlui presupun sporirea caracterului coerent al acestor demersuri. Într-o epocă a interdependențelor, conjugarea dimensiunilor individuale, dar și colective bine dirijate presupune coproducere de evenimente

educativ-formative și socio-culturale, în care marca scenografiei apolloniene excelează și impresionează.

Proximitatea disponibilă, reală sau virtuală, profunzimea și originalitatea gândirii sunt calități pertinente ale personalității Domniei Sale. Asumarea distincției, orientarea analizei îl recomandă ca un spirit de elită, a cărui amprentă este anvergura excelenței.

Prin omagiile active pe care le meritați cu prisosință, doresc să transmit aprecieri înalte pentru valoroasa Dumneavoastră activitate polifonică. Vă doresc inspirație pentru proiectele în curs și cele la care aspirați.

Mulți ani luminoși !

AURELIA HANGANU.
CONSTRUCȚIILE ACTANȚIALE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Ion DUMBRĂVEANU

Universitatea de Stat din Moldova

Din câte știm, de la L. Thesnière și A. Greimas încoace, adică pe parcursul a mai bine de jumătate de secol, problemei privitoare la actanți, în general, și la construcțiile actanțiale, în special, i-a fost dedicat un impunător număr de studii și lucrări nu numai în lingvistica noastră autohtonă (din Basarabia și de dincolo de Prut), dar, mai cu seamă, în cea occidentală (anglo-americană, în primul rând) și orientală (exsovietică și rusă). Cu toate acestea, și în pofida acestui fapt, în lingvistica actuală lipsește un studiu de sinteză care să abordeze acest subiect în mod complex și în profunzime pe bază de material factual al limbii române. Or, anume prezentul studiu vine să completeze acest gol, care se lăsa simțit de mai mult timp în lingvistica noastră autohtonă.

Chiar din start, ținem să subliniem că este vorba de un studiu fundamental și complex, bine argumentat și de o înaltă ținută teoretică și științifică. Caracterul global, de anvergură al studiului efectuat, pe de o parte, și complexitatea problematicii abordate, pe de alta, a determinat-o pe autoarea să inițieze investigarea unui material teoretic și factual impunător (referințele bibliografice conțin circa 400 de surse în limbile: engleză, rusă, română, franceză, germană, spaniolă și ucraineană). Impresionează, în acest sens, capacitățile autoarei de a analiza, sintetiza materia teoretică și de a formula concluziile de rigoare, ce vizează problematica abordată și, totodată, minuțiozitatea și profunzimea analizei entităților glotice propriu-zise. Or, anume o astfel de analiză și abordare a problematicii în discuție a permis doctorandei să depisteze configurația actanțială a enunțurilor în ansamblu și, totodată, să purceadă la elaborarea unor criterii credibile de clasificare a diferitelor tipuri (inclusiv, prototipuri) de actanți și semne predicative ale construcțiilor actanțiale integrante. În acest sens, ținem să subliniem rigurozitatea taxonomiilor prezentate în monografie, care sunt ilustrate și codificate în mai multe tabele. Mă refer, în primul rând, la clasificarea structurilor actanțiale identificate în baza diferitelor tipuri de actanți implicați de predicatul semantic verbal (inclusiv, de cel implicit al semnelor predicative). Or, anume stricta delimitare și identificare a entităților glotice investigate a imprimat studiului efectuat un caracter credibil și finit, cu toate că autoarea, cu titlu de concluzii și recomandări, subliniază necesitatea unei cercetări ulterioare a particularităților teoretice ale organizării semantico-sintactice a construcțiilor actanțiale, a studierii mai minuțioase a organizării semantice a enunțului structural-simplu și a examinării posibilităților de îmbinare a predicăției principale cu cea secundară (254).

Merită o deosebită atenție nu doar tipologizarea și clasificarea construcțiilor actanțiale, despre care am pomenit mai sus, ci și subtilitatea și profunzimea analizei structurilor actanțiale și tipologizarea actanților predicativi (v. cap.3,4).

Un capitol distinct este dedicat problemei organizării semantico-sintactice a structurilor cu actanți predicativi cu verbe modale și fazice. Și în acest caz, s-a purces la o clasificare riguroasă a diferitelor tipuri de predicate în baza verbelor-

functori, identificându-se opt grupuri semantico-sintactice, ce țin de respectivele entități verbale. Ultimul capitol al tezei ține de subiectul enunțului în construcțiile actanțiale, specificându-se și enumerându-se factorii principali care condiționează selectarea actantului în poziție de subiect. Cu titlu de concluzie la acest capitol, se constată că accentul pragmatic evidențiază cel mai important element al situației, care devine, în general, temă și se plasează în poziția subiectului. Redistribuirea proprietăților subiectului prototipic afectează toate cele trei componente ale subiectului.

Cu toată valoarea incontestabilă a studiului efectuat, în continuare, ținem să sugerăm și unele obiecții și sugestii, care, mai degrabă, țin de sfera doleanțelor și nu de esența propriu-zisă a monografiei per ansamblu.

Ne vom referi, în primul rând, la precizarea și utilizarea unor termeni, care au doar o legătură tangențială cu subiectul propriu-zis al tezei recenzate. La pag. 155-156 se vorbește de conceptul și termenul de *semipredicativitate* și variantele acestora – *predicație nepropozițională*, *construcție semipredicativă* și „*predicatoid*”, acesta din urmă fiind atribuit funcționalismului francez al lui A. Martinet. De altfel, termenul de *predicatoid*, inclusiv cel de *verboid* figurează și în lucrările hispanistului Rodolfo Lenz. În opinia acestuia, *predicatoidul* poate să-și afle expresia (în mod implicit) în formele nepersonale ale verbului (infinitiv, gerunziu, participiu), adică, în respectivele verboide. Astfel, în construcția exhortativă spaniolă *a ver!* (= să vedem! < *vamos a ver!* = *hai să vedem!*) avem un *predicatoid* exprimat prin infinitivul verbului *ver*, precedat de prepoziția *a*. Faptul că autoarea ia în ghilimele termenul *predicatoid* ne face să credem că domnia sa înclină mai mult spre formantul *semi-*, preferând termenul de *semipredicat*. Or, formantul *-oid*, care, la fel ca și mulți alți formați a migrat din domeniul altor științe și în cel al lingvisticii, este tot mai preferabil elementului *semi-*, și aceasta din simplul motiv că înseși sensurile derivaționale ale respectivilor formați sunt cu totul diferiți și nu întotdeauna compatibili cu bazele derivate corespunzătoare. De aceea, credem, că formantul *oid-*, folosit pentru prima dată în anii 30 ai sec. XX de către lingvistul italian B. Migliorini în termenul *prefissoide* (prefixoid), s-a generalizat nu numai în lingvistica italiană, ci și în derivatologia modernă paneuropeană, pe când cel de *semiparole*, lansat tot în Italia, de către lingvistul S. Scalise, ceva mai târziu, pentru desemnarea unor similare neoformații cu elemente de compunere savantă, nu s-a bucurat de o atare răspândire.

În altă ordine de idei, la pag. 180 se ia în colimator o serie de formații și tipuri structurale de substantive deverbale (semi)analizabile. În această categorie sunt incluse și unele structuri cu așa-zisul infinitiv lung, cum ar fi *cântare*, *plecare*, *alergare*, *pierdere* ș.a.; unele derivate cu sufixe, ca *macerație*, *nutriție*, *substituție*, *intervenție*, precum și unele formații prefixate, care, de asemenea, ar conține drept bază derivativă un așa-numit infinitiv lung, ca *neintegrare*, *noncoordonare*, *preînregistrare* ș.a. În primul rând, trebuie să constatăm că așa-zisul infinitiv lung s-a substantivat deja în sec. XVIII și reprezintă un fapt al diacroniei, iar desinența *re-* a acestuia s-a constituit într-un arhimodel sufixal care, în sincronie, funcționează în trei variante afixale *-are*,

-izare și *-ificare*. În ceea ce privește formațiile în *-ație*, *-iție*, acestea reprezintă niște pseudoderivate (sau împrumuturi din franceză sau rusă), dat fiind că reflexul latinescului *-tione* (viabil și productiv în limbile romanice occidentale) a devenit totalmente neproductiv în română, iar încercările întreprinse de „ciuniști” în sec.

XIX de a-l „reînvia” s-au dovedit a fi zădarnice, deoarece legăturile intrasistemice ale relației derivaționale respective au fost, probabil, curmate încă în perioada substantivării masive a așa-numitului infinitiv lung despre care am vorbit mai sus.

Specificăm, de asemenea, că în formațiile *autoabrogare*, *macrofilmare*, *microimprimare* formații *auto-*, *macro-*, *micro-* nu mai reprezintă elemente de compunere, ci prefixoide, dat fiind că acestea contractează relații de derivativitate cu baze derivative libere (autonome) în sincronie. Dimpotrivă, compuse (culte sau savante) sunt doar formațiile care conțin în exclusivitate elemente de compunere de tipul celor exemplificate – *genocid*, *suicid*, *cardioscopie*.

Bineînțeles, obiecțiile și sugestiile expuse mai sus nu minimizează valoarea incontestabilă a monografiei în cauză, despre care am putea spune și mai multe cuvinte de laudă. Este vorba de un studiu capital, care constituie o reală contribuție la tratarea unei problematici complexe și de reale perspective nu numai în lingvistica particulară, ci și în cea generală.

ЮРИЙ ГРИГОРЬЕВИЧ КРИВОТУРОВ В МАРАФОНЕ ВРЕМЕНИ И УСПЕХОВ

Инга СТОЯНОВА

Независимый Международный Университет Молдовы (ULIM)

Парефразируя всем известные слова Алексея Некрасова «Однажды, в студеную зимнюю пору...», а точнее, в первый день Нового Года, когда небосвод ясен и чист, снег слепит глаза от яркого солнечного света, а в природе наблюдается полное спокойствие и безмятежность, пройдя множество дорог от созидания до свершения, доктор педагогики, конференциар (доцент) Кафедры Германской филологии Юрий Григорьевич Кривотуров отмечает знаменательную дату – 70-летие со дня рождения.

Первое слово, которое приходит на ум говоря об Юрии Григорьевиче – это *Стиль!* Юрий Григорьевич по-настоящему Стильный человек, в том понимании, что он – Личность, которая знает, чего хочет, знает, как добиться успеха, как нужно представить себя в определенной ситуации, т.е. человек, который в ладу со своим внутренним миром и собственным «Я». Это духовно сильный и серьезный человек с потрясающим чувством юмором, который способен подчеркнуть оригинальность мысли или же сгладить любую неприятную ситуацию, что особенно важно для педагога.

Здесь уместно вспомнить слова Василия Осиповича Ключевского о том, что «чтобы быть хорошим преподавателем, нужно любить то, что преподаешь, и любить тех, кому преподаешь». Именно эти два вида любви (любовь к своему предмету – немецкому языку и к студентам, которые очень уважительно и с глубоким почтением к нему относятся) способствовали в прошлом, настоящем и, конечно, будущем тому, что наш многоуважаемый юбиляр имеет один из самых высоких рейтингов среди преподавателей факультета.

И действительно, будущие переводчики немецкого языка характеризуют Юрия Григорьевича как организованного, уверенного, критичного, интеллигентного, практичного, рационального, гибкого, серьезного, активного, остроумного, оригинального, целеустремленного, общительного, доброжелательного и принципиального педагога. И это логично, ведь в каждого студента/ магистра он вложил часть своих знаний, своего мудрого отношения к жизни, своей доброты и на личном примере не раз показывал насколько важно уважение не только в профессиональной среде, но и на личном уровне.

Согласно концепции Ю. Г. Кривотурова, учебный процесс – это постоянный поиск. Как творческий преподаватель он имеет демократические воспитательные установки, высоко ценит и гордится своей деятельностью, является профессионалом своего дела и, что особенно существенно, умеет донести его к слушателю, заинтересовать студента.

Не раз приходилось быть свидетелем сцен, которые являются обычным явлением во время еженедельных консультаций: с одной стороны стола – Юрий Григорьевич спокойным и проникновенным голосом объясняет все премудрости и тонкости немецкого языка и культуры, с другой стороны –

студент(ка), который(ая), затаив дыхание, как будто боясь спугнуть мысль преподавателя, буквально впитывает как губка полученную информацию. То же явление наблюдается и на занятиях. Юрий Григорьевич как бы передает энергию через себя, направляет информацию в виде сконцентрированного потока каждому студенту в аудитории, представляя, как она в виде положительных эмоций возвращается назад, осмысленная и усвоенная. Именно поэтому студенты тянутся к преподавателю, чувствуют себя легко на его занятиях и в то же время уходят с занятий обогащенными и с интересом и нетерпением приходят вновь, успешно постигая тайны немецкого языка, который, по словам Вольфганга Гёте «... в сущности богат, но в немецкой разговорной речи мы пользуемся только десятой долей этого богатства».

Язык Гегеля, Лейбница, Ницше, Гете, Новалиса, Шопенгауэра, Гессе и других великих немецких писателей и мыслителей является неотъемлемой частью истории, культуры и цивилизации народа. Являясь отличнейшим знатоком немецкой культуры и языка, нет таких сложных и простых звуков, красок, образов и мыслей, для которых Юрий Григорьевич не нашел бы точного выражения в переводческом процессе, ведь именно требование верности оригиналу, предъявляемое к переводу, не снимает принципиального различия между языками.

Следуя идеям Али Апшерона, согласно которым педагоги не могут успешно кого-то учить, если в это же время усердно не учатся сами, Юрий Григорьевич постоянно пополняет свой научный «багаж». Сфера научных интересов Ю. Г. Кривотурова достаточно широка: начиная от фонетических, грамматических и лексических «подводных камней» немецкого языка, кончая культурологическими и гендерными исследованиями на основе самых различных материалов. Рассмотрению этих лингвистических, литературных, культурных аспектов посвящены научные исследования Ю. Г. Кривотурова, результаты которых успешно представлены в рамках национальных и международных конференций, на семинарах, симпозиумах и в опубликованных в престижных научных изданиях Молдовы и за ее пределами.

Пользуясь прекрасным случаем, хочется сказать тёплые слова благодарности нашему коллеге, ведь это человек, который всегда выслушает, поймёт и даст хороший совет. Его опыт, мудрость помогает многим, особенно молодым, преподавателям в научной и педагогической деятельности.

Уважаемый Юрий Григорьевич! От имени членов кафедры Германской филологии Филологического факультета примите самые сердечные поздравления с знаменательным 70-ым Днём рождения! Мы ценим Вас за Ваш жизненный опыт, за Ваш профессионализм, за умение общаться с людьми. Желаем Вам крепкого здоровья, энтузиазма в работе, а также безудержного стремления любить и ценить жизнь, каждое мгновение. Пусть каждый день приносит Вам счастье и удовлетворение.

La mulți Ani! Bon anniversaire!

INGA STOIANOVA, DIANA STARODUB.
OUR GREEN WORLD: ENGLISH FOR ECOLOGISTS

Zinaida CAMENEV

Free International University of Moldova (ULIM)

The book *Our Green World: English For Ecologists* by Inga Stoianova, Diana Starodub (Chișinău: ULIM, 2012, 111 p.) represents itself as a collection of scientific texts provided with a large system of exercises and is meant for the work on the development of skills of oral speech in the groups of students studying ecology. The materials of the textbook are taken from original texts from Internet and are not adapted. The language of the texts is scientific. There is a unique system of exercises with which every unit is supplied. It includes both training and creative exercises such as those which direct strictly to conversation (true or false, full answers to the questions to the texts, translation of the texts from Romanian/Russian into English). The exercises are intended for class- as well as homework. They supply the repetition of the vocabulary to be activated.

I would particularly like to underline the motivational aspect-lack of the textbooks on this speciality in English. That is why the authors devoted a lot of space to the problems of framing the topic “ecology”.

The body of the book consists of an introduction, ten lectures called units, an English-English glossary in alphabetical order containing 95 units. The English-English glossary includes not only words like smog, recycling, plume, hurricane but also phrases such as green-house gas, endangered species, genetic engineering, global warming, etc. As any other book it has a bibliography selected from Internet (34 sources). As we see the title of this textbook is very promising, but only a limited number of topics are treated in it because of the lack of time and space.

The units include very interesting texts such as: The Science of Greenland, Ecological Investigations; Nature Particularities, The Danger of the Planet Land, Nature Characteristics, Our Earth is in Danger, Weather Change, The Air We Breathe, Trees – The Lungs of Nature, Natural Disasters, Save Our Soles, Recycling.

The textbook is considered for the students of the Department of Ecology, it is very actual, some texts are accompanied by some mottoes (1, 2, 4) at the beginning and some sets of exercises (11-15) on the basis of the first text of each unit.

Very actual and interesting are the supplementary texts given to each unit after the main text. They complete the main text and go as following: The subject of Ecology; Methods used in ecology; Biodiversity; Ecological crisis; Global warming; Air pollution; Deforestation; Earthquake; Endangered species: This unit has two additional very interesting texts such as “Internet Trade Threatens Exotic Animals; “Hopes Fading for Future of Indian Tigers”; “Radical plans for waste”. These texts are designed for the development of the skill of communication and introduction into the speciality.

The textbook also contains 23 pictures, many schemes planned to help the students to fulfill the exercises, especially, for the memorizing of the special vocabulary.

Important is that the authors took into consideration the fact that the groups are sometimes mixed, they gave exercises for translation from English into Romanian/Russian and from Romanian/Russian into English on the same topic in order to be able to work with students of different nationalities with the same material. I think that the students are glad to work with such exercises.

The techniques given in the textbook are by large familiar, they have a good connection with the future speciality of the students. Some of the materials are quite informative being published in such a textbook for the first time.

The textbook provides a wide range of activities appropriate for students with different levels of knowledge, also for different learners for their language practice. There are exercises for „warm-up” activities to bring the students onto the same wavelength, the other exercises are for improving the vocabulary of the students. They include such exercises as: State if the sentences are true or false; Derivation of words; Match the word from the left column with its definition from the right column; Explain the terms. It involves necessity to work with the English-English dictionary; Fill in the gaps with prepositions; Render the following into English(Rom); Complete the sentences; Comment on the following quotations; A quiz to see how green the person is and how informed he/she is about the environment; Find the family word for the following words.

An unfortunate feature of the textbook under consideration is the poor number of exercises on translation. The more the students train, the more and better they know the language and their speciality.

Taking the above-mentioned into consideration we stress that the textbook is well-written, clearly structured, touching many essential aspects of English as a foreign language. Far from being complete, nevertheless, it will surely contribute to students learning and understanding their future speciality.

We enjoyed reading the textbook. In short, the quality of the materials, the way of rendering them, its system, the division into chapters, the connection between them, everything was well-structured. We found the areas covered in each unit clear, the overall organization of the book is satisfying the aim of the authors and the program. Future specialists in this field whether of a theoretical or a practical bent might find their horizons broadened by engaging in the work with this textbook. The textbook may be used by a large group of people working in this field.

VIAȚA CA O LEGENDĂ SAU ENIGMA LUMINII STELIENE

Tudor PALLADI

Uniunea Scriitorilor din Moldova

Cunoscută mai mult prin edițiile din ultimii ani pentru generațiile noi ca Poetă, întâi de toate, Steliana Grama a cultivat cu multă dragoste pentru Cuvântul Adevărului și pentru Adevărul Cuvântului deopotrivă și proză (inclusiv eseu, studiul, cronică, articolul, prefața, tableta etc.; a se vedea și volumul „Speranța moare ultima” – povești adevărate de dragoste), și dramaturgie, care-i aproape necunoscută (dar, paradoxal, mai mult decât căutată, odată ce piesa „Un braț de sulfină” („Moirele”) a fost premiată în 2008 de către Teatrul „Satiricus” și selectată pentru repertoriul său). În afară de studiul monografic „Dramaturgia autohtonă din anii 1960-1970 pe scena teatrelor din Moldova” autoarea a semnat (în decursul deceniilor ce-i grăbeau sufletul spre departele cerurilor Celui de Sus ce ne-a dat-o pentru totdeauna literelor noastre) o serie de alte studii mai mari sau mai mici ca volum, dar de o imperioasă necesitate pentru înțelegerea deplină a momentului cultural-artistic interriveran.

Este vorba de „Eseu despre dramaturgia și spectacolul autohton din Moldova (1970-1980)”, de „Problema repertoriului național contemporan în teatrele din Moldova (anii '60-'70 ai secolului al XX-lea)”, de „Revirimentul teatral din Moldova în anii '60-'70 ai secolului al XX-lea”, de „Aspecte ale montării pieselor autohtone (anii '60-'70 ai secolului al XX-lea)” sau de studiul de problemă „Cine are nevoie de dramaturgia basarabeană contemporană?” etc., care, prin materia lor cuprinzătoare, tratând diverse probleme etico-civice arzătoare dintr-o perspectivă sau alta, deschid ușile nevăzute ale necunoscutului grație utilizării unor tehnici literare viabile și unor procedee de măiestrie artistică originale și nu numai.

Vizionară, ca și în cazul poeziei, Steliana Grama a trăit o înălțătoare idee de sine și de lume la propriu și la figurat, ca orice creator autentic, de destin. Ținută în ghearele maladiei necruțătoare și incurabile, ca între ciocan și nicovală, ce-o măcina din interior, celebra autoare practic n-avea altceva de ales decât starea continuă de zbor sufletesc. Și ceea ce a făcut și cum a făcut în cele aproape două decenii de activitate literar-dramatică în domeniul îmbrățișat dintr-o condiție socio-umană immanentă este un mod elocvent de servire și de cinstire deplină, infatigabilă a ideii de om și de creație dinspre responsabilitate și demnitate, dinspre inimă și minte, dinspre eu și Dumnezeu. Dragostea cu care și-a scris întreaga operă critică (adunată în cele două volume curente) și-a lăsat amprenta și asupra stilului ei reflexiv-narativ, dimensiunilor lui asociativ-disociative, meditativ-persuasive, analitice și criptice.

Atât eseurile și studiile menționate mai sus, cât și multe dintre cele neremarcate, dar care se referă la un moment sau altul de vârf al activității dramatice contemporane din peisajul moldovenesc din cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea (cum ar fi, bunăoară, „Aportul regizorului Valeriu Cupcea la dezvoltarea și propagarea dramaturgiei naționale contemporane din stânga Prutului”, „Drama mito-poetică druziană în viziune scenică”, „Piese de lui Dumitru Matcovschi în viziunea regizorului Veniamin Apostol”, „Avatarurile lui Radu

Ștefan, Întâiul și Ultimul”, „Radu Ștefan, Întâiul și Ultimul” de A. Busuioc – pamflet incendiar la adresa regimului sovietic”, „În jurul aceluiași pamflet incendiar la adresa regimului sovietic” etc.) pun în evidență o vocație istorico-literară laborioasă și interesată a dezvălului polemic și cu lux de amănunte universul dramaturgiei autohtone sub diferite aspecte proprii creațiilor respective și spectacolelor (cu piesele date), care au constituit, în fond, o nouă contribuție artistică în mișcarea artei teatrale de la noi. Întoarcerea cu fața spre dramaturgia adevărată (clasică și contemporană) a autorilor și a instituțiilor de cultură respective și a scenei în linia evoluției dinamice a repertoriului etc. a fost un însemn al timpului tălmăcit într-un anume fel direct sau indirect atât de autorii dramatici, cât și de cei angajați în spectacole – momente pe care Steliana Grama le reflectă cu multă pasiune într-o manieră stilistică personală. Analizele Domniei Sale abundă în idei și opinii reprezentative, gândirea critică dovedindu-se una proprie evoluției universului sociocultural iminent. Fapt care o încadrează cu de la sine putere de convingere și de sugestie printre personalitățile de la noi ale timpului și ale celor chemați a comenta și interpreta accederea dramaturgiei române ale autorilor noștri de odinioară la modul lor singular/particular de cunoaștere și de recreare a realităților socio-umane și mundane dezinteresat pe măsura talentului lor de a se deschide lumii dinspre cuvânt și adevăr, dinspre rostirea și cunoașterea de sine treptată și adecvată.

Reușite sub atare raport indiscutabil sunt nu numai eseurile, cronicile de referință la contribuția unei sau altei individualități creatoare scenice, când e vorba de același regizor și actor de vocație V. Cupcea („Un împătimit de teatru – Valeriu Cupcea”, „Valeriu Cupcea, etern în inimile noastre [...]”) sau de cunoscutul regizor modern Veniamin Apostol („Stâlp de lumină”), ci și de tinerii și înzestrații autori – tineri în toate! [...] („Din neam de clopotari: actorul Sandu Aristin Cupcea” și „Vlad Ciobanu – actor al *Luceafărului*” etc.), sau de altă viziune regizorală, cum este cea a lui Mihai Fusu („În haloul *Luceafărului* sau Teatrul din sângele lui Mihai Fusu”), ori despre rostul și rolul scenografiei în crearea unui spectacol („Pavel Bălan - scenograful”) etc.

Că Steliana Grama trăia la propriu și la figurat între ideea de viață a teatrului și cea de teatru al vieții, denotă o serie întregă de eseuri incluse de altfel în volumul „Memoria Sugativei” (un titlu ironic și filosofic totodată prin metafora lui insolită, de parabolă). În primul rând, să ne oprim la impunătoarele ei eseuri, substanțiale prin fond și formă: „Comedia *Nu mai vreau să-mi faceți bine!* de Gheorghe Malarciuc pe scena Teatrului Moldovenesc Muzical-Dramatic de Stat „A. S. Pușkin” din Chișinău”, „Limbajul piesei *A treia țepă* de M. Sorescu”, „Modernizarea lui Caragiale sau Fructul oprit : *O noapte furtunoasă* la Teatrul „Luceafărul”, „Cine nu are nevoie de teatru?”, „Dramaturgia franceză interbelică”, „*Desfacerea gunoaielor* de Marin Sorescu la Bălți”, „Despre actori și regizori în Teatrul Lumii” etc. Ele sunt scrise cu multă responsabilitate: cuvintele și informația, atitudinea și stilul configurat fac una, autoarea demonstrând o cunoaștere fină a realităților de un ordin sau altul, totul în fond are o strălucire stilistică sobră și obiectuală. Notorie este însăși modalitatea cum se apropie eseista de noțiunea de „literatură” propriu-zisă, atunci când reconstituim imaginar întregul ideii de sine a acestei activități („Cum se numește literatura scrisă astăzi în Republica Moldova și la ce va ajunge ea în mileniul trei?” se întreabă filosofic pe un ton esopic, firește). Elementul „culturii” a fost într-o anume măsură unul

principlal în activitatea prodigioasă a temerarei nouăzeciste. Remarcabilă în privința dată este și analiza pe care Domnia Sa o întreprinde asupra materialelor în domeniu, inserate de publicațiile noastre (vezi „Actualitatea culturală reflectată în paginile unor publicații basarabene (1994-1995)” sau „Unele probleme de istorie în coloanele hebdomadarului „Literatura și arta” ori „Legea sponsorizării este în defavoarea oamenilor de afaceri care doresc să investească în literatură” etc.), dealtfel, acestea dezvăluind o stare de lucruri pe care numai un suflet curat și înaripat de visul chemării dumnezeiești o putea surprinde din interior și cu acel fior nobil în fața necesarului și idealului unui ethos și a unei culturi ghidate de ideea de frumos, înainte de toate.

Profund și original, compartimentul II. *Despre literatură*, ca și cel precedent – I. *Despre teatru* –, se impune prin aria subiectelor și datelor problematice și metaforice configurate pe fundalul unor sondări obiectiv-atitudinale și interpretativ-personale privind atât arealul clasic al literaturii, cât și pe cel contemporan în contextul istorico-literar și sociocultural. În acest sens sunt elocvente eseurile „De ziua nașterii lui Mihai Eminescu” sau „Fagure – cuvântul matern”, „Limba noastră cea română” ori „Cea mai pregnantă particularitate a operei lui Ion Heliade Rădulescu” sau *Ioan Vodă cel Cumplit* de B. P. Hasdeu”, ori „Kogălniceanu: între ironie și realitate”, „Mărțișorul crengian” etc., care, dincolo de adevărul promovat și de stilul critic cultivat cu multă dragoste față de cuvântul scris și rostit, relevă o vocație literară îndrăgostită de tot ce-i al casei din orice racursiu (tradițional sau modern, poetic sau epic, dramatic sau eseistic etc.). Oricum, Steliana Grama a căutat în tot ce a făcut și cum a făcut să se alimenteze dintr-o pornire interioară, dintr-un imbold ceresc, de Sus, stelian, dar și dintr-un avânt, dintr-un elan firesc însetat de a o purta de la cuvânt la necuvânt. Faptul este explicabil, dacă relecturăm astfel de eseuri cum sunt *Piatra de citire* a lui Anatol Codru” sau „Veto megalomaniei”, ori „Vivat, Don Quijote” sau „De dragoste, de dor”, „Scurt dicționar teatral” și „Hlizituri din teatru” – toate într-un fel reprezentând un alt mod de a vedea lucrurile prin propria-i lacrimă cathartică.

Personalizate și simbolice prin construcție și mesaj ideatic se dovedesc și „Steaua dublă a spiritualității românești (Doina și Ion)”, „Din ruinele noastre de crez, poezia”, apropiate unei înțelegeri dialectice a lucrurilor și fenomenelor literare prin prisma unei atmosfere comune, însă unice în ce privește ideea de adevăr despre noi și pe nou. Întotdeauna proaspătă și profundă în viziunile ei creatoare, Steliana Grama-eseista este nu numai o deschizătoare de drumuri în generația nouăzeciștilor sub aspectul metaforic, dar și sub acel al construcțiilor asociative ale dezbaterilor etico-civice și filosofice. O caracterizează totalmente în context mai cu seamă singularele ei eseuri „Stil și metaforă în poezia lui Nicolae Dabija”, „Nonconformismul în poezia lui Grigore Vieru sau strigătul poetului rebel”, „Mesageră a Logosului (opinii și viziuni asupra poeziei rondelice a Galinei Furdui)”. Aceste trei eseuri steliene, la fel de remarcabile ca și cele de problemă, în întregul lor o reprezintă totalmente pe poeta-publicistă în punctele ei meditativ-critice forte, sugestive și asociativ-persuasive.

Interesantă e și configurația ideii de generație („Generația mea e scindată”, „M-a făcut o mică personalitate”, „Secvențe despre noi”, „De când ne știm? Așa ne este scrisul: să ne-apărăm pe metereze visul”, „Facultatea de suferință”, „Din însăși sarea lacrimilor, versul [...]”, „Tânărul literat” etc.), pe care Steliana Grama o reliefează pe încetul, remodelându-i universul printr-un salt adânc (ca în cazul

„Scurtei recenzii la volumul lui Dragoș Vicol, „Ehove, Burebista!”, ori în cel glosând despre creația Angelinei Olaru din eseul „M-am semănat într-o poezie...”, îndeosebi despre atâtea altele, între care „Medeea Olgăi Delia Mateescu”, „Așa sunt eu de Nicolae Rusu”, „Poetul și tribunul Adrian Păunescu – 50”, „Postfață la romanul *Dinnou Cain* de Elena Călugăru-Baciu”, „Să atingem cu mâna Luna pe cer [...]” (prefață la volumul lui Cristian Plăieșu), „Victor Pânzaru – o treaptă Soarelui”, „Мое отношение к Есенину – поэту и человеку, Blestemul nunții – epitalamul morții”, „Gheorghe Păun: *Sfera paralelă*”, Ioana Sulac – cu părul de aur [...] (Prefață)”, „Marin Codreanu *Ode în metru jalnic*”, „Cavalerul Hazului (note despre creația lui Efim Tarlapan)”, „Mariana Jioară cu *Mierea ierbii*”, „Poeta Maria Hâncu”, „Doina Dabija”, „Dima Hristov: vocația tragicului”, „Natalia Zagoreanu”, „Nicoleta Esinescu: Presentare pentru un geniu”, „Nu credeam să nvețe a muri vreodată” (Despre Lara Cezara 22 aprilie 1976-5 ianuarie 2003), „Douăzeci și opt de rânduri despre Mircea Druc”, „Din țândările vieții spulberate” (despre volumul de rondeluri „Întoarcere în Marele Volum” de Galina Furdui).

Viața ca o Legendă sau Enigma mercuriană a talentelor steliene manifestate expres demonstrează că geniul creator al Limbii Române a lucrat aidoma unui miracol prin „Clipa” ei „Veșnică ce ni s-a dat”, eminescian vorbind, s-a cristalizat totdeauna și pentru totdeauna dinspre Unul în patru, poeta acoperindu-le magistral și astral, mereu original, ceea ce nu înseamnă deloc că prozatoarea, textiera, traducătoarea sau eseista ar rămâne în propria-i umbră neoromantică, de vreme ce efigia Ei selenar-solară s-a identificat din interior cu Armonia / „Iubirea” în drumul odiseic al cunoașterii de sine și de lume, de Poezie și de Adevăr („Cunosc un singur Dumnezeu: Iubirea”).

**„POEZIA – RUGĂCIUNE”
CA NOU RAPORT CU PROPRIA POEZIE**

Victor RUSU

Uniunea Scriitorilor din România

Titlul remarcabilului volum de versuri – „Sfeșnic în rugăciune” este unul, în mod indiscutabil, inspirat, frumos, sugestiv. „Sfeșnic în rugăciune” – superbă, expresivă metaforă a poetului care este Traian Vasilcău, dar și un titlu foarte adecvat liricii pe care o cultivă autorul în acest nou volum de versuri al său, o lirică de factură tradiționalistă, în mod predilect, de inspirație religioasă, cu un limbaj poetic sensibil ritualizat și sacralizat, de coloratură ușor arhaică și dialectală, la care se face apel în scrierea unor poezii, adesea, cu valoare de rugăciuni, după o proprie mărturisire memorabilă a lui Traian Vasilcău: „[...] Am trăit această stare de epifanie: poezia poate fi rugăciune, poezia este, pentru mine, rugăciune evidentă, care mă ajută să stabilesc un nou raport cu propria mea poezie”.

Așadar, volumul de versuri „Sfeșnic în rugăciune” aparține unuia dintre cei mai importanți reprezentanți ai poeziei actuale din Republica Moldova, din Basarabia noastră, unei personalități marcante a culturii și artei fraților de peste Prut.

Poetul Traian Vasilcău s-a născut în anul 1969, în satul basarabean Viișoara, raionul Edineț. A absolvit facultatea de Istorie și Etnopedagogie a Universității de Stat „Ion Creangă” din Chișinău. E președinte al Societății Culturale „Pasărea Phoenix”, membru al Uniunii Scriitorilor din România și Moldova, director al proiectelor „Dicționarul scriitorilor români de pretutindeni” și „Antologia poeziei românești în mileniul III”. A scris și editat până în prezent 39 de volume, la edituri prestigioase din Chișinău, Iași, Timișoara, București, Craiova, Arad, Alba Iulia și Ottawa. În urma bogatei, prodigioasei sale activități de creație și de fervent, neobosit animator cultural, a dobândit înaltul, onorantul titlu de „Maestru în Artă”.

Poezia noastră, românească, din Basarabia a cunoscut un moment fast, de maximă înflorire, în anii din jurul primului război mondial (1914-1917) și în perioada imediat următoare, când poeți de reală vocație și animați de înalte, ardente, nobile trăiri civice și patriotice (Alexei Mateevici, autorul celebrei, memorabilei poezii „Limba noastră”, Vasile Lașcu, Pantelimon Halipa, Tudose Roman, Ion Buzdugan, Dimitrie Iov și alții) și-au dat întreaga măsură a talentului și a capacității de creație și au publicat numeroase volume de versuri în care, sub puternica, sensibilă influență a unor circumstanțe social-politice specifice unui străvechi pământ românesc, dramatic, dureros smuls din trupul patriei mamă, au configurat pe termen lung, atât tematica predilectă și atitudinile poetice cu cea mai mare frecvență, fundamentale, cât și registrul de expresie aparte, de o pregnantă originalitate, al poeziei basarabene de ieri, de azi și, poate, din viitor. Din punct de vedere al conținutului de idei și motive, avem de a face cu o poezie de factură tradiționalistă, de inspirație rurală, naturistă, de evocare istorică, de evenimente cu profunde și îndelungate reverberații emoționale, de sorginte civică și patriotică, iar, ca formă, ne familiarizăm prin susținute, receptive lecturi, cu o poezie imagistă, de

o ținută stilistică aproape clasică sau clasicizantă, cu o prozodie tradiționalistă, minuțios, atent cizelată, de o cuceritoare muzicalitate.

Generațiile actuale de poeți basarabeni au preluat în mod original, creator, notele fundamentale ale acestei prețioase tradiții artistice și, în plus, și-au îmbogățit simțitor, substanțial, arsenalul mijloacelor de expresie, înălțându-și continuu discursul poetic la cotele și exigențele poeziei moderne și contemporane, devenind mult mai rafinat și mai expresiv. Astfel, mai toți poeții basarabeni de azi, printre care îl includem cu rang de „cocor din unghi” și pe regretatul Grigore Vieru, cultivă o poezie tradiționalistă și imagistă, într-o perfectă formă clasică, în care sesizăm cu ușurință influența benefică, puternic catalizatoare, a poeziei lui Serghei Esenin și a urmașului, la fel de celebru, al acestuia, Evgheni Evtușenco, iar, din poezia românească de azi, a liricii marelui trecut în eternitate, Adrian Păunescu.

Volumul de versuri „Sfeșnic în rugăciune” de Traian Vasilcău, (con)fratele nostru din Basarabia, beneficiază de o generoasă, pătrunzătoare și subtilă „Oblăduire de sfârșit”, cum așa de fermecător și-a numit, în dulce grai moldovenesc, ușor arhaic și dialectal, succinta postfață, aparținând distinsei și apreciatei scriitoare din România, Irina Mavrodin, text lapidar de prezentare și recomandare a unui **Poet autentic, poet adevărat**, în care este preluată și dezvoltată cu aplicație și finețe analitică, ideea de bază a unui citat din mărturiile de credință și convingerile estetice ale poetului, aceea a „poeziei ca rugăciune”, a „relației dintre poezie și rugăciune”, idee pivot pe care autoarea superbe „oblăduiri de sfârșit” o ridică la rang de „grilă de lectură” a întregului volum.

O grilă de lectură foarte adecvată, cu adevărat, substanței lirice dense, tensionate, a celor mai mulți dintre memorabilii, antologicii „psalmi” ai lui Traian Vasilcău, care au o vibrație pură, persuasivă, accente de autentic, scintilant lirism, fior metafizic, forță de sugestie, rafinament aluziv: „Doamne,/ carele mi-ai dăruit toată lumina/ ce n-o pot merita/ și toată durerea/ care mă-nveșnicește-n altarele ei,/ la picioarele-Ți cad,/ și rog să dai ordin/ în zori/ să ningă cu dragostea Ta/ peste îngerii mei!// O, de-acum ei nu se mai simt străini/ Și prin lanul de-nflorite singurătăți/ Vin și se duc și-n priviri au câte-un mănunchi de lumini,/ Iar pașii lor sunt ancestrale peceți” (*Psalm pentru îngeri*, 43).

Poezia de inspirație religioasă scrisă de Traian Vasilcău, dincolo de relația „rugăciune-poezie”, în concepția sa estetică mărturisită ([...] „Poezia poate fi rugăciune, poezia este, pentru mine, rugăciune”), iar, de scriitoarea Irina Mavrodin, sesizată și formulat în termeni clari, fermi, eleganți („Poezie și rugăciune”), noi, după repetate lecturi aprofundate, am perceput și o altă relație, nedeclarată, mai mult sugerată, „dincolo de cuvinte” și în spațiul infinit (pentru sugestia lirică!) dintre ele, relația profundă, complexă aproape obsesivă, dintre EUL poetic și Dumnezeu, dintre POET și DIVINITATE, dintre trecător și etern, dintre destinul omenesc și absolut.

Abordată prin această grilă, semnificativ modificată, avansăm aserțiunea că atitudinile și gestică poetică a lui Traian Vasilcău, ipostazele lirice din care își dezvoltă limbajul vizibil ritualizat și sacralizat, în registru ușor arhaic și dialectal, timbrul solemn, liturgic, dar extrem de tensionat, de intens nuanțat afectiv, al rostirii poetice, toate acestea ne sugerează, ne induce ideea că autorul trăiește cu real, puternic dramatism, nostalgia purității pierdute, paradisiace și, în căutarea ei cu obstinație, calea cea mai sigură a regăsirii frumuseții morale și a candorii primare, este cea a credinței în Dumnezeu. Dumnezeu este, în aceste condiții, un

simbol complex, tutelar, copleșitor, al infinitei frumuseți cosmice și al sfintei, miraculoasei capacități a actului de creație autentic de a te mântui, purifica și înnobila continuu sufletește. Dumnezeu este un reper moral suprem, absolut, la care se raportează obsesiv, neistovit, eul poetic, întru deplina sa realizare, ca om între oameni și creator de „frumuseți și prețuri noi”, cum ar spune marele Tudor Arghezi. Cităm în sprijinul disociațiilor noastre critice, de mai sus, câteva versuri foarte convingătoare, prin tonul lor confesiv, genuin, de o sinceritate totală, dincolo de orice dubii: „Și-n lacrima lui Christ prea suferirea/ Îmi caut ca să-mi aflu mântuirea/ Și-mpodobit cu răni, să-mi strig iubirea/ Și-apus în toți, să fim de raiuri nins!” Sau aceste stihuri răvășitoare, de un inefabil, fulgurant lirism: „Nu merg, ci numai zbor din mare teamă/ Să nu omor cuvintele pe drum./ Venit din taina-Ți, voi de bună seamă/ În taina-Ți să rămân antum postum// Și când va trebui să plec din mine/ Să n-am unde migra decât în Tine!”

Inspiratul și sugestivul concept estetic „poezie-rugăciune” este atât de dominant, de puternic iradiant în sistemul de referințe/ concepții estetice și în întreaga creație din ultima vreme a poetului basarabean Traian Vasilcău, autorul volumului recenzat, „Sfeșnic în rugăciune”, încât și celelalte poeme, în afara celor de inspirație pur religioasă, au timbru grav, ritualic, de psalmodie intonată în taină, cu adâncă înfiorare, iar atitudinea lirică predilectă este una în care se îmbină armonios uimirea în fața spectacolului fascinant al lumii și vieții, al frumuseților etern omenești sau naturiste, cu nevoia și voluptatea irepresibilă, de a celebra, de a sfîinți prin vraja incantatorie a versurilor, tot ce intră, la un moment dat, în ampla, nemărginită sferă a percepției și sensibilității sale de mare finețe și acuitate, obligându-i talentul fecund, polyvalent, să convertească fast, expresiv, elementele concret-senzoriale selectate de această sensibilă percepție, în poezie, în vibrație pură de sorginte aleasă, metafizică.

O asemenea omniprezentă atitudine poetică și un astfel de registru de expresie aproape liturgic, ușor sacralizat, îi facilitează, de pildă, autorului scrierea unora dintre piesele de rezistență ale volumului „Sfeșnic în rugăciune”, într-o prozodie și cu o fermecătoare, irezistibilă muzicalitate de tip sensibil esenian, în care evocă vibrant, tulburător, atmosfera sfântă, înaltă, luminoasă, a satului tradițional, din zilele unor mari sărbători creștine: „Satele plâng în întuneric, mamă/ Visul plecat e așteptat la porți./ În noaptea asta nimeni să nu doarmă./ Că Dumnezeu va învia din morți.// Satele-n zori nu vor avea suspine./ Vor pune la uscat batiste reci/ Și Te vor aștepta Iisus, pe Tine./ Să Te implore iarăși să nu pleci”(Paștele, 48). Sau această remarcabilă „Baladă” de un farmec incantatoriu și o caligrafie a frazării lirice de o indicibilă finețe și prospețime imagistică, amintind, în multe privințe, de „zicerile stelare”, de taină și sfînte lumini sărbătorești ale colindelor noastre strămoșești: „Vesti-vor că prin satul/ Ales de Preaînaltul,/ În urma-i, să se vadă!/ Cresc Biblii de zăpadă.// Și-atunci, să le citească,/ Noroade prind să crească./ Crescând, să viscolească/ Spre Patria cerească!” (Baladă, 42).

Poetul Traian Vasilcău trăiește cu acuitate, în gamă discret elegiacă răvășitorul sentiment al curgerii inexorable a timpului și poemele sale pe această temă sunt intens irigate subtextual de undele unui autentic, puternic și îndelung reverberant lirism: „Nesigur de mine,/ Mi-s sigur de stele/ Și-n haina cernită/ A orelor, trec./ N-am altă soartă/ Și-mi bate în poartă/ O mare: cea Moartă/ Și-alerg să mă-nec”. Sau: „Păcătosul mare care sunt,/ Mă sfîntesc în catedrala humii./ Mi-i puțină viața pe pământ./ Mi-i prea multă veșnicia lumii.// Scrinul inimii de din

Cuvânt/ N-are nici o veste și mă-ntreabă/ Turlele clopotniței de iarbă/ Dacă sunt, atunci cine mai sunt// Și de ce mai sunt, când lumea toată/ E ca un apus strivit sub roată?” (*Clinchet suav*, 39).

Și poemele cu valoare estetică de rafinate, tulburătoare elegii, pe tema timpului în implacabilă trecere, au timbru solemn, ritualic, de psalmi biblici, sunt, conform convingerii estetice amintite, a poetului Traian Vasilcău, tot un soi ales, de înfiorate, mântuitoare și eliberatoare rugăciuni.

În volumul „Sfeșnic în rugăciune”, poetul basarabean Traian Vasilcău include puține poezii cu valoare de ars poetica, dar, în numeroase alte poeme, scrise pe diferite teme și motive lirice, pot fi întâlnite semnificative trimiteri la specificul creației sale, la concepțiile sale estetice, din care se poate reconstitui cu ușurință o veritabilă estetică a întregii sale poezii.

Înainte de toate, pentru Traian Vasilcău poezia este un fel de „descântec de ieșit din moarte”, o continuă rugăciune adresată divinității, care să-i purifice sufletul, să i-l mântuiască și înobileze, să-l binecuvânteze cu harul de a caligrafia inspirat versuri de rugăciuni și psalmi, care să înfrunte și să învingă timpul, deschizându-i porțile eternității: „Prin crângul psalmilor, vecia/ Mă binecuvântează cu nesaț.// [...] Iar eu rănesc clipa și luna/ Cu un surâs ascuns și zac,/ Scriind pentru când nu voi fi (s.n)/ Pe-o floare care m-o citi”. Sau: ”În ocele cuvântului muncesc,/ Eternitatea clipei să-mblânez” [...] // Precum în veac, atunci când infinitul/ La harfele din ochii mei cânta// Și Dumnezeu tăcut îngenunchea/ Din psalmii de-azur sorbind fără sfârșitul// Și dirijând păunii cu privirea/ Să-și uite-n schitul crinilor psaltirea”.

În sfârșit, un poem lapidar, care, în totalitate, poate și trebuie citit ca o ars poetica memorabilă: „Metafora barbar te urmărește,/ Ea stă la pândă, veșnic te țintește/ Și când te-mbrățișează ca un șarpe/ Prin tine curg tălăzuirii de harpe,/ La care serafimii cântă-ntruna/ Și dirijor – maestru prim – li-i luna” (9).

Efortul de creație are, între altele, drept supremă, transcendentă finalitate „îndumnezeirea” eului liric, „sfințirea” sa, apropierea de profunzimea cugetării, virtuțile revelatoare și armonia de cosmice reverberații și rezonanțe, a verseturilor și psalmilor biblici: „Ning cu psalmi fără de vreme,/ Nu am spulber mai frumos./ Să trăim vecii de-a rândul/ Nu în noi, ci în Christos.// Și-n ninsoarea potopindă/ Mor și-nvii ca o colindă” (4). „Lună viscolire peste ochii mei,/ Odihnesc cetind-o, nemurind-o-n ei//Și de-atâta boltă sun a cer și cânt/ Ca o turlă-albastră peste-un dom ce sunt” (7). „Nimeni nu se-nvoiește-a muri pentru păcat./ Cu câte-o cruce-n mână ies morții la arat/ Un cer al nesfârșirii. În urma lor lăstunii/ Îl seamănă cu lacrimi la lumina lunii” (17). „Ningea apocaliptic în cetate,/ Nici părții nu erau, ningea mereu,/ Când patru mierle-n doliu îmbrăcate/ M-au dus în cuibul lor din Dumnezeu” (17).

Am citat mai sus, după gustul nostru estetic, câteva dintre cele mai frumoase strofe și versuri din întregul volum ”Sfeșnic în rugăciune”, al poetului basarabean Traian Vasilcău, iar stihurile ”Cu câte-o cruce-n mână ies morții la arat” și ”Când patru mierle-n doliu îmbrăcate/ M-au dus în cuibul lor din Dumnezeu” (s.n.) mi se par cu totul excepționale, cu un relief expresiv exultant, revelator, încărcat de plural sugestii de rară profunzime și finețe aluzivă, de-a dreptul emblematică, versuri care nu pot fi caligrafiate cu o asemenea înfiorare intensă, copleșitoare, decât de către un poet de talie și prestigiu european, ajuns la vârsta deplinei sale maturități artistice.

Asemenea marelui poet rus Serghei Esenin, pe care, ne place să credem, Traian Vasilcău l-a citit și recitat, i-a memorat numeroase versuri, strofe, poeme întregi, pe care sigur îl prețuiește și iubește mult, autorul volumului „Sfeșnic în rugăciune” este un „poet cu satu-n glas” (Esenin: „Sunt ultimul poet cu satu-n glas./ Podeș umil de scânduri, în cântare./ Fac liturghia mea de bun rămas/ Mestecenii, cădelnițând frunzare”). Va evoca și el, deci universul mitic, fascinant, al satului în care s-a născut, va recrea/ reconstrui atmosfera lui luminoasă, înaltă, intens colorată afectiv cu trăiri genuine, de o primară, nerepetabilă puritate și candoare și alte note definitorii ale unui mirific univers rural arhaic, tradițional, în centrul căruia se conturează mereu, cu pregnanță imagistică și o exultantă expresivitate, icoana de lumină sfântă și infinită iubire a MAMEI, pentru care poetul Traian Vasilcău, din nou, asemenea lui Serghei Esenin sau a altui poet, atât de drag inimii sale, Grigore Vieru, manifestă un statornic, impresionant CULT: „Îmi amintesc de maica mea/ Cum sta-n genunchi și se ruga./ Și ceru-n fața-i cobora/ Să nu se roage singurea.// Și-n clipa când se ridica./ Cerul la loc se înălța./ Iar lacrima pe fața sa/ Ca diamantul strălucea// Și de smerenii mâna-mi grea/ Binecuvântu-i culegea” (*Diamantul binecuvântării*, 51). Sau: „Îți tace sufletul, parcă-ar zăcea/ În rochia de iarbă-nmormântat./ La templul lui, biet rob îngenuncheat./ Am poposit să-i spun că voi pleca” (*Alt psalm cu mama*, 28). Însuși acest titlu – „Alt PSALM cu mama” – spune mai clar și mai convingător decât orice că poeziile lui Traian Vasilcău dedicate mamei au valoarea unor veritabile, mistuitoare RUGĂCIUNI de supremă, pilduitoare iubire filială. Iubire ca un rug al sângelui, nepotolit, de nobile trăiri, vise și vocabule rare, de venerație și infinită prețuire, din care s-a cristalizat, între altele, și această mică bijuterie lirică, de mare finețe și rafinament stilistic: „Porți ferecate./ Cu plâns încuiate” (*Ochii măicuței*, 45). Mama poetului este duhul cel bun, de o cucernică sfoșenie, puritate și frumusețe lăuntrică, zeul tutelar, hipnotic polarizant al tuturor frumuseților indicibile, de basm și străveche, fabuloasă mitologie populară românească, etalate spectacular/ ceremonial de calendarul din vârste revolute al tradițiilor, datinilor și sărbătorilor creștinești, ortodoxe, a căror înfiorată evocare îi smulge poetului accente de autentic, inefabil lirism și îi prilejuiește scrierea unora dintre cele mai realizate poeme ale volumului „Sfeșnic în rugăciune”: „Un rai stelar mă ninge./ Păstoru-n stele plânge./ Iar bulgări de zăpadă/ Pre mine-ncep să cadă./ Și-atunci copiii cântă/ Colinda lumii sfântă” (*Baladă*, 42). Sau: „Blajinii, părinții/ să împartă pască/ Și ouă zugrăvite cu mister./ Ca-n inimile toate să renască/ Poveștile uimirii, scrise-n Cer.// Atunci ai să revii acasă, mamă./ Se va întoarce tata înapoi/ Și fi-vom cu surâsul lui de-o seamă./ Simțind cum urcă Paștele în noi” (*Paștele*, 18).

După cum mai este ușor de perceput în volumul recenzat și un generos, tot mai rar, cult al colegialității și prieteniei care-i inspiră poetului câteva „panegirice lirice” (Voicu Bugariu n.n.), poeme ce evocă personalități de primă mărime ale literaturii și culturii românești, într-o gamă gravă, elegiacă, tulburătoare. De o certă valoare estetică sunt, în acest sens, elegiile „Dragoste la nesfârșit. În memoria lui Artur Silvestri” („Dragostea pentru voi n-are asemănare./ Ea va rămâne-ntr-o zi numai pasăre-n zbor./ Ieri hoinăream cu trecutul ce astăzi mă-nfloare/ Și nu știam că mă duc să vă fiu viitor” [...]) și, mai ales, antologica, copleșitoare poezie dedicată marelui poet basarabean Grigore Vieru: „O, el e-un crin pe care-l scapă

cerul./ Rugându-ne să i-l întoarcem cânt./ Deschideți geamul, a-nflorit Vieru,/ Frumos ca un poem doinit de vânt” (*Nins de cuvinte*, 52).

La această secvență tematică, am mai remarcat poeziile dedicate lui Virgil Șerbu Cisteianu (*Râul*, 8), lui Nicolae Jelescu (*Cântec revoltat*, 18) și scriitoarei Ana-Maria Tupan (*Baladă*, 42).

Un loc aparte ocupă în sumarul volumului „Sfeșnic în rugăciune” poemele de mai mari dimensiuni care, formal, par seducătoare, solemn cantabile balade, cu un nucleu și fir epic subtil potențate emoțional, dar care, în esență, prin conținut și mesaj, sunt, de fapt, percutante, profunde parabole politice și civice, ce încorporează în discursul lor liric vivace, de mare efect și apreciabil impact afectiv, idei și atitudini poetice de o majoră, puternică rezonanță în conștiința și sensibilitatea potențialilor cititori. Dat fiind acest specific al falselor „balade” ale sale, poetul le subintitulează „simfopoem”, parcă, ambiționând să impună o nouă specie a poeziei, cu plurale virtuți de expresie. Simfopemul „Bradul interzis”, de pildă, este o izbutită parabolă despre absurdul și dogmatismul exacerbat, despre ateismul agresiv, rigid, profund inuman, al dictaturii bolșevice: „Au zis că licență nu e/ Pentru bradul împărat./ I-au găsit cătușe grele/ Și i-au poruncit să stea/ Pe sub turlile de stele, -/ Să nu intre-n țara sa!// Și de-atunci fără de scamă./ Bradul veșnic răbdător/ Stă în vamă, crește-n vamă/ Și-a încăruntit de dor” (21). Superbă, sub toate aspectele remarcabilă este parabola despre dictatură, dictatori scelerati, paranoici, „Revolverul înflorit” (excepțională, revelatoare metaforă-simbol!): „Măria Sa, Vahtang fără pereche,/ Râvnea să moară ca un voievod./ Și cu veleități de post-Irod [...]// [...] porni să-și prindă/ Țeava de ochi, de inimă, de limbă/ Și hohotea-n castel ca un nebun./ [...] Și-o mierlă-n zori de zi când se ivise/ La geamul lui, pe loc a-nmărmurit:/ [...] Când a luat, mirată, revolverul./ Acesta, Doamne, era înflorit!” (23). La fel de interesante și notabile sunt și celelalte parabole – „simfopoeme”: „Fuga de cerber” și „Ultimul vis al ultimului țar”.

Situația geopolitică specifică străvechiului pământ românesc al Basarabiei a făcut ca, dintotdeauna, filonul poeziei de inspirație patriotică să fie bogat și strălucit reprezentat în lirica basarabeiană. Cele mai frecvente motive poetice, subsumate acestei tematici generoase, investită cu nebănuite, plurale virtuți expresive, sunt „dorul” de patria mamă, sentimentul acut, dureros resimțit, al unei brutale, nedrepte, silnice despărțiri a fraților dintr-o parte și cealaltă a Prutului și mândria supremă, de român, generată de evocarea vibrantă, înălțătoare de „cuget și simțiri”, a unui trecut istoric comun, de eroism și slavă.

Poetul Traian Vasilcău, se înscrie și el acestei productive, fecunde arii tematice și ideatice și selectează în volumul „Sfeșnic în rugăciune” câteva poeme de inspirație civică și patriotică de certă valoare estetică, demne a figura în orice antologie de această factură: „Blestem actual”, „Poem mereu actual”, „Râul”, „Manifest veșnic actual” și, mai ales, vigurosul, răscolitorul poem „Cântec pentru dacii noștri” – marcă stilistică înregistrată, Adrian Păunescu, influență benefică, puternic stimulatorie, din care cităm cu satisfacții estetice rare, următoarele strofe memorabile: „Dacii nu se dau pe bonuri, dacii noștri nu se vând,/ Nu-i mai prognozați în roluri, astăzi, mâine și oricând./ Dacii nu se dau valută, nici pe lei nu se mai dau,/ Sunt o stirpe absolută, cum cândva, demult erau./[...] Dacii noștri-și sorb tăria de din cronici și mereu/ Dau în leagăn România ca pe-un unic Dumnezeu. [...]// O, doar ei ni-s grea valută, și-s valuta cea mai grea,/ Neam din loc să nu-i strămute pe sub nici o altă stea./ De la daci să-nveți trăirea, de la daci să-

nveți să mori./ Vai de țara ce nu-și are dacii ei nemuritori!” (*Cântec pentru dacii noștri*, 31).

„Sfeșnic în rugăciune” este un volum de versuri unitar, de o elevată ținută estetică, iar Traian Vasilcău – unul dintre cei mai înzestrați, originali, prodigioși și profunzi reprezentanți ai generației sale de poeți de reală vocație și stenică, luminoasă perspectivă.

